

Міністерство економічного розвитку та торгівлі України

Міністерство освіти і науки України

**Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»**

**Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана**

**Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності
Національної академії правових наук України**

**Науково-дослідний інститут інформатики і права
Національної академії правових наук України**

**СТВОРЕННЯ, ОХОРОНА, ЗАХИСТ І КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЯ
ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

Матеріали науково-практичної конференції

26 квітня 2019 р.

Київ
КПІ ім. Ігоря Сікорського
2019

ISBN 978-966-622-947-5

Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності: Матеріали науково-практичної конференції / 26 квітня 2019 р., м. Київ / Упоряд.: Фурашев В. М., Петряєв С. Ю., Барюаш В. А. – Київ : Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» Вид-во «Політехніка». 2019. – 193 с.

Матеріали конференції присвячені розгляду питань створення об'єктів інтелектуальної власності та охорони, захисту та комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності, а також питанням взаємозв'язку права інтелектуальної власності з інформаційним правом, інформаційною безпекою як складових права, так й навчальних дисциплін.

Участь у конференції взяли провідні експерти і вчені наукових установ і навчальних закладів, представники зацікавлених державних органів та громадських організацій.

Доповіді учасників конференції можуть бути корисними для спеціалістів у сферах правотворення, правозастосування, правоохоронної діяльності, організаторів навчальних процесів та здобувачів вищої освіти.

Матеріали подано у авторській редакції.

Упорядники: Фурашев В. М., Петряєв С.Ю., Барбаш В. А

Оформлення обкладинки:

Лабораторія технічної естетики та дизайну ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

designlab.kpi.ua@gmail.com

Балашов Д. В. (balashov.dim@gmail.com)

Склад організаційного комітету:

- Барбаш В. А. – голова оргкомітету, заступник проректора з наукової роботи КПІ ім. Ігоря Сікорського, к.т.н., доцент

Члени організаційного комітету:

- Петряєв С. Ю. – завідувач кафедри інформаційного права та права інтелектуальної власності КПІ ім. Ігоря Сікорського, к.ю.н., доцент
- Войтко С. В. – завідувач кафедри міжнародної економіки КПІ ім. Ігоря Сікорського, д.е.н., професор
- Ромашко А. С. – доцент кафедри конструювання верстатів та машин КПІ ім. Ігоря Сікорського, к.т.н., доцент
- Юрчишин О. Я. – доцент кафедри конструювання верстатів та машин КПІ ім. Ігоря Сікорського, к.т.н., доцент
- Скоробогатова Н. Є. – доцент кафедри міжнародної економіки КПІ ім. Ігоря Сікорського к.е.н., доцент

Рекомендовано до друку:

Вченою радою факультету соціології і права

Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Протокол № 9 від 13.05.2019 р.

Вченою радою Науково-дослідного інституту інформатики і права Національної академії правових наук України.

Протокол № 3 від 16.05.2019 р.

ISBN 978-966-622-947-5

© Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», 2019

© Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, 2019

© Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України, 2019

© Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України, 2019

© Науково-дослідний інститут інформатики і права НАПрН України, 2019

© Колектив авторів

З М І С Т

В с т у п	8
Рекомендації Другої науково-практичної конференції «Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності».....	9
<i>Орлюк О. П.</i> Розробка політики у сфері інтелектуальної власності для університетів та наукових установ.....	10
Розділ 1. Створення об'єктів інтелектуальної власності	
<i>Каніца Ю. М.</i> Підходи до розподілу прав інтелектуальної власності у договорах з проведення досліджень та розробок між університетами, науковими установами та підприємствами в державах-членах ЄС та Україні.....	14
<i>Андрощук Г. О.</i> Глобальний фармацевтичний ринок: місце України.....	19
<i>Литвин О. В., Гаврушкевич Н. В.</i> Формування інституцій інноваційного використання географічних зазначень в Україні.....	24
<i>Гордієнко С. Г.</i> Коли слова втрачають своє значення, народ втрачає свою свободу, а "за ослушание истине – верят лжи и заблуждениям".....	28
<i>Кузнецов Ю. М.</i> Концепція розвитку творчості студентів і стимулювання винахідницької діяльності в Україні.....	32
<i>Бутнік-Сіверський О. Б.</i> Щодо розширення фінансових інноваційних можливостей бюджетних установ.....	35
<i>Сендецький М. М., Комаров В. О., Бугера М. Г.</i> Супроводження процесу створення об'єктів права інтелектуальної власності у країнах-членах НАТО.....	39
<i>Дубняк М. В.</i> Доцільність віднесення інформації до нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності.....	36
<i>Юрчишин О. Я., Ромашко А. С.</i> Фанфікшен як об'єкт авторського права.....	44
<i>Пилученко Д. В.</i> Фанфік: плагіат чи похідний твір?.....	46
<i>Лахай Ю. В.</i> Карикатура в авторському праві: межі дозволеного.....	50

<i>Князев С. О.</i>	Врахування фактору надійності персоналу установ різних галузей діяльності.....	53
<i>Кривобок І. О.</i>	Особливості fashion-дизайна одягу як об'єкту авторського права...	56
Розділ 2. Охорона об'єктів права інтелектуальної власності		
<i>Кодинець А. О.</i>	Проблеми правової охорони об'єктів патентних прав в Україні.....	60
<i>Мисливий В. А.</i>	Публічно-правова охорона інтелектуальної власності: кримінально-правовий аспект.....	63
<i>Мироненко Н. М.</i>	Проблеми ефективності правового регулювання охорони об'єктів інтелектуальної власності.....	67
<i>Біленчук П. Д., Малій М. І.</i>	Сучасний стан правової охорони інтелектуальної власності у світі..	71
<i>Гожа Б. Б.</i>	Окремі проблеми правового регулювання економічної конкуренції в сфері інтелектуальної власності.....	74
<i>Солончук І. В.</i>	Проблеми судового захисту авторських прав у соціальних мережах.	77
<i>Цирфа Г. О.</i>	Законодавче забезпечення чесних звичаїв у використанні результатів інтелектуальної діяльності.....	80
<i>Фещук О. І.</i>	Проблеми захисту авторського права в інтернет просторі та соціальних мережах.....	83
<i>Паламарчук М. А.</i>	Проблематика правової охорони прав на пародії, попури та карикатури як об'єкти авторського права в Україні.....	86
<i>Дудіна О.О.</i>	Проблеми нормативного забезпечення трансферу технологій в Україні.....	88
<i>Забара І. М.</i>	Правове регулювання міжнародних інформаційних відносин в умовах інноваційної діяльності і комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності.....	91
<i>Шахбазян К. С.</i>	Законодавче регулювання використання об'єктів права інтелектуальної власності у договорах з досліджень та розробок в країнах ЄС.....	94

<i>Данильченко М. А., Колтишева Д. С.</i>	
Роль патентної документації при проведенні маркетингових досліджень.....	97
<i>Махновський Д. С.</i>	
Підходи до розподілу прав інтелектуальної власності у договорах на виконання НДДКР у нових незалежних державах.....	100
<i>Недогібченко Є. Г.</i>	
Угода про розкриття франшизи: складові елементи.....	104
<i>Улітіна О. В.</i>	
Авторське право на фотографічні твори в мережі інтернет.....	106
<i>Рудковська В. Р.</i>	
Правова охорона незареєстрованих промислових зразків в ЄС та Україні.....	109
<i>Хмара С. С.</i>	
Правова охорона торговельних марок і географічних зазначень в контексті євроінтеграційних процесів в Україні.....	112
<i>Яковенко І. Л.</i>	
Патентування комп'ютерних програм: зміна парадигми.....	116
Розділ 3. Захист об'єктів права інтелектуальної власності	
<i>Мінченко Н. В.</i>	
Судова експертиза торговельних марок. Погляд експерта.....	120
<i>Дем'яненко Е. О.</i>	
Захист прав інтелектуальної власності у цивільному судочинстві....	126
<i>Білоусова Н. О.</i>	
До питання про запобігання зловживанням правами інтелектуальної ласності.....	129
<i>Бабич А. В.</i>	
Захист прав інтелектуальної власності в кіномотографії	133
<i>Шульц Т. Є.</i>	
Способи захисту прав інтелектуальної власності в мережі інтернет..	135
<i>Головатий А. А.</i>	
Право інтелектуальної власності: захист у разі помилки.....	139
<i>Касперський І. П.</i>	
Проблема розмежування рівнів правового регулювання захисту комерційної таємниці в Україні.....	140
<i>Чернятьєва Н. С.</i>	
Питання збереження комерційної таємниці в процесі укладання угоди злиття і поглинання.....	143
<i>Драчук С. М., Власова Н. І.</i>	
Щодо безпекових аспектів «тріади» інформація-спеціальні знання-об'єкт права інтелектуальної власності.....	146

<i>Тарасенко І. А.</i>	
Проблеми захисту прав в соціальних мережах.....	149
<i>Колода Я. М.</i>	
Об'єкти права інтелектуальної власності в корупційних схемах....	151
<i>Маслов Б. О.</i>	
Актуальні питання стягнення компенсації за порушення авторського права і суміжних прав.....	154
Розділ 4. Комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності	
<i>Цибульов П. М.</i>	
Проблеми комерціалізації інтелектуальної власності університетами України.....	157
<i>Войтко С. В., Скоробогатова Н. Є.</i>	
Комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності в країнах прискореного розвитку Індустрії 4.0.....	162
<i>Несін В. В., Ковальов К. Є., Топчій Н. В., Лук'янюк С. В.</i>	
Особливості впровадження результатів раціоналізаторської творчості в малосерійному експериментальному виробництві в умовах обмеження інноваційних можливостей.....	166
<i>Левченко Я. Ю.</i>	
Новації у сфері колективного управління авторськими і суміжними правами.....	169
Розділ 5. Право інтелектуальної власності та інформаційне право: взаємозв'язок	
<i>Фурашев В.М.</i>	
Інформаційне право, право інтелектуальної власності та інформаційна безпека: взаємозв'язок як навчальних дисциплін.....	171
<i>Довгань О.Д., Литвинова Л.А.</i>	
Щодо деяких змін до дослідницької культури і практики: перспективи відкритого доступу до знань.....	175
<i>Бежевець А.М.</i>	
Поняття «робот»: генеза та сучасний стан дефініції.....	179
<i>Фарадж Д. Ю.</i>	
Майбутнє штучного інтелекту.....	182
<i>Бондаренко І. І.</i>	
Використання Інтернету: один із аспектів.....	186
<i>Самчинська О. А.</i>	
Надійшли повідомлення чи засіб маніпулювання свідомістю?.....	188
<i>Самбалов Р. Е.</i>	
Особливості встановлення правовідносин в інформаційній сфері на сучасному етапі розвитку суспільства.....	190

В с т у п

26 квітня 2019 року у КПІ ім. Ігоря Сікорського відбулася Друга науково-практична конференція «Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності», яка присвячена Міжнародному дню інтелектуальної власності. Співорганізаторами цієї події виступили Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності та Науково-дослідний інститут інформатики і права Національної академії правових наук України.

Відкрили конференцію проректор з наукової роботи КПІ ім. Ігоря Сікорського М. Ю. Ільченко, заступник директора Департаменту розвитку інноваційних технологій та інтелектуальної власності Міністерства економічного розвитку та торгівлі України Б. М. Падучак, директор НДІ інтелектуальної власності НАПрН України О. П. Орлюк, консультант Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти Г. О. Андрощук і перший заступник директора з наукової роботи Науково-дослідного інституту інформатики і права НАПрН України О. Д. Довгань. Голова програмного комітету конференції В. А. Барбаш здійснював модерацію заходу.

Основна увага на конференції зосереджувалася на розробці та впровадженні політики у сфері інтелектуальної власності для університетів і наукових установ в Україні, розподілу прав інтелектуальної власності у договорах з проведення досліджень і розробок між університетами, науковими установами та підприємствами в державах-членах ЄС та Україні, проблемам комерціалізації інтелектуальної власності університетами України. Розглядалися також питання створення стартапів на основі інтелектуальної власності, що є досить актуальним для КПІ. До того ж розкривалися питання охорони об'єктів патентних прав в Україні, запобігання зловживанню правами інтелектуальної власності. Проблематика комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності розкривалася у розрізі країн прискореного розвитку саме у період Четвертої промислової революції (Індустрії 4.0). Окремо зроблено наголос на проблему розмежування рівнів правового регулювання захисту комерційної таємниці в Україні.

Організаційним комітетом конференції за матеріалами тез і виступів учасників розроблено рекомендації до Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства освіти та науки України, департаменту науки та інноватики та наукової роботи університету.

Рекомендації
Другої науково-практичної конференції «Створення, охорона, захист і
комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності»,
КПІ ім. Ігоря Сікорського, 26 квітня 2019 року

1. Рекомендувати Міністерству економіки та розвитку торгівлі України і Міністерству освіти і науки України:

а) виступити із законодавчою ініціативою щодо внесення змін до Бюджетного Кодексу України щодо врегулювання механізму розподілу коштів від надходження за реалізацію об'єктів права інтелектуальної власності (ОПІВ) між її учасниками для ЗВО та наукових установ;

б) вирішити питання проведення Державним підприємством «Український інститут інтелектуальної власності» безкоштовного патентного пошуку для студентів закладу вищої освіти (ЗВО) і виконавців держбюджетних робіт та надання коштів ЗВО для проведення міжнародного патентного пошуку для оформлення заявки, в тому числі міжнародної, для отримання патентів в інших країнах;

в) розробити зразки договірної документації, необхідної для оформлення відносин щодо виконання науково дослідних робіт (НДР) з урахуванням світового досвіду розподілу прав на інтелектуальну власність;

г) організувати проведення серії регіональних семінарів з питань інтелектуальної власності і комерціалізації ОПІВ із залученням фахівців відповідних відомств, організацій, ЗВО, НАН України, НАПрН України.

2. Департаменту науки та інноватики (ДНІ):

а) доопрацювати з урахуванням «Методичних рекомендацій», розроблених НДІ інтелектуальної власності Національної академії правових наук України, і затвердити Політику КПІ ім. Ігоря Сікорського у сфері інтелектуальної власності;

б) ДНІ та Експертній комісії з комерціалізації інтелектуальної власності розробити систему комплексного оцінювання ОПІВ та відбору конкурентоспроможних ОПІВ для постановки їх на бухгалтерський облік і подальшої комерціалізації;

в) розвивати процес комерціалізації ОПІВ і результатів наукової діяльності, зокрема шляхом продажу ліцензій та створення стартапів

3. Департаменту навчальної роботи рекомендувати продовжити розвиток освітніх програм за напрямом підготовки фахівців у сфері комерціалізації інтелектуальної власності та трансферу технологій з урахуванням існуючих потреби на ринку праці та пропозицій асоціації юристів.

Орлюк О.П., директор НДІ
інтелектуальної власності НАПрНУ
д.ю.н., професор, академік НАПрН
України.

РОЗРОБКА ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ДЛЯ УНІВЕРСИТЕТІВ ТА НАУКОВИХ УСТАНОВ

Україна може розглядатися як одна з держав, що користується підтримкою з боку Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) у реалізації Політики в галузі інтелектуальної власності в університетах та наукових установах на національному рівні. Недаремно ВОІВ підкреслює, що головна причина, через яку університети потребують ретельно проробленої політики у сфері інтелектуальної власності, пов'язана з необхідністю перетворення відкриттів, зроблених у лабораторіях, на ринковий товар. Значна частка винаходів, які є результатами фундаментальних чи прикладних досліджень, є патентоспроможні, але водночас багато які з них є лише простим доказом певної теорії або лабораторним прототипом, що свідчить про необхідність продовження НДДКР, перш ніж їх можна буде вивести на ринок [1].

У рамках становлення національної системи охорони інтелектуальної власності в Україні у 2018 році за ініціативи Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (МЕРТ) було створено Національний офіс інтелектуальної власності (НОІВ). За підтримки ВОІВ на його базі створено Центр підтримки технологій та інновацій (TISC). Нині розпочато пілотний проект щодо відкриття таких центрів на базі провідних університетів України. Поряд із цим у червні – жовтні 2018 року за участі МЕРТ, НОІВ, НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ проводилися спільні робочі зустрічі щодо обговорення питань щодо змісту Політики в галузі інтелектуальної власності в університетах і наукових установах із залученням представників МОН, НАНУ, національних галузевих академій наук, національних університетів, фахівців з питань ІВ. Зазначені питання також проговорювалися з представниками ВОІВ під час їх візитів до України в рамках роботи з МЕРТ, у тому числі під час Літньої школи з інтелектуальної власності (м. Київ, липень 2018 р.), організатори: ВОІВ, МЕРТ, НДІ ІВ НАПрНУ, ДІФКУ. Потреба у прийнятті Політики в галузі інтелектуальної власності в університетах і наукових установах була визнана й під час проведення Парламентських слухань на тему: «Національна інноваційна система: стан та законодавче забезпечення розвитку» [2], що були організовані на виконання Постанови Верховної Ради України від 8 лютого 2018 року № 2291-III.

Прийняття Політики в галузі ІВ для університетів і наукових установ обумовлюється необхідністю розв'язання проблем в частині забезпечення інноваційного розвитку України. Тим більше, що здійснювана нині законодавча реформа у сфері інтелектуальної власності має сприяти вирішенню значної кількості перелічених проблем в частині удосконалення правової охорони й захисту прав інтелектуальної власності. Водночас інноваційний розвиток та залучення до цього

університетів (ВНЗ) і наукових установ (НДУ) вимагає спільних зусиль з боку як уряду, так і безпосередньо самих ВНЗ та НДУ в частині прийняття та реалізації політики у галузі ІВ [3].

Не викликає сумнівів, що формування та розвиток інноваційної екосистеми як на рівні окремої держави, регіону, так і світу в цілому передбачає інституційні та функціональні елементи, розробку та реалізацію політик, а також правові та економічні аспекти. У цьому сенсі велику користь становить діяльність ВОІВ, яка не лише розробила методологічні підходи, але й веде Базу даних з політики в галузі інтелектуальної власності в університетах та науково-дослідних інститутах [1]. Користувачам надається можливість пошуку заходів політики, керівництв та типових угод в галузі ІВ, розроблених ВНЗ та НДУ в усьому світі, на понад 30 мовах. Окрім створення безоплатної бази даних ВОІВ також проводить більш широку діяльність із підтримки розробки заходів політики в галузі ІВ для ВНЗ та НДУ в усьому світі. У базі даних присутні країни ЄС, а також ряд пострадянських країн, зокрема Грузія, Узбекистан, Молдова, країни Прибалтики тощо. На жаль, Україна у цій базі не представлена жодним університетом чи НДУ, не дивлячись на те, що певними університетами така політика ведеться.

Реалізація політики в галузі ІВ для освітнього та академічного середовища сприяє передачі і поширенню наукових знань і технологій. Наукові знання та інноваційні технології передаються і використовуються в наукових, технічних, соціально-економічних і комерційних цілях за допомогою різних каналів, включаючи, зокрема, публікації й презентації, особисті контакти (в ході конференцій, навчальних заходів, професійних форумів тощо), патентну документацію, наукові дослідження на договірній основі або при зовнішній фінансовій підтримці, співпраця в сфері НДДКР з приватними компаніями, програми обміну кадрами між установами та підприємствами, комерційну передачу і ліцензування технологій тощо.

В останні десятиліття багато академічні установи та їх комерційні партнери докладають великих зусиль до подолання розриву між академічною та практичною сферою. Компанії та інші комерційні партнери починають застосовувати в сфері НДДКР принципи відкритих інновацій для об'єднання внутрішніх і зовнішніх ресурсів. У той же час ВНЗ і НДУ починають відігравати активнішу роль в плані передачі знань і взаємодії з відповідними галузями та іншими партнерами для максимально ефективного використання результатів їх наукової діяльності. У цьому сенсі наявність інституційної політики з ІВ набуває нової якості. Особливо враховуючи, що Інституційна політика в галузі інтелектуальної власності є офіційним документом для відповідних ВНЗ чи НДУ, в якому, за визначенням ВОІВ:

- роз'яснюються права власності на інтелектуальну власність і право використання інтелектуальної власності, що є результатом власних НДДКР або НДДКР у співпраці з іншими установами;

- встановлені чіткі правила щодо ідентифікації, оцінки й охорони інтелектуальної власності та розпорядження нею з метою здійснення подальших розробок, зазвичай за допомогою деякої форми комерціалізації результатів діяльності;

– визначається прозора основа співпраці з третіми сторонами та сформульовані керівні принципи розподілу економічних благ, створюваних внаслідок комерціалізації інтелектуальної власності.

Практичне призначення такого документу (Інституційної політики), що регулює права інтелектуальної власності та визначає їх приналежність, визначає засади використання інтелектуальної власності, слугує керівництвом для прийняття рішень щодо ІВ різними зацікавленими сторонами як на рівні ВНЗ/НДУ (викладачами, дослідниками, студентами, запрошеними науковими співробітниками тощо), так і на рівні їх комерційних партнерів (підприємствами-спонсорами, консультантами, некомерційними організаціями, малим та середнім бізнесом або державними органами).

Протягом 2016 – 2018 років в Україні було здійснено сукупність заходів, що сприяли розв’язанню питання щодо розробки Політики у галузі ІВ для університетів і наукових установ. Зокрема, було залучено підтримку посадових осіб (МЕРТ, МОН, НОІВ, НАНУ, НДІ ІВ НАПрНУ); було проведено ряд зустрічей національних експертів із представників університетів, НДУ, МЕРТ, НОІВ, МОН, НАНУ, НДІ ІВ НАПрНУ; було проведено анкетування на основі запитальника щодо існуючого положення справ та ситуації з управлінням ІВ та політикою у сфері ІВ у ВНЗ та НДУ та здійснено його аналіз, було також здійснено ряд публікацій за означеною проблематикою [5].

Восени 2018 року було проведено декілька колективних зустрічей за участі стейкхолдерів для обговорення результатів аналізу наявного стану роботи з ІВ у ВНЗ та НДУ та подальших кроків з розвитку політики у сфері ІВ. За дорученням НОІВ НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ у 2018-2019 роках розробляв проект такого документи, який був запропонований у вигляді проекту спільного наказу МЕРТ України і МОН України «Про затвердження методичних рекомендацій щодо політики у сфері інтелектуальної власності для закладів вищої освіти та наукових установ України», та відповідних Методичних рекомендацій з додатками. У процесі виконання НДР було адаптовано *Типову модель ВОІВ з політики у сфері ІВ для університетів та НДУ* [6] під умови національного законодавства.

Методичні рекомендації визначають загальні засади щодо набуття, здійснення та захисту прав інтелектуальної власності закладів вищої освіти та науково-дослідних, науково-технологічних, науково-технічних, науково-практичних установ України. Передбачено, що керівники ВНЗ та НДУ на підставі цих Методичних рекомендацій розробляють і затверджують власні положення про політику у сфері інтелектуальної власності такого ЗВО або наукової установи.

Положення має на меті:

- 1) заохочення, стимулювання і підтримку наукових досліджень і розробок;
- 2) забезпечення правової визначеності у сфері науково-дослідної діяльності і правовідносин із третіми особами у зв'язку з використанням об'єктів права інтелектуальної власності (ОПІВ);

3) введення в дію прийнятних для ВНЗ/НДУ процедур виявлення, встановлення режиму, охорони і комерціалізації інтелектуальної власності;

4) забезпечення своєчасної та ефективної охорони інтелектуальної власності та управління нею;

5) створення сприятливих умов для реєстрації, моніторингу та використання ОПІВ ВНЗ/НДУ;

б) забезпечення справедливого і ефективного розподілу економічної вигоди від комерціалізації інтелектуальної власності з урахуванням вкладів творців ОПІВ та ВНЗ/НДУ, а також вкладів будь-яких інших заінтересованих осіб.

Серед основних питань, що пропонуються до вирішення в проекті Методичних рекомендацій, містяться наступні:

загальні положення; визначення кому належать майнові права на службові ОПІВ; стимулювання інтелектуальної творчої діяльності; винагорода творцям службових ОПІВ; права дослідників, що не є працівниками ВНЗ/НДУ, на ОПІВ; права інвесторів та учасників інвестиційної діяльності на ОПІВ; підрозділи з трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності у ВНЗ/НДУ; повідомлення про створення ОПІВ, набуття майнових прав інтелектуальної власності підтримання чинності таких прав; випадки та умови вільного використання ОПІВ; конфіденційність; комерціалізації ОПІВ; конфлікт інтересів, врегулювання спорів; захист прав інтелектуальної власності; інвентаризація ОПІВ; оцінка ОПІВ; постановка на бухгалтерський облік ОПІВ; оподаткування ОПІВ.

Після доопрацювання проекту Методичних рекомендацій за результатами його презентацій та обговорення ВНЗ та НДУ, профільними міністерствами та іншими зацікавленими стейкхолдерами, та підтримки ВОІВ, планується його прийняття. Наступним кроком має стати організація тренінгів/заходів з нарощування потенціалу та пряму підтримку ВНЗ/НДУ у розвитку їх особистих політики у сфері ІВ, із залученням допомоги ВОІВ, МЕРТ, МОН, НДІ ІВ НАПрНУ, національних експертів.

Список використаних джерел:

1. Intellectual Property Policies for Universities. URL: https://www.wipo.int/about-ip/en/universities_research/ip_policies/index.html
2. Проект Рекомендацій Парламентських слухань «Національна інноваційна система: стан та законодавче забезпечення розвитку». URL: <http://ua-ekonomist.com/archive/2018/3/rekom.pdf>
3. Университет исследовательского и предпринимательского типа: европейский опыт для Молдовы, России и Украины. Научно-практ. издание / кол. авторов ; Андрощук Г., Бутник-Сиверский А., Виеру Л., Ильченко В., Жуков В, Мошнягул Н., Орлюк Е., Цыбулев П. и др. ; рук. авт. кол. Хименко О. А. К. : ООО «Т. А. Т. ГРУП», 2011. С. 185.
4. Сесицький Є. Діяльність ВОІВ на сучасному етапі. Підтримка розвитку політики з інтелектуальної власності в університетах і науково-дослідних організаціях і типові положення ВОІВ. Виступ на міжнародній конференції «Arzinger International Intellectual Property Conference 2016» (Україна, м. Київ, 27.09.2016 р.).

5. Орлюк О. Про розробку політики з інтелектуальної власності в національних університетах і роль профільних кафедр з інтелектуальної власності. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2017. № 5. С. 61 – 69.
6. Типове положення ВОІВ про політику в галузі інтелектуальної власності для університетів та науково-дослідних установ. Підготовлене Відділом деяких країн Європи та Азії: ВОІВ. URL: <http://www.wipo.int/dcea/en/tools>

* * *

Розділ 1	Створення об'єктів інтелектуальної власності
-----------------	---

Каніца Ю. М., директор Центру досліджень інтелектуальної власності та трансферу технологій НАН України.

ПІДХОДИ ДО РОЗПОДІЛУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ДОГОВОРАХ З ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА РОЗРОБОК МІЖ УНІВЕРСИТЕТАМИ, НАУКОВИМИ УСТАНОВАМИ ТА ПІДПРИЄМСТВАМИ В ДЕРЖАВАХ-ЧЛЕНАХ ЄС ТА УКРАЇНІ

В Україні на законодавчому рівні відсутні встановлені вимоги або прийняті органами виконавчої влади рекомендації щодо розподілу прав інтелектуальної власності між бюджетними науковими установами, вищими навчальними закладами (далі – Установи) та підприємствами, фірмами – замовниками або співвиконавцями досліджень та розробок (далі – ДР). Політика з цих питань вироблялася в НАН України, де у 2008 р. у Положенні про використання об'єктів права інтелектуальної власності в НАН України було визначено, що в рамках ДР між науковими установами та підприємствами мають бути врегульовані питання: розподіл майнових прав на ОІВ, що створюються під час досліджень; суб'єкти, які отримують охоронні документи на ОІВ; виплата винагороди творцям ОІВ, визначення сторони, що виплачує винагороду; порядок використання ОІВ, що створені раніше укладання договору з ДР, використовуються при його виконанні або при використанні отриманих в рамках договору результатів.

Вказані положення були конкретизовані в окремих актах та рекомендаціях НАН України, що стосуються виконання конкурсних науково-технічних проєктів разом з підприємствами; здійснення зовнішньоекономічної діяльності, визначення ставок роялті тощо [1].

Разом з тим – визначення найбільш оптимальних підходів розподілу прав інтелектуальної власності між університетами, науковими установами та підприємствами є один з напрямків політики ЄС з трансферу знань. Увагу до цього питання приділено у Повідомленні Європейської комісії «Рекомендації Комісії «Щодо управління правами інтелектуальної власності у діяльності з трансферу знань та Кодекс практики для університетів та інших державних науково-дослідних

організацій» від 10.04.2008 р. [2]. У Повідомленні вказується, що у договорах ДР мають бути зазначені: ОІВ, створені сторонами до початку проекту ("Раніше створені результати" – "background"); права з використання цих ОІВ іншими сторонами договору для виконання проекту, а також з метою комерціалізації. Також мають зазначатися нові ОІВ, що створюються під час проекту та правовий режим їх використання. При чому виключні майнові права на Раніше створені результати іншим сторонам договору не передаються. Передається лише право використання таких результатів. Щодо нових ОІВ – права на такі ОІВ мають залишитися у сторони, що їх створила, але права на ОІВ можуть належати різним сторонам проекту на основі угоди, укладеної заздалегідь, яка адекватно відображає відповідні інтереси сторін, завдання та фінансові або інші внески в проект. Також в якості рекомендацій зазначалася доцільність мати набір модельних договорів ДР між науковими установами, університетами та підприємствами, а також інструменти прийняття рішень, що допомагають обрати найбільш відповідну модель контракту.

Аналіз практики проведення ДР в країнах Європи свідчить, що для провідних країн характерним є розробка на державному рівні модельних контрактів з різними варіантами розподілу прав інтелектуальної власності між сторонами. Зокрема, це стосується ФРН, Великої Британії, Данії, Австрії, Франції тощо [3, 4]. Відомості набула діяльність Комісії Ламберта (Велика Британія), в рамках якої розроблено 7 модельних двосторонніх контрактів з досліджень та розробок та 4 угоди з проведення досліджень консорціумом. Для всіх угод права на Раніше створені ОІВ залишаються у сторони, що їх створила. Інші сторони можуть отримати невиключну безоплатну ліцензію на використання таких ОІВ для здійснення проекту та оплатну ліцензію при комерціалізації раніше створених університетом ОІВ.

Основні моделі договорів наведено у таблиці:

Розподіл прав інтелектуальної власності у контрактах Ламберта, Велика Британія

Угоди ДР	Умови	Належність прав на ОІВ, створені під час проекту
Угода 1	Права на нові ОІВ набуває Установа. Виконання проекту Установою фінансується Контрагентом, а також може фінансуватися з інших джерел (державні фонди тощо). Контрагент може отримати від Установи невиключну безоплатну ліцензію на використання нових ОІВ в обумовленій галузі / території. Право субліцензування не надається.	Установа
Угода 2	Умови Угоди 1. Проте Контрагент має право у визначений термін провести переговори щодо отримання виключної ліцензії на нові ОІВ або право на надання субліцензій на умовах сплати роялті. При наданні ліцензії визначаються права, що надаються; територія; галузь застосування; термін надання прав; мета застосування; умови повернення прав.	Установа

Угоди ДР	Умови	Належність прав на ОІВ, створені під час проекту
Угода 3	Застосовуються умови для Угоди 2. Проте Контрагент може у визначений термін провести переговори стосовно отримання виключних майнових прав на ОІВ, що належать Установі, на оплатних умовах.	Установа
Угода 4	<p>Права на нові ОІВ отримує Контрагент. Виконання проекту Установою фінансується Контрагентом, а також може фінансуватися з інших джерел (державні фонди тощо). Установа має право використовувати ОІВ для академічних та дослідницьких цілей. Також здійснювати академічні публікації.</p> <p>При відсутності комерціалізації Контрагентом ОІВ протягом прийнятого терміну або кроків щодо її здійснення – Контрагент за запитом Установи має передати Установі майнові права на нові ОІВ.</p>	Контрагент
Угода 4А	<p>Кожна сторона набуває права на нові ОІВ, що створено цією стороною та має право їх комерціалізації. Виконання проекту Установою фінансується Контрагентом, а також може фінансуватися з інших джерел (державні фонди тощо).</p> <p>Контрагент може у визначений термін провести переговори стосовно отримання виключної або невиключної оплатної ліцензії на використання ОІВ, права на які належать Установі.</p> <p>Кожна сторона надає іншій невиключну безоплатну ліцензію на використання ОІВ для дослідницьких цілей. Також Установі надається ліцензія щодо можливості здійснення академічних публікацій.</p>	Установа і Контрагент
Угода 5	<p>Права на нові ОІВ набуває Контрагент. Угода застосовується, коли дослідження мають метою не досягнення академічних чи некомерційних цілей, а виконуються Установою за замовленням Контрагента на комерційних засадах, звичайно, коли фінансування Контрагентом 100% покриває витрати Установи з проведення досліджень.</p> <p>Не є можливим використання ОІВ Установою для проведення подальших досліджень та без дозволу Контрагента здійснювати академічні публікації.</p>	Контрагент
Угода 6	<p>Спеціальна угода для здійснення трансферу знань з фінансуванням за рахунок бюджетного гранту, а також з частковим фінансуванням витрат Установи Компанією (Контрагентом).</p> <p>Права на нові ОІВ набуває Контрагент. Установа має право використовувати ОІВ для академічних та дослідницьких цілей. Також здійснювати академічні публікації.</p>	Контрагент

Угоди ДР	Умови	Належність прав на ОІВ, створені під час проекту
	При відсутності комерціалізації Контрагентом ОІВ протягом прийнятого терміну або відсутності належних кроків щодо здійснення комерціалізації – Контрагент за запитом Установи має передати Установі майнові права на нові ОІВ.	

Угоди консорціуму	Умови
Угода А	Кожен член консорціуму набуває права на ОІВ, що ним створено. Сторони угоди надають іншим сторонам угоди невиключну ліцензію для використання результатів досліджень в цілях здійснення проекту та будь-яких інших цілях.
Угода В	Члени консорціуму передають майнові права на створені в рамках проекту ОІВ провідній стороні, що здійснює комерціалізацію результатів проекту (або такій стороні надаються виключні ліцензії).
Угода С	Кожний з членів консорціуму набуває права на створені ОІВ, що близькі до ключового бізнесу таких сторін, та здійснює комерціалізацію таких ОІВ
Угода D	Кожен член консорціуму набуває права на ОІВ, що ним створено. Члени консорціуму надають іншим членам невиключну ліцензію для використання результатів досліджень <i>лише</i> в цілях здійснення проекту. Якщо будь-який член консорціуму бажає здійснити комерціалізацію ОІВ, права на які належать іншим членам консорціуму, він має провести переговори щодо отримання ліцензії або укладання договору з передання виключних майнових прав.

Зазначимо, що на цей час Європейська комісія здійснює заходи з уніфікації підходів до розподілу прав інтелектуальної власності у договорах з ДР між Установами та організаціями – партнерами з проведення ДР (або замовниками ДР), що має на меті посилення трансферу знань, захист інтересів університетів та наукових установ з охорони прав інтелектуальної власності та визначення моделей, що відповідають різним вихідним умовам з укладання угод з підприємствами та організаціями.

З врахуванням наведеного доцільним є обговорення в Україні проблематики розподілу прав інтелектуальної власності у договорах з ДР з науковими установами та вищими навчальними закладами та вироблення з врахуванням досвіду держав-членів ЄС відповідної політики щодо розподілу прав на рівні безпосередньо Установ, а також державних академій наук, провідних міністерств. При цьому

доцільно взяти до уваги підходи до розподілу прав в установах НАН України, що на цей час вдосконалюються та включають:

1) Права на нові ОІВ залишаються у Установах

– підприємство отримує обладнання, матеріали на умовах продажу. Документація, що передається, стосується лише обслуговування та застосування продукції.

– або підприємство отримує дороблену для його умов технологію на умовах ліцензії з правом використання документації, що передається, лише для застосування технології у діяльності певного підприємства.

2) Права на Нові результати досліджень належать підприємству.

Проте їх можливо використовувати лише з використанням Раніше створених ОІВ, права на які належать Установі. Надання Раніше створених результатів здійснюється на основі ліцензії на умовах використання у конфіденційності з заборону подання заявок на технічні рішення, що складають такі результати.

3) Права на Нові результати досліджень належать спільно Установі та підприємству

– перед поданням заявки на винахід (корисну модель, промисловий зразок) укладаються договори про спільне патентування (визначення порядку патентування; сторони, що сплачує збори за подання заявки, підтримання патенту у чинності; порядку прийняття рішень щодо надання ліцензій, передання прав на патент; порядку отримання, розподілу та перерахування роялті, інших платежів за використання ОІВ; розміру та порядку виплати винагороди винахідникам тощо);

– при створенні ноу-хау – укладається договір про спільне використання ноу-хау аналогічно договорам спільного патентування;

– має бути забезпечено режим конфіденційності відносно Нових результатів досліджень, що мають потенціал комерційного використання;

– при необхідності використання Раніше створених результатів досліджень, права на які належать Установі, – визначається порядок їх використання підприємством на умовах ліцензії та зі збереженням конфіденційності.

4) Здійснення конкурсних науково-технічних проектів:

Виконання робіт за проектом Установою фінансується НАН України. Організація (підприємство) – партнер здійснює фінансування впровадження результатів досліджень. При укладанні договору з організацією-партнером надання організації-партнеру права використання ОІВ, що належать Установі та створені до виконання науково-технічного проекту, а також під час його виконання, здійснюється на підставі ліцензійних договорів, укладених відповідно до статей 1107–1114 Цивільного кодексу України, договорів на передачу ноу-хау. При цьому зазначені договори мають передбачати виплату Установі роялті, що встановлюється за домовленістю сторін, з урахуванням, що звичайна ставка роялті становить не менше 3–5 відсотків валового доходу від реалізації продукції за ліцензією або не менше 20 відсотків чистого прибутку, який отримується від

реалізації продукції за ліцензією. При отриманні доходу від використання ОІВ установа зобов'язана виплачувати творцям ОІВ винагороду згідно з додатком 2 до розпорядження Президії НАН України від 16.01.2008 № 15.

За умови часткового фінансування науково-технічного проекту організацією-партнером, залежно від обсягів фінансування та у випадку його спрямованості на проведення конструкторсько-технологічних та дослідно-конструкторських робіт, що виконуються організацією-партнером, або Установою, або спільно, договором з організацією-партнером має бути визначено:

- сторона(и), що набуває(ють) права на ОІВ, які створюються в рамках вказаних робіт;
- сторона(и), що забезпечує(ють) охорону прав на ОІВ, підтримку у силі охоронних документів;
- сторона, що сплачує винагороду творцям ОІВ;
- умови сплати Установі роялті організацією-партнером.

Список використаних джерел:

1. Положення про використання об'єктів права інтелектуальної власності в НАН України, затверджене розпорядженням Президії НАН України від 16.01.08 № 15 «Про підрозділи з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності» (із змінами); постанова Президії НАН України «Про Положення про порядок конкурсного відбору науково-технічних проектів установ НАН України» № 340 від 13.12.17; розпорядження Президії НАН України від 17.05.2016 № 293 «Про участь наукових установ НАН України у створенні господарських товариств з метою використання об'єктів права інтелектуальної власності» тощо. http://ipr.nas.gov.ua/?page_id=19 (15.03.2019).
2. European Commission. Commission Recommendation on the management of intellectual property in knowledge transfer activities and code of Practice for universities and other public research organisations (2008). Available at http://ec.europa.eu/invest-in-research/pdf/download_en/ip_recommendation.pdf (7.3.2016).
3. Lambert toolkit. Available at <http://www.ipo.gov.uk/lambert> (13.3.2016).
4. Federal Ministry of Economics and Technology (BWMi), Sample Agreements for research and development cooperation - Guidelines for cooperation between the academics sector and industry, second edition, April 2010. Available at <http://www.bmwi.de/EN/Service/publications,did=385934.html> (9.3.2016).

* * *

Андрощук Г. О., гол. наук. спів. НДІ
ІВ НАПрН України, к.е.н., доцент.

ГЛОБАЛЬНИЙ ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ РИНОК: МІСЦЕ УКРАЇНИ

Фармацевтична промисловість, за класифікацією ОЕСР, належить до наукоємних галузей і, за даними Євростату, у світі є лідером серед високотехнологічних галузей за створенням валової доданої вартості на зайняту особу. При цьому близько 1/5 усіх витрат на НДДКР у світі припадає на

фармацевтичне виробництво. Існуючим довголіттям людство зобов'язане саме фармацевтиці. Дослідження, проведене в 30 розвинених країнах світу, показало, що зростання очікуваної тривалості життя в перше десятиліття 2000-х років на 95% було забезпечене сучасною фармацевтичною продукцією. Всі інші фактори – зростання доходів, освіта, імунізація, доступ до системи охорони здоров'я – впливали лише на 5%. Не дивно, що до 2021 р. світовий фармацевтичний ринок, за прогнозами, зросте з нинішніх \$1,1 трлн до \$1,5 трлн. Згідно з доповіддю, опублікованою IQVIA Institute for Human Data Science, глобальні витрати на лікарські засоби досягли в 2018 р. \$ 1,2 трлн., а до 2023 року перевищать \$ 1,5 трлн. Згідно зі звітом «Глобальне використання ліків у 2019 році та перспективи на 2023 рік: прогнози і області для спостереження», світ очікує сплеск інновацій, біоаналогів, а також спеціалізованих препаратів, який позитивно вплине на доступність фармакотерапії для населення. Так, аналітики прогнозують в середньому 54 випуски нових продуктів на рік протягом наступної п'ятирічки (в порівнянні з 46 щорічними лончами нових препаратів за останні 5 років).

Водночас у звіті прогнозується «істотний вплив» ліків, які втрачають патентну охорону. До 2023 р. 18 з поточних 20 бестселерів зіткнуться з конкуренцією з боку генериків або біосімілярів, що призведе до скорочення витрат на лікування. У доповіді також передбачається зниження споживання рецептурних опіодів: до 2023 р. кількість рецептів на них скоротиться на 30-50%. Окремо підкреслюється зростаючий вплив спеціалізованих препаратів, найбільш швидко зростаючого сегмента ринку, на який до 2023 р. припадатиме близько 50% загальних витрат на фармакотерапію в більшості розвинених країнах світу (в порівнянні з приблизно 42% в 2018 р.). Серед спеціалізованих препаратів третина припадатиме на онкологію. Крім того, експерти радять придивитися до таких перспективних напрямів, як клітинні методи лікування, генна терапія і регенеративна медицина: все більша кількість відповідних препаратів запускається в клінічні дослідження.

Втрати минулого року. Щороку десятки брендovаних фармацевтичних продуктів втрачають патентну охорону, і це дає можливість виробництву дешевих генериків. Аналітики склали топ-5 бестселерів з вичерпаним терміном дії патенту в 2018 р., виробники яких вступають в конкурентну боротьбу з виробниками генериків в 2019 р. В минулому році сукупна вартість 15 брендovаних ліків склала майже 26 млрд доларів США, тому в нинішньому власникам брендів вже доведеться ділитися цим прибутком з конкурентами. З урахуванням складнощів патентного права, непередбачуваності рішень судів та FDA, а також можливих апгрейдів формул самих препаратів, прогнози аналітиків досить відносні. Минулий рік звільнив дорогу для виробництва достатньої кількості імітацій всесвітньо відомих блокбастерів. Однак 2018 р. відрізняється від попередніх років однією особливістю, яку можна описати одним словом: біосіміляри. Це важлива відмітна властивість, оскільки в минулому закінчення строку дії патенту призводило до негайної гонки випуску генериків з супутнім розподілом прибутку від їх продажу.

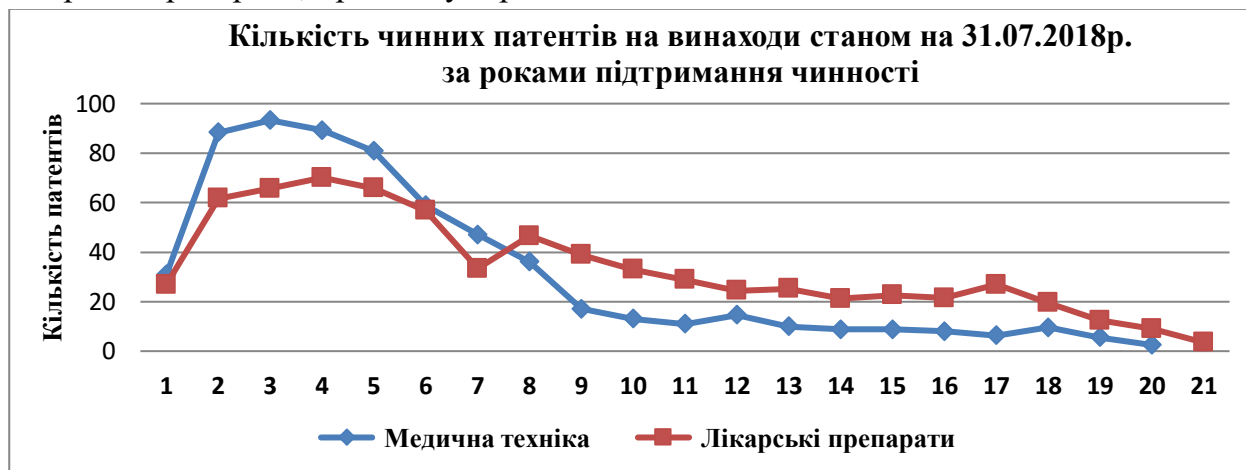
Тепер же, з більш витратною і складною розробкою біоаналогів (не кажучи вже про затримки, викликані «патентним танцем» біосімільара), втрата патенту не завжди і не відразу звільняє дорогу на ринок аналогам. Саме з цієї причини в перелік ліків, які втрачають свою «оригінальність», експерти включили не тільки продукти, термін дії первинного патенту яких закінчився в 2018 р., а й хіти продажів минулих років, які були до цього моменту захищені іншими патентними щитами або розбірливістю регулятора. Основними факторами зростання галузі залишаються США і фармацевтичні ринки країн, що розвиваються, середньорічні темпи оцінюються в 4-7 і 5-8% відповідно. У США загальне зростання витрат пояснюється різними причинами, включаючи виробництво і впровадження нових продуктів, а також ціноутворення на препарати, в той час як цим факторам протиставляються закінчення терміну дії патентів на лікарські препарати і генерики. Витрати на лікарські препарати в Японії в 2018 р. склали 86 млрд дол., проте очікується, що до 2023 р. вони можуть знизитися максимум на 3% через обмінні курси і триваючої тенденції споживання генериків. В Європі заходи щодо стримування витрат і пасивна реалізація нових лікарських препаратів на фармацевтичному ринку привели до більш повільного зростання (1-4% порівняно з попереднім показником 4,7%). Тим часом витрати на лікарські препарати в Китаї досягли в 2018 р. 137 млрд дол., а до 2023 р., як очікується, вони складуть 140-170 млрд дол., проте їх зростання сповільниться до 3-6%. Протягом наступних п'яти років очікується виробництво 54 нових активних фармацевтичних субстанцій на рік, дві третини яких складе спеціальна продукція (при цьому до 2023 р. виробництво спеціальних продуктів складе близько 50% витрат на лікарські препарати, тоді як в 2018 р. цей показник дорівнював 42%). До 2023 р. конкуренція на ринку біоаналогів зросте практично в 3 рази. Процес виробництва біологічних препаратів в Європі відбудеться швидше, ніж в США. Експерти продовжать роботу над глобальними ініціативами в галузі охорони здоров'я та новими способами боротьби з забутими тропічними хворобами, також буде приділено особливу увагу машинному навчанню і штучному інтелекту, прогнозують аналітики.

Стан в Україні. Фармацевтичний ринок в Україні один з найбільш швидко зростаючих – 15–20% на рік. Це другий показник серед країн СНД. Ринок ліків – один з небагатьох в Україні, який динамічно розвивається. Україна входить до числа найбільших виробників ліків у Східній Європі. Фармацевтичний ринок – одна із найбільш стійких сфер економіки: незважаючи на девальвацію національної валюти, яка здешевіла в 3 рази, воєнні дії, зниження доходів населення, ринок продовжує зростати в національній валюті.

Як показує аналіз, продовження додатково строку дії патенту на ЛЗ до п'яти років в країнах, що розвиваються призводить до додаткових витрат з національних бюджетів охорони здоров'я та негативно впливає на доступ пацієнтів до ЛЗ. На прикладі одного ЛЗ підраховано, що додаткова економія в 20% була б можлива, якби генерична версія стала б доступною відразу після того, як патент на оригінальний препарат закінчився. Водночас в Україні, за період з 01.01.2013 по

01.10.2018 р., було продовжено (за рішенням суду) строк дії 128 патентів на винаходи, об'єктами яких є лікарські засоби. Аналіз динаміки (за 2011-2015 рр.) надходження заявок на винаходи за напрямом «Лікарські препарати» від іноземних заявників показує, що їх кількість у 4 рази перевищує кількість національних заявників, а видачі патентів – майже у 3 рази. Це свідчить про тривалу патентну експансію іноземних компаній на фармацевтичному ринку України.

Динаміка кількості чинних патентів на винаходи за напрямками «Медична техніка» і «Лікарські препарати» за роками підтримання чинності показана на **Рис.1.** Як бачимо продовження строку дії патентів на винаходи, об'єктами яких є лікарські препарати, продовжує зростати.

Рис.1. Кількість чинних патентів на винаходи станом на 31.07.2018 р. за напрямками «Медична техніка» і «Лікарські препарати» за роками підтримання чинності.

Фармацевтика – інноваційна галузь. Основні українські виробники сертифіковані за міжнародним стандартом GMP (good manufacturing practices) і скеровують на дослідження і розробки значні кошти. Капітальні інвестиції в українське фармвиробництво лише в 2017 р. склали 1,85 млрд грн. Нині українські фармацевти проводять понад 400 клінічних досліджень для створення нових препаратів.

За даними маркетингової компанії Top Lead, один співробітник в українській фармацевтиці за рік створює валову додану вартість у розмірі 900 тис. грн., один айтішник - 800 тис. грн, а в агропромі цей показник у 10 разів нижчий, ніж у фармі.

Незважаючи на досить динамічні у порівнянні з іншими галузями економіки темпи розвитку, фармацевтична галузь України має ряд серйозних проблем. Однією з них є недосконалість законодавчої бази у сфері обігу ЛЗ, що призводить до: стримування розробки та впровадження у виробництво генеричних ЛЗ, створення нерівних умов допуску на ринок ЛЗ вітчизняного та імпортного виробництва, зниження ефективності заходів з протидії виробництву та обігу фальсифікованих ЛЗ, порушення прав ІВ у сфері обігу ЛЗ. Ситуація, що склалася на фармацевтичному ринку України, характеризується наявністю значної конкуренції між його суб'єктами. Сучасний вітчизняний ринок фармацевтичних

препаратів експерти оцінюють в 1 млрд. доларів. За даними Антимонопольного Комітету України половину фармацевтичного ринку контролюють 10 українських і 10 європейських компаній. З 18 тис. зареєстрованих назв ЛЗ в Україні виробляється лише 5,5 тис. Водночас 70 % ЛЗ імпоруються 26 суб'єктами господарювання, що може розглядатися як колективна монополія. ЛЗ іноземного виробництва складають понад 76% від загального обсягу ринку. Понад 90% ЛЗ є технологічно застарілими, у яких вже закінчився 20-річний строк патентної охорони. Зарубіжні фармацевтичні компанії блокують вихід на ринок дешевих медикаментів. Почастішали випадки недобросовісних конкурентних дій: силового захоплення фармацевтичних підприємств, спроби зміни керівництва підприємств «своїми» менеджерами, збут важливих державних активів через офшори, розкрадання державних пакетів акцій, блокування виходу вітчизняних ЛЗ на внутрішній і міжнародний ринки, зростає неконтрольований обіг фальсифікованих ЛЗ.

В Україні 80% городян та 82% селян не можуть придбати ліки через їх високу вартість. Третина сімей, у яких є важкохворий пацієнт, живуть за межею бідності через високу вартість лікування. В Україні зареєстровано 9,9 тис препаратів, у Німеччині - 45 тис., у Франції - майже 16 тис. Через відсутність конкуренції, ціни на ліки в Україні є значно вищими, ніж в референтних країнах. За даними пацієнтських організацій, 30% препаратів в Україні коштують дорожче, ніж в Європі. Вартість деяких препаратів в аптеках України вища більш ніж у 20 разів. Ціни на деякі препарати в Угорщині та Грузії у два-три рази нижчі, ніж в Україні. Щодня в Україні від нестачі ліків помирає близько 1 600 осіб.

Державна політика забезпечення населення лікарськими засобами. Нещодавно Урядом України здійснено ряд заходів, які демонструють послідовність політики держави у сфері національної безпеки, серед яких у першу чергу — інтереси українського пацієнта і національного виробника. З 1 квітня 2017 р. в рамках урядової програми «Доступні ліки» стартував процес відшкодування вартості обмеженого переліку міжнародних непатентованих назв (МНН) лікарських засобів. Кабінетом Міністрів України 5 грудня 2018 р. прийнято Постанову «Про затвердження Державної стратегії реалізації державної політики забезпечення населення лікарськими засобами до 2025 року». Документ вводить комплексний підхід до поліпшення доступу українців до якісних, ефективних і безпечних ліків на наступні шість років, буде стимулювати інноваційні розробки і дослідження в області фармацевтики і забезпечить раціональний відбір препаратів в Національний перелік основних лікарських засобів. Передбачено, зокрема, встановлення жорстких критеріїв патентоздатності для винаходів, об'єктом яких є ЛЗ, через запровадження окремого порядку їх експертизи. Такий підхід дасть можливість припинити практику видачі «вічнозелених патентів» на ліки, які вже давно вийшли з-під патентної охорони. Державна стратегія передбачає також оптимізацію порядку примусового ліцензування винаходів, об'єктом яких є ЛЗ, запровадження режиму паралельного

імпорту ЛЗ; запровадження можливості обмеження режиму ексклюзивності даних ЛЗ у суспільних інтересах; імплементацію в законодавство України «положення Болар», відповідно до якого компаніям дозволено подавати заявку на державну реєстрацію генеричного ЛЗ до закінчення строку дії патенту на оригінальний препарат. Після закінчення строку дії патенту компанія може одразу розпочинати введення в обіг генерика, що дає змогу скоротити час його виходу на ринок. Це положення є надзвичайно важливим для розвитку фармацевтичної галузі України. Затверджено індикатори стану реалізації Державної стратегії та план заходів щодо її реалізації. Реалізація Державної стратегії передбачається протягом 2018–2025 років на довгострокову перспективу.

Висновки. Пріоритети, наведені у статті 3 Конституції України: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю», декларують право кожного громадянина на охорону здоров'я, що є основою формування політики держави у сфері національної безпеки. Схожі положення містять Конституції, США, Німеччини, Бразилії, Японії та багатьох інших країн. В економічній політиці, що визначає базові положення у сфері охорони здоров'я, фармацевтичну галузь віднесено до пріоритетів у системі національної безпеки. Україна має всі шанси стати повноцінним гравцем міжнародного фармацевтичного ринку. У світовій фармі зараз відбувається «патентний обрив» (patent cliff), коли масово спливають терміни дії патентів на оригінальні препарати відомих брендів. Це відкриває можливість для виробництва генериків – похідних препаратів на основі тих же молекул. Генерики набагато дешевші від оригіналів, а тому і ринок збуту для них істотно ширший. А саме генерики – основна продукція української фарми. Важлива перевага: українські ліки від 4 до 16 разів дешевші закордонних аналогів. На реалізацію цих положень спрямована, зокрема, Державна стратегія. У 2018 р. фармацевтичний ринок України значно прискорив зростання на фоні відновлення загального споживання. На думку експертів у 2019–2020 рр. можна очікувати зростання ринку на рівні 11% щороку в доларовому вираженні.

* * *

Литвин О. В., к.т.н., доцент, КПІ ім. Ігоря Сікорського,
Гаврушкевич Н. В., аспірант, КПІ ім. Ігоря Сікорського.

ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙ ІННОВАЦІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ ГЕОГРАФІЧНИХ ЗАЗНАЧЕНЬ В УКРАЇНІ

Географічне зазначення (далі ГЗ) – це термін, який відображає зв'язок "місце-товар" і дає змогу виробникам товарів з певного географічного району вимагати права на зазначення того, що певний товар походить із цього регіону.

Сучасний розвиток товарів та їх просування під захищеними географічними назвами (назвами з ГЗ) в Україні є дуже повільним, незважаючи на той факт, що

цей Закон був прийнятий 16 років тому [1, ст.1]. Однак цим Законом не були врегульовані всі питання правової охорони ГЗ.

Верховна Рада 13.03.2018 р. прийняла за основу проект Закону "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони географічних позначень" [2], за яким передбачається імплементація вимог статей 204-207 Угоди про асоціацію [3], а також положень Регламенту № 1151/2012 Європейського парламенту і Ради від 21.11.2012 р. про якість сільськогосподарських продуктів та продуктів харчування в національне законодавство. Законопроектом, зокрема, пропонується уточнити умови надання правової охорони географічних позначень і підстави для відмови в наданні такої охорони, перелік прав і обов'язків, що впливають з державної реєстрації географічних позначень.

Згідно з [2], вводиться єдиний термін "географічне зазначення" - найменування місця, що ідентифікує товар з певної географічної місцевості, і який має особливе якість, репутацію або інші характеристики, обумовлені головним чином цією географічною місцевістю, якщо хоча б один з етапів його виробництва здійснюється на зазначеній географічній території.

Відповідно до Угоди про асоціацію [3], українським виробникам, які використовують на даний час географічні зазначення ЄС (шампанське, фета, коньяк та ін.), надана відстрочка на сім-десять років, щоб змінити назви своїх товарів під такими вказівками і донести їх до споживачів.

В Україні за підтримки ЄС започатковано проект "Підтримка розвитку системи географічних зазначень в Україні" [4] для популяризації серед виробників ГЗ, значення їх захисту, реєстрації, впливу на виробників.

На сторінці «Geographical Indications in Ukraine/Географічні зазначення в Україні» [5] міститься інформація, доступна для виробників щодо можливостей та економічного зиску, пов'язаного з використанням ГЗ. Цей проект займається консультаційною та технічною підтримкою реєстрації geographical indications (GI), а безпосередньо ініціаторами реєстрації повинні виступати асоціації виробників. Наприклад, проект сприяв створенню Асоціації виробників традиційних карпатських високогірних сирів і допоміг підготувати документи на реєстрацію GI, заявку подала асоціація.

За останні три роки в Україні відбулися помітні зрушення щодо формування ринку ГЗ. Цьому сприяють створення відповідних асоціацій виробників аутентичних продуктів.

Першою була Асоціація виробників традиційних карпатських високогірних сирів, створена з метою управління географічним зазначенням "гуцульська овеча бриндзя" (зареєстровано 31.08.2018р.).

На початку 2019 року відбулися установчі збори Асоціації виробників мелітопольської черешні, Асоціації виробників херсонського кавуна створено Асоціацію виноградарів та виноробів "Придунайська Бессарабія" - першу в Україні

асоціацію виробників вина, що опікуватиметься розвитком зони виноробства, реєстрацією та контролем ГЗ щодо вина, першим з яких стане вино з ГЗ "Ялпуг".

В 2018 році було зареєстровано Асоціацію виробників традиційних карпатських високогірних сирів з метою управління географічним зазначенням "гуцульська овеча бриндзя", а 19.02.2019 р зареєстровано Асоціацію карпатських ватагів, створену з метою управління географічним зазначенням "гуцульська коров'яча бринза".

Перші десять ГЗ GI, які можуть бути зареєстровані в Україні після угоди [2], будуть включати два сири, два фрукта, п'ять алкогольних напоїв і мед. В будь-якому разі, реєстрація ГЗ на національному рівні є обов'язковою передумовою для реєстрації (і, відповідно, захисту) їх на європейському, навіть якщо країна не входить до складу ЄС.

В ЄС існує три варіанти маркування GI, а саме: PDO (protected designation of origin) - захищає вказівку місця походження, PGI (protected geographical indication) - захищене географічне зазначення і TSG (traditional specialities guaranteed) - гарантія традиційності.

Асоціації виробників планують зареєструвати два PDO для сирів (гуцульської овечої бриндзи і гуцульської коров'ячої бриндзи), два PDO для фруктів і овочів (херсонський кавун і мелітопольська черешня), два PGI і два PDO для вин, одне - для алкогольного напою, а також PGI для меду. Заявка на реєстрацію "гуцульської овечої бриндзи" вже подана, незабаром подадуть заявку на реєстрацію "гуцульської коров'ячої бринзи". Асоціація виробників бессарабських вин планує зареєструвати вино з району озера Ялпуг. Процедура реєстрації меду досі обговорюється з Мінагрополітики, де його зареєструвати, тому що це важливий продукт на всій території України, і міністерство повинно визначитися зі своїми преференціями по регіону.

В Україні зараз процедура реєстрації та набуття прав на кваліфіковане зазначення походження товару має два рівня. Перший, коли відбувається реєстрація кваліфікованого географічного походження товару в Укрпатенті асоціаціями виробників, юридичними особами з наданням свідоцтва з безстроковим терміном дії. Виконання даної процедури вимагає багато часу, пов'язаного з отриманням довідок та висновків, що не сприяє використанню цього об'єкта інтелектуальної власності. Другий, коли по заявці конкретного виробника, який знаходиться в зазначеному географічному місці (наприклад, вирощує кавуни в Херсонській області), відбувається набуття права на використання вже зареєстрованого кваліфікованого зазначення з наданням свідоцтва терміном дії до 10 років. Це дозволяє виробнику маркувати свою продукцію відповідним позначенням, але не може надавати іншим особам ліцензії на використання зареєстрованого позначення.

Важко сказати, скільки часу займе реєстрація GI в Україні. Тому асоціації виробників пропонують займатися двома паралельними процесами: готувати матеріали для реєстрації в ЄС (період реєстрації - від трьох місяців до 3-4 років),

але спочатку реєструвати GI в Україні. Термін дії географічного зазначення необмежений, проте GI припиняє діяти, якщо продукт відсутній на ринку протягом 7 років.

Для реєстрації в Україні та ЄС треба мати специфікацію продукту, яка має містити: назву географічного зазначення; сорти винограду та їх пропорції, якщо мова йде про вино; межі відповідного географічного регіону (адміністративні межі або навіть gps- координати місцевості); максимальний врожай на гектар; особливості екологічні практики, або ж, навпаки, обмеження; інформація про зв'язок місцевості виробництва з якістю продуктів з ГЗ.

Після розробки специфікації та реєстрації ГЗ на національному рівні та на загальноєвропейському, назва потрапляє до бази даних "E-Vacchus".

Відповідно до інформації Укрпатенту на 2019 р. зареєстровано 42 кваліфіковані зазначення походження українських та зарубіжних товарів, що охоплюють мінеральні води та алкогольні напої. З 01.01.2016 р. в Україні охороняються 3067 ГЗ ЄС відповідно до Угоди про асоціацію [3]. Для 15 українських товарів протягом 10 років не припиняється використання ГЗ, тотожних зареєстрованим в ЄС.

Реєстрація ГЗ на продукт дає виробникам низку переваг, а саме: 1) підтверджує високу якість та безпечність продукції, її унікальність та традиційність; 2) утворює колективну інтелектуальну власність, захищаючи продукт від підробки й дозволяючи об'єднанню виробників спільно користуватися перевагами цього продукту із доданою вартістю; 3) дозволяє зберегти традиційну технологію виробництва. 4) приваблює туристів; 5) допомагає збільшити обсяги збуту і вийти на нові ринки за межами зони виробництва [6, 8].

Іншими словами, жоден виробник, який знаходиться за межами географічної зони, ідентифікованої у специфікації продукту, не має права використовувати зареєстровану назву продукту.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів». Закон від 16.06.1999 № 752-XIV. Відомості Верховної Ради України, 1999, N 32, ст.267.
2. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони географічних зазначень. №6023 від 03.02.2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61052.
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Угоду ратифіковано Законом № 1678-VII від 16.09.2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
4. Проект ЄС «Підтримка розвитку системи географічних зазначень в Україні». Опубліковано 18 березня 2019 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://new.minagro.gov.ua/ua/napryamki/rozvitok-silskih-teritorij/geografichni>

zaznachennya/proekt-yes-pidtrimka-rozvitku-sistemi-geografichnih-zaznachen-v-ukrayini.

5. Geographical Indications in Ukraine/Географічні зазначення в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/GIs4Ukraine/>
6. Литвин О. В. Набуття прав та реєстрація географічного зазначення походження товарів [Електронний ресурс] : Навчальний посібник / О. В. Литвин ; КПІ ім. Ігоря Сікорського. – Електронні текстові дані (1 файл: 11,98 Мбайт). – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського. – 2017. – 198 с. – Назва з екрана. – Доступ: <http://ela.kpi.ua/handle/123456789/21340/>.

* * *

Гордієнко С. Г., доцент КПІ ім.
Ігоря Сікорського, д.ю.н., доцент.

**КОЛИ СЛОВА ВТРАЧАЮТЬ СВОЄ ЗНАЧЕННЯ,
НАРОД ВТРАЧАЄ СВОЮ СВОБОДУ [1], А
"ЗА ОСЛУШАНИЕ ИСТИНЕ – ВЕРЯТ ЛЖИ И ЗАБЛУЖДЕНИЯМ"[2]**

Щиро дякую організаторам за запрошення на науково-практичну конференцію, яка присвячена Міжнародному дню інтелектуальної власності до якого Україна має достатньо опосередковане і формальне відношення [3], на превеликий жаль.

Відповідно до цього є бажання пояснити свою точку зору на достатньо складний та неоднозначний предмет обговорення конференції.

Теорія, і я з нею згоден, вважає, що: спочатку просто інформація як певна непізнана, чи пізнана характеристика матерії та енергії; в результаті специфічної розумової людської діяльності з пізнання інформації з'являються відомості; останні мають бути класифіковані і створювати інформаційні масиви; інноваційна діяльність з інформаційними масивами створює якісно нові знання; інформаційні масиви з якісно нових знань є ресурсами; інформаційні ресурси мають свою вартість і їх ціну доцільно виражати в грошовому еквіваленті; від ціни інформаційних ресурсів залежить система їх захисту і способи комерціалізації; інформаційні ресурси при набутті власника стають об'єктами інтелектуальної власності; об'єкти інтелектуальної власності підлягають як неюрисдикційному так і юрисдикційному захисту у повному обсязі.

Тобто, існує як феномен - інтелектуальна власність та існують об'єкти інтелектуальної власності; є право на інтелектуальну власність, а не *право інтелектуальної власності*, як записано у Цивільному Кодексі (спробуйте уявити собі об'єкт інтелектуальної власності у якого є права); є права на об'єкти інтелектуальної власності та існує можливість їх комерціалізації.

Надалі, враховуючи викладене вище, доцільним вважається навести основні правилами визначення понять. Останніх, як ми вважаємо, необхідно дотримуватися у формуванні тематики наукових дискусій.

Визначення повинно бути ясним; поняття, як система знання – це сукупність відомих нам як основних, так і похідних ознак, що мисляться у понятті предметів, а також знання про те, у яких конкретних формах існують у дійсності ці предмети, що узагальнюються в понятті; одним з найважливіших правил утворення понять також є «закон тотожності» – не називай ту саму річ двома різними іменами і не називай дві різні речі тим самим ім'ям; у визначенні не повинно бути кола – термін, що зустрічається у визначальній частині, не повинен визначатися через обумовлений термін; зрозуміти явище – це значить з'ясувати його значення у конкретній системі явищ, що взаємодіють; зрозуміти явище – значить з'ясувати спосіб його виникнення, «правило», за яким це виникнення відбувається з необхідністю, закладеною в конкретній сукупності умов, проаналізувати самі умови виникнення явища; визначення повинно бути співрозмірним – визначальна частина повинна виділяти саме той клас предметів, що представляє те, що визначається.

Але, якщо проаналізувати назву конференції та її змістовну сторону, вибачте, але складається враження, що організаторів мало хвилювали зазначені вище питання, тобто предмет обговорення на конференції.

Так, я вперше зустрічаю словосполучення "комерціалізація об'єктів прав інтелектуальної власності". Тобто, є так зване право інтелектуальної власності, що само по собі - найбільша філологічна і смислова недоречність, а є ще й об'єкти цих прав! Нонсенс!!!

Окрім повного переліку питань, також у рамках конференції планується робота за наступною тематикою:

1. Право інтелектуальної власності та інформаційне право: взаємозв'язок.
2. Визначення проблем порушення прав інтелектуальної власності та шляхи їх вирішення: світовий та вітчизняний досвід.
3. Захист і розпорядження правами інтелектуальної власності в інноваційній діяльності.
4. Комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності.

Стосовно першого пункту. Очевидним є, що право на інтелектуальну власність є вторинним від права на інформацію, або, як звикли говорити - інформаційного права. Тобто тут переплутаний причинно-наслідковий зв'язок. Доцільною вбачається така назва пункту: Право на інформацію та право на інтелектуальну власність: взаємозв'язок.

Стосовно другого виразу. Очевидним є бажання організаторів обговорювати проблеми порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності. Тоді так і доцільно писати.

Стосовно третьої сентенції. Вказана назва, взагалі вводить в ступор. Адже, захист - це активна стадія збереження інтелектуального потенціалу, а розпорядження правами на інтелектуальну власність - це зовсім інший феномен. Тим більше, що не інтелектуальна власність первинна, а первинною виступає

інноваційна діяльність, яка породжує якісно нове знання - інтелектуальний продукт.

Стосовно четвертого пункту. Виходячи з логіки, може бути комерціалізація інтелектуальної власності (родове явище). Може бути комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності у всіх їх розмаїтті (видове явище), але не можна комерціалізувати об'єкти прав інтелектуальної власності.

Тобто нами вважається, що ясність та точність формулювання предмета обговорення та його змістовних складових призведе до плідної, результативної та ефективної співпраці науковців з різних сфер, а не до критики теми науково-практичної конференції.

Однак, навіть у такій ситуації вважається найбільш складним у теоретичному і прикладному значенні є визначення справедливої ціни інтелектуального продукту від якої суттєво залежать методики його комерціалізації і відповідно - захисту.

Нами вже пропонувалися способи оцінки інтелектуальних продуктів за допомогою трьох існуючих в теорії оціночної діяльності методик [4] на відміну від єдиного стандарту №4 [5]: затратної, аналогії та дохідної.

Останні включають в себе практично по два десятки методів, які часто-густо дослідники відносять то до однієї методики, то до іншої (фактичних затрат; планових затрат; вартості заміщення; відновлюваної вартості; коефіцієнтів; вартості заміщення; відбудовної вартості; вихідних витрат; відновлювальної вартості; порівняння продаж; експертних оцінок; економічного ефекту; роялті; дисконтування; капіталізації; за прибутком; комерційної значущості тощо).

Аналіз досліджень та практики з оціночної діяльності показує, що остання практично у всьому залежить від майстерності оцінювача, що є на нашу думку головним її недоліком. Тобто, у даному випадку суб'єктивність оцінки на відміну від об'єктивності оціночних методик і методів є визначальною!

Оцінювач має право самостійно визначати доцільність застосування в рамках кожного з методичних підходів того чи іншого методу оцінки. При цьому враховуються база оцінки, обсяг і достовірність інформації, необхідної для застосування того чи іншого методичного підходу та методу.

В оцінці ринкової вартості майнових прав інтелектуальної власності дохідний підхід посідає пріоритетне місце як підхід, який найбільш достовірно відображає цінність об'єкта оцінки.

Залежно від того, яка документація, що підтверджує витрати на створення об'єкта оцінки, може бути надана правоволодільцем, *оцінювач обирає процедуру оцінки*, найбільш прийнятну для конкретного випадку.

Таким чином, оцінка майнових прав інтелектуальної власності проводиться відповідно до наведених у цій Методиці та національних стандартах оцінки майна засад різних підходів, методів, оціночних процедур, які найбільш повно відповідають обраній базі оцінки та інформаційній забезпеченості оцінки в кожному окремому випадку її проведення.

У подальшому, ми не будемо зупинятися на методиках комерціалізації інтелектуальних продуктів, а залишимо їх до розгляду фахівців, а от про технології їх захисту доцільно слухачів орієнтувати на попередню авторську публікацію і вказати наступне.

Система захисту інформаційних ресурсів описана автором у достатній кількості робіт, однак як технологія визначається вперше [6] і складається з трьох етапів:

1 етап - класифікація інформаційних ресурсів: за типом інформації; за видом доступу; за правом власності; за типом прав на інформацію; за сферами обігу; за типом нормативно-правового регулювання.

2 етап - грошова оцінка інформаційних ресурсів за трьома методиками: витратною; дохідною та аналоговою, або ринковою.

3 етап - побудова системи захисту інформаційних ресурсів.

В залежності від ціни ресурсів та реальних можливостей їх господарів до їх захисту передбачається система заходів неюрисдикційного і юрисдикційного характеру.

Тобто, в основу методики покладена «цінність» інформаційних ресурсів та принципові відмінності між класичним і промисловим шпигунством, а також конкурентною розвідкою.

Таким чином, нами зроблена спроба вказати свою точку зору на проблематику, яка обговорюється і згуртувати фахівців на розробці науково-обґрунтованих засад за наступними напрямками наукових досліджень:

- розробка адекватного суспільному розвитку понятійно-категоріального апарату сфери інтелектуальної власності;
- подальшому опрацюванню методик оціночної діяльності нематеріальних активів з їх обґрунтуванням для докапіталізації активів підприємств;
- науковому обґрунтуванню методик та методів комерціалізації нематеріальних активів і їх захисту від протиправних посягань.

Автор плекає щирю надію на можливість подальшого обговорення серед науковців та практиків зазначених питань на рівні круглих столів та науково-практичних конференцій, а також їх розробки на суто теоретичному рівні.

Список використаних джерел:

1. Конфуций. Новейший философский словарь: 2-е изд., переработ. и дополн.— Мн.: Интерпрессервис; Книжный Дом. 2001.— 1280 с.— (Мир энциклопедий).
2. Фес. II, 10 – 11. Лесков Н.С. Собрание сочинений в 12 томах Том 12. – М., Правда, 1989, – 448 с. – С. 94.
3. Гордієнко С.Г. Чиновництво України та її інтелектуальна власність // Матеріали науково-практичної конференції / 17 травня 2016 р., м. Київ / Упорядн. Дорогих С.О.: – К. : НДШП НАПрН України, Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності Національної академії правових наук України, Навчально-науковий центр інформаційного права та правових питань інформаційних технологій ФСП НТУУ «КПІ», 2016. – 227 с., – С. 57 – 71.

4. Гордієнко С.Г. Теоретичні та прикладні основи оцінювання інформаційних ресурсів в Україні // Проблеми підготовки фахівців з інтелектуальної власності, інформаційно-аналітичної та інноваційної діяльності в Україні: XVI Науково-практичної конференції (Київ, 20-22 квітня 2016 р.) / відп. ред. Д.В. Андреев. – Київ: Інст. інтел. власн. НУ «ОЮА». - 277 с., - С. 70 – 76.
5. Наказ Фонду державного майна України від 25.06.2008 № 740 «Про затвердження Методики оцінки майнових прав інтелектуальної власності».
6. Гордієнко С. Система протидії конкурентній розвідці як технологія / Інформаційне право: сучасні виклики і напрями розвитку: Матеріали першої науково-практичної конференції. 18 жовтня 2018 р., м. Київ. / Упоряд. : В. М. Фурашев, С. Ю. Петряєв. – Київ : Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» Вид-во «Політехніка». 2018. – 196 с., - С. 56 - 58.

* * *

Кузнєцов Ю. М., професор КПІ ім.
Ігоря Сікорського, д.т.н., професор.

КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ СТУДЕНТІВ І СТИМУЛЮВАННЯ ВИНАХІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Для збереження і примноження інтелекту України освіту, і, зокрема, вищу, слід розглядати як головний ведучий фактор соціального, економічного і культурного прогресу. Тільки високоосвічена молодь, озброєна знаннями і методами виходу з проблемних ситуацій, зможе повернути велич України як міцної держави, що за інтелектом, культурою, природним багатством, промисловим і аграрним потенціалами гідна бути серед провідних країн Європи і цілого світу. В процесі становлення і розвитку системи охорони інтелектуальної власності в Україні відбувався прогресуючий процес її внутрішньої диверсифікації та якісного вдосконалення – відповідно до швидких змін в об'єктах регулювання авторського права та промислової власності. Протягом останніх років в Україні сформулювалася досить розгалужена організаційна структура органів, які прямо чи опосередковано забезпечують діяльність і поки що недосконале стимулювання у сфері охорони прав інтелектуальної власності [10].

На сьогоднішній день суспільство, як ніколи, відчуває гостру потребу у вагомих винаходах ще більше, ніж раніше [1,2]: вичерпуються накопичені мільйонами років земні надра руди, газу, корисних копалин, знищується жива природа (приклади в Україні – вирубка лісних масивів, нецивілізований стихійний видобуток бурштину, тощо), зростають духовні та матеріальні запити людей, а третина народонаселення, кількість якого швидко зростає, страждає від недоїдання, знаходиться за межею бідності.

Досвід показує, що мала частка з тих людей, які обдаровані талантом винахідника, можуть його самостійно розвивати і використовувати. Більш того, теперішня система освіти чинить перепони такому розвитку, тому що студентам ретельно втлумачують ніби вони не здатні створити щось таке, що не було б

кращим за зроблене до цього моменту. Такий стан справ надзвичайно прикрий і постає питання про вирішення цієї важливої проблеми. Лише спеціальні дисципліни, які розвивають творчість і подають сучасні методи пошуку нових технічних рішень, можуть вирішити цю проблему (розвиток творчих здібностей) [8,9].

Творчими задатками наділена велика кількість людей, і ці люди можуть навчитися ефективно застосовувати свій талант і свої творчі здібності до вирішення поставлених завдань. Для розвитку творчих і винахідницьких здібностей необхідно: 1) виховувати свої емоції, виробляючи цілеспрямованість, впертість і напористість, тобто виховувати свою душу і тренувати своє серце; 2) збагачуватись знаннями об'єктивного розуміння світу, тобто тренувати інтелект (розум) для користування методом аналогій та перевірки відповідності своїх поглядів і винаходів законам природи і тримати світлою свою голову; 3) вдосконалювати фізичне мислення для втілення своїх ідей в реальні технології і конструкції, тобто тренувати своє тіло, щоб „вміти думати руками” для самостійного підтвердження своїх думок.

Високі темпи розвитку науки і техніки в США [11] обумовлені тим, що система безперервної освіти спрямована на те, щоб розкрити і максимально використати потенційні здібності і можливості учнів, студентів і спеціалістів. Середня тривалість навчання в американському університеті за повною програмою з моменту вступу в нього до моменту отримання докторського ступеню складає 10 років, а середній вік людей, які захищають докторські дисертації складає 33 роки. Якщо врахувати, що виявлення здібностей дітей, які відвідують дитячі садки, починається з трьохлітнього віку, то дійсно безперервний цикл освіти складає приблизно 30 років.

Концепція підготовки фахівців у багатопрофільних ВНЗ України, яка запропонована автором в 1997-1998р. [1,5], незалежно від базової освіти (інженерної, юридичної або правової) повинна передбачати нерозривний ланцюг знань і умінь, пов'язаних із створенням, охороною, захистом і комерційною реалізацією об'єктів права інтелектуальної власності. На жаль, не всі викладачі, а тому і студенти, розуміють користь методології творчості у накопиченні знань і умінь для вирішення актуальних проблем, прийняттю нестандартних рішень. Тому в багатьох ВНЗ України з інженерною базовою освітою були ліквідовані курси “Основи наукових досліджень” і “Основи технічної творчості”, які наказом по Міністерству вищої освіти УРСР були введені у 1980р. Ці дисципліни залишились там, де розуміли їх важливість і де викладачами були не дилетанти, а фахівці своєї справи, з досвідом творчої винахідницької діяльності [2].

Концепція підготовки фахівців нового типу вимагає володіння наскрізним багатоваріантним циклом творчої праці від пошуку нових принципів та ідей до розробки і впровадження в життя і виробництво нової техніки і нових технологій на основі максимальної автоматизації процесів обробки інформації і їх практичної

реалізації. Наприклад, фахівець з інженерної механіки повинен бути конструктором-технологом, спеціалістом широкого профілю, вільно володіти комп'ютером, сучасними методами досліджень, пошуку і прийняття оптимальних рішень, системним підходом, однією-двома іноземними мовами з широко розповсюджених (англійською, німецькою, французькою, іспанською), питаннями маркетингу, менеджменту, охорони, захисту і комерційної реалізації об'єктів права інтелектуальної власності.

Деякі викладачі ВНЗ негативно ставляться до викладання навіть майбутнім інженерам дисциплін з науково-технічної творчості, не розуміючи принципової різниці цих дисциплін від класичних і навіть спеціальних, де чітко визначені інженерні задачі (в постановці, методах розв'язання, прикладах, результатах рішення). Творчі інженерні задачі непомірно важкі і складні (як правило, відсутня постановка задачі, не вказаний метод розв'язання, відсутні приклади для навчання, результат невідомий навіть викладачу). Головна мета дисциплін по створенню об'єктів права інтелектуальної власності на рівні винаходів і "ноу-хау" – підготувати і сформувати спеціалістів зі своєю індивідуальною системою творчого мислення.

Досвід свідчить [6], що недоцільно навчати студентів якомусь одному методу або старатися оволодіти всіма підходами і методами. Студент або спеціаліст на першому етапі або на першій ступені оволодіння методами розв'язання творчих задач повинен навчитися вільно користуватися невеликим набором з трьох-п'яти методів (бажано морфологічним аналізом, евристичними прийомами, мозковим штурмом, методом фокальних об'єктів, фондом фізичних ефектів).

Подальше підвищення ефективності творчої діяльності пов'язано з придбанням власного досвіду і розширенням набору методів і систем методів розв'язання творчих задач, що використовуються. Спочатку треба вивчати евристичні методи технічної творчості, а потім методи пошукового конструювання з використанням ЕОМ. Практичні заняття необхідно проводити паралельно з викладанням лекційного матеріалу або після вивчення конкретного методу (або прийомів). Бажано по кожному методу розв'язувати по 2-3 задачі і більше на різні об'єкти (від простих до складних).

Попередня базова освіта визначає відносний розподіл навантаження між основними блоками спеціальних дисциплін в нерозривному ланцюгу знань і умінь і впливає на напрямок подальшої роботи фахівця. Наприклад, для спеціаліста з інженерною базовою освітою орієнтовне співвідношення технічно-творчих, правових і економічних дисциплін повинно бути 2:1:1, для спеціаліста з юридичною освітою – 1:2:1, а з економічною – 1:1:2.

В КПІ ім. Ігоря Сікорського та інших ВНЗ накопичений багаторічний досвід викладання дисциплін: „Основи наукових досліджень”, „Основи технічної творчості” (для студентів III-IV курсів різних спеціальностей) [8, 9], «Інтелектуальна власність» і „Патентознавство та авторське право” (для магістрів різних спеціальностей) [6,7]. Загальний підхід [4] до дисципліни «Патентознавство

та авторське право» ґрунтується на використанні прикладів, які зрозумілі не тільки студентам різних спеціальностей, а навіть учням середніх шкіл, технікумів і коледжів. Досвід показав, що найкращою формою атестації студентів по даній дисципліні є залік з представленням і захистом СРС (бажано реальних), що фіксується в індивідуальній картці студента. Враховуючи те, що не всім студентам-бакалаврам викладають методологію творчості, в програму курсу „Патентознавство та авторське право” доданий розділ „Методи створення об’єктів права інтелектуальної власності”.

Список використаних джерел:

1. Кузнєцов Ю.М. Концепція творчої активності майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах України. – Матеріали міжнародної науково-методичної конференції “Інженерна освіта на межі тисячоліть: минуле, сучасне, майбутнє”. – К.: НТУУ “КПІ”, 1998. – 268 с.
2. Кузнєцов Ю.М. Теорія розв’язання творчих задач. – К.:ТОВ “ЗМОК” – ПП “ГНОЗИС”, 2003. – 294 с.
3. Кузнєцов Ю.М. Теорія технічних систем. Підручник // Ю.М. Кузнєцов, Ю.К. Новосьолов, І.В. Луців. – Севастополь: СевНТУ, 2011. – 246 с.
4. Кузнєцов Ю.М. Патентознавство та авторське право: підручник, 2-е видання, доповн. і перероб. - К.: Кондор, 2009. - 446 с.
5. Кузнєцов Ю.Н. Пути повышения творческой активности студентов и развития у них практических навыков. – Вестник КПИ, научно-методическая серия, вып.11, 1987. – С. 27 -31.
6. Кузнєцов Ю.М. Досвід запровадження знань з питань інтелектуальної власності у вищих навчальних закладах. – Науковий вісник Національного аграрного університету. Вип.49, 2002.
7. Кузнєцов Ю.М. Викладання дисципліни «Патентознавство та авторське право» у вищих навчальних закладах України // Інтелектуальна власність, №2, 2006. - С. 7-10.
8. Кузнєцов Ю.М. Креативний підхід – головний інструмент в інноваційному процесі // Інтелектуальна власність. №4, 2011. - С.12-16.
9. Кузнєцов Ю.Н. Креатология и инноватика – залог успеха в подготовке инженерных и научных кадров // Научни известия “Technics. Technologies. Education. Safety’15”, Volume 5, 28-29.05.2015, Veliko Tarnovo.-с.48-51.
10. Кузнєцов Ю.М. Не декларувати, а створювати умови для одержання прав на об’єкти інтелектуальної власності в Україні //Матеріали III Всеукраїнської наук.-практ. конференції «Права людини в Україні і світі: охорона, реалізація і захист», 3.12.2015. - С.63-68.
11. Тарташвили Т.А. Система подготовки интеллектуальной элиты в США/ Под ред. Ю.Я.Клехо. – М., 1988. – 68 с. – (Повышение квалификации в системе высшей школы: Обзор. информ. НИИВШ; Вып.1).

* * *

*Бутнік-Сіверський О. Б.,
НДІ ІВ НАПрН України (м. Київ),
г.н.с., д.е.н., професор, академік
АТН, академік УАН.*

ЩОДО РОЗШИРЕННЯ ФІНАНСОВИХ ІННОВАЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

З прийняттям змін та доповнень до Закону України «Про вищу освіту» [1] та Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [2] почала активізуватись інноваційна діяльність в державному секторі, де створюються умови для розвитку інноваційного середовища, покращується його правове поле, що спонукає до оновлення розгляду *комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності (ОПІВ), зокрема державними підприємствами закладів вищої освіти та науки.* При цьому слід враховувати особливості, які пов'язані з тим, що бюджетні установи *є неприбутковими* (Бюджетний кодекс України [3] (далі – БКУ): пп. 12 п. 1 ст.2), що стало предметом нашого розгляду.

У державній сфері господарської діяльності, а саме облік розроблених, завершених та прийнятих науково-дослідних робіт та науково-дослідних конструкторських розробок, *як об'єктів права інтелектуальної власності,* у вищих навчальних закладах освіти (далі – ВНЗО) та в науково-дослідних бюджетних установах (далі – НДБУ), *що проведені за рахунок коштів державного бюджету, став найбільш невизначеним в умовах модернізації бухгалтерського обліку в державному секторі.*

Щодо фінансового забезпечення, то зазначимо, що у ВНЗО/НДБУ бюджет може складатися із *загального та спеціального фондів* (БКУ: п.1 ст.13). На рівні бюджетних установ до *доходів* загального фонду належать кошти, що надходять із *загального фонду бюджету* для виконання бюджетними установами своїх основних функцій (БКУ: п.2 ст.13). *До доходів спеціального фонду бюджету* належать власні надходження бюджетних установ, які мають цільове спрямування (БКУ: п.3 ст.13). *Власні надходження бюджетних установ* отримуються додатково до коштів загального фонду бюджету і *включаються до спеціального фонду бюджету* (БКУ: п.4 ст.13).

Новацією у Законі України «Про вищу освіту» (ст.70), (а також в БКУ: п.7 ст. 43), передбачено, що *власні надходження* державних і комунальних закладів вищої освіти та наукові установи – бюджетні установи, *отримані від плати за послуги,* що надаються згідно з освітньою, науковою та навчально-виробничою діяльністю, *благодійні внески та гранти* відповідно до рішення, прийнятого вченою радою закладу вищої освіти, наукової установи, *зараховуються на спеціальні реєстраційні рахунки,* відкриті в територіальному органі центрального органу виконавчої влади у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, або на поточні та/або вкладні (депозитні) рахунки установ *державних банків.*

Одночасно, зазначимо, що *видатки спеціального фонду* державних і комунальних ВНЗО/НДБУ, що проводяться за рахунок власних надходжень

бюджетних установ, отриманих як плата за послуги, що надаються ними згідно з основною діяльністю, благодійні внески та гранти, здійснюються у порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України (БКУ: п.8 ст. 43), який не передбачає реалізацію запропонованих законодавцем новацій.

Зазначені доходи, а також відсотки, отримані від розміщення коштів закладу вищої освіти, наукової установи на вкладних (депозитних) рахунках в установах державних банків, **включаються до фінансового плану (кошторису) закладу вищої освіти, наукової установи** і можуть використовуватися на придбання майна і його використання, капітальне будівництво та ремонт приміщень, поліпшення матеріально-технічного, навчально-лабораторного, навчально-методичного забезпечення освітнього процесу тощо в межах статутної діяльності закладу вищої освіти, наукової установи (абз.2 п.2 ст. 70). При цьому слід враховувати, що казначейське обслуговування бюджетних коштів передбачає контроль (БКУ: п.1 ст. 43).

Щодо **об'єктів права інтелектуальної власності**, то Законом України «Про вищу освіту» передбачено, що ВНЗО у порядку, визначеному законом, та відповідно до статуту **має право** (п.3 ст. 70):

1) **власності на об'єкти права інтелектуальної власності**, створені **за власні кошти або кошти державного чи місцевих бюджетів** (крім випадків, визначених законом);

2) шляхом внесення **нематеріальних активів** (майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності) **брати участь у формуванні статутного капіталу інноваційних структур різних типів** (наукових, технологічних парків, бізнес-інкубаторів тощо).

Одночасно, слід враховувати, що **власні надходження бюджетних установ** є кошти, отримані в установленому порядку бюджетними установами як плата за надання послуг, виконання робіт, гранти, дарунки та благодійні внески, а також кошти від реалізації в установленому порядку продукції чи майна та іншої діяльності (БКУ: пп.15 п.1 ст.2) .

У БКУ нажаль **відсутній механізм** здійснення операцій з ОПІВ, які слід враховувати при формуванні **власних надходжень бюджетних установ, що обмежує можливості запровадження новацій**.

Законодавець зазначає, що платежі за рахунок спеціального фонду бюджету здійснюються **в межах коштів, що фактично надійшли до цього фонду на відповідну мету** (з дотриманням вимог частини другої статті 57 БКУ), якщо цим Кодексом та/або законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет) не встановлено інше (БКУ: п.8 ст. 13).

Слід також враховувати, що **на кінець бюджетного періоду Казначейська служба України зберігає залишки коштів** на рахунках спеціального фонду державного бюджету та щодо субвенцій із спеціального фонду державного бюджету на рахунках спеціального фонду місцевих бюджетів **для покриття**

відповідних витрат у наступному бюджетному періоді з урахуванням їх цільового призначення.

У разі відсутності відповідних бюджетних призначень на наступний бюджетний період залишки коштів спеціального фонду перераховуються до загального фонду державного бюджету (БКУ: частина 2 ст.57)

Звернемо увагу на то, що при відсутності відповідних бюджетних призначень, які можуть бути пов'язані з накопичення доходів спеціального фонду бюджету на операції з інтелектуальною власністю в кінці звітного періоду будуть перераховуватися до загального фонду державного бюджету.

З прийняттям змін і доповнень до Закону України «Про вищу освіту» та Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» розширені інноваційні можливості бюджетних ВНЗО/НДБУ щодо набуття, охорони та захисту прав інтелектуальної власності, права розпоряджатися майновими правами інтелектуальної власності, здійснення витрат за рахунок власних надходжень, здійснення заходів з впровадження, включаючи трансфер технологій, об'єктів права інтелектуальної власності, майнові права на які вони набули. Але, зазначені новації до законодавства стримуються регулювання витрат, їх залишками, збільшенням доходів спеціального фонду, як складової загального бюджету, без врахування творчих можливостей та інтересів винахідників, раціоналізаторів, авторів з позиції створення та впровадження ОПВ в межах коштів, що фактично надійшли до цього фонду на відповідну мету, що дозволяє розширити джерела витрат та можливість їх накопичування, а також дозволяє стимулювати розвиток їх інноваційної діяльності.

Узагальнюючи, **пропонуємо на першому етапі внести зміни** до Бюджетного кодексу України, Закону України «Про вищу освіту», Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» та інші, щодо розширення фінансових інноваційних можливостей бюджетних установ шляхом виділення ВНЗО/НДБУ **зі змішаною формою спеціального фонду.**

Власні надходження бюджетних установ зі змішаною формою спеціального фонду отримуються ВНЗО/НДБУ додатково і не включаються до спеціального фонду бюджету в частині фонду, яка отримана за результатами комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності, у тому числі за ліцензійними договорами. Бюджетні установи зі змішаною формою спеціального фонду є неприбутковими, окрім частини спеціального фонду, яка не входить до бюджету.

Власні надходження бюджетних установ зі змішаною формою спеціального фонду використовуються (без урахування частини дев'ятої статті 51 БКУ) на:

- проведення патентно-кон'юнктурних досліджень;
- підтримання чинності та продовження строку дії охоронних документів на об'єкти права інтелектуальної власності, майнові права на які належать такій бюджетній науковій установі;

- виплату ліцензійних платежів (паушальний платіж, роялті, комбінований платіж) за використання об'єктів права інтелектуальної власності такою бюджетною науковою установою;
- виплату винагороди авторам службових об'єктів права інтелектуальної власності, майнові права на які належать такій бюджетній науковій установі;
- набуття прав та отримання охоронних документів на об'єкти права інтелектуальної власності, майнові права на які належать такій бюджетній науковій установі, в Україні та за кордоном;
- реєстрацію службових творів, майнові права на які належать такій бюджетній науковій установі.

Таким чином, актуалізація узагальнення законодавчих актів за цільовим спрямуванням є очевидною, що сприяє вирішенню проблеми фінансового інноваційного розвитку ВНЗО/НДБУ та здійснення ефективної *комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності*.

Список використаних джерел:

1. Про вищу освіту. Закон України № 1556-VII від 01.07.2014. – Редакція від 01.01.2018. – URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. Про наукову та науково-технічну діяльність. Закон України № 848-VIII від 26.11.2015. – Редакція від 01.08.2016. – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/848-19>
3. Бюджетний кодекс України. Закон України № 2456-VI від 08.07.2010. – Редакція від 04.12.2016. – URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>

* * *

***Сендецький М. М., Комаров В. О.,
Бугера М. Г.,*** Центральний НДІ
озброєння та військової техніки ЗС
України, м. Київ.

**СУПРОВОДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ СТВОРЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
У КРАЇНАХ-ЧЛЕНАХ НАТО**

Аналіз нормативно-правових документів, діючих наразі в країнах-членах Альянсу в сфері розробки спільних домовленостей та укладення контрактів і договорів галузі озброєння та військової техніки (ОВТ) свідчить про чільне місце, яке займають в них питання, пов'язані з нормативно-правовим супроводженням процесу створення об'єктів права інтелектуальної власності (ОПВ).

Метою тез є намагання висвітлення ключових принципів, підходів та порядку функціонування процесу створення ОПВ в країнах-членах НАТО для врахування їх відповідними фахівцями під час адаптування вітчизняної системи щодо закупівлі зразків ОВТ до євроатлантичних критеріїв.

Посилення вимог щодо стандартизації та сумісності ОВТ НАТО призвело до виникнення нагальної потреби, а саме сформулювати загальні правила передачі інтелектуальної власності (ІВ) між країнами-членами Альянсу.

Запровадження таких правил мало на меті підвищити ефективність кооперативних програм та відповісти на запитання: наскільки США, що має одну з надпотужних армій в світі та оборонно-промисловий комплекс, а також оборонні відомства інших країн-членів НАТО можуть погодитися поділитися своєю ІВ.

ІВ охоплює широкий спектр технічних знань та досвід, велика частина яких вважається приватною інформацією, що лише відрізняє їх від своїх конкурентів.

На початку 1978 року Рада національних директорів з питань озброєнь НАТО оприлюднила набір керівних принципів для передачі ІВ Альянсу під спільні програми НАТО. Експерти Альянсу дійшли висновку, що сформульованим вимогам щодо придбання і передачі ІВ можуть краще всього задовольнити не безпосередні дії Уряду США, а спеціально залучені міжнародні компанії, які мають діяти під урядовим наглядом.

Було запропоновано визначити алгоритм реалізації керівних принципів та розробити програми співпраці привабливі для промисловості.

Ці рекомендації вимагають від США та інших урядів НАТО щоб забезпечити передачу ІВ між собою та/або їх призначеними підрядниками.

Зокрема, рекомендовано здійснити такі дії, які Міністерства Оборони США у співпраці з іншими країнами-членами НАТО, можуть здійснити для передачі ІВ в рамках спільних програм НАТО.

По-перше запровадження трирівневої політики щодо ІВ для пов'язаних з НАТО закупівель, а саме:

(a) підрядники мають бути договірно-зобов'язаними, щоб дозволити використання ІВ, потрібної для об'єднаних програм;

(b) підрядникам дозволяється вибирати власника ліцензії і вести переговори щодо оплати ліцензій;

(c) можливість для підрядників зберігати права на ІВ.

Вважається, що така політика мотивуватиме промисловість США щодо пошуку спільних можливостей з Європейськими фірмами і таким чином сприятиме розвитку міжурядових домовленостей.

По-друге перевага початкового вибору стандартним виробам НАТО. Така процедура забезпечуватиме стимул для промисловості в пошуку кандидатів для стандартизації.

Третя рекомендація заохочує наднаціональні закупівлі виробів, зразків ОВТ які використовуються країнами-членами НАТО. Якщо військові вимоги можна раціоналізувати, централізовані закупівлі використовуватимуть міжнародну конкуренцію, що призведе до швидкої стандартизації.

Четверта рекомендація передбачає поліпшення обміну інформацією про потреби країн-членів НАТО між урядами і промисловістю.

Отже, нормативно-правове супроводження процесу створення об'єктів права ІВ є одним з ключових питань діяльності Міжнародного секретаріату НАТО.

Висновок. Інтерес для української сторони становить практика вирішення вищезгаданих завдань щодо інтелектуальної власності країнами-членами НАТО. Зокрема, механізми цих нормативно-правових актів можуть бути використані при створенні нормативно-правової бази міжнародного військово-технічного співробітництва з іноземними державами.

Таким чином, при формулюванні проблем гармонізації національного нормативно-правового супроводження процесу створення об'єктів права інтелектуальної власності з правилами та процедурами, які діють в НАТО, слід виходити з розуміння необхідності переходу України на євроатлантичні підходи, приведення чинного законодавства у сфері інтелектуальної власності до міжнародних норм та стандартів.

* * *

Дубняк М. В., ст. викладач
КПІ ім. Ігоря Сікорського, к.ю.н.

ДОЦІЛЬНІСТЬ ВІДНЕСЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ ДО НЕТРАДИЦІЙНИХ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Питання віднесення комерційної таємниці (*далі КТ*) до об'єктів права інтелектуальної власності (*далі ІВ*) є дискусійним, з огляду відсутності чітких критеріїв для співвідношення чи розмежування вказаних правових інститутів.

Метою даного дослідження є вирішення наступних завдань:

1. Визначення ознак КТ у зв'язку із якими вона віднесена до об'єктів ІВ;
2. Виявлення причин через які інші види інформації не віднесені до об'єктів ІВ;
3. Теоретично обґрунтувати безпідставність віднесення інформації у формі КТ до нетрадиційних об'єктів ІВ.

До питання розмежування комерційної таємниці як об'єкта права інтелектуальної власності чи інформаційного інституту звертались такі вчені як Кохановська О., Жуков В., Погуляев С., Грабовська Г., Белуга Ю. Спираючись на результати дослідження [1, с. 99] зазначимо, що інформація може містити елементи творчості, однак не вся інформація, яка може охоронятись як комерційна таємниця, є результатом творчої діяльності.

У дослідженні [2, с. 128] наведено огляд декількох систем класифікацій об'єктів права інтелектуальної власності, одним з яких є група нетрадиційних об'єктів ІВ, в яку віднесено комерційну таємницю.

Під інтелектуальною власністю розуміють право особи на результат інтелектуальної творчої діяльності або інший об'єкт права інтелектуальної власності. Погодимось із точкою зору [2, с. 129], що будь-яка власність має потребу в охороні. Однак, на відміну від охорони матеріальних об'єктів, інтелектуальна

власність охороняється шляхом вчинення превентивних дій — які сповіщують про існування прав на певний об'єкт, зокрема, шляхом видачі охоронного документу або зазначення знаку правової охорони.

При цьому для отримання охоронних документів об'єкти повинні відповідати критеріям охороноздатності — творчість та оригінальність для об'єктів авторського права; новизна, промислова придатність та винахідницький рівень — для об'єктів промислової власності. Сукупно вказані об'єкти об'єднують наявність творчої, інтелектуальної діяльності людини.

Чи визначив законодавець “творчий, інтелектуальний” критерій, для підставності віднесення КТ до об'єктів ІВ?

Правове регулювання КТ міститься у главі 46 Книги четвертої Цивільного кодексу України яка має назву: “Право інтелектуальної власності на комерційну таємницю”.

Відповідно до ст. 505, 508 ЦК України, комерційна таємниця це - *інформація*, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому, чи в певній формі та сукупності її складових, є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить. У зв'язку з цим вона має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію. Строк чинності права інтелектуальної власності на комерційну таємницю обмежується строком існування сукупності ознак комерційної таємниці [3].

З іншого боку, статтею 36 ГК України передбачено, що КТ це - відомості, пов'язані з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю суб'єкта господарювання, що не є державною таємницею, розголошення яких може завдати шкоди інтересам суб'єкта господарювання. Склад, обсяг і спосіб захисту таких відомостей визначається суб'єктом господарювання. Також Кодексом передбачена відповідальність за неправомірне збирання, розголошення, схилення до розголошення і використання відомостей особою, якій ці відомості були довірені у встановленому порядку, або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків [4].

Відзначимо, що при порівнянні вказаних визначень дефініція, наведена в ЦК, породжує правову невизначеність, адже до критеріїв віднесення інформації до КТ вказано «невідомість і нелегкодоступність» — хоча це ознаки, які характеризують правовий режим конфіденційної інформації, а не “творчості, інтелектуальності”, для підставного віднесення КТ до об'єктів права інтелектуальної власності.

Отже, згідно норм ЦК та ГК України ознаками КТ є те, що: 1) це інформація; 2) є нелегкодоступною; 3) суб'єкт господарювання вживає заходів щодо її збереження; 4) її розголошення може завдати шкоди інтересам суб'єкта господарювання; 5) із зникненням ознак, які становлять суть КТ, її правова охорона припиняється; 6) КТ не може бути повноцінним предметом договірних відносин у сфері ІВ, на відміну від інших “традиційних” об'єктів ІВ (КТ не можна ліцензувати,

адже із розголошенням інформації фактично зникають ознаки, які становлять її суть). Передана за договором інформація стає необоротною, оскільки одержувач може користуватися нею на власний розсуд, а відчужувач не може застосувати до нього санкції. Про цю особливість також наголошували Матвеев П. [5, с.103] та Підпригора О., вказуючи, що для захисту інформації на зразок “ноу-хау” використовуються загальні положення зобов’язального права [цит. за 5, с. 103]. 7). Тому на КТ не можна отримати охоронний документ, оскільки, як правило, суб’єкт господарювання вживає організаційних заходів для обмеження доступу до такої інформації, а що до “ноу-хау”, то вона може існувати у вигляді незадокументованих даних — знань, навичок, умінь [6, с. 88]. Натомість, охорона об’єктів інтелектуальної власності пов’язана із оприлюдненням даних (наприклад, публікація відомостей патентної заявки, об’єктивна форма вираження твору на матеріальному носії, тощо).

Далі поставимо логічне питання: “Чому інші види інформації — персональні дані, секретна, таємна інформація не віднесені до інтелектуальної власності з відповідним встановленням майнових і немайнових прав осіб на таку інформацію? Було б цікаво, якби за використання персональних даних особа отримувала ліцензійні платежі, чи не так?

Інформація - це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях, або відображені в електронному вигляді. До інформації з обмеженим доступом належить конфіденційна, таємна, та службова інформація [7]. Варто зазначити, що усі вказані правові режими охорони інформації мають ряд спільних ознак: її поширення регламентується суб’єктом, який володіє інформацією на законних підставах; її розголошення може завдати шкоди; існують обмеження щодо обороту такої інформації.

Видається, що КТ віднесли до об’єктів права інтелектуальної власності не через наявність інтелектуальної і творчої складової під час створення або систематизації сукупності відомостей, а через те, що ця сукупність має комерційну цінність і є предметом адекватних заходів збереження її секретності, тобто невідомості і не легкодоступності. Але разом з тим, інші правові режими обмеження доступу до інформації також здатні забезпечити нелегкодоступність, що виключає обґрунтоване віднесення КТ за цими критеріями до об’єктів ІВ.

Висновок: КТ не можна віднести до об’єктів ІВ через відсутність чітких критеріїв охороноздатності. Існують проблеми щодо неможливості передачі, або відчуження КТ без втрати характеристик, які становлять сукупність ознак її правової охорони. Правовий режим конфіденційної інформації, так само як і окремих об’єктів права інтелектуальної власності, не в повній мірі може забезпечити належну оборотоздатність КТ у господарських відносинах.

Список використаних джерел:

1. Грабовська Г., Белуга Ю. “Ноу-хау” й комерційна таємниця: співвідношення понять. *Порівняльно-аналітичне право*, №1, 2016 С. 98-100

2. Коросташова І.М. Нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності : питання правової охорони. *Митна справа // Науково-аналітичний журнал*, Львів, Вип. 6, 2008, С. 127-138, URL: <http://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/147443/127-138.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
3. Цивільний кодекс України, Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
4. Господарський кодекс України, Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
5. Матвеев П.С. Теоретико-правові аспекти охорони та захисту ноу-хау та комерційної таємниці як об'єктів права інтелектуальної власності при інноваційному векторі розвитку економіки. *Європейські перспективи*, № 2, 2015, с. 99-106.
6. Дмитренко В.В. Виникнення права на ноу-хау. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2018, Серія ПРАВО. Випуск 48. Том 1, С. 87-89
7. Про інформацію: Закон України, Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, N 48, ст.650 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>

* * *

Юрчишин О. Я., доцент КІІ ім. Ігоря Сікорського к.т.н., доцент,
Ромашко А. С., доцент КІІ ім. Ігоря Сікорського к.т.н., доцент.

ФАНФІКШЕН ЯК ОБ'ЄКТ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Творчий процес – це процес, внаслідок якого з'являються нові продукти, нові технічні системи та нові твори, які в основному, є об'єктами права інтелектуальної власності (ПІВ). Але іноді виникають ситуації, коли результатом творчого процесу є новий вид об'єкта ПІВ і як наслідок – ситуації, коли можливе неоднозначне трактування існуючого законодавства, що зумовлює необхідність внесення змін до нього в напрямку регулювання прав суб'єктів, які їх створили.

Одними із питань, які сьогодні досліджуються багатьма фахівцями, є особливі ситуації стосовно авторського права, а саме, що стосуються поняття «фанфікшен».

Фанфікшен – жанр масової літератури, створеної за мотивами художнього твору фанатом цього твору для читання іншими фанатами, який не має при цьому комерційної мети [1]. Для уникнення плутанини назвемо твір на основі якого створений твір в жанрі фанфікшену первинним, а сам твір в жанрі фанфікшену - фанфіком.

В якійсь мірі фанфікшен – змагання між прихильниками відомих авторів щодо особливого бачення первинного твору. Досить часто, такі твори пишуться людьми, яким також притаманні професійні навички, і такі твори мають право називатись оригінальними. Іноді важко буває розмежувати поняття «плагіату» та «оригінальності» в таких роботах.

В епоху цифрових технологій, такі роботи стають швидко доведеними до широкого кола осіб. Існують інтернет-ресурси, на яких розміщуються фанфіки, і бувало, що такі твори видавались і виходили в комерційний тираж.

Частина авторів первинних творів підтримує позитивно такий прояв уваги до їхньої творчості, частина відноситься негативно, особливо, якщо є комерційна вигода при розповсюдженні фанфіків, а якщо є така вигода тоді вже не важливо була комерційна мета чи ні.

Мова про те, що коли сюжет, запропонований автором первинного твору продовжується самим автором, то це виглядає нормально і фанфіком не вважається, а окремим оригінальним твором. Але може виникнути суперечність, наприклад, авторка Гаррі Потера вже втомила писати про нього і вичерпала свої ідеї, щодо створення нових історій і навіть погрожує вбити головного героя, а фанати цього героя вимагають продовження.

Саме тоді найбільш творчі (і добросовісні!) фанати розпочинають свою роботу. Недобросовісні, які хочуть просто «відкусити шматок пирога» працюють вже після успіху першої книги автора первинного твору. Тому вважаємо, що добросовісний фанфік може бути створений лише коли автор первинного твору дав на це дозвіл, або публічно висловив своє небажання писати на цю тему далі.

В Законодавстві України щодо поняття фанфіку можна (як варіант) застосувати ст. 21 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [2]. Закон передбачає можливість використання твору без згоди автора, але з обов'язковим зазначенням імені автора та джерела запозичення для цитування в обсязі, виправданому поставленою метою, та для створення пародій. Але не завжди створений фанфік можна віднести до норм дії цієї статті.

Також варто, за аналогією змін 2016 року до Закону України «Про авторське право і суміжні права» [3], коли були введені нові терміни (пародії, попури, карикатури), ввести на законодавчому рівні визначення фанфіку та фанфікшену. Такі визначення необхідні, бо фанфіки не є пародією чи карикатурою, а окремим оригінальним твором, правда таким, в якому існують окремі герої первинного твору, згадуються окремі ситуації первинного твору, які вже відбулися (чи мають відбутися) в первинному творі.

Також варто визначити порядок використання фанфіка, як об'єкта авторського права. І якщо щодо пародій, попури та карикатурах в зазначеному законі передбачене вільне використання твору із зазначенням імені автора, а саме «використання правомірно оприлюднених літературних, художніх, музичних та інших творів для створення на їх основі іншого твору в жанрі літературної, музичної або іншої пародії, попури або карикатури», то ми не впевнені в доцільності цієї норми щодо фанфіку, особливо якщо він був комерціалізований.

Як висновок, необхідним є внесення змін до законодавства щодо термінології, але у будь-якому випадку, автор первинного твору має бути згаданий в фанфіку і на законодавчому рівні має бути зафіксована винагорода автору

первинного твору в разі отримання комерційної вигоди (наприклад, у відсотках), а також термін дії прав автора первинного твору у фанфіку.

Термін дії прав автора (авторів) первинного твору у фанфіку, наприклад, може співпадати з терміном дії прав автора (авторів) фанфіку, або обмежуватись терміном прав автора (авторів) первинного твору.

Перелік використаних джерел:

1. Улітіна О. Правова природа фанфікшену. Фанфікшен як вид сучасного мистецтва / Теорія і практика інтелектуальної власності, № 1/2018. – С. 11-15.
2. Закон України ПРО авторське право і суміжні права» / електронний ресурс <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
3. Про внесення змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права» щодо використання об'єктів авторського права в пародіях, попури та карикатурах»: Закон України від 05.10.2016 р. № 1651-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1651-19>.

* * *

Пилученко Д. В., н.с. економіко-правового відділу НДІ ІВ НАПрН України.

ФАНФІК: ПЛАГІАТ ЧИ ПОХІДНИЙ ТВІР?

Оксфордський словник визначає *фанфік* як скорочення від слова «фанфікшен» [1], тобто художня література (або ж белетристика), написана шанувальником і за участю персонажів з певного серіалу, фільму і т.д. [2]

Вільна онлайн-енциклопедія Вікіпедія (англ. Wikipedia) містить більш розширене тлумачення поняття «фанфік» (англ. fan fiction, англ. fanfiction або наступні скорочення англ. fan fic, fanfic, fic) — жаргонізм, що описує аматорський твір за мотивами популярних оригінальних літературних творів, творів кіномистецтва (кінофільмів, телесеріалів, аніме та ін.), коміксів (в тому числі — манги), а також відеоігор, тощо [3].

Фанфікшн — це своя гра в чужому світі, наслідування відомим авторам, віддушину для людей, що володіють гарною уявою і бажаючих «дограти» твір за своїми правилами. Авторське твір, таким чином, отримує інше завершення або доповнюється новими подвигами героїв.

Подібна мережева творчість дає можливість людям виразити себе, показати свої особисті переживання, дарує відчуття причетності до світу «зірок», талановитих творів [4].

Однозначно та чітко визначити, де проходить межа, що відокремлює первинний (оригінальний) твір від вторинного (похідного) твору, створеного на його основі, без спеціалізованої експертизи доволі складно. Якщо у читача виникають (чи мають виникати, адже конкретний читач може й не бути знайомий з первинним твором) асоціації з оригінальним твором, то маємо вторинність, навіть якщо за змістом та формою новий твір можна вважати самостійним [5].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» (далі — Закону «Про авторське право») *похідний твір* — твір, що є творчою переробкою іншого існуючого твору без завдання шкоди його охороні (анотація, адаптація, аранжування, обробка фольклору, інша переробка твору) чи його творчим перекладом на іншу мову (до похідних творів не належать аудіовізуальні твори, одержані шляхом дублювання, озвучення, субтитрування українською чи іншими мовами інших аудіовізуальних творів) [6].

Вторинність твору полягає у тому, що такий твір заснований на будь-якому іншому (і навіть не одному), звідки були запозичені у незмінному вигляді або при незначних змінах (колір волосся, вік, стать персонажів тощо) конкретні елементи (образи, сюжет тощо). Самостійність можна визначити за ступнем власного вкладу автора у переробку первинного твору.

Дискусії щодо права вторинних творів на існування та розповсюдження не вщухають, особливо, зважаючи на те, що основний масив вторинних творів доводиться до читача шляхом публікації у вільному доступі у мережі Інтернет. Умовно розмови точаться щодо трьох основних порушень та контраргументів проти них: 1) порушення права авторства та права автора оригінального твору на ім'я; 2) порушення виключних прав автора; 3) порушення права на недоторканість твору.

За кожним з цих пунктів творчість шанувальників програє з юридичних підстав, оскільки порушує ту чи іншу норму права. Тобто, якщо у автора оригінального твору виникне бажання, то більшість шанувальників можна з легкістю притягнути до юридичної відповідальності, кваліфікувавши їх дії як «піратство».

Відповідно до пункту «б» ст. 50 Закону «Про авторське право» законодавець визначає, що *піратство у сфері авторського права і (або) суміжних прав* — опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм, незаконне оприлюднення програм організацій мовлення, камкординг, кардшейрінг, а також Інтернет-піратство, тобто вчинення будь-яких дій, які відповідно до цієї статті визнаються порушенням авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет [6].

Також не варто плутати фанфікшн з плагіатом.

Відповідно до пункту «в» ст. 50 Закону «Про авторське право» *плагіатом* є оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору [6].

Плагіатори, як правило, використовують чужі твори в корисливих цілях. Перекроюють трохи авторську задумку і отримують за це гроші. Фанати нічого не беруть за свою творчість, а просто дарують його світу і пишуться популярністю твору, якщо таке трапляється. Більше того, вони відмовляються від усіх прав на свою працю і віддають їх першоджерела. Це називається дисклеймер [4].

Дисклеймер (англ. disclaimer) — фраза на початку фанфіка або на першій сторінці сайту, за допомогою якої автор повідомляє читачам (і особливо правовласнику), що фанфік або сайт, про який йде мова, був створений не з метою отримання прибутку, і вказує, кому саме належать права на використаних персонажів [7].

Це лишень етична норма, стало правило мережевого етикету, яке не має юридичної сили, однак, щоб вберегти себе від звинувачень у піратстві (плагіаті, крадіжці тощо), для автора фанфіка зайвою така відмова не буде.

Професійні письменники, журналісти, психологи ставляться до цього стилю творчості або різко негативно, або з великою обережністю. Одні вважають, що не можна писати про те, чого не відчуваєш, як це роблять фанати, інші вважають явище фанфікшену всесвітнім злом, яке стерло межі між чорним плагіатом і справжньою літературою, треті говорять про меншовартість подібних творів та їх безідейність.

Повертаючись до позиції юриста, варто зазначити, що визначити місце фанфіків у сучасних реаліях можливо, спираючись на вітчизняне законодавство та надавши відповіді на основні питання.

Чи можна створити фанфік без спеціального дозволу правовласника (правовласників)?

Без сумніву, хоча законотворцям і авторами хотілося, щоб було навпаки. Якщо потенційний автор фанфіку хоче Ромео та Джульєтта жили довго і щасливо — він це напише! Ніхто і ніщо не стане йому на заваді. Раціональність ведення такої заборони викликає сумніви, оскільки не існує засобів нагляду та контролю.

Чи набуває автор вторинного твору авторських прав на нього?

Авторське право на такий твір виникає так само, як і на первинний — внаслідок факту його створення [6, ч. 2 ст. 11].

Чи можливе здійснення авторських прав на вторинний твір, зокрема його оприлюднення?

Найбільш близька до вторинних творів правова модель похідних творів. Відповідно до ст. 1 Закону «Про авторське право» *похідний твір* — твір, що є творчою переробкою іншого існуючого твору [6]. У свою чергу, ст. 441 Цивільного кодексу України зазначає, що переробка є одним з видів використання твору [8], що зумовлює появу нових об'єктів авторського права, так званих, похідних творів, це, в свою чергу, повертає нас до ст. 1 Закону «Про авторське право», створюючи замкнене понятійне коло. Номінально творчість шанувальників не зачіпає основний твір, тобто він не переробляється. Тим не менше якщо для створення нового твору використовуються елементи іншого (основного), до такого вторинного твору варто застосовувати норми щодо похідних творів.

Як підсумок, умовно можна спиратися на положення ст. 20 Закону «Про авторське право»: «автори ... похідних творів користуються авторським правом на створений ними твір за умови дотримання ними прав автора» [6]. Значить, автор твору-фанфіка має авторські права на свій твір (і навіть може захищати його від

посягань третіх осіб), однак їх здійснення «заблоковано» наявністю прав автора оригінального твору. До отримання відповідного дозволу від правовласника (н-д, надання дозволу на умовах відкритої ліцензії або шляхом розміщення в мережі Інтернет заяви (чи в інший спосіб) про надання будь-яким особам можливості безоплатно використовувати твір на певних умовах) автор вторинного твору не може використовувати результат своєї творчості (в даному випадку — доводити до загального відома), принаймні до закінчення терміну дії виключного права на основний твір. Разом з тим за наявності такого дозволу (у тому числі у вигляді рамкового загального схвалення автором створення фанфіків за його творами), автор вторинного твору може не боятися судового переслідування, певна річ, якщо не виходить за межі дозволеного, визначені правовласником при наданні дозволу. Які саме обмеження встановити (наприклад, тільки некомерційне використання або заборона включення у вторинні твори сцен і сюжетів певного роду і т.д.), вирішує виключно правовласник [5].

Таке рішення є взаємною поступкою і може влаштувати як правовласників, так і авторів фанфікшену, які юридично перестануть вважатися «піратами», та адміністрацію сумлінних фанатських сайтів і спільнот. В перспективі не виключене також певне коригування низки формулювань норм нормативно-правових актів України, яке б дозволило офіційно закріпити за фанатськими творами статус похідних, тим самим надавши їм певну обґрунтованість існування і ввівши в правове поле.

Список використаних джерел:

1. fanfic. *Oxford Dictionaries* : Веб-сайт. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/fanfic>.
2. fan fiction. *Oxford Dictionaries* : Веб-сайт. URL: https://en.oxforddictionaries.com/definition/fan_fiction.
3. Фанфік. *Вікіпедія* : Веб-сайт. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Фанфік>.
4. Фанфікшн: творчество или литературный хлам? *Понедельник* : Веб-сайт. URL: <https://ponedelnikmag.com/post/fanfikshn-tvorchestvo-ili-literaturnyy-hlam>.
5. Лисаченко А.В., Маштакова А.Р. Фанаты или пираты // Российский юридический журнал. 2016. № 3. С. 152–160.
6. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-Х. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
7. Что такое фанфик. *fanfics.me* : Веб-сайт. URL: <http://fanfics.me/html?article=thatisanfic>.
8. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

* * *

Лахай Ю. В., студентка,
Юридичного інституту ДВНЗ
«КНЕУ імені Вадима Гетьмана».
Науковий керівник:
Білоусова Н. О., доцент
Юридичного інституту ДВНЗ
«КНЕУ імені Вадима Гетьмана»,
к.ю.н., доцент.

КАРИКАТУРА В АВТОРСЬКОМУ ПРАВІ: МЕЖІ ДОЗВОЛЕНОВОГО

Карикатура являє собою новий твір, який використовує вже існуючу роботу з метою гумору або сатири. Одні карикатури націлені на роботи відомих художників з метою критики, інші – для того, щоб звернути увагу на соціально важливі питання.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» карикатура - твір образотворчого мистецтва, який є творчою переробкою іншого правомірно оприлюдненого твору, в тому числі персонажу твору або імені персонажу твору, що за своїм змістом має комічний, сатиричний характер або спрямовується на висміювання певних осіб або подій [1]. Вказана дефініція була внесена згідно із Законом № 1651-VIII від 05.10.2016. При цьому до внесення вказаних змін поняття "карикатура, пародія та попури" підпадали під "похідні твори" - створені шляхом творчої переробки оригінального твору і тільки зі згодою автора. Проте тепер гумористична переробка творів вважається "вільним використанням"[6].

Судова практика України до прийняття даних змін дотримувалася позиції про необхідність стягнення коштів за опублікування карикатур, здійснених без згоди автора оригінального твору. Зокрема, в справі № 367/3046/13-ц суд задовольнив позов та стягнув із засновника і видавця друкованого засобу масової інформації компенсацію за порушення авторських прав у зв'язку із опублікуванням карикатури без дозволу на це правовласника [5]. Щодо судової практики після внесення вищезгаданих змін до законодавства України, то відсутні визначні справи, що стосуються опублікування карикатур.

Підхід вітчизняного законодавства враховує положення Директиви ЄС про авторське право [3], яка передбачає виняток із авторських прав для цілей карикатури, пародії або попури.

Цікавим є досвід Великобританії щодо застосування обмеження авторських прав, яке нами розглядається. Так, за законодавством Великобританії допускається створення карикатур, захищених авторським правом, без отримання дозволу від правовласників оригінальних творів, однак, важливо відзначити, що використання авторських творів для пародійних цілей допускається лише в тій мірі, в якій це можна вважати «справедливим правом». Яким чином копіювання з твору є справедливим або несправедливим, це вирішується судом з урахуванням інтересів

і прав власника авторських прав, а також свободи вираження особи, яка створює карикатуру. При прийнятті цього рішення суд зазвичай бере до уваги ряд різних факторів, наприклад, обсяг роботи, яку було скопійовано [7].

За загальним правилом вільне використання творів повинно здійснюватися відповідно до принципів, закріплених у ст. 9 Бернської конвенції про охорону літературних та художніх творів та у ст. 13 Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS): такі дії не повинні суперечити звичайному використанню творів та не повинні призводити до надмірної шкоди законним інтересам власника прав [6].

Дані положення, відомі під назвою триступеневого тесту, передбачають три основні вимоги, яким повинно відповідати вільне використання творів. До таких вимог належать:

1) обмеження вільного використання твору певними особливими випадками. Таке обмеження встановлюється в законодавстві, де встановлюється чіткий перелік випадків, за яких таке використання є дозволеним і правомірним.

2) Відсутність шкоди для нормального використання твору. Вільне використання карикатури не повинно створювати конкуренцію автору оригінального твору.

3) Відсутність утискання будь-яким необґрунтованим способом законних інтересів автора. Вільне використання твору не повинно породжувати які-небудь перепони чи здійснювати інший негативний вплив на можливість реалізації прав на твір автором чи іншою особою, яка має авторське право [7].

Закон Великобританії про авторські права, дизайни та патенти також надає авторам первинних творів моральні права, такі як право не піддавати свою роботу «зневажанню» (часто називають правом на доброчесність). Отже, якщо гумористичне або сатиричне використання твору авторського права є «принизливим поведінням», як це визначено законом, правовласники можуть все ще вживати дії проти карикатуриста [7].

Оскільки в судовій практиці України після внесення змін до законодавства, що стосуються карикатури, відсутня позиція щодо опублікування даного виду творів, необхідним є звернення до практики судів Великобританії. Відповідно до неї, існують наступні основні принципи для карикатуристів, які слід застосовувати для уникнення порушень прав автора оригінального твору.

1. За можливості отримати дозвіл автора.

Карикатура не порушує авторських прав, якщо карикатурист отримав дозвіл власника права. При цьому слід звернути увагу, що автор або виконавець не завжди є правовласником - це може бути видавнича компанія тощо. Отримання дозволу від цих суб'єктів може бути дорогим і трудомістким процесом, і це може завадити дрібним карикатуристам. Однак, за наявності дозволу, можна вільно здійснювати права на карикатуру в межах узгодженої ліцензії без ризику порушити авторське право на оригінальний твір.

Проблема, з якою стикаються деякі карикатуристи, полягає в тому, що творець або правовласник оригінального твору може не бажати, щоб їхня робота була основою для карикатури, і тому може відмовитися від дозволу на використання своєї роботи. Проте, тільки відсутність дозволу не означає неможливість використовувати роботу для цілей карикатури. Навіть, якщо правовласник чітко відмовився від надання дозволу, все ще діє виняток з загальних засад авторського права для карикатури. Проте, це діє лише доти, доки використання роботи є справедливим.

2. З'ясувати обсяг скопійованої роботи.

При розгляді справ про порушення карикатуристом авторських прав правовласника на оригінальний твір, суди беруть до уваги істотність скопійованих частин твору по відношенню до оригінального твору в цілому. Наприклад, якщо карикатура на портрет буде відрізнятися від оригінального лише наявністю вус, то скоріше за все, це буде визнано судом як порушення авторських прав.

3. Важливість свободи вираження поглядів

У Великобританії та інших країнах існує широке визнання того, що держава повинна забезпечувати авторам карикатури свободу слова та вираження думок, проте вказується на необхідність поважати права власників авторських прав оригінальних творів. Дійсно, Європейський Суд прямо визнав, що використання творів, захищених авторським правом для цілей пародії, обґрунтовується правом на свободу вираження поглядів [8].

Отже, можна зробити висновок, що карикатура – це окремий об'єкт авторського права, який створюється з використанням іншого твору з гумористичними цілями. Особливістю авторських прав на карикатуру є те, що для її здійснення не потрібна згода правовласника оригінального твору. Проте, це діє лише у випадку, якщо карикатура не порушує права правовласника та автора оригінального твору і з урахуванням принципу добросовісності. В Україні карикатура врегульована на недостатньому рівні, а тому є необхідність вдосконалення законодавства у даній сфері. Зокрема, важливим є врегулювання прав карикатуристів та їх обмежень, звертаючись до досвіду регламентації даного питання Великобританії.

Список використаних джерел:

1. Про авторське право та суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 року № 3792-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
2. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів Паризький Акт від 24 липня 1971 року змінений 2 жовтня 1979 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051
3. Директива Європейського Парламенту і Ради 2001/29/ЄС від 22 травня 2001 року про гармонізацію окремих аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/984_005-01
4. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності . URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018

5. Рішення Ірпінського міського суду Київської області від 14 серпня 2013 р. по справі № 367/3046/13-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/33253902>
6. Коваль М. Пародії, карикатури, попури: що чекає авторів оригінальних творів? URL: https://censor.net.ua/blogs/1103438/parod_karikaturi_popur_scho_cheka_avtorv_oryginalnih_tvorv
7. Штефан А. Пародія на музичний твір з текстом в порядку вільного використання творів / А. Штефан // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2016. – №5. – С. 66-74
8. The UK law on copying works for the purposes of caricature, parody or pastiche is set out in Section 30A and Schedule 2 (2A) of the Copyright, Designs and Patents Act 1988. URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukdsi/2014/9780111116029>

* * *

Князєв С. О., с.н.с. Національної академії СБ України, к.ю.н.

ВРАХУВАННЯ ФАКТОРУ НАДІЙНОСТІ ПЕРСОНАЛУ УСТАНОВ РІЗНИХ ГАЛУЗЕЙ ДІЯЛЬНОСТІ

В практиці діяльності різних вітчизняних установ поняття «надійність персоналу» знайшло своє широке застосування та використання. Фахівці зазначають, що персонал є досить складною та специфічною категорією і його можливо розглядати як з позицій управління установою як системою, так і з позицій забезпечення інформаційної безпеки.

Так, одним з основних і найскладніших напрямів системи управління інформаційною безпекою в установі є робота з персоналом, мета якої:

відбір і попередня перевірка персоналу, що приймається на роботу;

навчання та мотивація співробітників в аспекті інформаційної безпеки;

досягнення взаєморозуміння керівників і співробітників в питаннях забезпечення інформаційної безпеки;

контроль за дотриманням працівниками режиму забезпечення інформаційної безпеки тощо.

У свою чергу, формування технології управління персоналом надає можливість визначити найважливіші категорії цього процесу, до яких слід віднести функції, принципи, методи та прийоми впливу на персонал. Ефективна технологія управління персоналом спрямована на здійснення раціоналізації процесу управління за рахунок вибору оптимальних методів та прийомів для досягнення мети в кожній функціональній підсистемі.

Не зважаючи на загальне визнання важливості врахування фактору «надійності персоналу», питання щодо однозначного його розуміння та використання, залишаються відкритими. Це призводить до суб'єктивного трактування його сутності та змісту навіть науковцями.

Як констатував Бондаренко О.О., до сьогодні в науковій літературі не існує єдності в думках стосовно змісту категорії «надійність персоналу», хоча переважна більшість дослідників і практиків переконані, що саме надійність персоналу чи то в технічних, чи то в економічних системах є однією з складових фінансово-економічної безпеки, стратегії змін та конкурентоспроможності бізнесу [1].

На ступінь надійності персоналу можуть впливати різні причини, які також безпосередньо стосуються працівників установи. Наприклад, у зв'язку зі зміною виробничих, службових умов, виникненням нестандартних і особливо екстремальних (надзвичайних), кризових ситуацій.

Стосовно визначення поняття «надійність персоналу» доцільно навести формулювання надане Цільмаком О.М.: «здатність зберігати високу працездатність, дисциплінованість, принциповість й морально-психологічну стійкість, відданість справі, працювати ефективно, лояльно ставитись до колег та керівництва» [2].

Подібний розгляд поняття «надійність», притаманний правоохоронній сфері, досить часто здійснюється в особистісній площині за допомогою таких понять як: морально-психологічна, моральна, морально-правова, морально-етична надійність, дані поняття відображають змістовно-особистісний рівень соціальної надійності.

Визначення критеріїв надійності персоналу у технічних галузях діяльності установ нашої країни, зокрема операторів, задіяних у процесі обслуговування енергетичного обладнання, здебільшого ґрунтується на наступних двох основних підходах:

1) процесуальний, коли під надійністю розуміється деяка властивість організму людини, що проявляється в процесі трудової діяльності (працездатність, завадостійкість та ін.), і не вказується при цьому, який результат був врешті досягнутий;

2) результативний (прагматичний), коли під надійністю розуміється властивість людини досягати результату незалежно від того, як складався процес діяльності.

Зважаючи на специфіку інженерно-технічної галузі, для комплексного вирішення питань надійності та ефективності діяльності персоналу, в обігу застосовується термін «культура безпеки» - це по суті нове для інженерної практики словосполучення, зміст якого варто розуміти як вираження відношення людини до проблеми безпеки, виявлене нею в процесі виконання службових обов'язків.

Надійність персоналу, який задіяний у комерційній діяльності знову на пряму залежить від якісного попереднього підбору та вивчення кандидатів.

За результатами дослідження, проведеного компанією «The Risk Advisory Group», яка займається кадровою безпекою, встановлено наступне: у 70% випадків при наймі на роботу кандидати вказували недостовірні відомості, приховували чи навмисно перекручували факти попередніх звільнень та посади, які вони займали. Американська асоціація професійних слідчих по справах о шахрайстві ще у 2000

році заявила, що власники третини збанкрутілих компаній визнали, що причиною їх розорення стали витоки інформації та інші порушення з вини власного персоналу.

В установах проблема підбору надійного нового співробітника вирішується, як правило, за допомогою оцінки запропонованих рекомендацій та випробувального терміну. До них іноді додають традиційні кадрові перевірки, суть яких полягає у детальному вивченні біографії та трудового минулого кандидата для прогнозу його надійності у майбутньому. Такі перевірки здійснюються переважно уповноваженими співробітниками установи (найчастіше це фахівці служби безпеки). При цьому, надійність кандидата зводиться до визнання дійсності наданих документів, правдивості персональної інформації.

У контексті діяльності комерційних установ, персонал пропонується розглядати, як найбільш цінний ресурс установи, головне джерело продуктивності і запорука конкурентоспроможності установи. Звідти з'являється нова ознака надійності персоналу: «конкурентоспроможність персоналу».

Дане поняття тлумачиться як складна економічна категорія, сутність якої розкривають такі концептуальні підходи до її визначення:

- здатність персоналу генерувати ідеї з використанням усіх можливостей, які виникають у зовнішньому та внутрішньому середовищі; своєчасно виявляти та усувати загрози для діяльності установи; винаходити й швидше за конкурентів упроваджувати інновації на всіх стадіях життєвого циклу товару; забезпечувати досягнення поставлених цілей і виконання установою своєї місії;

- здатність якісніше, порівняно з іншими претендентами на посаду, відповідати вимогам роботодавців за рівнем знань, вмінь, навичок;

- вміння проявити свої особистісні, професійні та ділові якості, швидше і краще за інших працівників реалізувати власний потенціал, що дає можливість отримувати відповідну винагороду, досягти відповідного соціального статусу та забезпечити службово-професійне зростання;

- вміння ефективно виконувати управлінські функції та своєчасно приймати кваліфіковані рішення з метою розробки, виробництва та реалізації високоякісної, з особливими споживчими властивостями, продукції за умов ефективного використання всіх видів ресурсів (матеріальних, організаційних, фінансових, інформаційних, трудових).

Таким чином, оцінка надійності персоналу повинна стати складовою кадрової політики будь-якої установи і втілюватись у важливий інструмент його ефективного використання.

На основі розглянутих особливостей визначення надійності персоналу установи у різних галузях доцільно виділити наступні шляхи підвищення професійної надійності персоналу:

- цілеспрямоване мотивоване заохочення до дій (вигода, безпека, зручність, задоволеність і нівелювання в трудовому колективі);

- підвищення професійних можливостей (навчання сучасним знанням з урахуванням запропонованої концепції певної галузі або специфіки діяльності установи, удосконалення нормативно-правової бази, набуття навиків поведінки в нештатних ситуаціях, покращення стану здоров'я на цей час);
- контроль фактичного рівня ризиків персоналу залежно від реальних умов праці і психофізичного стану конкретної людини;
- інформування працівника про фактичний професійний ризик на його робочому місці і заходи, які проводяться для його зниження;
- оцінювання ефективності дій персоналу і ситуації, у якій він перебуває, за умови, що помилки в діях людини допускаються в межах заданих значень регульованих параметрів і є нормативним явищем, якщо рівень ризику для здоров'я людини не перевищує допустимих значень;
- формування культури діяльності персоналу на всіх рівнях діяльності тощо.

Список використаних джерел

1. Бондаренко О.О. Окремі аспекти забезпечення надійності персоналу // Агросвіт, 2010. – № 10. - с. 38 - 47
2. Цільмак О.М. Соціально-правова надійність персоналу ОВС як підґрунтя ефективної професійної діяльності / О.М. Цільмак, С.І. Яковенко // Наука і освіта: наук._практ. журн. Півд. наук. Центру АПН України. — 2010. — № 4/5. — С. 59—62
3. Мазило Т.В. Актуальні питання управління персоналом комерційного банку в умовах кризи // ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”, 2011.
4. Сочинська-Сибірцева І.М. Забезпечення надійності персоналу як фактор підвищення конкурентоспроможності // Економіка та управління підприємствами, 2013. - № 4. – с. 299 – 304
5. Євтушевська О.О. Вдосконалення системи забезпечення надійності персоналу комерційного банку // Економіка харчової промисловості, 2015. – 1(25).–с.42-48

* * *

Кривобок І. О., студентка КПП ім.
Ігоря Сікорського.
Науковий керівник:
Яшарова М. М., доцент КПП ім.
Ігоря Сікорського, к.ю.н., доцент.

ОСОБЛИВОСТІ FASHION-ДИЗАЙНА ОДЯГУ ЯК ОБ'ЄКТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Індустрія моди у сучасному світі розрослася до колосальних масштабів. Вона неабияк впливає на світову культуру, кількість її шанувальників обчислюється мільйонами, а прибутки можна порівнювати з прибутками провідних галузей світового господарства. Та незважаючи на це індустрія моди має вкрай низький рівень захисту інтелектуальної власності.

Коли з'являється новий дорогий шедевр, його дешеві копії вже незабаром продаються у мережевих магазинах. На копіюванні дорогих брендівих моделей і виготовленні речей, схожих з дорогими оригіналами, заробили статки такі компанії, як Zara, H&M, Forever 21 та ін.

Початок становлення ринкових відносин характеризувався істотними досягненнями в промисловості, що також торкнулося сфери виробництва тканин і одягу, а саме удосконалення якості тканин, збільшується їх асортимент, скорочується період часу, що витрачається на виробництво одного предмета одягу, а також розширюється коло осіб - прихильників fashion-індустрії за рахунок утворення нового соціального прошарку.

Пошиття одягу кутюр'є перетворюється в мистецтво, яке зараз іменується «високою модою». У XIX столітті зростає попит на готовий дизайнерський одяг, кутюр'є починають розробляти цілі колекції такого одягу і тому з часом гостро постає питання про правову охорону на такий одягу.

Аналізуючи історичний досвід, культурні та соціальні передумови сприяли збільшенню попиту на одяг і тому однією з причин, дозволяє зазначити про те, що необхідність правового регулювання дизайну одягу пов'язана з ринковими відносинами та наявності конкуренція. Саме конкуренція підштовхувала підприємців до максимальному отриманню прибутку з мінімальними витратами, при цьому запозичити дизайн одягу було легко конкурентом і відтвореним, без витрат на його розробку. І тому ситуація, яка склалась, вимагала втручання з боку законодавця, а також серйозні історичні події XX ст. – війни, революції, в докорінно змінили соціальні та економічні сторони життя суспільства, що призвели до змін і в сфері створення дизайну одягу.

Сформувалася ціла fashion-індустрії моди, яка за допомогою системи інститутів, таких як модні журнали, покази колекцій одягу, реклама та інші формувала поведінку споживача, коли одним з критеріїв вибору одягу виступає вираження в ній модних тенденцій.

Стрімкий розвиток fashion-індустрії моди у XX столітті в Європі і США викладав необхідну потребу в правовій охороні дизайну одягу. Наприклад, в США дизайнери одягу об'єдналися в гільдію, яка забороняла своїм членам мати ділові відносини з тими постачальниками та торговельними підприємствами, які склалися в будь-яких виробничих відносинах з імітаторами, особами, які використали чужий дизайн з незначними змінами і видавали його за власне оригінальне творіння. Така практика мала результати в захист дизайну одягу, але в 1941 році була визнана суперечним антимонопольному законодавству і проголошена як незаконна дія.

Досвід зарубіжних країнах, наприклад у Франції, теж в цей період історії законодавчо передбачалася правова охорона дизайну одягу в рамках авторського права, але радянське законодавство не враховувало наявний зарубіжний досвід у зазначеній сфері. Незважаючи на те, що серед об'єктів охорони дизайн одягу прямо не перераховувався в науковій літературі, а робився висновок про потенційну

можливості поширення норм авторського права на зовнішнє оформлення одягу. Тому відсутність законодавства, що регулюють відносин в галузі правової охорони зовнішнього вигляду одягу пов'язано з економічними відносинами та відсутності конкуренції і тому ефективність правових інституту були не потрібні.

Але Цивільний кодекс РРФСР 1964 року в статті 475¹ передбачав авторсько-правову охорону творів декоративно-прикладного мистецтва, об'єднуючи їх в одну групу з творами живопису, скульптури, архітектури, графічного мистецтва, ілюстраціями, малюнками, кресленнями. Таким чином, правова охорона в рамках авторського права виробів з утилітарною спрямованістю була надана, однак це не дозволяло зробити висновок про охорону зовнішнього вигляду одягу нормами авторське право. Паралельно з авторсько-правовою охороною розвивалася і патентно правова охорона, де після революції першим прийнятим нормативно-правовим актом у цій галузі стало Постанова ЦВК і РНК СРСР «Про промисловий зразках (малюнках і моделях)» від 12 вересня 1924 року².

Постанова 1965 року виключило з правової охорони рішення зовнішнього вигляду виробів легкої промисловості³, таке рішення законодавця, а також визначено в науковій літературі, було необґрунтованим, оскільки зовнішній вигляд зазначених виробів залежить від моди, а не від технічних досягнень і вдосконалень⁴. Спроба розмежування творів авторського права і промислових зразків розглядалась і на рівні підзаконних актів, тобто відповідно до Вказівок щодо складання та подачі заявки на промисловий зразок від 24 січня 1985 року⁵. але відповідно з цього положеннями не приймалися до розгляду заявки на промислові зразки, в яких результат інтелектуальної діяльності вже був прийнятий до оцінки в установленому порядку за нормами авторського права в як твори декоративно-прикладного мистецтва.

Радянський період вітчизняної історії відрізняється недостатньої уваги законодавця щодо питань правової охорони зовнішнього вигляду виробів з утилітарною спрямованістю, схильного швидкій зміні актуальності, зокрема дизайну одягу, що безпосередньо пов'язано з відсутністю економічної потреби. Розвиток законодавства на сучасному етапі (з початку 90-х років) обумовлено ринковими відносинами і конкуренцією. Таким чином, історично склалися в національному законодавстві підходи до правової охорони досліджуваного в згідно умов даної об'єкту, як результату інтелектуальної діяльності не є ефективними,

---

¹ Гражданский кодекс РСФСР (утв. ВС РСФСР 11.06.1964) // Ведомости Верховного Совета РСФСР. 1964. № 24. ст. 406.

² См., например, Городов О.А. Право промышленной собственности: учебник. М.: Статут, 2011. С. 265.

³ Ихсанов У. К. Право и повышение эстетического качества промышленных изделий // Советское государство и право. 1973. № 8. С. 56.

⁴ Гаврилов Э. П. В нашей стране стали выдавать свидетельства на внешний вид промышленных изделий // Изобретатель и рационализатор. 1966. № 3. С. 30.

⁵ Сергеев А. П. Указ. соч. С. 438.

вимагають аналізу і перегляду. Перш ніж звернутися до проблем правової охорони дизайну одягу, слід уточнити поняття дизайну одягу, виявити характерні риси, що визначають вимоги до його правову охорону.

Виходячи з вище викладеного можна зробити висновок, що потреба в охороні дизайну одягу пов'язана з виникненням моди як стимулюючого фактору зміни дизайну одягу і з розвитком промислового виробництва, що дозволяє швидко втілювати розробки дизайнера в зумовлених моделях одягу.

Життєвий цикл модного одягу як товару залежить від актуальності модних тенденцій, втілених в них. Класична система доведення дизайну до кінцевого споживача включає кілька етапів. Перший етап являє собою розробку колекцій будинком моди, яка підлягає демонстрації на тижні моди. На цьому етапі виготовляються кілька пробних моделей. Другий етап – демонстрація на тижні моди. Мета даної події - продемонструвати фахівцям, що працюють в індустрії моди - критикам, журналістам, - останні досягнення дизайнерів, щоб потім вже фахівці донесли інформацію до широкого кола споживачів. Таким чином, мова йде про рекламну і інформаційної метою демонстрації одягу. Крім того, на показах присутні роздрібні продавці, які роблять замовлення на ту чи іншу конкретну модель.

Модні тенденції, втілені в дизайні одягу високої моди, як вказувалося вище, згодом сприймаються в колекціях «прет-а-порте» і дизайні одягу масового виробництва. Даний процес є природним для сфери виробництва одягу.

Однак для скорочення витрат, оперативного створення та подання споживачеві затребуваного дизайну багато виробників вдаються до запозичення популярного дизайну або його елементів, домагаючись зовнішньої схожості з оригінальним затребуваним дизайном. В сучасних економічних умовах, коли дизайн виробу зумовлює його успіх на ринку, незаконне використання іншими особами веде до суттєвих збитків. Наведена особливість сфери виробництва одягу повинна бути врахована при створенні актуального правового режиму.

Таким чином, при розробці ефективної правової охорони дизайну одягу слід враховувати його двоїстий характер, обумовлений його естетичної та практичної функціями, а також короткий життєвий цикл дизайну одягу на ринку.

Список літератури:

1. Рунге, В. Ф., Сеньковский, В. В.. Основы теории и методологии дизайна: учебное пособие (конспект лекций) - М.: МЗ-Пресс, 2003.
2. Лаврентьев А. Н. История дизайна: учеб. Пособие - М.: Гардарики, 2007.
3. Медведев В. Ю. Сущность дизайна: теоретические основы дизайна: учеб. пособие - СПб.: СПГУТД, 2009.
4. Словник української мови: в 11 томах. — Том 5, 1974. — Стор. 645.- URL: <http://sum.in.ua/s/odjagh>

* * *

Кодинець А. О., професор
Київського національного
університету імені Тараса
Шевченка, д.ю.н., доцент.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ОБ'ЄКТІВ ПАТЕНТНИХ ПРАВ В УКРАЇНІ

Реалізація інноваційної моделі розвитку України неможлива без створення сучасної системи нормативного регулювання відносин у сфері охорони результатів інтелектуальної діяльності, яка б забезпечувала надійний захист прав їх суб'єктів (авторів, виконавців, винахідників), гарантувала додержання їх прав та охорону від можливих правопорушень. Ефективна комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності має на меті не лише створення інноваційного продукту, але й оформлення прав на нього шляхом отримання якісного охоронного документу.

Не є таємницею, що в сучасних умовах в Україні набагато простіше отримати патент на корисну модель, що видається за результатами формальної експертизи, ніж оформити права на винахід, процедура патентування яких передбачає перевірку у процесі кваліфікаційної експертизи заявленого результату на предмет додержання умов патентоздатності. При цьому окремі держави світу взагалі не видають патенти на корисні моделі як такі, що не гарантують «патентну чистоту» інноваційного рішення. Так, у законодавстві США⁶ і Великобританії⁷ охорона корисних моделей не передбачена. В інших державах (Угорщина, ФРН, Іспанія) видаються патенти на корисні моделі, проте умовою їх патентоспроможності корисних моделей є перевірка вимог відносної новизни. За законодавством України вимогою патентоздатності винаходів і корисних моделей є наявність світової новизни, проте при видачі патентів на винахід така умова перевіряється, а при патентуванні корисних моделей зазначена перевірка не проводиться.

В Україні переважна більшість вітчизняних патентів отриманих за національною процедурою є патентами на корисні моделі, тобто документами, що видаються без перевірки патентоздатності заявлених технічних рішень. Так, за консолідованою річною звітністю у 2018 р⁸. було подано 2356 заявки на отримання патенту на винахід за національною процедурою та 1613 (за міжнародною процедурою); було видано 2469 патентів. Для отримання патенту на корисну

⁶ U.S. Patent Law, 35 U.S.C. §§ 1 et seq. (consolidated as of May 2015. - URL: <http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=15705>

⁷ Copyright, Designs and Patents Act 1988. - URL: <http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=18023>

⁸ Річний звіт за 2018 р. - URL: http://www.uipv.org/ua/2018_year_expert.

модель було подано 9123 заявок, з них 9118 від національних заявників та 133 – від іноземних заявників, у тому числі лише 5 заявок за процедурою РСТ); було видано 8620 патентів.

Показники надходження та розгляду заявок і реєстрації охоронних документів за 2018 рік

Об'єкти промислової власності	2017	2018	2018 до 2017 (%)
Надійшло заявок			
Винаходи	4 049	3 969	98,0
національна процедура	2 494	2 356	94,5
національні	2 281	2 105	92,3
іноземні	213	251	117,8
міжнародна процедура	1 555	1 613	103,7
Корисні моделі	9 112	9 123	100,1
національна процедура	9 105	9 118	100,1
національні	8 977	8 985	100,1
іноземні	128	133	103,9
міжнародна процедура	7	5	71,4
Промислові зразки	2 480	3 042	122,7
національні	2 249	2 787	123,9
іноземні	231	255	110,4
Зареєстровано			
Винаходи	2 590	2 469	95,3
Корисні моделі	9 442	8 620	91,3
Промислові зразки	2 390	2 297	96,1

У 1 кварталі 2018 р.⁹ на отримання патенту на винахід було подано 956 заявок (з них 594 – за національною процедурою та 362 – за міжнародною процедурою), та було видано 621 – патентів на винахід. На корисну модель було подано 2204 заявок, з них 2193 – національними заявниками та 11 – іноземними; було отримано 2407 патентів на корисні моделі.

Наведені статистичні дані свідчать наступне:

1) переважна більшість поданих заявок до вітчизняного патентного відомства національними заявниками є заявки на корисну модель, а не на винахід;

⁹Показники надходження та розгляду заявок і реєстрації охоронних документів за I квартал 2019 року. - URL: <http://www.uipv.org/ua/q1-2019>

2) іноземні заявники подають заявки на отримання патенту України на винахід та діють, як правило, на підставі міжнародної процедури згідно Договору про патенту кооперацію;

3) кількість виданих патентів на винаходи, у цілому, є приблизно однаковою для вітчизняних та іноземних заявників (1,2 – 1,3 тисячі відповідно);

4) майже всі видані патенти на корисну модель (близько 9 тисяч) належать вітчизняним заявникам;

5) співвідношення виданих в Україні патентів на винаходи і патентів на корисні моделі на ім'я вітчизняних винахідників становить 1/6, у той час цей показник на ім'я зарубіжних заявників становить пропорцію 11/1.

Таким чином, метою патентування вітчизняними заявниками, як правило, є не отримання якісного охоронного документу (патенту на винахід), який може бути ефективно комерціалізований, а швидке отримання патенту на корисну модель без перевірки умов патентоздатності заявленого технічного рішення. Відтак, якість таких патентів може бути досить низькою, їх комерціалізація також є значно ускладненою. Водночас, іноземні заявники, зазвичай, охороняють в Україні свої технічні рішення у формі винаходів, що підвищує рівень їх подальшого успішного комерційного використання.

Така ситуація призвела до поширення у вітчизняних реаліях випадків «патентного тролінгу», тобто отримання недобросовісними заявниками охоронних документів на прості технічні рішення з метою створення перешкод чи отримання винагороди від суб'єктів господарювання, які впродовж тривалого часу їх використовують у своїй підприємницькій діяльності. Тривалість судового розгляду справ про визнання недійсним охоронних документів на об'єкти інтелектуальної власності, витратність процесу, необхідність проведення судової експертизи, можливість апеляційного та касаційного оскарження прийнятого судового рішення та інші чинники, безумовно, не сприяють належному захисту прав суб'єктів від зловживань у сфері прав інтелектуальної власності.

Ще один важливий напрям зміни системи охорони об'єктів інтелектуальної власності має стосуватися закріплення у законодавстві граничних строків винесення рішення щодо заявлених для охорони результатів інтелектуальної, творчої діяльності. Наразі чинне законодавства чітко фіксує строки подання окремих матеріалів заявки, строки пріоритету, строки сплати зборів за розгляд заявок, державного мита за видачу охоронних документів та зборів публікацію відомостей за їх видачу, строки сплати зборів за продовження чинності охоронних документів тощо. Проте загалом відсутній строк розгляду заявки та винесення рішення патентним відомством про охорону чи відмову у наданні правової охорони заявленого об'єкту.

На відміну від інших сфер діяльності у національному законодавстві не зафіксований жодний строк прийняття рішення патентним органом за результатами проведення патентних процедур. На практиці зазначене призводить не лише до затягування та невиправданої тривалості процесу набуття прав на об'єкти

інтелектуальної власності, але і до появи так званих «прискорених експертиз» (зокрема, стосовно знаків для товарів і послуг), які не лише не передбачені чинним законодавством, але і є підставою для додаткових фінансових надходжень патентного відомства. Набуття прав інтелектуальної власності має базуватися на принципах правової визначеності та прозорості діяльності державних структур, відповідальності держави перед людиною за свою діяльність.

За цих обставин наголошуємо, що законодавча система охорони інтелектуальної власності має передбачати комплект заходів боротьби із зловживанням патентними правами. Це, зокрема,

- запровадження адміністративної процедури визнання недійсним виданих патентів апеляційним органом патентного відомства;

- закріплення, поряд із формальною процедурою, процедури перевірки заявлених як корисних моделей технічних рішень на предмет локальної новизни;

- встановлення відповідальності для суб'єктів, які зловживають правами інтелектуальної власності тощо.

- закріплення граничних строків розгляду заявок на отримання охоронних документів та прийняття рішення за результатами проведеної експертизи.

Таким чином, винахідники при обранні форми правової охорони створеного технічного рішення як винаходу чи як корисної моделі мають також враховувати перспективи комерціалізації свого інноваційного продукту, можливість його реалізації потенційним інвесторам, зацікавленість споживачів у використанні об'єктів інновацій. У свою чергу, зміна системи охорони інтелектуальної власності в умовах сучасності має передбачати закріплення засад правової визначеності, строковості та прозорості діяльності державних органів, створення юридичних механізмів реалізації та ефективного захисту прав суб'єктів на результати інтелектуальної, творчої діяльності.

* * *

Мисливий В. А., професор КПШ ім.
Ігоря Сікорського, д.ю.н., професор.

ПУБЛІЧНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Розвиток інтелектуального потенціалу суспільства є одним із стратегічних напрямів державної політики України з питань національної безпеки, визначених Законом України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року [1], що відповідає проголошеній у ст. 54 Конституції України гарантії громадянам свободи літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захисту інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. При цьому Основний закон декларує право громадян на результати своєї

інтелектуальної, творчої діяльності; адже ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом.

Для забезпечення належної охорони права інтелектуальної власності в Україні створено відповідну законодавчу базу, прийнято низку законів про регулювання суспільних відносин, пов'язаних з інтелектуальною, творчою діяльністю, та інші нормативно-правові акти.

Серед фундаментальних публічно-правових засобів охорони інтелектуальної власності важливим залишається кримінально-правовий. Разом з цим, діюча система кримінально-правової регламентації та охорони цієї сфери не позбавлена певних проблемних питань, недоліків, суперечливих положень та прогалів, що вимагають свого вирішення.

У першу чергу це стосується визначення об'єкта цих злочинних посягань та його місця у структурі суспільних відносин, що знаходяться під охороною кримінального закону. Тобто йдеться про проблему виокремлення об'єкта злочинів проти інтелектуальної власності. У чинному кримінальному законодавстві злочини проти інтелектуальної власності містяться у різних розділах Кримінального кодексу України (далі – КК України), зокрема у Розділі V «Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина» та у Розділі VII «Злочини у сфері господарської діяльності», що вказує на недосконалість їх врегулювання. З цього приводу вченими висловлено достатньо аргументів щодо необхідності створення окремої групи норм з охорони суспільних відносин під проводом їх видового об'єкта, тобто у рамках окремого розділу Особливої частини КК України (наприклад у Розділі VI «Злочини проти власності») або норм, що утворюють самостійний розділ Особливої частини під проводом родового об'єкта цих діянь (наприклад Розділ VI¹ КК України «Злочини проти прав інтелектуальної власності»). Поділяючи цю ідею в цілому, не можна погодитись з варіантами її реалізації, що пропонуються, без суттєвого перегляду моделі побудови Особливої частини КК України.

Враховуючи існуючу на сьогодні тенденцію щодо розробки нової концепції (редакції) КК України, вважаємо доцільним переглянути систему його Особливої частини, побудувавши її за схемою: «родовий – видовий – безпосередній» об'єкти, а відтак відповідну Главу «Злочини проти прав інтелектуальної власності» (видовий об'єкт) розташувати у Розділі «Злочини у сфері економіки» (родовий об'єкт). Отже, проблема виокремлення цих злочинів на підставі єдності їх спільного об'єкта в Особливої частини КК залишається актуальною.

Наступним проблемним питанням є дискусійність щодо визначення кола кримінально-правових норм, що мають забезпечувати кримінально-правову охорону суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності. Так, сьогодні у Розділі V «Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина» Особливої частини КК України є лише дві статті, що охороняють права інтелектуальної власності – ст. 176 «Порушення авторського права і суміжних прав» і ст. 177 «Порушення прав на винахід, корисну модель,

промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію». Близькими до них є склади злочинів, передбачені ст. ст. 203¹, 229, 231, 232, 232¹ та 232² КК, віднесені законодавцем до Розділу VII «Злочини у сфері господарської діяльності», що також ставить питання їх віднесення до групи норм, які також стосуються охорони прав інтелектуальної власності.

Відтак у теорії кримінального права висловлюються пропозиції щодо віднесення злочинів, передбачених ст. ст. 176, 177 КК України, до злочинів проти інтелектуальної власності або злочинів проти власності, але не до посягань на конституційні, виборчі, трудові та інші особисті права і свободи людини. Так, пропонується віднести до цих злочинів такі групи діянь, як: а) ст. 176, яка охороняє права інтелектуальної власності на твір (авторське право) та суміжні права (право на виконання, фонограму, відеограму, програму мовлення); б) ст. 177, яка охороняє права інтелектуальної власності на окремі об'єкти права промислової власності, що є результатом творчої діяльності їх авторів (зокрема, винахід, корисна модель, промисловий зразок, топографія інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторська пропозиція); в) ст. 229, яка охороняє права інтелектуальної власності на окремі об'єкти права промислової власності, що є засобами індивідуалізації учасників цивільного (господарського) обороту виробленої продукції та послуг (зокрема, торговельна марка (знак для товарів і послуг), фірмове найменування та кваліфіковане зазначення походження товару); г) ст. ст. 231, 232, 232¹, які охороняють права інтелектуальної власності на інформацію, що становить комерційну та банківську таємницю, та неоприлюднену інформацію про емітента та його цінні папери (інсайдерська інформація) [2, 193]. Близькі до цього пропозиції стосуються доповнення кодексу Розділом VI¹ «Злочини проти інтелектуальної власності» з об'єднанням у ньому ст. ст. 176, 177, 203¹, 229, 231, 232 та 232¹ КК України (Андрушко П. П., Берзін П. С. та ін.).

На думку інших фахівців коло діянь, що посягають на інтелектуальну власність, утворює дещо вужча група злочинів, а саме ті з них, юридичні склади яких містяться у ст. ст. 176, 177, 229 КК України та посягають на відносини, родовим об'єктом яких є право інтелектуальної власності [3, с. 196].

Таким чином у теорії і законодавстві залишається остаточно не вирішеною проблема системи складів злочинів у сфері інтелектуальної власності. При цьому існуючі пропозиції неоднозначні, оскільки не завжди узгоджуються з об'єктами інтелектуальної власності, що регулюються цивільним законодавством. Крім того, навряд чи можна розглядати в якості злочинів проти інтелектуальної власності діяння, передбачені ст. 232¹ КК (незаконне використання інсайдерської інформації) і ст. 232² КК (приховування інформації про діяльність емітента), оскільки ці норми цілком виправдано розміщені у розділі Особливої частини КК, що стосується сфери господарської діяльності, та охороняють суспільні відносини функціонування фондового ринку.

У цьому відношенні обґрунтованою вдається позиція, відповідно до якої

об'єктом зазначеної групи злочинів є сукупність відносин, що становлять особисті немайнові та майнові права інтелектуальної власності на результат інтелектуальної, творчої діяльності чи на інший її об'єкт. Виходячи з цього, можна стверджувати, що згідно з чинним законодавством до групи злочинів, які посягають на інтелектуальну власність, слід віднести діяння, передбачені ст. ст. 176, 177, 203¹, 229, 231, 232 КК України.

Аналіз базових кримінально-правових заборон щодо охорони прав інтелектуальної власності, сформульованих у ст. ст. 176, 177 КК України, вказує на очевидне стереотипне законодавче визначення санкцій зазначених статей КК, адже їх зміст є абсолютно ідентичним. Звичайно, можна погодитись стосовно їх певної подібності, але не такого ступеня «клішування», оскільки предмети цих посягань суттєво різняться між собою, а тому нівелювання видів та розмірів покарань у санкціях статей навряд чи є припустимим та вимагає законодавчого коригування.

Означений недолік вказаних кримінально-правових норм пов'язаний з іншим проблемним питанням, а саме – необхідністю подальшої диференціації кримінальної відповідальності за вчинення злочинів проти інтелектуальної власності. Сутність такої диференціації полягає у тому, що не можна розглядати ідентичними за ступенем суспільної небезпечності посягання на такі різні об'єкти інтелектуальної власності, як твори науки і літератури порівняно з відтворенням фонограм або незаконним використанням раціоналізаторської пропозиції. Поряд з цим, аналіз судової практики щодо вказаних діянь показує явне домінування серед їх предметів комп'ютерних програм і баз даних, що з урахуванням швидкого розвитку інформаційних технологій вказує на необхідність їх виокремлення у відповідних складах злочинів спеціальних кримінально-правових норм.

Дискусійним питанням щодо притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів проти інтелектуальної власності залишається визначення суспільно небезпечних наслідків матеріального характеру. Йдеться про їх різне розуміння та тлумачення, оскільки в одних випадках критерієм обирається безпосередня матеріальна шкода, що заподіюється злочином власнику інтелектуального продукту, а в інших також враховуються збитки у вигляді упущеної вигоди. Думається, що в кримінальному праві при кваліфікації зазначених діянь має традиційно враховуватися лише матеріальна шкода, що безпосередньо заподіяна злочином. Очевидно, що в даному випадку необхідне теоретико-прикладне дослідження з відповідними законодавчими пропозиціями.

Іншим питанням у цьому контексті, що уявляє теоретичний і практичний інтерес, є окрема криміналізація діянь, пов'язаних з порушенням особистих немайнових прав інтелектуальної власності, що слугуватиме більш визначеній охороні кримінальним законом немайнових прав на результати літературної, художньої, музичної, наукової, технічної та іншої творчості.

Таким чином вважаємо, що вирішення цих та інших проблемних питань удосконалення кримінально-правових засобів боротьби зі злочинами проти прав інтелектуальної власності слугуватиме їх запобіганню як в Україні, так і за її

кордонами.

Список використаних джерел:

1. Про національну безпеку України. Закон України від 21 червня 2018 р. *Відомості Верховної Ради України* від 3.08.2018. 2018 р. № 31. ст. 241.
2. Лихова С. Я. Злочини у сфері реалізації громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина (розділ V Особливої частини КК України) : Монографія. Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. 573 с.
3. Романюк І. М. Кримінально-правова характеристика злочинів, що посягають на інтелектуальну власність в Україні. Дисертація на здобуття наукового ступеня к.ю.н. (доктора філософії). Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України. Львів, 2018. 238 с.

* * *

Мироненко Н. М., заст. директора з наукової роботи НДІ ІВ НАПрН України, д.ю.н., професор.

ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Сьогодні відбуваються зміни, які торкаються всієї системи охорони та захисту інтелектуальної власності. Змінюються базові закони в сфері інтелектуальної власності, система управління, система та механізм правового захисту, робляться певні зусилля, спрямовані на розбудову національної системи охорони інтелектуальної власності. Всі ці зміни є віддзеркаленням державної політики в галузі інноваційної діяльності та інтелектуальної власності, зумовлені євроінтеграційним вектором розвитку, обраним Україною. Право є засобом втілення цієї політики як на рівні її формування, так і реалізації. У зв'язку з цим цілком природним є питання щодо ефективності самого права, і в першу чергу – законодавства.

Проблема ефективності законодавства в різні часи привертала увагу багатьох вчених, переважно на рівні галузевих правових наук. Втім єдиного алгоритму та методологічного підходу до її вирішення не існує, як і не існує універсальних формальних критеріїв визначення ефективності законодавства на рівні математичної формули.

Однак, це не означає неможливість її вирішення. Шлях до визначення ефективності законодавства лежить через визначення його якості. Критерії якості доцільно визначити через певні ознаки законодавства.

Право є універсальним засобом моделювання суспільних відносин шляхом створення сприятливих, або навпаки – несприятливих умов для їх розвитку. Для цього необхідно щоб в реальному просторі в одній точці перетнулися суспільна потреба в регулюванні певних відносин, її усвідомлення на рівні структур публічної влади та застосування відповідних правових механізмів для її вирішення. При такій умові буде забезпечуватися *своєчасність* правового регулювання суспільних

відносин, а соціальне призначення права та законодавства у цьому випадку буде реалізована.

Якщо під таким кутом зору проаналізувати, наприклад, деякі норми законодавства у сфері авторського прав можна прийти до наступних висновків.

Так, Закон України «Про авторське право і суміжні права» (далі - Закон) передбачає такий вид порушення авторського права як камкординг та кардшейрінг.

Камкординг - відеозапис аудіовізуального твору під час його публічної демонстрації в кінотеатрах, інших кіновидовищних закладах особами, які перебувають у тому самому приміщенні, де відбувається така публічна демонстрація, для будь-яких цілей без дозволу суб'єкта авторського права або суміжних прав; Виходячи із сучасних технічних та технологічних можливостей копіювання аудіовізуального твору, закріплення даного правопорушення у законодавстві, запізнилося, як мінімум на десять років. Проблема так званої «екранки» за свідченням Української антипіратської асоціації почала вимальовуватися у 2007 році, тоді було зафіксовано 10 випадків записів у київських кінотеатрах. У 2008-му — вже 26, у 2009- в різних містах України - усього 11 випадків, під час здійснення відео зйомки було затримано лише 3 особи [1]. Таким чином, навіть на той час проблема не набула масового розповсюдження. Крім того, кожна мережа кіновидовищних закладів розробляє свої внутрішні правила поведінки відвідувачів. Наприклад, відповідно до п. 4.7. Правил відвідування мережі кінотеатрів «Лінія Кіно» заборонено здійснювати в кінозалах фото, аудіо — та відео зйомку [2]. Тому у разі здійснення відео зйомки винна особа буде притягатися до адміністративної відповідальності за порушення правил поведінки у кінотеатрах, а не Закону України «Про авторське право і суміжні права». У цьому році за свідченням заступника голови Української антипіратської асоціації С. Нетецького в Україні вперше спрямували кримінальну праву до суду за вчинення камкордингу [3]. У зв'язку з цим виникає два питання: чи варто криміналізувати цей вид порушення та в чому полягає його відмінність від адміністративного правопорушення, з чого буде складатися доказова база доведення порушення, що можна буде вважати достатніми та допустимими доказами по справі з урахуванням відсутності чіткого правового регулювання цих відносин та відсутності аналогічної судової практики.

До цього ж слід зазначити, що суб'єктом вчинення незаконного копіювання аудіовізуального твору можуть бути не лише відвідувачі кінотеатрів, а й інші особи, наприклад працівники кіностудії, працівники кінотеатру, магазини, преса (промокопія). Особливості суб'єктного складу камкордингу не знайшли свого законодавчого вирішення.

Іншим достатньо новим, з точки зору правового закріплення, порушенням авторського права є кардшейрінг. Відповідно до Закону дане правопорушення полягає у забезпечення у будь-якій формі та в будь-який спосіб доступу до програми (передачі) організації мовлення, доступ до якої обмежений суб'єктом авторського права і (або) суміжних прав застосуванням технічних засобів захисту

(абонентська карта, код тощо), в обхід таких технічних засобів захисту, в результаті чого зазначена програма (передача) може бути сприйнята або в інший спосіб доступна без застосування технічних засобів захисту. Аналіз змісту цього правопорушення дає підстави піддати сумніву, що воно посягає безпосередньо на авторські права. Мова йде про зчитування сигналу, його перетворення та передання через віддалений сервер, який не завжди можна ідентифікувати. Сьогодні кардшейрінг є технічно більш розвинений ніж засоби боротьби з ним. Застосування цих технічних засобів не регулюються нормами авторського права. У більшій мірі мова може йти про порушення норм Закону України «Про телебачення та радіомовлення», предметом регулювання якого, у тому числі, є і незаконне застосування засобів отримання та розповсюдження інформацій. Викладене дозволяє зробити висновок, що наведені приклади свідчать про порушення вимоги повноти правового регулювання та визначення галузевої приналежності суспільних відносин.

Про якість законодавства свідчить і відсутність в ньому дублювання. Нажаль, законодавство у сфері інтелектуальної власності не відповідає цьому критерію у повній мірі. Для прикладу знову можна звернутися до п. «б» ст. 50 Закону, зокрема до визначення такого правопорушення як піратство. Аналіз цієї норми свідчить, що дане правопорушення визначається, у тому числі, і через вчинення комкордингу та є кардшейрінгу. Піратство є спеціальним видом порушення, яке має свої ознаки і не варто його «змішувати» з іншими, що породжує протиріччя у законодавстві і створює несприятливі умови для правозастосовної практики

Ще одна ознака та принцип правового регулювання приватно-правових відносин – це справедливість. Відповідно до ст. 3 Цивільного кодекс України основними серед загальних засад цивільного законодавства є справедливість, добросовісність та розумність. Якщо під цим кутом зору оцінити відповідальність продавців, які продають товари, що містять у собі об'єкти права інтелектуальної власності без відповідного дозволу на їх використання, що знаходиться у трудових відносинах з суб'єктом господарювання, є підстави для висновку, що він не є належним суб'єктом розповсюдження таких товарів. Належним суб'єктом має бути визнаний виробник таких товарів або його контрагент, якому такий товар був поставлений.

З іншого боку, покладаючи на продавця відповідальність за продаж товару, виробленого без дозволу на використання в його виробництві об'єктів права інтелектуальної власності, закон не виправдано лояльно ставиться до таких потенційних суб'єктів порушень прав у сфері інтелектуальної власності як неповнолітніх та військовослужбовців. Доцільно у законодавстві встановити загальну адміністративну та кримінальну відповідальність цих осіб за порушення прав інтелектуальної власності. Особливої уваги вимагає такий суб'єкт як посадова особа. Сфера можливого притягнення посадової особи до відповідальності – невіплата авторської винагороди за створення службового об'єкту права інтелектуальної власності, схилення працівника до співавторства

Рівень правового регулювання – одна з ознак якості законодавства. Сфера інтелектуальної власності характеризується значною джерельною базою правового регулювання, в якій закони мають значну питому вагу. Водночас, і сьогодні є неприпустимим заміна закону підзаконним актом, правова природа якого достатньо сумнівна. Мова, зокрема, йде про те, що Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва у своєму листі «Щодо договору комерційної концесії» від 11.02.2004 року визначив, що договір франчайзингу та обсяг правовідносин, що він регулює, отримали назву у Цивільному кодексу України «комерційна концесія», а сам договір – договір комерційної концесії. Ситуація й досі не виправлена на законодавчому рівні.

Ще одним з критеріїв визначення якості, а відтак і ефективності законодавства у сфері інтелектуальної власності, є його системність, під якою розуміється взаємопов'язаність та узгодженість норм, що мають один предмет регулювання на рівні галузі, правового інституту або окремої системи норм, які належать до різних інститутів, але застосовуються у комплексі до певного виду суспільних відносин. Аналіз законодавства у сфері інтелектуальної власності дозволяє виявити непоодинокі приклади відсутності такої системності у регулюванні відносин. Прикладами можуть слугувати: система договорів щодо розпорядження майновими правами, передбачена у Цивільному кодексі України та договори, що містяться у Законі України про авторське право і суміжні права; законодавче регулювання розподілу майнових прав на службові твори та інші.

Суперечності, дублювання, неповнота та несвоєчасність правового регулювання у сфері інтелектуальної власності та інші його вади, необхідність приведення законодавства України до вимог Угоди про асоціацію України з ЄС вимагають вироблення нового підходу до вирішення проблеми підвищення його ефективності та якості, в основу якого доцільно покласти принципи системного удосконалення.

Список використаних джерел:

1. Дмитоенко Н. Фабрика відео піратства. URL: <https://www.umoloda.kiev.ua/number/1445/164/50835/>. (доступу: 20.04.2019).
2. Правила відвідування мережі кінотеатрів «ЛІНІЯ КІНО». URL: <http://liniakino.com/about/rules/> (доступу: 20.04.2019).
3. В Украине до суда впервые дошло дело за скрытую съемку в кинотеатре. URL: <https://focus.ua/ukraine/427591-v-ukraine-do-suda-vpervye-doshlo-ugolovnoe-delo-za-skrytuyu-semku-v-kinoteatre.html/> (доступу: 20.04.2019).

* * *

Біленчук П. Д., професор кафедри цивільно- та кримінально-правових дисциплін Київського університету права Національної академії наук України,

Малій М. І., директор юридичної компанії ТОВ «АЮР-КОНСАЛТИНГ», генеральний директор ТОВ «АРМАТЕХ-СЕРВІС».

СУЧАСНИЙ СТАН ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СВІТІ

Всесвітня конвенція про авторське право була розроблена і прийнята на спеціальній конференції, що відбулася під егідою ЮНЕСКО 6 вересня 1952 р. у Женеві. Головна мета Конвенції – створення універсального режиму для охорони і захисту авторських прав на літературні, наукові і художні твори на міжнародному рівні. Маються на увазі такі різновиди творів, як письмові, музичні, драматичні і кінематографічні, твори живопису, графіки та скульптури. У Конвенції доволі чітко регламентується порядок публікації творів, оформлення авторства, конкретні гарантії матеріальних і нематеріальних прав авторів.

Будь-яка договірنا держава, за внутрішнім законодавством якої неодмінною умовою охорони авторського права є дотримання формальностей, як-от: депонування примірників, реєстрація, застереження про збереження авторського права, нотаріальні посвідчення, сплата зборів, виготовлення або випуск у світ примірників твору на території цієї держави, – має вважати ці вимоги виконаними щодо тих творів, які охороняються на підставі цієї Конвенції і які вперше випущені у світ поза територією цієї держави і автори яких не є її громадянами, якщо, починаючи з першого випуску у світ цих творів, усі їхні примірники, випущені з дозволу автора або будь-якого іншого власника його прав, носитимуть знак © із зазначенням імені володаря авторського права і року першого випуску у світ; цей знак, ім'я і рік випуску мають бути розташовані так і на такому місці, які б ясно показували, що авторське право зберігається. У Конвенції передбачається також, що період охорони авторського права не може бути коротшим за життя автора і 25 років після його смерті.

Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності підписана в Стокгольмі 14 липня 1967 р. та змінена 2 жовтня 1979 р. Завданням організації є сприяння охороні інтелектуальної власності в усьому світі шляхом співробітництва держав і у відповідних випадках через взаємодію з будь-якою іншою міжнародною організацією.

Всесвітня організація інтелектуальної власності (WIPO) сприяє охороні інтелектуальної власності в усьому світі, гармонізації певних норм міжнародного права у сфері інтелектуальної власності та адміністративного управління окремими

глобальними договорами, становленню і підтримці законності прав промислової власності.

Інтелектуальна власність включає права, які стосуються:

- літературних, художніх і наукових творів;
- виконавчої діяльності артистів, звукозапису;
- радіо- і телевізійних передач;
- винаходів у всіх галузях людської діяльності;
- наукових відкриттів;
- промислових зразків, знаків обслуговування, фірмових найменувань і комерційних позначень;
- захисту проти недобросовісної конкуренції;
- а також усі інші права, що відносяться до інтелектуальної діяльності в промисловій, науковій, літературній і художній сфері.

Закони України «Про приєднання України до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів (Паризького акта від 24 липня 1971 року, зміненого 2 жовтня 1979 року)» від 31 травня 1995 р. № 189/95-ВР і «Про приєднання України до Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право» від 20 вересня 2001 р. № 2733-III є правовою підставою для продовження охорони прав українських авторів, сприяють розширенню співробітництва України із зарубіжними країнами в цій сфері.

У розд. 7 «Захист нерозголошеної інформації» Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС), підписаній 15 квітня 1994 р зазначається, що в процесі забезпечення ефективного захисту проти недобросовісної конкуренції, як передбачено в ст. 10-bis Паризької конвенції (1967 р.), члени повинні надавати захист нерозголошеної інформації. Фізичні і юридичні особи повинні мати можливість перешкоджати тому, щоб інформація, яка законно знаходиться під їх контролем, розголошувалась, збиралась або використовувалась іншими особами без їхньої згоди у такий спосіб, який суперечить чесній комерційній практиці, якщо така інформація:

- є секретною у тому розумінні, що вона як єдине ціле або у точній сукупності та поєднанні її компонентів не є загальновідомою або доступною для осіб у тих колах, що звичайно мають справу з інформацією, про яку йдеться;
- має комерційну цінність через те, що вона є секретною;
- зберігається у секреті внаслідок вжиття за відповідних обставин певних заходів особою, яка законно здійснює контроль за цією інформацією.

Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 р., передбачає, що охорона авторських прав поширюється на форму вираження, а не на ідеї, процеси, методи діяльності або математичні концепції як такі.

Інформація про управління правами означає інформацію, яка ідентифікує твір, автора твору, володаря будь-якого права на твір або інформацію про умови використання твору, а також будь-які цифри або коди, у яких подана така інформація,

якщо будь-яка з цих складових інформації додана до примірника твору або фігурує у зв'язку із розповсюдженням твору серед широкої публіки.

Зобов'язання стосовно інформації про управління правами передбачають відповідні ефективні засоби юридичної відповідальності по відношенню до будь-якої особи, яка свідомо чинить недозволене поширення, імпортування для розповсюдження, передання в ефір або розповсюдження серед широкої публіки творів або примірників творів, знаючи, що має місце недозволене усунення або зміна будь-якої електронної інформації про управління правами.

Відповідно до ст. 14 Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятого Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 р., визначено, що договірні сторони передбачають наявність у їх законах заходів щодо забезпечення прав, які дозволяють ефективно протидіяти будь-яким актам порушення прав, передбачених цим Договором, включаючи термінові заходи для запобігання порушень та заходи як стримуючий засіб від подальших порушень.

Об'єктами охорони промислової власності є патенти на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування та вказівки про походження чи найменування місця походження, а також припинення недобросовісної конкуренції.

Договір про патентне право, прийнятий 15 січня 2002 р., спрощує формальності й раціоналізує процедури по відношенню до національних і регіональних патентних заявок, а також положення та інструкції цього Договору застосовуються до виданих національних і регіональних патентів на винаходи та до національних і регіональних додаткових патентів, які є чинними для будь-якої договірної сторони (ст. 3), спрощує вимоги до дати подання заявки, визначає стандартний набір формальних вимог, передбачених Договором про патентне право, передбачає стандартні бланки, спрощені процедури у відомостях, засоби для попередження випадкової втрати прав і основні принципи електронного подання заявок.

Таким чином, користувачі патентної системи можуть спиратися на спрощені процедури подання національних заявок і підтримку в силі патентів у всіх державах-учасницях. Для гармонізації патентного права, що виходить за рамки формальних вимог, Постійний комітет Всесвітньої організації інтелектуальної власності з патентного права прийняв рішення про початок роботи над гармонізацією матеріальних норм патентного права. Комітет сконцентрував увагу на питаннях, що безпосередньо пов'язані з виданням патентів, на питаннях патентоспроможності, включаючи визначення рівня визначеності, новизни, винахідницького рівня (неочевидності і промислового застосування), корисності, складання і тлумачення пунктів формули з вимогами достатнього розкриття.

Більш довгостроковою метою розвитку міжнародної патентної системи є забезпечення механізмів і програм, за допомогою яких винахідники матимуть доступ до національних, регіональних і ефективних міжнародних систем правової

охорони, які дозволили б отримувати, підтримувати і захищати свої патенти, котрі:

- є простими, недорогими, своєчасними і надійними, тобто такими, що відповідають вимогам надання ефективної охорони;
- сприяють використанню запатентованої технології у формі впровадження у виробництво, створення стимулів для інвестицій, міжнародного ліцензування чи комерційних угод або інших способів передання технологій.

Список використаних джерел:

1. Біленчук П.Д. Стратегія інформаційної безпеки України: правові засади захисту інформації: монографія / П.Д. Біленчук, Л.В. Борисова, О.Л. Кобилянський, В.О. Собина; за ред. П.Д. Біленчука. – К.: Укр ДГРІ, 2018. – 288 с.
2. Біленчук П.Д. Електронна цивілізація: інноваційне майбутнє України. Монографія / П.Д. Біленчук, М.М. Близнюк, О.Л. Кобилянський, М.І. Малій, Ю.О. Пілюков, О.В. Соколов, за заг. ред. П.Д. Біленчука. -К.:УкрДГРІ, 2018.- 284с.
3. Біленчук П.Д. Конвергенція квантового майбутнього: правове, освітнє, наукове і ресурсне забезпечення/П.Біленчук//Юридичний Вісник України, 2018.-№ 42-43 -с.16-17.

* * *

Гожа Б. Б., студентка КПП ім. Ігоря Сікорського.

Науковий керівник:

Цирфа Г. О., доцент КПП ім. Ігоря Сікорського, к.і.н., доцент.

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ В СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Економічна конкуренція є важливим елементом для здійснення нормального функціонування суб'єктів господарювання на ринку. Вона спонукає господарюючих суб'єктів постійно удосконалювати свої товари і послуги для задоволення потреб споживачів.

На сьогодні захист порушених прав у сфері економічної конкуренції щодо об'єктів інтелектуальної власності здійснюється як в органах Антимонопольного комітету України (далі-АМКУ) так і у судовому порядку. Саме АМКУ є органом зі спеціальним статусом, що забезпечує державний захист конкуренції у підприємницькій діяльності [3].

АМКУ щорічно здійснює розгляд багатьох справ, що мають зв'язок з об'єктами інтелектуальної власності. Через те, що об'єкт права інтелектуальної власності або діяльності, яка має зв'язок з її використанням, є формою монополії, то тільки АМКУ наділений повноваженнями здійснювати розслідування причин виникнення монопольних прав та вивчення фактів зловживання монопольним домінуючим становищем. В Україні можна знайти чимало випадків здійснення

патентування «засобів», «процесів» і «способів», що не приносять новизни, проте призводять до штучного обмеження конкуренції у певній сфері з ціллю набуття переваг на ринку [6].

Варто зазначити, що Закон України «Про захист економічної конкуренції» визначає правові засади підтримки й захисту економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності і спрямований на забезпечення ефективного функціонування економіки України на основі розвитку конкурентних відносин [2].

Однак, після прийняття Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо покращення адміністрування та перегляду ставок окремих податків зборів» від 23.11.2018 року до повноважень АМКУ не належать категорії справ, що пов'язані з інтелектуальною власністю [5]. Вказана норма створила колізію між нормами законодавства, щодо норм Закону України «Про Антимонопольний комітет», Закону України «Про захист економічної конкуренції», «Про захист від недобросовісної конкуренції» тощо.

З аналізу вищевикладеного, слідує, що окремі норми діючого законодавства протирічать один одному та іноді лише частково регулюють значимі питання, що потребують практичних напрацювань.

Відповідно до Конституції України, зокрема в ч.1ст.42 зазначено, що держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Види і межі монополії визначаються законом [1].

АМКУ є державним органом зі спеціальним статусом, що покладає на нього виконання повноважень та функцій. Основним завданням АМКУ у сфері інтелектуальної власності є формування та реалізація конкурентної політики, розгляд заяв і справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції та проводити розслідування за цими заявами і справами[3].

Однак, 23.11.2018 року Верховною Радою України був прийнятий ЗУ «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо покращення адміністрування та перегляду ставок окремих податків і зборів», який по факту не дозволяє Антимонопольному комітету України провадити свою діяльність, стосовно об'єктів інтелектуальної власності. У п.51 вказаного Закону, зазначено, що положення законів України «Про Антимонопольний комітет України» і «Про захист економічної конкуренції» не застосовуються до об'єктів інтелектуальної власності та/або здійснення діяльності, пов'язаної з використанням, а також до правовідносин, що виникають у процесі будь-якого використання об'єктів права інтелектуальної власності [5].

Слідуючи з положень даного Закону, Антимонопольний комітет України не наділений повноваженнями здійснювати розгляд справ у сфері об'єктів інтелектуальної власності.

Згідно з частинами 1,3 ст.3 Закону України «Про захист економічної конкуренції», законодавство про захист економічної конкуренції ґрунтується на нормах установлених Конституцією України і складається з цього Закону, законів України «Про Антимонопольний комітет України», «Про захист від недобросовісної конкуренції» інших нормативно - правових актів, прийнятих відповідно до цих законів [2]. Законодавство про захист економічної конкуренції має характерні риси застосування. Так щодо галузей промисловості, зміни можуть бути встановлені лише при внесенні змін до спеціального Закону «Про захист економічної конкуренції». А, це значить, що для того, щоб були прийняті вищевказані зміни, потрібно було б змінити відповідні норми названого спеціального конкурентного Закону, а не вносити зміни до Податкового кодексу України. Подібні положення є і ЗУ «Про Антимонопольний комітет України».

Податковий кодекс регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема визначає вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, а також порядок адміністрування, платників податків та зборів, права та обов'язки, компетенцію органів контролю, повноваження і обов'язки посадових осіб під час адміністрування податків, а також відповідальність за порушення податкового законодавства [4]. Повноваження Антимонопольного комітету передбачені ЗУ «Про Антимонопольний комітет України», тому, якщо є потреба змінювати деякі повноваження, то потрібно вносити зміни саме в спеціальне законодавство.

На сьогодні у Верховній Раді перебуває Проект Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України про захист економічної конкуренції в діяльності, що пов'язана з використанням об'єктів права інтелектуальної власності» за №99502 від 23.01.2019 року, в якому передбачається вилучення п.51 підр.10 розділу ХХ Податкового кодексу України.

Отже, на основі вище викладеного можна зробити висновок, що зміни внесені до Податкового кодексу України спричинили колізію, щодо здійснення правового регулювання, стосовно об'єктів інтелектуальної власності. Шляхом прийняття нових законів, ми навпаки маємо усувати існуючі правові колізії, а не створювати їх. Адже, закони повинні тлумачитися однозначно, для чіткого їх розуміння і застосування.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 11.04.2019).
2. Про захист економічної конкуренції: Закон від 11.01.2011 № 2210-III. База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14> (дата звернення 11.04.2019).

3. Про Антимонопольний комітет України : Закон від 26.11.1993 № 3659-ХІІ. База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12> (дата звернення 11.04.2019).
4. Податковий кодекс України: Закон від 02.12.2010 № 2755-VI. База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 11.04.2019).
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо покращення адміністрування та перегляду ставок окремих податків і зборів: Закон від 23.11.2018 № 2628-VIII. База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-19> (дата звернення 11.04.2019).
6. Федерація роботодавців України: сайт URL : <http://fru.ua/ua/events/fru-events/federatsiia-vystupaie-za-zakhyst-ekonomichnoi-konkurentsii-v-sferi-intelektualnoi-vlasnosti>

* * *

Солончук І. В., ст. викладач КПП ім. Ігоря Сікорського».

ПРОБЛЕМИ СУДОВОГО ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Сучасний стрімкий розвиток новітніх правовідносин породжує якісні зміни в правовому регулюванні прав інтелектуальної власності, зокрема процедури захисту авторських прав в соціальних мережах. Як відомо, захист авторських прав в судовому порядку є поширеною юрисдикційною формою захисту, яка має значні переваги. По-перше, саме суд може остаточно забезпечити повагу до прав і свобод учасників правовідносин. По-друге, суд ухвалює рішення іменем України, що надає йому загальнообов'язкового характеру. Згідно частини 2 статті 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» судові рішення, які вже набрали законної сили, є обов'язковими до виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України [1].

Але судова практика у таких справах є цікавою. Так за даними Державної судової адміністрації України за 2018 рік предметом розгляду у місцевих загальних судах були 460 спорів про право інтелектуальної власності, що складає 0,05 % всіх цивільних справ, які перебували у провадженні за цей період. Лише по 200 спорах провадження у 2018 році було закрито, і тільки у 87 спорах суд задовольнив позов [2]. Слід зауважити, що мова йде виключно про суд першої інстанції, де, зазвичай, кількість справ, у порівнянні з іншими інстанціями, переважає. Отже, сміливо можемо стверджувати, що питома вага такої категорії справ в судах апеляційної та касаційної інстанцій є ще меншою. Дослідивши судову статистику, можна було б припустити, що кількість порушень у сфері інтелектуальної власності є досить незначною, а, отже, ситуація із охороною авторських прав в Україні є задовільною.

Але ж такий висновок не відображає реальний стан справ щодо порушень авторських прав в соціальних мережах. Широко відомими та розповсюдженими є такі явища як плагіат, піратство, камкординг, кардшейрінг, підроблення, зміна, вилучення інформації без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав тощо. Виникає запитання: в чому ж причина порівняно незначної кількості звернень до суду щодо захисту прав інтелектуальної власності, в тому числі і авторських прав у соціальних мережах? Однією із причин можемо назвати недоліки у доказуванні зазначених порушень авторських прав.

Процеси реформування судової системи, які наразі відбуваються, передбачають якісні зміни в цивільному судочинстві. Нажаль, поки що ми не можемо виділити конкретні особливості розгляду судом спорів про права інтелектуальної власності, які б вирізняли провадження у подібних спорах. Проте можемо зазначити новели процесуального законодавства, які є своєрідним «кроком вперед» у подібних провадженнях. Зокрема § 5 глави 5 розділу I Цивільного процесуального кодексу (далі – ЦПК) України запроваджує новий вид доказів – електронні докази. Згідно ст. 100 ЦПК України такими доказами можуть бути будь-які дані в електронній формі, зокрема, електронні документи, в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи, веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних тощо [3]. Для подання таких доказів до суду важливим моментом є наявність в особи електронного цифрового підпису, який сьогодні не є явищем обов'язковим або ж розповсюдженим. Принагідно підкреслюємо, що наразі відсутній Закон України «Про електронний цифровий підпис», оскільки він втратив чинність від 7 листопада 2018 р. [4]. Оскільки ЦПК України в частині 2 статті 100 адресує до цього Закону, то важко навіть уявити всю складність подання до суду електронного доказу.

Наступною проблемою в судових провадженнях про захист авторських прав в соціальних мережах можемо назвати визначення судом автора твору. Закон України «Про авторське право і суміжні права» встановлює презумпцію авторства, що означає, що автором твору визнається особа, яка зазначена як автор на оригіналі або примірнику твору, якщо тільки відсутні докази іншого [5]. На нашу думку, дане нормативне положення не повністю відображає всю багатогранність терміну «автор», особливо у тому випадку, якщо твір був створений в електронній формі. А тому зазначена правова норма потребує подальшого обговорення з метою вдосконаленні відповідно до сучасних потреб.

На основі викладеного вище, можемо підсумувати наступне:

1. Кількість судових проваджень щодо захисту прав інтелектуальної власності не відображає реального стану справ у сфері порушень прав інтелектуальної власності. Це можливо пояснити як специфічною складністю подібних справ, так і загальним низьким рівнем довіри людей до суду як державної інституції.

2. Спори щодо авторських прав у соціальних мережах, безумовно, є особливими, оскільки стосуються правовідносин, які виникли порівняно недавно, а отже, є неповністю дослідженими. Саме тому провадження у таких спорах має бути деталізоване, можливо, навіть виділене в окрему категорію.

3. Великі сподівання покладаються на Вищий суд з питань інтелектуальної власності, до повноважень якого відноситься розгляд справ у сфері порушень прав інтелектуальної власності як суду першої та апеляційної інстанції [6]. Вища кваліфікаційна комісія суддів України ще 30 вересня 2017 року оголосила конкурс за заняття 21 вакантної посади судді Вищого суду з питань інтелектуальної власності [7]. Сьогодні формування цього суду ще відбувається. Зокрема 25 та 26 квітня 2019 р. у Вищій кваліфікаційній комісії суддів України заплановано проведення іспиту в межах конкурсу до Апеляційної палати Вищого суду з питань інтелектуальної власності [8]. Сподіваємось, що така тривала та складна процедура добору кандидатів на посаду судді Вищого суду з питань інтелектуальної власності забезпечить подальший захист прав інтелектуальної власності на високому професійному рівні відповідно до Конституції та законів України.

Список використаних джерел:

1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 31. Ст.545.
2. Аналітичні таблиці щодо стану здійснення правосуддя за 2018 рік. *Судова влада України*. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/analit_tabl_2018 (дата звернення: 22.04.2019).
3. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 23.04.2019).
4. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22 травня 2003 р. № 852-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. Ст.276. (втратив чинність).
5. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 13. Ст.64.
6. Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності: Указ Президента України від 29 вересня 2017 р. № 299/2017. *Урядовий кур'єр*. 2017 р. № 186. 4 жовтня.
7. Сьогодні почався відбір суддів до Вищого суду з питань інтелектуальної власності. ІНФОГРАФІКА. *ЦЕНЗОР.НЕТ* : веб-сайт. URL: <https://sensor.net.ua/ua/n3089289> (дата звернення: 23.04.2019).
8. Вища кваліфікаційна комісія суддів України. *Судова влада України*. URL: <https://vkksu.gov.ua/ua/news/ispit-pid-tchas-konkursu-do-apieliacijnoi-palati-wishtchogo-sudu-z-pitan-intieliektualnoi-wlasnosti/> (дата звернення: 23.04.2019).

* * *

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЧЕСНИХ ЗВИЧАЇВ У ВИКОРИСТАННІ РЕЗУЛЬТАТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Несанкціоноване використання будь-якого об'єкту права інтелектуальної власності є порушенням законодавства як на національному так і на міжнародному рівнях. Законодавство України захищає права власника на об'єкти інтелектуальної власності декількома шляхами. Порушення, що мають негативні наслідки для об'єктів інтелектуальної власності є підставою для розгляду справи як у судовому так і адміністративному порядку. Справи, що стосуються інтелектуальної власності на сьогодні в Україні розглядають суди загальної юрисдикції, а також господарські та адміністративні суди.

До розгляду справ в сфері інтелектуальної власності відносяться і дії суб'єктів господарювання, які вважаються недобросовісною конкуренцією. Розгляд таких справ на сьогодні в більшості належить до компетенції Антимонопольного комітету України (АМКУ).

Правове забезпечення захисту від недобросовісної конкуренції в Україні ґрунтується на нормах: Паризької конвенції «Про охорону промислової власності» (далі: Паризька конвенція); Цивільного та Господарського кодексів України, Законів України «Про захист від недобросовісної конкуренції»; «Про захист економічної конкуренції»; «Про Антимонопольний комітет України» та інших законодавчо-нормативних актів.

Поняття «недобросовісна конкуренція» вперше з'явилося у тексті Паризької конвенції, коли на Дипломатичній конференції в Брюсселі у 1900 році до неї було включено статтю 10bis. Виходячи з вимог пункту першого статті 10-bis, «країни Союзу зобов'язані забезпечити громадянам країн, що беруть участь у Союзі, ефективний захист від недобросовісної конкуренції». Пункт другий статті 10 bis цієї конвенції визначає, що «актом недобросовісної конкуренції вважається будь-який акт конкуренції, що суперечить чесним звичаєм у промислових і торговельних справах» [1].

За змістом частини першої статті першої Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» (далі: Закон) поняття «недобросовісна конкуренція» відповідає положенню пункту другому статті 10 bis Паризької конвенції. Українська норма встановлює що: «недобросовісною конкуренцією є будь-які дії у конкуренції, що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності» [2].

Відомо, що джерелом права й одним з еталонів (стандартів) добросовісної конкуренції виступає поняття «чесні звичаї». Це поняття належить до правових понять, яке слід наповнювати відповідними оцінками. Вирішення питання про те, які дії вважаються недобросовісними і суперечать чесним звичаям, значною мірою

залежить від рівня культури, економічного і соціального розвитку суспільства. І тому змістовне наповнення терміну «чесні звичаї» може відрізнятися у різних країнах і дещо змінюватися з перебігом часу.

У судах розвинутих країн світу в процесі встановлення поняття добрих, чесних звичаїв використовують гіпотетичну фігуру «добропорядного, чесного суб'єкта господарювання». Недобросовісність будь-якої дії оцінюється з точки зору чесності добропорядного суб'єкта господарювання з урахуванням, зокрема думки конкурентів тієї ж галузі промисловості, а якщо дія торкається, крім іншого, інтересів споживачів, суд виходить з уявлення про думку «обачного і вдумливого громадянина». Об'єктивним критерієм для встановлення недобросовісності в діях правопорушника, є гіпотетичне почуття «чесності», властиве умовному «добропорядному, чесному суб'єкту господарювання» [3].

В законодавстві України не міститься точного визначення поняття «недобросовісна конкуренція». Натомість, законодавець, враховуючи те, що це поняття є досить широким, йде шляхом визначення кола окремих дій і конкретизує їх у нормах Закону, наводячи ряд неправомірних дій у конкуренції, що визначається як недобросовісна конкуренція. Такі правопорушення закріплені у главі 2 Закону, яка називається «Неправомірне використання ділової репутації господарюючого суб'єкта, та главі 4 «Неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці».

Антимонопольним комітетом України, починаючи з 1993 року, - дати його створення, напрацьовано свій потужний досвід у кваліфікації порушень з точки зору чесності і добропорядності суб'єкта господарювання. Органи АМКУ дають оцінку діям суб'єктів господарювання, кваліфікуючи їх виходячи з відповідних норм Закону, як дії що вважаються: неправомірним використанням позначень; неправомірним використанням товару іншого виробника; копіюванням зовнішнього вигляду виробу; порівняльною рекламою; неправомірним збиранням комерційної таємниці; розголошенням комерційної таємниці; неправомірним використанням комерційної таємниці. Проте, кожного разу кваліфікація того чи іншого порушення, відбувається у відповідності до основних принципів чесної конкуренції, що випливають зі статті 10bis Паризької конвенції, та частини першої статті 1 українського Закону.

Однак, визначенні як правопорушення у зазначених главах Закону дії можуть визнаватися неправомірним одночасно і за законодавством про захист економічної конкуренції, і за законодавством у сфері інтелектуальної власності. Тому, при розгляді справ органи АМКУ розмежовують дії суб'єктів господарювання за складом правопорушення, виходячи з того, що законодавство про захист від недобросовісної конкуренції спрямоване на встановлення, розвиток і забезпечення торгових та інших чесних звичаїв ведення конкуренції при здійсненні господарської діяльності. Тоді як законодавство з інтелектуальної власності регулює відносини, що виникають у зв'язку із набуттям і здійсненням прав на об'єкти інтелектуальної власності. Органи АМКУ кожного разу доводять

юридичний склад конкуренційного правопорушення, зокрема, - факт дій у конкуренції. Якщо порушення безпосередньо не пов'язано з конкуренцією, суди розглядають такі порушення за законодавством про охорону і захист об'єктів інтелектуальної власності.

Серед чисельних обов'язків Європейського Союзу, одним із важливих є забезпечення розвитку ринку Співтовариства відповідно до принципів чесної конкуренції. В країнах ЄС чітко працюють написані етичні «правила гри» - ведення бізнесу й добросовісної конкуренції. В Україні суб'єкти господарювання при сприянні Торгово-промислової палати України та інших заінтересованих організацій можуть розробляти правила професійної етики у конкуренції для відповідних сфер господарської діяльності, а також для певних галузей економіки. Правила професійної етики у конкуренції погоджуються Антимонопольним комітетом України в установленому ним порядку [2, ст. 33].

Торгово-промислова палата України також сприяє розвитку торгових та інших чесних звичаїв у підприємницькій діяльності. Висновки Торгово-промислової палати України так само, як і правила професійної етики, розроблені відповідно до статті 33 Закону є джерелами чесних звичаїв. Крім цього джерелами чесних звичаїв у правозастосовній діяльності, в першу чергу, є рішення судів у спорах, які кваліфікуються із застосуванням частини 1 ст. 1 Закону, а також відповідні рішення АМКУ, висновки експертів; результати опитувань значної кількості підприємців відповідної галузі, та висновки спілок підприємців.

Безперечним є той факт, що головним ресурсом економічного зростання країни є використання об'єктів інтелектуальної власності. Тому, важливим, на нашу думку, для майбутнього нашої країни є усвідомлення того, що питання, пов'язані з охороною і захистом об'єктів права інтелектуальної власності повинні бути у пріоритеті державної політики. Враховуючи складність законодавчого застосування норм права інтелектуальної власності, українська державна політика направлена на створення надійної нормативної та наукової бази та залучення висококваліфікованих спеціалістів у цій сфері.

Не секрет, що на сьогодні українські суди все більше стають надміру завантаженими, внаслідок чого терміни розгляду справ, у тому числі і у спорах з інтелектуальної власності все частіше відбуваються з порушенням строків, передбачених діючим процесуальним законодавством. Виходячи з цього та враховуючи багато інших нагальних питань у сфері охорони і захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, безумовно, позитивним, є те, що зовсім скоро єдиним центром вирішення всіх суперечок в сфері інтелектуальної власності стане Вищий суд з питань інтелектуальної власності (ІП-суд). Передбачається, що Вищий суд з питань інтелектуальної власності буде діяти і як суд першої інстанції, і як суд апеляційної інстанції. Для цих цілей буде створена апеляційна палата, яка запрацює на постійній основі.[5]

Вважаємо, що створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності і виведення спірних питань з інтелектуальної власності в окремий розгляд буде

сприяти якісному розгляду судових спорів у цій сфері та скороченню терміну їх розгляду.

Список використаних джерел:

1. Парижская конвенция по охране промышленной собственности. - WIPO / Офіційний Веб-портал. (рос.). – URL: <http://www.wipo.int/portal/ru>
2. Закон України від 7 червня 1996 року № 236/96-ВР «Про захист від недобросовісної конкуренції». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80/print>
3. Антимонопольний комітет України. III Щорічний форум з публічного права. – URL: <http://www.uaa.org.ua/uploads2/2014/06/23/010.pdf>
4. Закону України від 02.12. 1997 № 71/97-ВР «Про торгово-промислові палати в Україні» (абзац 10, частини другої, статті 3). – URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/671/97-%D0%92%D0%A0>
5. Укрінформ (04.03.2019. – URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2653083-konkurs-do-apelacijnoi-palati-ipcudu-zaversitsa-na-pocatku-lita.html>

* * *

Фещук О. І., студент КПП ім. Ігоря Сікорського.

Науковий керівник:

Дубняк М. В., ст. викладач КПП імені Ігоря Сікорського, к.ю.н.

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В ІНТЕРНЕТ ПРОСТОРИ ТА СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Питання використання об'єктів права інтелектуальної власності в мережі Інтернет є досить частим предметом дослідження. Зокрема, В. Гавловський досліджував правопорушення в соціальних мережах, О. Радкевич звертала увагу на особливості запобігання порушень в мережі Інтернет. О. Томарова досліджувала проблеми використання у вигляді доказів інформації, розміщеної в соціальних мережах [1,2,3]. Враховуючи багатогранність висвітлення даної теми у цій публікації звернемо увагу на деякі проблемні аспекти.

Заради ефективного нормативно-правового захисту права інтелектуальної власності потрібно вдосконалити законодавство та передбачити дієві механізми його застосування. Цьому завданню передують з'ясування особливостей розміщення творів в Інтернет просторі та соціальних мережах.

Статті 41 та 54 Конституції України, передбачають, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності, і гарантують громадянам свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості [4].

За даними освітнього проекту з інтелектуальної власності «Copyright грамотність» одним із найбільш масових порушень у мережі Інтернет є використання чужих текстів та фотографій [5]. Наприклад, інколи на сайтах невідомих компаній можна побачити фотографії відомих особистостей, які ніби то

рекламують продукт даної фірми, коли ж насправді знаменитість запрошували бути амбасадором відомого бренду і цей контент було створено для певного продукту, який з'їрка і рекламує на фотографіях. Зрозуміло ж, що таким способом просування нового продукту на ринок буде швидшим та успішнішим, проте і наслідки з використання чужих матеріалів будуть серйозними.

Законодавство України удосконалюється щодня заради захисту прав своїх громадян, зокрема у сфері інформаційного права та права інтелектуальної власності, в тому числі і щодо захисту прав авторів у мережі Інтернет. Проте, якщо автор хоче мати вищий рівень захисту, то він повинен подбати про це самостійно. На думку Н. Карташова, не можна бути впевненим, що порушення прав автора в мережі Інтернет можна уникнути, навіть спираючись на Закон України «Про авторське право та суміжні права». Зокрема, він зазначає, що дотримуючись вимог частини 3 статті 11 Закону України «Про авторське право та суміжні права», не можна гарантувати 100% успішного захисту від використання матеріалів автора у мережі: «Особа, яка має авторське право (автор твору чи будь-яка інша особа, якій на законних підставах передано авторське майнове право на цей твір), для сповіщення про свої права може використовувати знак охорони авторського права. Цей знак складається з таких елементів: - латинська літера "с", обведена колом, - (зображення знаку не наводиться); - ім'я особи, яка має авторське право; - рік першої публікації твору. Знак охорони авторського права проставляється на оригіналі і кожному примірнику твору».

Також, Н. Карташов акцентує увагу на проблемі самого фіксування правопорушення. Адже самостійна фіксація в суді не буде розглядатися як доказ, відповідно, фіксація повинна проводитися компетентним органом чи експертом. Отже, для успішного доказування порушення своїх прав у суді, автор повинен подбати про правильне отримання та подання доказів [6]. Звідси можна вказати на наступну проблему – вартості попередніх судових витрат, які автор має зробити для захисту свого права. Фіксація змісту веб-сторінки, послуги експерта, адвоката не завжди можна вважати співмірними до витраченого часу і бути впевненим що всі докази будуть прийняті судом, а права автора – захищено і поновлено.

У своїй роботі А. Процев'ят вказує, розміщення твору в цифрованому (*електронна (цифрова) інформація – авт.*) вигляді в Інтернет вважається публікацією твору або його поширенням і тому потребує дозволу власника авторського права. Розміщення в Інтернет копії твору чи його частини без дозволу автора є порушенням Закону і може бути оскаржене в суді з вимогою відшкодування моральної шкоди та завданих матеріальних збитків (упущеної вигоди) [7].

Правове об'єднання «Астрея» відзначає особливості захисту творів у момент їх написання на сторінках соціальної мережі. В Законі України «Про авторські і суміжні права» встановлює, що права на твір виникають в момент його створення. Звідси можна також виділити проблему доведення авторства якщо допис

опубліковано під псевдонімом. У разі порушення прав автора довести, що сторінка та публікація належить певній особі проблематично.

Спеціалісти цього правового об'єднання вказують, що потрібно буде здійснити ряд дій, для захисту прав, а саме: звернутися до адміністрації соціальної мережі аби вона надала докази, що IP-адреса належить автору і публікація відбулась саме з цієї адреси або ж замовити експертизу, щоб незалежний експерт дослідив дії автора в мережі самостійно. Також вони пропонують такий спосіб захисту прав на твір як запис оригіналу твору на надійний носій інформації (жорсткий диск, USB-накопичувач) і відправка на особисту поштову адресу. Підтримуємо їх думку в тому, що навіть здійснення таких дій не дає гарантії, що автор буде захищений, адже ці дії лише підтверджують факт, що твір існує [8].

Таким чином, питання захисту творів в Інтернет просторі та соціальних мережах є багатограним, має особливості в частині встановлення авторства, фіксації порушення і потребує розробки ефективних правових механізмів захисту з урахуванням таких особливостей.

Список використаних джерел:

1. Томарова О. Публікація в соцмережі як доказ в суді: практика та аналітика
URL: <http://www.legalshift.com.ua/?p=35>
2. Радкевич О. Запобігання виникненню правопорушень в мережі інтернет
URL: <http://intkonf.org/radkevich-o-p-zarobigannya-viniknennyu-pravororushen-v-merezhi-internet/>
3. Гавловський В. Соціальні мережі, чати, форуми, блоги як громадське місце вчинення правопорушення: кримінально-правовий та адміністративно-правовий аспект. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Infpr_2013_2_19.
4. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-вр>
5. Як захистити авторські права в URL: copyright-literacy.org.ua/на-головну/як-захистити-авторські-права-в-інтерн/
6. Карташов Н. Проблеми захисту авторського права в мережі Інтернет. URL: <https://blog.liga.net/user/nkartashov/article/26575>
7. Процев'ят А. Механізми захисту авторських прав в мережі Інтернет. URL: <http://conf.inf.od.ua/doklady-konferentsii/spisok-materialov-konferentsii/66-protsev-yat-a-yu-student-2-go-kursu-institutu-prokuraturi-i-slidstva-nu-oyua-naukovij-kerivnik-k-f-m-n-dotsent-kozin-o-b-mekhanizmi-zakhistu-avtorskikh-prav-v-merezhi-internet>
8. Як захистити авторське право на твори, опубліковані в соціальних мережах. Правове об'єднання «Астрейя». URL: <https://astraea.com.ua/novini/jak-zahistiti-avtorske-pravo-na-tvori-opublikovani-v-socialnih-merezhah/>

* * *

Паламарчук М. А., студентка
КПІ ім. Ігоря Сікорського.
Науковий керівник:
Яшарова М. М., доцент КПІ ім.
Ігоря Сікорського, к.ю.н., доцент.

ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРАВ НА ПАРОДІЇ, ПОПУРІ ТА КАРИКАТУРИ ЯК ОБ'ЄКТИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Одним з найбільш давніх інститутів права інтелектуальної власності є авторське право, актуальність якого на сучасному етапі не тільки не зменшилася, але навіть збільшилася. Автор (правовласник) твору володіє інтелектуальними правами на свій твір і тільки з його згоди твір може бути використано іншими особами, але в певних випадках і в певних цілях закон дозволяє будь-яким особам вільно використовувати твір без згоди автора. У число таких випадків входить абсолютно новий для нашого правопорядку спосіб вільного використання творів — створення пародії, карикатур та попури на твір, які відносяться до категорії «похідних творів». Дослідженню цих понять в юридичній літературі присвячено всього декілька робіт, а в наявних дослідженнях не завжди проводять відмінність між такими об'єктами і тому спробуємо дослідити такі об'єкти авторського права.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про авторське право та суміжні права» (далі - Закон) розглянемо визначення понять:

- **«попурі»** зазначається, як музичний або інший твір, який є творчим підбором і розташуванням уривків інших правомірно оприлюднених творів або який імітує творчий стиль інших авторів чи виконавців або інших історичних епох;

- **«пародія»** – це твір, який є творчою переробкою іншого правомірно оприлюдненого твору або його частини, що за своїм змістом має комічний, сатиричний характер або спрямовується на висміювання певних подій або осіб.

- **«карикатура»** - твір образотворчого мистецтва, що створений внаслідок переробки іншого правомірно оприлюдненого твору або на основі персонажа твору чи імені персонажа твору, що за своїм змістом має комічний, сатиричний характер або спрямовується на висміювання певних осіб або подій [1].

Отже, виходячи з вище викладеного, ми можемо відзначити принципову відмінність визначення таких об'єктів від об'єктів, що відносять до категорії «похідних творів», адже для створення таких творів не потрібна згода автора первинного твору, а для створення похідного твору така згода є обов'язковою.

Також варто звернути увагу на таку відмінність карикатур, попури та пародій від похідних творів як те, що матеріалом для створення похідних творів може бути будь-який існуючий твір, а для створення карикатур, попури, пародій може використовуватись лише правомірно оприлюднений твір.

До 2016 року в національному законодавстві не існувало визначення понять «пародія», «карикатура» та «попурі» та норм, що регулюють дані суспільні відносини. Проте і нова редакція ЗУ «Про авторське право та суміжні права» не полегшила життя юристам - з'явилося багато проблем у правозастосовчій практиці,

оскільки використання таких категорій не до кінця врегульоване та викликає багато спірних моментів.

Актуальність даної проблеми обумовлена тим, що в столітті високих технологій і бурхливо розвитку інформаційного суспільства, авторське право виступає як невід'ємний інститут і його слід модернізувати так, щоб воно врегульовано всі відносини, що виникають або будуть виникати в процесі інтелектуальної діяльності людства. Також, одним з факторів, що посилює дану проблему, є інформатизація, яка з одного боку сприяє розвитку суспільства даної епохи, а з іншого боку створює багато питань і проблем пов'язаних з захистом авторських прав.

Хоча в авторському праві і з'явилися нові категорії, проте законодавець не дає чіткого переліку прав авторів попури, карикатур, пародій. За аналогією вважається, що перелік прав авторів таких творів є схожим до переліку прав авторів похідних творів. Проте, варто зазначити, що все ж існує певна залежність прав авторів пародій, карикатур, попури від авторів оригінальних творів, тому, на нашу думку, доцільно виділити окрему статтю присвячену правам авторів пародій, карикатур, попури, або доповнити ст.20 ЗУ «Про авторське право та суміжні права» окремою частиною, що стосувалась б авторських прав творців карикатур, пародій, попури.

Також неврегульованим залишається питання «вичерпання прав», коли йде мова про міжвидову переробку твору, адже, в такому разі, такий об'єкт по своїй суті є новим, тому залежності прав авторів оригінального твору не може бути. Варто зазначити, що більшість європейських країн, таких як Данія, Швеція, Норвегія, Ісландія, Фінляндія, Португалія, вважають такі об'єкти самостійними творами.

Так, однозначним є те, що внесені зміни підтримують свободу слова авторів карикатур, пародій, попури, однак вони не залишають авторам первинного твору вибору.

Оскільки розуміння комічного та сатири також для кожного різне, то з метою забезпечення авторів оригінальних творів, було б доцільно зробити обов'язковим укладення договорів на надання дозволу щодо використання творів, де б можливо було прописати межі такого висміювання.

Необхідно доцільно розробити чіткі межі, вихід за які буде вважатись посяганням на твір, чи посяганням на репутацію автора. Так як, на даний момент такі категорії є досить оціночними та суб'єктивними, тому можлива неоднакова практика врегулювання таких ситуацій.

Європейський суд визнав, що використання з метою пародії твору, що охороняється авторським правом є виправданим правом на свободу вираження поглядів. Окрім того, Суд пояснив, що визнання чи невизнання пародії, це дуже індивідуальна справа, оскільки суди не обмежені виключно законодавчими актами. При вирішенні подібних питань буде враховуватись також, чи не завдав такий твір шкоди честі та гідності, та чи не стало створення такого твору чиєюсь

дискримінацією. Цікавим є той факт, що авторське право Великобританії надає авторам моральні права, такі як, право не піддавати свою роботу «зневажливому ставленню».

Наразі в Україні склалася судова практика, де прослідковується відбиток досвіду європейських країн, наприклад, коли суд приймаючи рішення керується такими принципами, а саме:

1. Принцип уникнення посягань на честь та гідність чи репутацію іншої особи, принцип неможливості дискримінації.

2. Принцип моральності, в основі якого лежить ідея, що жоден твір не може висміювати традиції чи релігію.

Тобто суди намагаються знаходити баланс між свободою слова авторів та інтересами третіх осіб.

На нашу думку, автор в праві сам вирішувати чи хоче він, щоб його твір використовувався іншими творцями. Доцільніше використовувати попередню редакцію закону, за якої, потрібна була згода автора на використання твору, для переробки або внести до закону зміни, відповідно до яких авторам первинних творів буде надаватись право дозволяти чи забороняти використання своїх творів.

Список використаних джерел:

1. Про авторське та суміжні права: Закон від 23.12.1993 № 3792-ХІІ // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення: 13.02.2019).
2. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 24.07.1971 № 995_051 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051 (дата звернення: 13.02.2018)
3. Липчик Д. Авторское право и смежные права [Текст] / Пер. с фр.; предисловие М.А. Федотова. – М.: ЮНЕСКО, 2002. – 789 с.
4. Kris Erickson. Parody & Pastiche. URL: <https://www.copyrightuser.org/understand/exceptions/parody-pastiche/> (дата звернення: 13.02.2019).

* * *

Дудіна О. О., студент КПІ ім. Ігоря Сікорського.
Науковий керівний:
Фурашев В. М., к.т.н., доцент, с.н.с.

ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

З огляду на той факт, що сьогодні ІТ-технології дуже стрімко розвиваються та «втручаються» у всі сфери життєдіяльності людини, уряди держав повинні усвідомлювати високий рівень важливості так званого явища «цифровизації» суспільства. Зокрема, якщо мова йде про економічний розвиток країни, неможливо оминати інноваційний аспект цього явища: подальша успішна комерціалізація

напряму залежить від впровадження новітніх технологій у процес виробництва. Інноваційна діяльність – дуже поширений та привабливий з багатьох причин вид економічної діяльності. По-перше, цей вид бізнесу «молодий», швидко прогресуючий та перспективний, адже виникнення нових технологій спричиняє, – відповідно, – виникнення нового товару та послуг. Такі явища у суспільстві стають плацдармом для правових баталій – кожен вид суспільних відносин потребує законодавчого регулювання.

Важливою процедурою інноваційного процесу є *трансфер технологій*, який об'єднує етапи наукового дослідження та безпосереднього відтворення результатів дослідження у виробництві. Мова йде про передачу технології, що оформляється шляхом укладення двостороннього або багатостороннього договору між фізичними та/або юридичними особами, якими устанавлюються, змінюються або припиняються майнові права і обов'язки щодо технології та/або її складових [1].

Дослідженню проблем трансферу технологій присвячено ряд робіт вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: Ю.М. Капіци [2], О. Лукші [3], І. Рудченка [4] та інших.

Трансфер технологій від одного власника до іншого – це комплексна та доволі складна процедура. Вона потребує якісної нормативно-правової бази, яка буде регулювати правовий аспект цього явища; і що є найважливішим – ця база має діяти на упередження, тобто бути спроможною на вирішення не лише тактичних завдань. Необхідно «пристосувати» законодавство до швидко еволюціонуючих інформаційних правовідносин та передбачити необхідні стратегічні дії, адже у сучасному світі інформація стає показником розвиненості та могутності будь-якого суспільства.

Трансфер технологій має певні відмінні характеристики від інших економічних понять, а саме: інноваційність, унікальність, конкретні етапи життєвого циклу, обмежені ресурси, конкретний результат [4]. А тому процедура здійснення передачі технологій перебуває на межі різних сфер діяльності та торкається не лише безпосередньо трансферу: сфера державного регулювання передбачає укладення документів, які стосуються інноваційної, науково-технічної діяльності, інтелектуальної власності та освіти.

До основних нормативно-правових документів у сфері регулювання трансферу технологій належать:

- Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій»;
- Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні»;
- Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки»;
- Закон України «Про інноваційну діяльність»;
- Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»;

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження мінімальних ставок винагороди авторам технологій і особам, які здійснюють їх трансфер»;

- Наказ Державного комітету України з питань науки, інновацій та інформатизації «Методичні рекомендації з комерціалізації розробок, створених в результаті науково-технічної діяльності»;

- Наказ Державного комітету України з питань науки, інновацій та інформатизації «Про затвердження примірних статутів та методичних рекомендацій».

Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [1] за час свого існування пройшов не один етап внесення принципових змін та коректив – мова йде як про зміну назви законопроекту (від ЗУ «Про трансфер технологій» до назви чинного зараз Закону), так і про зміну його концепції. Наприклад, замість створення спеціальних підрозділів охорони інтелектуальної власності в державних установах, остаточно було вирішено просто розширити обсяг повноважень державних органів щодо регулювання висвітленої діяльності. Але не застосовуються норми Закону щодо субсидювання трансферу технологій, окрім того, відсутні будь-які податкові пільги.

Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [5], у свою чергу, регулює правові та організаційні аспекти інноваційної діяльності, та регламентує підтримку відповідних напрямів цієї діяльності державними органами.

Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» [6] має певні вади у механізмі реалізації пріоритетів. А деякі положення Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [7] не використовуються широко через брак державних важелів впливу на фінансовий та пільговий аспекти відносин наукової та науково-технічної діяльності.

Через відсутність механізмів державно-приватного партнерства та податкових пільг у Законі України «Про інноваційну діяльність» [8], цей акт не є ефективним для стимулювання розвитку напрямів інноваційної діяльності, адже через брак державного фінансування суб'єктів цієї діяльності унеможлиблюється належна реалізація інноваційних проектів.

Отже, попри різноманітність та всебічність правової бази досі існує достатня кількість проблемних питань національного законодавства щодо державного регулювання діяльності у сфері трансферу технологій, які потребують негайного вирішення. До таких питань належать:

- відсутність чітко визначених пріоритетних напрямів стратегічного аспекту нормативної бази щодо інноваційної діяльності, які б враховували прогнози аналітиків щодо тенденцій розвитку технологій;

- відсутність чіткої ієрархічної єдності законів;

- значна кількість законів є частково або майже повністю неефективними у процесі реалізації своїх програм;
- відсутність механізмів державно-приватного партнерства, яка б враховувала інтереси і держави, і приватного сектору у сфері передачі технологій;
- відсутність державного фінансування та податкового стимулювання для реалізації суб'єктами пріоритетних напрямів інноваційної діяльності проектів з трансферу технологій.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій». Вводиться в дію Постановою ВР N 143-V від 14.09.2006. - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16>, вільний.
2. Капіца Ю. М. Міжнародно-правове регулювання у сфері трансферу технологій та національні пріоритети: проблеми співвідношення / Ю. М. Капіца // Приватне право і підприємництво. – 2009. – Вип. 8. – С. 155-159.
3. Лукша О. Как работать с сетями трансфера технологий: практическое пособие / О.Лукша, Г.Пильнов, О.Тарасова, А.Яновский; проект EuropeAid «Наука и коммерциализация технологий». – 2006. – 140 с.
4. Рудченко І. Трансферт технологій як елемент інноваційної інфраструктури // Теорія і практика інтелектуальної власності.– 2008.– №4. – С. 61–68.
5. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні». Вводиться в дію Постановою ВР N 3715-VI від 08.09.2011. - . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>, вільний.
6. Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки». Вводиться в дію Постановою ВР N 2623-III від 11.07.2001. - . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14>, вільний.
7. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Вводиться в дію Постановою ВР N 1977-XII від 13.12.1991. - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>, вільний.
8. Закон України «Про інноваційну діяльність». Вводиться в дію Постановою ВР N 40-IV від 04.07.2002 - . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14>, вільний.

* * *

Забара І. М., доцент Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка к.ю.н., доцент.

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
МІЖНАРОДНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН
В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ І
КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

Сукупність проблем розвитку і регулювання міжнародних інформаційних відносин, в умовах масштабного створення, впровадження, охорони і захисту об'єктів прав інтелектуальної власності, виявляється досить різноманітною.

Зазначимо, що міжнародні інформаційні правовідносини визначаються і ґрунтуються на відповідних міжнародних інформаційних відносинах. При цьому, міжнародне право регулює не усю сукупність міжнародних інформаційних відносин, а лише найбільш важливі групи суспільних відносин, які мають суттєве значення для суб'єктів міжнародного права.

На сьогодні, для науки міжнародного інформаційного права, проблема полягає у визначенні усєї сукупності (комплексу) міжнародних інформаційних правовідносин. Разом з тим, в контексті нашої теми, до них варто віднести:

- міжнародні правовідносини, пов'язані із змістом інформації;
- міжнародні правовідносини, пов'язані із використанням інформації;
- міжнародні правовідносини, пов'язані із забезпеченням передачі інформації.

Саме ці відносини, на нашу думку, будучи врегульованими нормами міжнародного права, в сукупності охоплюватимуть і складатимуть сучасні міжнародні інформаційна правовідносини, пов'язані з інноваційною діяльністю і їх поступовою комерціалізацією через об'єкти інтелектуальної власності.

При цьому необхідно зазначити, що не усі міжнародні відносини, що склались в інформаційній сфері, можуть бути врегульовані міжнародним правом (з причин або недоцільності правового регулювання, або неможливості контролю за нормативними приписами в силу специфіки об'єкта регулювання). У доктрині міжнародного права при характеристиці міжнародних інформаційних відносин увага зверталась і на необхідність їх відокремлення від традиційних видів руху соціальної інформації, а також від технологічних операцій (проф. В.А. Василенко).

Кожна з зазначених груп правовідносин ґрунтуються на певних суб'єктивних правах і обов'язках. Враховуючи загальний, запропонований в доктрині міжнародного права підхід до класифікації міжнародних правовідносин (проф. В.М. Шуршалов, проф. В.Г. Буткевич), вони, в якості правової основи мають: а) права та обов'язки, які випливають з основних принципів сучасного міжнародного права; б) права та обов'язки, які випливають з міжнародних договорів; в) права та обов'язки, які випливають із звичаїв міжнародного права; г) права та обов'язки, які є наслідком рішень міжнародних органів (міжурядових організацій, міжнародних судових та арбітражних інституцій); д) права та обов'язки, які є наслідком односторонніх дій учасника правовідносин і згоди на те інших учасників. Тож, з урахуванням зазначеного, і відповідно до запропонованої класифікації міжнародних інформаційних правовідносин, зазначимо наступне.

1.) Сучасні міжнародні інформаційні правовідносини, пов'язані із регулюванням змісту інформації в міжнародних відносинах, охоплюють питання:

- (I) міжнародно-правового режиму інформації, зокрема (а) міжнародно-правового режиму *доступу до інформації*, що визначається у відносинах між суб'єктами міжнародного права (інформація з відкритим доступом; інформація з обмеженим доступом (конфіденційна інформація; таємна інформація));
- (б) міжнародно-правового режиму *поширення інформації*, що визначається у

відносинах між суб'єктами міжнародного права (заборони поширення інформації певного змісту у міжнародних відносинах; заохочування поширення інформації певного змісту у міжнародних відносинах; обов'язок поширення інформації певного змісту у міжнародних відносинах);

(II) міжнародно-правового регулювання окремих конкретних видів інформації (персональних даних особи; генетичної, правової, економічної, екологічної, науково-технічної, освітньої, військової, геопросторової інформації; інформації щодо надзвичайних ситуацій тощо);

У контексті нашої теми з такої групи інформаційних правовідносин можуть бути виокремлені правовідносини, пов'язані з новими об'єктами інтелектуальної власності, зокрема їх визначенням, охороною, експертизою і їх захистом – як на міжнародному, так і на національному рівнях.

2.) Сучасні міжнародні інформаційні правовідносини, пов'язані із використанням інформації у міжнародних відносинах, охоплюють питання міжнародно-правового регулювання пошуку, одержання, поширення інформації (ЗМІ), надання, обміну, збирання і зберігання інформації.

Зазвичай, положення міжнародних угод щодо використання (застосування) інформації у міжнародних відносинах можуть передбачати мету, об'єкт, порядок, умови і правовий режим.

У контексті нашої теми з такої групи інформаційних правовідносин можуть бути виокремлені правовідносини, пов'язані з трансфером технологій. Вважаємо, мова буде йти про розвиток цих правовідносин вже в межах права інтелектуальної власності.

3.) Сучасні міжнародні правовідносини, пов'язані із забезпеченням передачі інформації, охоплюють питання:

(I) міжнародно-правового регулювання: використання усіх видів електрозв'язку; забезпечення транскордонного радіомовлення і телевізійного мовлення; отримання і передачі первинних даних і обробленої інформації від космічного дистанційного зондування Землі, а також геопросторової інформації від використання космічних систем позиціонування та інформації для глобальної електронної картографії;

(II) міжнародно-правового регулювання технічних аспектів утворення і функціонування міжнародних баз даних;

(III) міжнародно-правового регулювання інноваційних способів використання інформаційно-комунікаційних технологій ((Grid-технології (глобальні мережі обчислювальних прикладних досліджень), «хмарні» технології, технології Wi-Fi (5G, 6G, 7G, 8G), технології Li-Fi, технології Інтернету речей, технології Big Dates та Hyper Big Dates, квантовий зв'язок, крипто валюти, новітні технології соціальних мереж та ін.

У контексті нашої теми з такої групи інформаційних правовідносин можуть бути виокремлені правовідносини, пов'язані з реєстрацією нових об'єктів інтелектуальної власності (вірогідно, переважно – з патентною справою), а також

трансфером технологій. Вважаємо, мова буде йти про розвиток цих правовідносин в межах права інтелектуальної власності.

* * *

Шахбазян К.С., учений секретар
Центру досліджень інтелектуальної
власності та трансферу технологій
НАН України, к.ю.н.

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ДОГОВОРАХ З ДОСЛІДЖЕНЬ ТА РОЗРОБОК В КРАЇНАХ ЄС

Аналіз законодавчих актів та прийнятих державними органами рекомендацій в ЄС з питань охорони прав інтелектуальної власності у договорах на виконання наукових та науково-технічних робіт (далі – договори з досліджень та розробок - ДР) свідчить про те, що є договори, згідно яких відбувається фінансуванням ННТР за рахунок бюджетних коштів; фінансуванням спільних проектів ННТР, що здійснюються за рахунок бюджетних коштів та коштів підприємств та організацій (договори консорціуму); регулюється діяльність між науковими установами, університетами та підприємствами та організаціями (підрядного типу та на умовах спільного виконання робіт); виконання ННТР з іноземними організаціями; є договори, присвячені іншим питанням (правовий режим ОІВ, що створюються запрошеними спеціалістами (visiting researches) в рамках грантів та договорів з проведення досліджень між університетами (науковими установами); особливості охорони прав інтелектуальної власності у договорах ННТР з міжнародними організаціями; збереження конфіденційності; вільний доступ до результатів наукових досліджень тощо). Розглянемо регламентацію деяких з вищезазначених видів договорів ДР в країнах ЄС.

На загальноєвропейському рівні питання створення та використання ОІВ регламентовано в рамках Європейських спільних програм наукових досліджень на інновацій, зокрема, діючої Рамкової програми. Загальні умови зі створення та використання ОІВ у програмі визначені Регламентом ЄС № 1290/2013 щодо правил участі та розповсюдження результатів програми «Горизонт 2020» — Рамкової програмі досліджень та інновацій (2014-2020)» [1].

Регламент зазначає умови створення та використання ОІВ у випадку фінансування проектів за рахунок коштів ЄС; у випадку спільного фінансування коштами ЄС та виконавців проекту; у випадку одного чи декількох виконавців досліджень. Також, в Регламенті закріплені основні принципи використання та поширення результатів – учасниками проекту або іншими юридичними особами. Положення Регламенту щодо ОІВ відображені та конкретизуються у *Типових грантових угодах* (Grant Agreements). Додаткові зобов'язання щодо використання

результатів можуть бути викладені у робочих програмах з кожного з напрямків програми «Горизонт 2020».

Фінансування спільних проектів ДР. Зазначені вище документи застосовуються й при фінансуванні спільних проектів членів консорціуму з виконання проекту, де фінансування здійснюється за рахунок коштів Рамкової програми та частково за рахунок коштів членів консорціуму або інших надходжень. Так, згідно Регламенту № 1290/2013 між Єврокомісією та учасниками проекту укладається Типова грантова угода (Grant Agreement), яка містить зобов'язання сторін проекту здійснювати заходи з охорони, використання та поширення результатів проекту. Також угода містить підходи до розподілу прав на ОІВ, що створюються під час проекту, у тому числі правила доступу до раніше створених результатів досліджень та таких, що створено під час проекту з метою використання для проведення досліджень за проектом, а також для комерційного використання [2].

Для уточнення питань охорони та використання ОІВ сторони грантової угоди до її підписання мають укласти Угоду консорціуму (наприклад, DESCA Consortium Agreement [3], форма якої наведена на сайті РП «Н2020»). Угода містить положення щодо особливостей розподілу прав на ОІВ та їх використання між учасниками консорціуму. Крім того, при здійсненні проектів рамкових програм можуть укладатися додаткові угоди: угода про конфіденційність (Non Disclosure Agreement); угода про передачу матеріалів; угода про спільні права; ліцензійний договір тощо.

Договори ДР між науковими установами, університетами та підприємствами та організаціями. ЄС та державами членами було прийнято ряд документів, спрямованих на врегулювання питань охорони та використання об'єктів права інтелектуальної власності у договорах між університетами, науковими установами та іншими організаціями – замовниками або співвиконавцями досліджень [4-6]. Провідним документом є Рекомендації Єврокомісії «Щодо управління правами інтелектуальної власності у діяльності, пов'язаної з передачею знань, та Кодекс практики для університетів та державних науково-дослідних організацій» від 10 квітня 2008 р. За Рекомендаціями держави-члени мають запровадити механізми сприяння передачі знань університетами та науковими установами. Зокрема, це включає співробітництво наукових кіл і промисловості, проведення спільних з приватним сектором наукових досліджень, а також ліцензування та утворення "спін-офф" компаній. Виконанню цих завдань покликано сприяти обов'язкове втілення «Кодексу» на рівні держав ЄС. Кодекс визначає певні принципи регламентації спільних досліджень та досліджень на замовлення. У договорах мають бути визначені права на ОІВ, що створюються в рамках поточного проекту ("foreground" – "Нові результати") та ОІВ, створені до початку проекту ("Раніше створені результати" – "background"), використання яких потрібно для виконання проекту; права доступу до Нових результатів і Раніше створених результатів з метою реалізації цілей проекту та розподілу доходів.

Відповідно до Рекомендацій держави-члени мали адаптувати положення Рекомендацій у національних керівних принципах та законодавстві, пов'язаних з управлінням інтелектуальної власності та передачею знань. Так, у Великій Британії Офісом з питань інтелектуальної власності у 2014 р. прийняті «Рекомендації для університетів з управління інтелектуальними активами» [7], де окремий розділ «Контракти у сфері інтелектуальної власності – майнові права, права доступу та переваги спільних досліджень» присвячено аспектам охорони прав інтелектуальної власності. Розглядаються питання застосування модельних контрактів з проведення досліджень; питання охорони прав інтелектуальної власності у договорах ДР; проведення переговорів стосовно прав на ОІВ з іноземними організаціями; права доступу, ліцензування та передання майнових прав; використання прав на ОІВ як механізм розвитку співробітництва з проведення ДР; утворення «spin-out» компаній; вклад у фінансування ДР; розподіл доходів від використання ОІВ; виключення з патентного законодавства щодо використання ОІВ в цілях досліджень тощо.

Аналіз практики проведення досліджень та розробок в країнах Європи свідчить, що для провідних країн характерним є розробка на державному рівні модельних контрактів з проведення ДР з різними варіантами розподілу прав інтелектуальної власності між сторонами. Зокрема, це стосується ФРН [8], Великої Британії, Данії [9], Австрії, Франції тощо.

Найбільш відомими є договори, розроблені комісією Ламберта (договори Ламберта, Великобританія) [10] та «Типові договори із співробітництва у сфері досліджень та розробок. Керівництво із співробітництва між науково-дослідними установами та промисловістю» (підготовлені Міністерством з питань економіки та енергетики ФРН) [11].

Список використаних джерел:

1. Regulation (EU) No 1290/2013 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2013 laying down the rules for participation and dissemination in “Horizon 2020 – the Framework Programme for Research and Innovation (2014-2020)” and repealing Regulation (EC) No 1906/2006. – URL: http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/legal_basis/rules_participation/h2020-rules-participation_en.pdf.
2. H2020 Programme AGA – Annotated Model Grant Agreement (December, 2018, Version) – URL: http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/grants_manual/amga/h2020-amga_en.pdf
3. DESCA Consortium Agreement – URL: <http://www.desca-2020.eu/>
4. Management of intellectual property in publicly-funded research organisations: Towards European Guidelines (2004). – URL: <http://ec.europa.eu/research/era/pdf/iprmanagementguidelines-report.pdf>
5. Commission recommendation of 10 April 2008 on the management of intellectual property in knowledge transfer activities and Code of Practice for universities and other public research organisations, 2008/416/EC. – URL: http://ec.europa.eu/invest-in-research/policy/ipr_en.htm;

6. OECD Report “ Turning Science Into Business: Patenting and Licensing at Public Research Organisations” April 2003, – URL: <http://oecdpublications.gfi-nb.com/cgi-bin/OECDBookShop.storefront/EN/product/922003021P1>
7. Intellectual asset management for universities, – URL: <https://www.gov.uk/government/publications/intellectual-asset-management-for-universities>
8. Federal Ministry of Economics and Technology (BWMi), Sample Agreements for research and development cooperation - Guidelines for cooperation between the academics sector and industry, second edition, April 2010. – URL: <http://www.bmwi.de/EN/Service/publications,did=385934.html> (9.3.2016).
9. Contacts, contracts and codices – URL: <http://billed.di.dk/wimpfiles/lores/image.asp?objno=/686201.pdf>
10. University and business collaboration agreements: Lambert toolkit. – URL: <http://www.ipo.gov.uk/lambert>
11. Federal Ministry of Economics and Technology (BWMi), Sample Agreements for research and development cooperation - Guidelines for cooperation between the academics sector and industry, second edition, April 2010. – URL: <https://www.bmwi.de/Redaktion/EN/Publikationen/sample-agreements-for-research-and-development-cooperation.html>

* * *

Данильченко М. А., асистент КПП
ім. Ігоря Сікорського,
Колтишева Д. С., студентка
КПП ім. Ігоря Сікорського.

РОЛЬ ПАТЕНТНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ ПРИ ПРОВЕДЕНІ МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Вивчення ринку – головна умова уникнення фінансових ризиків для суб’єкта підприємницької діяльності та, відповідно, забезпечення його успішності. Не менш важливим є дослідження ринку і для державних некомерційних установ, які формують науково-технічний потенціал суспільства.

«Маркетингові дослідження – це система збору, обробки та аналізу інформативних даних про ситуацію на ринку для зменшення ризику підприємницької діяльності і прийняття відповідних обґрунтованих маркетингових рішень» [1]. Проводять маркетингові дослідження за декілька етапів. Одним із найважливіших та фундаментальних етапів, який гарантує результативність проведення робіт на всіх стадіях – є відбір засобів та джерел інформації. При цьому, відібрані засоби та джерела інформації мають відповідати основним принципам проведення аналітичного дослідження ринку, а саме: точності, об’єктивності, комплексності, регулярності, оперативності тощо.

Вищевказаним принципам проведення маркетингових досліджень відповідає патентна документація, яка в сукупності складає до 80% всієї науково-технічної

інформації. При цьому майже дві третини технічної інформації, яку містить патентна документація, більше ніде не публікується [2].

Патентна документація – сукупність документів (витягів із них), які містять відомості про результати науково-технічних і проектно-конструкторських розробок, заявлених або визнаних відкриттями, винаходами, промисловими зразками, про патентовласників, власників дипломів про відкриття та посвідчень про реєстрацію промислових зразків, корисних моделей і товарних знаків [3].

Актуальність, достовірність та об'єктивність патентної документації ілюструється прикладом розвитку ринку «гібридних» продуктів і технологій в Україні.

Термін «гібрид» може стосуватися будь якої галузі технології та, певною мірою, вказує на напрям розвитку, який виходить за рамки стандартного та означає: «що-небудь, що сполучає ознаки різних предметів, явищ тощо».

Пошук в БД «Винаходи (корисні моделі) в Україні» по ключовому слову «гібрид» в назві винаходу чи корисної моделі виявив 351 документ. Ці документи були умовно розділені на 5 груп, залежно від галузі застосування: сільське господарство (способи створення і вирощування гібридних рослин, штамів, живильних середовищ тощо); медична галузь (способи та засоби лікування (діагностики), створення штамів медичного призначення, фармацевтичні об'єкти тощо); фізика (електротехніка, оптоелектроніка, наноелектроніка, суперконденсатори, напівпровідники, гібридні мікросхеми тощо); механіка (гібридні засоби пересування, двигуни, мости та інші механічні пристрої); матеріалознавство (гібридні матеріали); об'єкти подвійного призначення (способи та засоби шифрування, безпілотні літальні апарати, польові засоби комунікацій та джерел енергії тощо).

Графічне представлення динаміки патентування за роками яскраво ілюструє пріоритетність галузей економіки України та відповідність динаміки патентування динаміці розвитку економіки України (періодам її росту та спадання). Так, в період становлення України як незалежної держави (90-ті роки та початок 2000-них) спостерігається незначна кількість охоронних документів, далі – зростання їх кількості в період економічної стабільності країни та сприятливих умов для становлення малого і середнього бізнесу (2004-2012 рр.), та зменшення – в переломний період економічного розвитку України з 2014 року, викликаного військовими діями в державі. Крім того, саме з цими подіями пов'язане зростання патентів на об'єкти подвійного призначення. Також відомо, що Україна має сприятливі кліматичні та соціально-історичні умови для розвитку сільського господарства, і це також підтверджується патентною документацією, а саме, найбільшою кількістю опублікованих документів саме в цій галузі. При цьому, слід зауважити, що 80% цієї патентної документації видано заявникам, що зареєстровані в південних областях країни. Також значну кількість патентів отримано в галузі медицини, але 90% з них видані іноземним заявникам, що свідчить про сприятливі умови ринку в Україні у цій галузі.

Крім того, із гістограми динаміки патентування видно, що з 2007 року збільшується патентування національними заявниками гібридних об'єктів в інших галузях. Аналіз бібліографічних даних патентної документації що стосується електротехніки, енергетики, нанотехнологій, машинобудування та ін., показав, що заявниками, в основному, є державні науково-технічні установи, але більшість отриманих патентів втратили чинність, що свідчить про великий науково-інноваційний потенціал який не використовується в державі.

Рис. Динаміка патентування гібридних об'єктів в Україні.

Як висновок слід зазначити, що патентна документація – є не тільки ефективним, але й найбільш доступним інструментом для проведення маркетингових досліджень, адже не кожна державна некомерційна установа або не кожен підприємець на початку своєї діяльності зможе собі дозволити послуги консалтинг-компанії.

Список використаних джерел:

1. Липчук, В., Дудяк Р., Бугіль С., Янишин Я.; за заг. ред. В. В. Липчука. Маркетинг: навчальний посібник; М-во освіти і науки, молоді та спорту України. – Л: Магнолія-2006, 2012. – 455с.
2. Добриніна П.Г. Патентна інформація та документація. Патентні дослідження: Конспект лекцій. – К: Ін-т інтел. Власн. І права, 2005. – 120с.
3. Наказ № 272/219 від 07.08.98 «Про затвердження типових форм первинного обліку науково-інформаційної діяльності та Інструкції про порядок їх використання і застосування». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/z0712-98/ed19981105/find/sp:max15?text=%CF%E0%F2%E5%ED%F2%ED%E0+%E4%EE%EA%F3%EC%E5%ED%F2%E0%F6%B3%FF>

* * *

Махновський Д. С., с.н.с. Центру досліджень інтелектуальної власності та трансферу технологій НАН України.

ПІДХОДИ ДО РОЗПОДІЛУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ДОГОВОРАХ НА ВИКОНАННЯ НДДКР У НОВИХ НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВАХ

У публікації аналізуються питання розподілу прав інтелектуальної власності в договорах на виконання НДДКР, що здійснюються за рахунок бюджетних коштів, а також у договорах між науковими установами, вищими навчальними закладами та підприємствами в нових незалежних державах – Білорусі, Казахстані та РФ (надалі ННД).

Положення щодо охорони та використання ОІВ у договорах НДДКР у зазначених країнах наводяться у цивільних кодексах цих країн, законодавчих актах, що стосуються наукової діяльності і комерціалізації результатів досліджень, типових контрактах. Цивільні кодекси містять спільні положення, де визначається, що використання результатів НДДКР Замовником встановлюється відповідно до договору, також, що Виконавець може використовувати отриманий їм результат для себе, якщо інше не встановлено договором. Спеціальні акти включають, зокрема: **Білорусь**: Положення про комерціалізацію результатів наукової та науково-технічної діяльності створених за рахунок державних коштів, затверджене Указом Президента Республіки Білорусь від 04.02.2013 № 59; **Казахстан** — закони «Про комерціалізацію результатів наукової та/або науково-технічної діяльності» від 31.10.2015р. №381-V та «Про науку» від 18.02.2011 №407- V; **РФ** — наказ Міністерства освіти і науки «Про затвердження типового контракту на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт, типових умов контракту при використанні результатів інтелектуальної діяльності, що включаються до контрактів на виконання робіт, надання послуг та інформаційної карти контракту, типових умов контракту»; Національний стандарт РФ (ГОСТ Р 58086 — 2018) [5], а також затверджені на підставі зазначених документів типові договори.

Основні моделі розподілу прав інтелектуальної власності при виконанні договорів НДДКР, що фінансуються повністю або частково за рахунок бюджетних коштів ННД, наведено у таблиці:

Країна	Умови договору		Належність прав
Білорусь	Варіант 1.	<p><i>Фінансування НДДКР здійснюється за рахунок бюджетних коштів [1].</i></p> <p>Права на створені ОІВ відповідно до рішення держзамовника набуває: головний виконавець; або кожний співвиконавець набуває права на ОІВ, що створені ним; або права на ОІВ набуває держзамовник. Виконавець зобов'язаний здійснити комерціалізацію результатів робіт протягом трьох року. Майнові права на ОІВ переходять до Замовника, якщо Виконавцем не здійснена комерціалізація результатів робіт.</p>	Держзамовнику або Виконавцю
	Варіант 2.	<p><i>Фінансування НДДКР, здійснюється за рахунок бюджетних коштів та небюджетних коштів.</i></p> <p>Права на створені ОІВ відповідно до рішення держзамовника належать спільно держзамовнику, Виконавцю та Особі, що здійснила співфінансування НДДКР; або спільно держзамовнику та зазначеній Особі або Особі та Виконавцю [1].</p>	Держзамовнику (Виконавцю) та Замовнику
Казахстан		<p><i>Фінансування НДДКР здійснюється за рахунок бюджетних коштів через замовника робіт [3].</i></p> <p>Права на створені ОІВ, як правило, якщо інше не визначено держзамовником, належать Виконавцю.</p> <p>У випадку впровадження та реалізації Виконавцем результатів робіт Сторони визначають порядок та розмір відрахувань від отриманого прибутку Замовнику.</p>	Держзамовнику або Виконавцю
РФ	Варіант 1.	<p><i>Фінансування НДДКР здійснюється за рахунок бюджетних коштів [4].</i></p> <p>Права на створені ОІВ, в залежності від сфери проведення досліджень, як правило, належать Виконавцю. Виконавець зобов'язаний протягом шести місяців здійснити закріплення виключних майнових прав на ОІВ за собою. У випадку невиконання Виконавцем зазначеної вище вимоги права на ОІВ переходять до Замовника.</p> <p>Замовник має право використовувати результат для власних потреб на підставі невиключної безоплатної ліцензії.</p>	Виконавцю

	<p>Фінансування НДДКР здійснюється за рахунок бюджетних коштів [7].</p> <p>Права на створені ОІВ в залежності від сфери проведення досліджень (оборона, безпека держави, міжнародні зобов'язання та ін.), належать Замовнику або Замовнику та Виконавцю.</p> <p>Виконавець має право використовувати результат для власних потреб.</p>	Замовнику
--	--	-----------

Що стосується особливостей регулювання створення та використання ОІВ у договорах між вишами, науковими установами та підприємствами – замовниками – в Білорусі такі акти відсутні.

В Казахстані Законом «Про комерціалізацію результатів наукової та/або науково-технічної діяльності» визначено дві моделі розподілу прав (ст. 16). Перша – виключні права на спільні результати наукової та/або науково-технічної діяльності, створені в рамках спільного виконання НДДКР, належать суб'єктам наукової та науково-технічної діяльності та суб'єктам підприємництва, суб'єктам «квазідержавного» сектору спільно, якщо інше не вказано у договорі. У випадку, якщо договором НДДКР визначено, що виключні права на результати наукової та/або науково-технічної діяльності належать суб'єктам наукової та науково-технічної діяльності, то за іншою стороною договору (Замовником) зберігається право на невиключну безоплатну ліцензію на використання цих результатів у власному виробництві.

В РФ положення глави 38 щодо договорів НДДКР не визначають належність прав на ОІВ той чи іншій стороні договору та відсилають до загальних положень кодексу стосовно прав на результати інтелектуальної діяльності. Питання розподілу прав на службові ОІВ в РФ визначається Типовим положенням ВОІВ «Політика у сфері інтелектуальної власності для університетів та науково-дослідних організацій», адаптоване для РФ [6]. Принципи, що мають застосовуватися при розподілі прав на ОІВ, визначаються Національним стандартом РФ (ГОСТ Р 58086 — 2018) [5]. Так, стандартом визначаються вимоги, що мають враховуватися при розподілі прав на ОІВ при виконанні дослідно-конструкторських, технологічних та виробничих робіт, а також при виконанні державного контракту. Зокрема, наводяться механізми прийняття рішень щодо використання ОІВ, що створені до початку виконання НДДКР. Проте вказані документи безпосередньо не визначають належність прав ІВ вишам, науковим установам чи підприємствам.

Загалом, слід відзначити відсутність у законодавстві Білорусі та РФ чітких положень стосовно розподілу прав ІВ у договорах НДДКР між бюджетними установами та підприємствами.

Щодо України – загальні підходи до розподілу прав інтелектуальної власності у договорах на виконання НДДКР викладено у главі 62 ЦК України. Особливості розподілу прав інтелектуальної власності на результати НДДКР у вигляді технологій, що створені за рахунок бюджетних коштів, визначені ст. 11 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», а також стосовно інших ОІВ – Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (ст.64) з закріплення прав на створені під час НДДКР ОІВ – за виконавцями робіт. Проте на цей час відсутні відповідні рекомендації уповноважених міністерств щодо врегулювання створення та використання ОІВ у договорах між вищими, науковими установами та підприємствами – замовниками. Ряд рекомендацій щодо врегулювання питань охорони прав інтелектуальної власності у договорах НДДКР з підприємствами розроблено НАН України та наведені у Положенні про використання об’єктів права інтелектуальної власності в НАН України [8]. Зазначено свідчить про актуальність обговорення основних моделей розподілу прав інтелектуальної власності між бюджетними вищими навчальними закладами, науковими установами та підприємствами, а також з врахуванням рекомендацій ВОІВ, досвіду ЄС – вироблення відповідної політики навчальних закладів та наукових установ з зазначених питань.

Список використаних джерел:

1. Положення «Про комерціалізацію результатів наукової та науково-технічної діяльності створеної за рахунок державних коштів», затверджено Указом Президента Республіки Білорусь від 04.02.2013 № 59.
2. Постановление ГКНТ Республики Беларусь от 3 сентября 2018 г. №26 «Об утверждении примерной формы договора на выполнение научно-исследовательских, опытно-конструкторских и опытно-технологических работ, финансируемых полностью или частично за счет государственных средств».
3. Постановление Правительства Республики Казахстан от 25 мая 2011 года № 575 «Об утверждении Правил базового, грантового, программно-целевого финансирования научной и (или) научно-технической деятельности»
4. Приказ Министерства образования и науки Российской Федерации от 21.10.2015г.№1180 «Об утверждении типового контракта на выполнение научно-исследовательских, опытно-конструкторских и технологических работ, типовых условий контракта при использовании результатов интеллектуальной деятельности, включаемых в контракты на выполнение работ, оказание услуг и информационной карты типового контракта, типовых условий контракта».
5. Национальный стандарт Российской Федерации ГОСТ Р 58086 — 2018 «Интеллектуальная собственность. Распределение интеллектуальных прав между заказчиком, исполнителем и автором на охраняемые результаты интеллектуальной деятельности, создаваемые и/или используемые при выполнении научно-исследовательских, опытно-конструкторских, технологических и производственных работ».
6. Типовое положение ВОИС, адаптированное для РФ, «Политика в области интеллектуальной собственности для университетов и научно-исследовательских организаций», утверждено 31.07.18 Министерством образования и науки Российской Федерации.

7. Постановление Правительства РФ от 22.04.2009 N 342 (ред. от 08.12.2011) «О некоторых вопросах регулирования закрепления прав на результаты научно-технической деятельности».
8. Положення про використання об'єктів права інтелектуальної власності в НАН України, затверджене розпорядженням Президії НАН України від 16.01.08 № 15 «Про підрозділи з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності» (із змінами).

* * *

Недогібченко Є. Г., н.с. сектору
узагальнення експертної та судової
практики, НДІ ІВ НАПрН України.

УГОДА ПРО РОЗКРИТТЯ ФРАНШИЗИ: СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ

Угода про розкриття франшиз, як і сама франшиза на сьогодні є дуже актуальною темою обговорення, не лише в Україні, а й у Європі. Так, у резолюції 2017 року Європейський парламент зазначив, що регулювання франчайзингу має бути узгоджено в усій Європі, одним з питань було зміст угоди про розкриття інформації.

В законодавстві України, у ст. 635 ЦК України, зазначено, що сторони договору мають право на укладання попереднього договору, відповідно до якого сторони зобов'язуються протягом певного строку укласти основний договір на умовах, встановлених попереднім договором. Істотні умови основного договору, які не були встановлені попереднім договором, погоджуються у порядку, встановленому сторонами у попередньому договорі, якщо такий порядок не встановлений актами цивільного законодавства [1].

Угода про розкриття інформації франшизи – є своєрідним попереднім договором, що можна розглядати як один із способів убезпечення ризиків майбутнього франчайзі. Отже, угода про розкриття інформації франшизи повинна складатися з відповідних розділів.

Щодо змісту попереднього договору, серед науковців йде дискусія. На нашу думку, варто погодитись з думкою Скакун Ю.Є.: «Попередній договір повинен містити умову щодо предмету основного договору. Інші істотні умови основного договору, якщо вони не встановлені попереднім, погоджуються у порядку, встановленому сторонами у попередньому договорі, якщо такий порядок не встановлений актами цивільного законодавства» [2].

Отже, на нашу думку, угода про розкриття франшизи може містити такі розділи:

1. Франчайзер та його власники, філії.
2. Діловий досвід франчайзера
3. Судовий процес щодо франчайзера
4. Початкові та інші виплати для франчайзі
5. Оцінка початкових інвестицій
6. Обмеження на джерела продуктів і послуг для франчайзі
7. Зобов'язання сторін

8. Фінансування, у разі якщо франчайзер спонсорує фінансування нових франчайзі
9. Допомога франчайзера у рекламі, програмному забезпеченню та навчанні персоналу
10. Територія дії франшизи
11. Об'єкти права інтелектуальної власності
12. Зобов'язання брати участь у фактичній діяльності франчайзингового бізнесу
13. Обмеження на те, що може продати франчайзі
14. Поновлення, припинення, передача та вирішення спорів
15. Фінансова звітність, та інші [3].

Найбільше цікавлять розділи, що стосуються об'єктів інтелектуальної власності. Які ж саме об'єкти можуть міститись в угоді про розкриття інформації франшизи?

Перш за все – засоби індивідуалізації: знаки для товарів і послуг, які можуть мати вираз у різних формах: словесні, зображувальні, об'ємні та інші позначення або їх комбінації, виконані у будь-якому кольорі чи поєднанні кольорів, що відповідають умовам правової охорони.

Ноу-Хау може також мати місце в угоді про розкриття інформації франшизи. Так, це можуть бути комерційні секрети: відомості виробничого, організаційного, фінансового та ін. характеру, що складають комерційну цінність, не відомі третім особам і недоступні необмеженому кругу осіб.

Технічна документація: конструкторська, технологічна, проектна, економічна, юридична, призначена для використання у виробництві і реалізації товарів і послуг. Творчі розробки: незапатентовані винаходи, формули, рецепти, склади, розрахунки, дослідні зразки, результати випробовувань і дослідів.

Об'єкти промислової власності, що можуть міститись в угоді про розкриття інформації франшизи.

Винаходи: продукт (пристрій, речовина, штам мікроорганізму, культура клітин рослин і тварин), спосіб, застосування раніше відомого продукту чи способу за новим призначенням, якщо він новий, має винахідницький рівень і є промислово придатним. Корисні моделі: конструктивне виконання пристрою, що є новим і промислово придатним.

Промислові зразки: форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, що визначають зовнішній вигляд промислового виробу і призначені для задоволення естетичних та ергономічних потреб, якщо він новий і промислово придатний.

Топографії інтегральних мікросхем: зафіксоване на матеріальному носії просторово-геометричне розміщення сукупності елементів інтегральної мікросхеми та з'єднань між ними.

Захист від недобросовісної конкуренції: захист через адміністративні чи судові органи від недобросовісних конкурентних дій — неправомірне використання ділової репутації підприємця, створення перешкод у процесі конкуренції, неправомірне використання комерційної таємниці.

Всі об'єкти права інтелектуальної власності повинні бути підтвержені належними документами.

Угода про розкриття інформації франчайзі є такою важливою не лише в Україні, а й країнах ЄС. Цю тезу підтверджує дослідження всесвітньо відомого юриста у сфері франчайзингу Марка Абелла. Аналіз його дослідження підтверджує

необхідність в розробці єдиного підходу до укладання та змісту Угоди про розкриття інформації франчайзі. У країнах ЄС це можливо шляхом прийняття Директиви про франчайзинг, яка вимагатиме від франчайзерів надавати потенційним франчайзерам документи для розкриття інформації, перш ніж вони підписують договір франшизи або інвестують у франшизу. Таким чином, Директивою у відносинах франчайзі будуть заборонені положення «недобросовісного» договору франчайзингу та недобросовісна поведінка з кожної сторони [4].

На нашу думку, є необхідність у розробці відповідних законопроектів і в Україні. Наприклад, шляхом внесення змін до Глави 76 ЦК України та ст. 635 ЦК України, а також розробкою Закону України «Про франчайзинг».

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. 2003. С. 356.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/print>.
2. Скакун Ю.Є. Зміст попереднього договору // Форум права.-2007.-№ 3. – С.241-244 URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2007-3/07sjezpd.pdf>
3. Siebert M. The 23 Items Your Franchise Disclosure Document Must Include / Mark Siebert // Entrepreneur. – 2016. – URL: <https://www.entrepreneur.com/article/254051>.
4. Abell M. Ground-breaking EU franchise law thesis gains doctorate for Mark Abell / Mark Abell // Franchise World – URL: <https://www.franchiseworld.co.uk/archives/3252>.

* * *

Улітіна О. В., с.н.с НДІ ІВ НАПрН
України, к.ю.н.

АВТОРСЬКЕ ПРАВО НА ФОТОГРАФІЧНІ ТВОРИ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Сьогодні світ переживає бурхливий розвиток технологій на різних рівнях діяльності людини. Об'єкти інтелектуальної власності відіграють важливу роль в цьому розвитку, впливаючи на рівень економічного та соціального буття суспільства. Не останнє місце в цьому контексті відіграють об'єкти авторського права. Серед таких об'єктів помітне місце посідають фотографічні твори. Фотографічні твори в тій чи іншій формі зустрічаються майже у всіх сферах людської діяльності – мистецтво, реклама, висвітлення новин, культура та інші. Крім того, фотографія на сьогодні є досить популярним способом отримання доходу. Такий широкий спектр використання фотографічних творів призводить до виникнення цілої низки проблемних питань, що пов'язані з захистом авторського права авторів фотографічних творів. Через велику розповсюдженість фотографій значно підвищився рівень порушень авторського права авторів фотографічних творів. Це в свою чергу негативно впливає в цілому на рівень захисту авторського права в Україні.

Україна з 1998 року щорічно потрапляє до списку країн, які не забезпечують

надійний та ефективний захист прав інтелектуальної власності і мають ненадійну нормативну базу у цій сфері, відповідно до Звіту «Спеціальна доповідь 301», який щорічно готується Офісом торгового представника США (USTR) [1]. Так, відповідно до Звіту «2018 Спеціальна доповідь 301» Україна на даний момент залишається в категорії «Країна пріоритетного спостереження», тобто є однією з країн, які не забезпечують надійний та ефективний захист прав інтелектуальної власності і мають ненадійну нормативну базу у цій сфері [2]. Так, у Звіті йдеться про те, що стан захисту авторського права від піратства, зокрема від порушень прав в мережі Інтернет, в Україні все ще залишається на досить низькому рівні.

Через особливості мережі Інтернет, зокрема через відсутність кордонів, технічну специфіку використання та розповсюдження творів в мережі, виникають певні проблеми в правовій площині, які повинні бути вирішені як на рівні держав, так і на міжнародному рівні.

Одним з найбільш важливих питань в сфері авторського права на фотографічні твори в мережі Інтернет є встановлення відмінностей аналогових фотографічних творів та цифрових. Оскільки в мережі використовуються цифрові фотографії, необхідно визначити їх особливості.

Перш за все, необхідно зазначити, що авторським правом охороняється зображення, що зафіксовано на фотографії, а не матеріальний об'єкт, на якому воно міститься. На це вказує ст. 12 Закону України «Про авторське право і суміжні права»: «авторське право і право власності на матеріальний об'єкт, в якому втілено твір, не залежать одне від одного» [3]. Виходячи з цього, цифрова фотографія повинна охоронятися в такому ж режимі, як і аналогова. Однак, між ними існує різниця і вона є важливою саме для правового регулювання цифрових фотографічних творів.

Першою такою особливістю є те, що цифрова фотографія по суті немає копій, а існують лише «примірники твору» [4]. Зображення на цифровій фотографії є повністю ідентичними при простому перенесенні файлу з одного пристрою на інший. Тобто в розумінні авторського права на різних пристроях будуть міститися два оригінали.

Однак цифрові файли, у яких знаходиться зображення, будуть мати відмінності. Це і є другою особливістю цифрових фотографічних творів. Цифровий файл містить не лише саме зображення, але ще й певну технічну інформацію. Саме завдяки їй можливим є захист авторського права на цифрові фотографічні твори.

Автори фотографічних творів, намагаючись захистити свої порушені в мережі Інтернет права, стикаються з великою кількістю проблем та невирішених питань. Серед них можна виділити застосування свободи панорами. Свобода панорами – це «можливість фотографувати архітектурні споруди, пам'ятники, що захищаються авторськими правами, та які знаходяться у відкритих для вільного відвідування місцях, без дозволу автора цих споруд чи пам'ятників» [5].

Свобода панорами закріплена у законодавстві великої кількості країн світу, зокрема, у Великобританії, Вірменії, Канаді, Китаї, Німеччині, Південній та

Північній Кореї, Польщі, США, Туреччині, Японії та інших. Однак жодний міжнародний акт, що регулює питання авторського права, у тому числі і Бернська конвенція, не містить положень, що стосуються свободи панорами [6].

На сьогодні єдиною нормою у законодавстві України, що дозволяє використання захищених творів без дозволу автора з публічно інформаційною метою, є п. 4 ч. 1 статті 21 Закону України «Про авторське право і суміжні права». Ця норма дозволяє «відтворення з метою висвітлення поточних подій засобами фотографії або кінематографії, публічне сповіщення або інше публічне повідомлення творів, побачених або почутих під час перебігу таких подій, в обсязі, виправданому інформаційною метою» [3].

Застосування свободи панорами є досі дискусійним питанням не тільки в Україні, але й на рівні Європейського Союзу. З 2015 року в Європарламенті точаться суперечки щодо закріплення свободи панорами на рівні законодавства Європейського Союзу.

Директива 2001/29/ЄС Європейського парламенту та Ради від 22 травня 2001 року про гармонізацію певних аспектів авторського права та суміжних прав в інформаційному суспільстві встановлює, що держави-члени можуть самостійно передбачати винятки або обмеження щодо права на відтворення, права на публічне сповіщення творів та права на надання доступу для загального відома публіки до інших захищених об'єктів, коли використовуються твори, такі як твори архітектури або скульптури, виконані для того, щоб бути установленими у постійній формі у публічних місцях (ст. 5 ч. 3. п. h) [7]. Представники Піратської партії Німеччини пропонують закріпити в Директиві свободу панорами, не віддаючи це питання на розсуд держав-членів [8]. В свою чергу представники Альянсу лібералів і демократів за Європу навпаки пропонують дозволити здійснювати комерційне використання фотографій, відеозаписів та інших зображень творів, що виконані для того, щоб бути установленими у постійній формі у публічних місцях лише з дозволу автора або правоволодільця [8].

Альянс пояснює свою позицію тим, що таке нововведення значно скоротить вплив американських монополістів, таких як Facebook та Wikimedia, та буде слугувати захистом у культурній та творчій сфері Європи [9].

Парламент не зайняв позицію жодної зі сторін, відхиливши пропозицію Альянсу, і не затвердивши пропозицію Піратської партії [10].

Список використаних джерел:

1. Ustr announces results of special 301 annual review. URL : <https://ustr.gov/sites/default/files/1998%20Special%20301%20Report.pdf>
2. 2018 Special 301 Report URL: <https://ustr.gov/sites/default/files/files/Press/Reports/2018%20Special%20301.pdf>
3. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 р. № 3792-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1994. № 13, Ст. 64.
4. Косова В., Тригуб О. Особливості охорони фотографічних творів // ІХ Всеукраїнська студентська науково-практична конференція «Конституція –

- основа розвитку національного законодавства». URL:
<http://conference.nuos.edu.ua/catalog/lectureDetail?conferenceId=19965&lectureId=20493>
5. Bryce Clayton Newell Freedom of Panorama: A Comparative Look at International Restrictions on Public Photography. Creighton Law Review, 2011. P. 405 – 428.
  6. Sudharto, Alifia. Qonita Copyright law and the freedom of panorama: The right to commercialise photographs of protected works : A dissertation submitted to Victoria University of Wellington in fulfillment of the requirements for the degree of Master of Laws. Faculty of Law Victoria University of Wellington, 2014. 74 p.
URL:<http://researcharchive.vuw.ac.nz/xmlui/bitstream/handle/10063/3410/thesis.pdf?sequence=2>
  7. Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society. URL : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001L0029:EN:HTML>
  8. AMENDMENTS 281 – 556 Draft report Julia Reda (PE546.580v02-00) on the implementation of Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society (2014/2256(INI)) URL:
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=COMPARL&reference=PE-549.469&format=PDF&language=EN&secondRef=01>
  9. Chris Cheesman European Parliament rejects ‘absurd’ EU plan to axe Freedom of Panorama // Amateur Photographer. 2015. URL:
<http://www.amateurphotographer.co.uk/latest/photo-news/european-parliament-rejects-absurd-eu-plan-to-axe-freedom-of-panorama-55708>
  10. Report on the implementation of Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society (2014/2256(INI)). URL : <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2015-0209+0+DOC+XML+V0//EN>

* * *

Рудковська В. Р., студентка
Юридичного інституту ДВНЗ
«КНЕУ імені Вадима Гетьмана».
Білоусова Н. О., доцент
Юридичного інституту ДВНЗ
«КНЕУ імені Вадима Гетьмана»,
к.ю.н., доцент.

ПРАВОВА ОХОРОНА НЕЗАРЕЄСТРОВАНИХ ПРОМИСЛОВИХ ЗРАЗКІВ В ЄС ТА УКРАЇНІ

В Європейському Союзі склалися дві системи захисту промислових зразків: перша стосується зареєстрованих промислових зразків, інша - незареєстрованих. Охорона незареєстрованих промислових зразків є важливим інструментом для дизайнерських рішень з коротким життєвим терміном.

Нормативним підґрунтям охорони незареєстрованих промислових зразків є Директива Європейського Парламенту та Ради 98/71 ЄС «Про правову охорону промислових зразків» від 13 жовтня 1998 року та Регламент Ради ЄС 3 6/2002 від 12.12.2001 р. «Про промислові зразки Спільноти». Регламент Ради ЄС № 6/2002 від 12 грудня 2001 року про промислові зразки передбачає дві форми охорони промислових зразків: короткострокова охорона незареєстрованих промислових зразків і довгострокова охорона зареєстрованих промислових зразків. Короткострокова правова охорона діє протягом трьох років від дати, коли промисловий зразок уперше став загальновідомим у межах Союзу [4]. Відповідно до Регламенту умови охорони є однаковими як для промислових зразків, які підлягають реєстрації, так і для промислових зразків, які отримують охорону без реєстрації [4].

Так, для отримання правової охорони промисловий зразок має бути:

- новим, тобто не повинно бути ідентичного промислового зразка, який був оприлюднений до дати, коли промисловий зразок, щодо якого вимагається охорона, вперше був оприлюднений;

- мати індивідуальний характер, тобто загальне враження, яке він справляє на інформованого користувача повинно відрізнятися від загального враження, яке справляється на такого користувача будь-яким промисловим зразком, який було оприлюднене .

Незареєстрований промисловий зразок наділяє свого власника правом перешкоджати лише умисному копіюванню цього дизайну, тобто дає право власнику забороняти комерційному використанню дизайну тільки, якщо його використання є результатом копіювання. У разі, якщо дизайн був створений самостійно іншим дизайнером (іншими словами, якщо дизайнер зможе довести, що він не знав про існування захищеного дизайну), то це не буде вважатися порушенням.

Існування охорони незареєстрованих промислових зразків надало можливість багатьом виробникам захистити свої права. Так, у Великобританії діє захист як для зареєстрованих, так і для незареєстрованих дизайнерських рішень на підставі Акту про авторські права, дизайни і патенти 1988 р. (Copyright Designs and Patents Act 1988). Серед найбільш гучних процесів по боротьбі з піратством в індустрії моди у цій країні слід виділити позов Chloe проти Top Shop. Chloe подав у суд на Topshop за те, що той скопіював модель сукні з круїзної колекції. Суть справи полягала у тому, що Topshop скопіював жовтий сарафан Chloe з накладними кишеньками, який коштував 185 фунтів, і у Topshop практично ідентична модель продавалася за ціною 35 фунтів. В результаті за рішенням суду у Topshop було вилучено з продажу та зобов'язано знищити близько 2 тис. суконь. Крім того, суд постановив виплатити Chloe 12 тис. фунтів у якості компенсації [1].

Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами (далі – Угода про асоціацію), з іншої сторони має бути

забезпечено захист незареєстрованих промислових зразків. Зокрема, частина п'ята статті 213 Угоди про асоціацію передбачає надання обмеженої правової охорони незареєстрованим промисловим зразкам, тобто таким, що одержують правову охорону без проходження процедури патентування та отримання охоронного документа. Це особливо актуально в умовах, коли, зважаючи на специфіку ринку, вироби швидко морально застарівають, а відтак не приносять очікуваного прибутку (наприклад, фасон одягу, дизайн етикетки тощо). У таких випадках виробник, як правило, відмовляється від проходження тривалої процедури патентування та сплати передбачених законодавством зборів. Разом з тим він все ж зацікавлений у певному рівні правової охорони результату його творчої діяльності [6].

Також Угодою про асоціацію передбачається, що незареєстрованим промисловим зразкам, доведеним до загального відома, надаватимуться такі ж виключні права, як і зареєстрованим промисловим зразкам. Ця норма повинна стимулювати виробників на виробництво та виведення нових моделей на ринок, не побоюючись, що їх дизайн можуть вкрати конкуренти.

Наразі, в Україні зареєстрований проект Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони промислових зразків”, у якому передбачено положення, що незареєстрований промисловий зразок охороняється як такий у зв'язку з доведенням його до загального відома. Також пропонується доповнити Цивільний кодекс України положенням, що майнові права інтелектуальної власності на незареєстрований промисловий зразок є чинними протягом трьох років, що відліковуються від дати доведення його до загального відома [5].

Таким чином, запровадження інституту охорони незареєстрованих промислових зразків є важливим для дизайнерських рішень, що користуються попитом короткий період часу. Проходження тривалих процедур реєстрації, які потребують значних фінансових витрат стосовно них є недоцільним. У Європейському Союзі сформована система охорони незареєстрованих промислових зразків, що дає можливість виробникам швидко реагувати на порушення конкурентів і відновлювати порушені права. Наразі в Україні в рамках Угоди про асоціацію розпочався процес розроблення правового підґрунтя охорони незареєстрованих дизайнерських рішень.

Список використаних джерел:

1. Пашковська Т. Fashion Law: копіювати не можна заборонити! *Юридична газета*. URL: <http://jur-azeta.com/publications/practice/zahist-intelektualnoyi-vlasnosti-avtorske-pravo/fashion-law-kopiyuvati-ne-mozhna-zaboroniti.html>
2. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15 грудня 1993 р. № № 3688-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 7. С. 34.
3. Про правову охорону промислових зразків: Директиви Європейського Парламенту та Ради 98/71 ЄС від 13 жовтня 1998 року. *Офіційний вісник Європейських Спільнот*. С. 841–844.

4. Про промислові зразки Спільноти: Регламент Ради ЄС від 12.12.2001 р. № 6/2002. *Офіційний вісник Європейських Спільнот*. С. 845–894.
5. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони промислових зразків. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53758
6. *Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 30.11.2015 р. № 984_011*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011

* * *

Хмара С. С., студентка Юридичного інституту ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана».

Науковий керівник:

Білоусова Н. О., доцент
Юридичного інституту ДВНЗ
«КНЕУ імені Вадима Гетьмана»,
к.ю.н., доцент.

ПРАВОВА ОХОРОНА ТОРГОВЕЛЬНИХ МАРОК І ГЕОГРАФІЧНИХ ЗАЗНАЧЕНЬ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах безперервного зростання рівня технологізації та інформатизації суспільства виникає потреба у постійному вдосконаленні правоохоронного механізму в галузі використання результатів інтелектуальної діяльності. Під впливом нормативних змін безпосередньо змінюється сам характер цивільно-правового регулювання сфери інтелектуальної власності, посилюється захист результатів інтелектуальної діяльності із боку держави. Тому на сьогоднішній день не останнє місце займає проблема реформування законодавства у вказаній сфері в контексті євроінтеграційних процесів в Україні.

Наша країна взяла на себе зобов'язання щодо поступової адаптації національного законодавства до *acquis communautaire* відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами (далі – Угода), що набула чинності 1 вересня 2017 року. І якщо взяти до уваги те, що Україна не є членом Європейського Союзу, обсяг норм, що підлягають обов'язковій прямій імплементації до законодавства України обмежується лише положеннями вказаної Угоди.

Саме тому критично важливим для руху євроінтеграційним вектором є узгодження існуючого нормативного матеріалу з концепцією та загальними підходами, визначеними Цивільним кодексом України з урахуванням положень Угоди, глава 9 розділу IV якої містить відповідні вимоги й стандарти щодо охорони

прав інтелектуальної власності, що охоплює 96 із 486 норм Угоди (ст. ст. 157-252) [8].

Питанню правової охорони торговельних марок присвячено підрозділ 2 розділу IV глави 9 Угоди (ст. 192-200) [8]. У сфері правової охорони торговельних марок законодавство України в цілому відповідає вимогам і стандартам охорони, встановленим Угодою. Водночас норми ст. ст. 197 та 198 передбачають можливість анулювання реєстрації торговельної марки, якщо протягом безперервного 5-річного періоду її не було введено в користування на відповідній території для товарів або послуг, щодо яких вона зареєстрована, і відсутні належні причини для невикористання. Нині Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [6] встановлює трирічний період невикористання знаку, що може бути підставою для дострокового припинення дії свідоцтва. Положення Угоди також фіксують додаткові умови неможливості анулювання прав власника торговельної марки: якщо протягом проміжку часу між закінченням п'ятирічного періоду та поданням заяви про анулювання розпочалося або було поновлено реальне використання торговельної марки. При цьому не береться до уваги початок використання протягом тримісячного періоду, що передує заяві про анулювання, яке розпочалося відразу після закінчення безперервного п'ятирічного періоду невикористання, якщо підготовка до початку або поновлення використання здійснювалася лише у зв'язку з тим, що власник усвідомлює можливість подання заяви про анулювання [2, с. 67].

Не можна не звернути увагу на те, що паралельно з реформою системи охорони інтелектуальної власності в Україні на рівні Європейського Союзу протягом 2015-2017 років також проходила реформа сфери охорони прав на торговельні марки. При цьому відносно новий проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони інтелектуальної (промислової) власності», який був зареєстрований у Верховній Раді України за №5699 від 23.01.2017 р. (ВРУ провалила прийняття законопроекту на сесії 04.09.2018 [7]) станом на сьогодні вже не повністю відповідає нормам законодавства Євросоюзу, передбаченим новими регламентами.

Особливу увагу Угода також приділяє охороні прав на географічні зазначення. Питанню правової охорони географічних зазначень присвячено підрозділ 3 розділу IV глави 9 Угоди (ст. 201-211) [8]. З метою забезпечення виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС Кабінет Міністрів України постановою від 25.10.2017 року № 1106 затвердив План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [5]. Заходи щодо забезпечення охорони географічних зазначень передбачені пунктами 114-120, 139-155 цього Плану і, зокрема, передбачають виконання ст. 201-211 та додатків XXII-A, B, C і D Угоди й імплементацію Регламентів ЄС № 110/2008, № 1151/2012, 251/2014. Вказані завдання щодо

вдосконалення механізмів охорони географічних зазначень Кабінет Міністрів України планує реалізувати до 31.12.2023 року.

Разом з тим Україна, підписавши Угоду, взяла на себе зобов'язання забезпечити правову охорону значної кількості географічних зазначень європейських товаровиробників, наведених у Додатку XXII-C до Угоди («Географічні зазначення для сільськогосподарських і харчових продуктів») та Додатку XXII-D до Угоди («Географічні зазначення для вин, ароматизованих вин і спиртних напоїв») до такого рівня, який встановлено її національним законодавством [3, с. 55]. Угодою також фіксується 10-річний перехідний період щодо охорони таких географічних зазначень Європейського Союзу, як Champagne, Cognac, Madera, Porto, Jerez, Armagnac, Tokaj та 7-річний період для охорони географічних зазначень таких харчових продуктів, як Parmigiano Reggiano, Roquefort, Feta. Продукти, вироблені й марковані згідно з національним законодавством такими географічними зазначеннями, після набрання чинності Угодою та до закінчення встановленого періоду можуть продаватися на території країни їх походження доти, доки не закінчаться на складі. З підписанням Угоди наша держава взяла зобов'язання захищати на своїй території географічні зазначення ЄС сільськогосподарської продукції та продуктів харчування, вин, алкоголю й ароматизованих вин [8, ст. 202]. У нормах Угоди міститься чіткий перелік охоронюваних географічних зазначень на території України. Зауважимо, що встановлений перелік насамперед обмежує інтереси національного товаровиробника, позаяк поряд із майже 3000 європейських географічних зазначень, згадується лише про 2 географічні зазначення українських вин: «Новий Світ» та «Сонячна долина», а це навіть менше, ніж зареєстровано в Державному реєстрі України назв місць походження та географічних зазначень походження товарів [4, с. 134]. Адже, за даними цього реєстру, наразі в Україні зареєстровано 42 об'єкти права інтелектуальної власності як географічні зазначення [1]. Серед них найбільш відомі такі зазначення мінеральних вод: «Миргородська», «Поляна Квасова», «Трускавецька»; вин ігристих: «Новий Світ», «Золота Балка», «Балаклава»; вин: «Таврія», «Магарач». Крім зазначених вин, зі свого боку ЄС також дозволяє Україні зберегти за собою право вживати в торгівлі певні назви, що є найменуваннями географічних областей у складі території країни, наприклад: Галичина, Карпати, Таврія, Ірпінь, Чорноморський район, тощо.

Підсумовуючи розгляд основних положень Угоди, у частині охорони інтелектуальної власності, норм національного законодавства, що регулює відносини з приводу використання результатів інтелектуальної творчої діяльності, слід наголосити, що в цілому чинне законодавство України в галузі інтелектуальної власності відповідає стандартам охорони, встановленим у міжнародних договорах та в Угоді. Однак, значна кількість положень Угоди потребує своєї імплементації в національне законодавство шляхом внесення змін до ЦК України, так і шляхом оновлення спеціального законодавства щодо охорони окремих об'єктів права інтелектуальної власності.

В цілому можна констатувати, що розпочатий процес гармонізації національного законодавства зі стандартами ЄС міцно вкоренився в реалії української нормотворчості. За останні декілька років процес адаптації вітчизняного законодавства у сфері інтелектуальної власності до права ЄС просунувся набагато далі, ніж за всі роки незалежності. Неможливо не помітити позитивних зрушень, але разом з тим вистачає гальмуючих і негативних факторів, що ускладнюють процес адаптації (відсутність політичної волі у законодавчого органу в прийнятті реформ, як приклад). Ключове місце в процесі адаптації безперечно належить Угоді, яка визначає правову основу співпраці між Україною та ЄС у сфері інтелектуальної власності, що охоплює різні об'єкти права інтелектуальної власності, зокрема, торговельні марки й географічні зазначення. Наближення українського законодавства до норм ЄС з питань охорони торговельних марок та географічних зазначень безперечно позитивно стимулює розвиток національних товаровиробників, оскільки окрім належного захисту їх прав, надає перспективи доступу українським виробникам на ринок ЄС. Для європейської спільноти належна охорона та реалізація прав інтелектуальної власності на торговельні марки та географічні зазначення розглядається як невід'ємна умова ефективного розвитку економіки, важливий фактор підвищення конкурентоспроможності продукції, захисту від недобросовісної конкуренції, виступає маркером готовності до плідного економічного співробітництва.

Україна – молода держава з великим потенціалом, яка зараз, як ніколи, стала на шлях нових перетворень, це дає унікальну можливість розвитку, до якої прогнули минулі покоління українців. Впровадження європейських стандартів у життя дасть не лише можливість в подальшому набути членства у Європейському Союзі, а що більш важливо, дозволить підняти рівень суспільного та економічного розвитку в країні, настільки тісно інкорпорувати Україну в економічне життя Європи, що можливо саме членство в ЄС вже і не буде потрібно (як це не потрібно наприклад Норвегії).

Список використаних джерел:

1. Відомості Державного реєстру України назв місць походження та географічних зазначень походження товарів і прав на використання зареєстрованих кваліфікованих зазначень походження товарів (КЗПТ). URL: http://www.uipv.org/ua/kzpt_Uk (дата звернення: 13.04.2019).
2. Кодинець А. О. Реформування системи охорони інтелектуальної власності в умовах євроінтеграційних процесів в Україні. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2014. № 4(2). С. 65-72.
3. Криволапчук В. Правова охорона географічних зазначень у контексті угоди про асоціацію між Україною та ЄС. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2018. № 3. С. 51–59.
4. Міненко М. А., Матвеев В. В. Проблема використання географічних зазначень та найменувань українськими виноробами. *Збірник наукових праць Таврійського*

- державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2014. № 4 (28). С. 133–137.
5. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: постанова Кабінет Міністрів України від 25.11.2017 р. № 1106. *Офіційний вісник України*. № 24. 2018. Ст. 852.
  6. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15.12.1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 7. Ст. 36.
  7. Рада провалила законопроект щодо боротьби з «патентним троллінгом». *РБК Україна*. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/rada-prinyala-osnovu-proekt-borby-patentnym-1536059657.html> (дата звернення 15.04.2019).
  8. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. *Офіційний вісник України*. № 75. 2014. Т. 1. Ст. 2125.

* * *

Яковенко І. Л., студентка
Юридичного інституту ДВНЗ
«КНЕУ імені Вадима Гетьмана».
Науковий керівник:
Білоусова Н. О., доцент
Юридичного інституту ДВНЗ
«КНЕУ імені Вадима Гетьмана»,
к.ю.н., доцент.

ПАТЕНТУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ: ЗМІНА ПАРАДИГМИ

Відповідно до статті 4 Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право комп'ютерні програми охороняються як літературні твори. Така охорона застосовується до комп'ютерних програм незалежно від способу або форми їх вираження [1].

Реєстрація прав на комп'ютерну програму у Державному реєстрі свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір є інструментом, який сприяє охороні авторських прав на цей об'єкт. Вона полегшує доведення наявності авторських прав на комп'ютерну програму та є доказом опублікування відомостей про авторсько-правову охорону конкретної комп'ютерної програми.

Стаття 51 Закону України «Про авторське право і суміжні права»[1] передбачає, що захист особистих немайнових і майнових прав суб'єктів авторського права і суміжних прав здійснюється в порядку, встановленому адміністративним, цивільним і кримінальним законодавством. Аналіз судової практики дозволяє зробити висновок, що спори щодо комп'ютерних програм найчастіше виникають з приводу визначення автора чи власника даного об'єкта.

Порядок реєстрації авторського права на комп'ютерні програми в Україні здійснюється відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права»[1] та постанови Кабінету Міністрів України «Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір»[5].

Головною проблемою ми вважаємо недостатність охорони авторським правом комп'ютерних програм, поширюється що охороняє тільки текст коду, а функції програмного забезпечення залишаються незахищеними.

Доцільно погодитися із думкою Паська Т.Г., який зазначає, що незважаючи на те, що реєстрація є достатньо ефективним інструментом, не варто забувати, що авторським правом охороняється лише форма вираження об'єктів і втілення ідей, але не сутність об'єктів і не самі ідеї. Авторське право може охороняти об'єкти права інтелектуальної власності від загального відтворення програми, а також від копіювання комп'ютерного коду, але не від наслідування чи запозичення технології, яку являє собою комп'ютерна програма [11].

В цілому комп'ютерна програма не виключена з переліку об'єктів у Законі України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [3], але у п.2.5. Правил складання і подання заявки на винахід і корисну модель є пряме виключення [4].

Цікаву юридичну позицію можна зустріти на інформаційному ресурсі “Law-right”[9]. По-перше, комп'ютерна програма має гібридну природу в тому сенсі, що складається як з тексту (вихідний код), так і з функції (виконує певну дію). Вихідний код не може бути побачений клієнтами комп'ютерної програми і перетворений внаслідок компіляції. Крім того, текст комп'ютерної програми та її дія принципово незалежні один від одного. Дві програми з різними текстами можуть мати повністю еквівалентну дію, тобто інша особа, програму, що має однакову дію, але зовсім інший текст. Тому слід зазначити, що аспект дії є основним в комп'ютерній програмі. Якщо подивитися на це питання під іншим кутом, то варто сказати що на ринку такі програми (з однаковою дією) розглядаються як замітники, аналоги незалежно від того, чи мають вони однаковий текст чи ні.

Захист авторським правом не достатній, якщо ми хочемо захистити щось більше, ніж алгоритм, через можливість втілення задачі, яку вирішує програма в іншому програмному коді. Патентування програми забезпечує кращий захист, тому що таким чином надається захист функціям, які виконує комп'ютерна програма, незалежно від коду за допомогою якого вона написана.

Розглянемо положення національного патентного законодавства у порівнянні зі відповідним законодавством США. Так, у Наказі МОН України «Про затвердження Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель» [4] вказано, що комп'ютерні програми не визнаються винаходами, адже сутність комп'ютерної програми не підпадає ні під визначення продукту, як об'єкта технологій, ні процесу, як об'єкта технологій.

Як уявляється, патентування програмного забезпечення у США є можливим завдяки положенню патентного законодавства відповідно до якого до

патентоздатних можуть бути віднесені «всі об'єкти, зроблені руками людини». Також не менш важливим є те, що об'єкти, які патентуються, описуються не тільки за допомогою характеристик об'єкта, системи і способу (наявність програмних модулів і послідовність операцій, що здійснюються за їх допомогою), а й за допомогою розкриття функцій таких модулів.

Як нам відомо, США є країною Common Law, тому важливо звернутися до судової практики, зокрема, рішення Верховного Суду США 1981 року у справі Diamond проти Diehr, де фігурувала комп'ютерна програма. Рішення суду закріпило, якщо програма має прив'язку до матеріального носія (програма записана, наприклад, на диску) то можливо одержати патентну охорону на об'єкти інформаційних технологій [6].

Потрібно сказати, що, отримання патенту це тривала і дорога процедура, а комп'ютерні програми швидко застарівають. Ще одна велика перевага патентування в тому, що охорона поширюється на всі модифікації, оновлення, альтернативні форми, переписування коду іншим способом із збереженням функціональності. Прикладом є підходи до складання патентного опису компаній Apple та Samsung. В описі патентів ці компанії вживають деякі формулювання, які на нашу думку самі по собі запобігають виготовленню подібних об'єктів, не те щоби копій. Наприклад, часто в описах об'єктів зустрічається: формули винаходу не призначені для обмеження конкретних розкритих форм, а скоріше для охоплення всіх модифікацій, еквівалентів і альтернатив, які підпадають під дух і обсяг цього розкриття. Також вказується, що відповідні результати можуть бути досягнуті, якщо описані методи виконуються в іншому порядку, та/або якщо компоненти описаної системи, архітектури, пристрою або схеми об'єднані різним чином і/або замінені або доповнені іншими компонентами або їх еквівалентами. Так, ці компанії, на нашу думку запобігають тому, щоб в майбутньому патентувати подібні об'єкти, які виготовлені на тій же основі, яка вказана в попередніх патентах [7].

Скориставшись порадою Паська Т.Г., доцільно охороняти комп'ютерну програму за принципом «Парасольки»: отримавши на неї свідоцтво про авторське право, патент на промисловий зразок (design patent) та свідоцтво на знак для товарів і послуг для назви [11].

Отже, ми пропонуємо надати патентну охорону комп'ютерним програмам, сутністю яких є технологія. Ми вважаємо, що якщо певна технологія реалізується через комп'ютерну програму або втілена в такій комп'ютерній програмі, вона вирішує певну технічну задачу, тому має право бути захищена як винахід або корисна модель. Патент здатен захистити принцип роботи комп'ютерної програми та метод її роботи, чого не дає авторське право. Це надає безліч переваг.

По-перше, вирішення технічної задачі (певна технологія), а з нею сама ідея автора є захищеною.

По-друге, патентна охорона поширюється на всі модифікації і покращення даного об'єкта, що ефективніше охороняє програму і усуває необхідність вдаватися додатково до патентування модифікацій таких об'єктів. Тому ви пропонуємо

передбачити право заявника зазначати в патенті заявці (описі винаходу (корисної моделі) про те, що охорона поширюється на альтернативні форми і модифікації винаходу.

Звичайно такі зміни потребують трансформації патентного законодавства, а саме ми пропонуємо передбачити вимоги до формули такого виду винаходу, який втілений у комп'ютерній програмі чи програмному забезпеченні та вимоги до патентного опису.

З іншого боку для забезпечення балансу інтересів патентовласника і суспільства, вважаємо за необхідне закріпити інструменти для обмеження патентної монополії, враховуючи швидкий розвиток цієї галузі техніки – наприклад, якщо даний винахід не використовуватиметься більше 2-х або 3-х років – то передбачити дострокове припинення патенту на такий об'єкт.

Список використаних джерел:

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 №793-ХІІ Дата оновлення: 11.07.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
2. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право: прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_770
3. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 23.12.93. N 3769-ХІІ Дата оновлення: 01.06.2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>
4. Про затвердження Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель: Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.01.2001. N 22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0173-01>
5. Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 р. N 1756. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1756-2001-%D0%BF>
6. Diamond v. Diehr U.S. Supreme Court Browse cases. 1981. URL: <https://casetext.com/case/diamond-v-diehr-ii>.
7. United States Patent and Trademark Office. 2018. URL: <http://pdfpiw.uspto.gov>
8. General information concerning patents. United states patent and trademark office. 2015. URL: <https://www.uspto.gov/patents-getting-started/general-information-concerning-patents#heading>.
9. Is copyright an appropriate protection for computer programs? Law Right. – 2016. URL: https://www.law-right.com/is-copyright-an-appropriate-protection-for-computer-programs/#_ftnref1.
10. Реєстрація комп'ютерних програм і баз даних в Україні. Михайлюк, Сороколат і партнери URL: <https://www.msp-patent.com.ua/ua/registraciya-programm-dlya-ehvm-i-baz-dannykh-v-ukraine.html>.
11. Пасько Т. Г. Комп'ютерні програми та їх правова охорона. 2018. URL: http://ukrainepravo.com/legal_publications/essay-on-it

* * *

Мінченко Н. В., н.с. НДІ ІВ НАПрН України.

СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА ТОРГОВЕЛЬНИХ МАРОК. ПОГЛЯД ЕКСПЕРТА

При проведенні експертизи торговельних марок судові експерти стикаються з різними ситуаціями, різноманітними варіантами порушення прав на торговельну марку.

Розглянемо конкретний приклад судового спору між компанією DIAGEO BRANDS B.V. (Діаджео Брендз Бі.Ві.) та Товариством з обмеженою відповідальністю «Сімферопольський вино-коньячний завод» і Державною службою інтелектуальної власності України (на той час, коли розглядався даний спір, діяла ще Державна служба інтелектуальної власності України) про визнання торговельних марок добре відомими, визнання недійсними свідоцтв України № 206769, № 206770, № 206771 на знаки для товарів і послуг та припинення порушення прав на торговельні марки.

На вирішення судової експертизи зокрема були поставлені наступні питання:

1. Чи є знак для товарів і послуг за **Jack Talker Blue Level** / **Джек Толкер Блю Левел** свідоцтвом України № 206769 схожим настільки, що його можна сплутати з раніше зареєстрованими в Україні торговельними марками «Johnnie Walker», «Red Label», «Black Label», «Blue Label» відповідно за свідоцтвами України № 3764, № 3763, № 3759 та № 39859 стосовно товарів 33 класу Міжнародної класифікації товарів і послуг для реєстрації знаків?

2. Чи є знак для товарів і послуг **Jack Talker Red Level** / **Джек Толкер Ред Левел** за свідоцтвом України № 206770 схожим настільки, що його можна сплутати з раніше зареєстрованими в Україні торговельними марками «Johnnie Walker», «Red Label», «Black Label», «Blue Label» відповідно за свідоцтвами України № 3764, № 3763, № 3759 та № 39859 стосовно товарів 33 класу Міжнародної класифікації товарів і послуг для реєстрації знаків?

3. Чи є знак для товарів і послуг **Jack Talker Black Level** / **Джек Толкер Блек Левел** за свідоцтвом України № 206771 схожим настільки, що його можна сплутати з раніше зареєстрованими в Україні торговельними марками «Johnnie Walker», «Red Label», «Black Label», «Blue Label» відповідно за свідоцтвами України № 3764, № 3763, № 3759 та № 39859 стосовно товарів 33 класу Міжнародної класифікації товарів і послуг для реєстрації знаків?

4. Чи є знаки для товарів і послуг за **Jack Talker Blue Level** / **Джек Толкер Блю Левел** свідоцтвом

України № 206769, **Jack Talker Red Level** Джек Толкер Ред Левел за свідоцтвом України № 206770, **Jack Talker Black Level** Джек Толкер Блек Левел за свідоцтвом України № 206771 такими, що можуть ввести в оману щодо особи, яка виробляє товар 33 класу Міжнародної класифікації товарів і послуг для реєстрації знаків, тобто стосовно DIAGEO BRANDS B.V. (Діаджео Брендз Бі.Ві.)?

Згідно з п. 4 ст. 5 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» *«Обсяг правової охорони, що надається, визначається зображенням знака та переліком товарів і послуг, внесеними до Реєстру, і засвідчується свідоцтвом з наведеними у ньому копією внесеного до Реєстру зображення знака та переліком товарів і послуг»* [1].

Відповідно до Інтерактивної БД «Зареєстровані в Україні знаки для товарів і послуг» [2] за свідоцтвами України № 206769, № 206770, № 206771, № 3764, № 3763, № 3759 та № 39859 зареєстровано наступні торговельні марки (Таблиця 1):

Таблиця 1

Зареєстрована торговельна марка	Номер свідоцтва та його власник
Jack Talker Blue Level Джек Толкер Блю Левел	№ 206769 ТОВ «Сімферопольський вино-коньячний завод», м. Дніпропетровськ
Jack Talker Red Level Джек Толкер Ред Левел	№ 206770 ТОВ «Сімферопольський вино-коньячний завод», м. Дніпропетровськ
Jack Talker Black Level Джек Толкер Блек Левел	№ 206771 ТОВ «Сімферопольський вино-коньячний завод», м. Дніпропетровськ
JOHNNIE WALKER	№ 3764 Діаджео Брендз Бі.Ві. Амстердам, Нідерланди
RED LABEL	№ 3763 Діаджео Брендз Бі.Ві. Амстердам, Нідерланди
BLACK LABEL	№ 3759 Діаджео Брендз Бі.Ві. Амстердам, Нідерланди
BLUE LABEL	№ 39859 Діаджео Брендз Бі.Ві. Амстердам, Нідерланди

Наведені торговельні марки є словесними, зареєстровані стандартним шрифтом без зазначення кольорової гами. У ст. 5 С (2) Паризької конвенції міститься норма: *«Применение товарного знака его владельцем в такой форме, которая отличается от зарегистрированной (...) лишь отдельными элементами, не изменяющими отличительного характера знака, не влечет за собой признания недействительности регистрации и не ограничивает охрану, предоставленную*

знаку» [4]. Відповідно до зазначеної норми, наведені вище зареєстровані торговельні марки можуть використовуватися у будь-якій формі, з використанням будь-якої гарнітури або кольору, їх можна відтворювати будь-яким шрифтом та у сукупності з додатковими елементами, за умови, що зареєстровані марки зберігають свій відрізняльний характер.

Складемо порівняльну таблицю 2 досліджуваних торговельних марок: у формі, як їх зареєстровано, та у формі, як вони використовуються на товарі.

Таблиця 2

Торговельна марка у формі, у якій її зареєстровано	Торговельна марка у формі, у якій вона використовується на товарі
<p>Jack Talker Blue Level Джек Толкер Блю Левел</p>	
<p>Jack Talker Red Level Джек Толкер Ред Левел</p>	
<p>Jack Talker Black Level Джек Толкер Блек Левел</p>	

<p>TM JOHNNIE WALKER</p> <p>TM BLUE LABEL</p>	
<p>TM JOHNNIE WALKER</p> <p>TM RED LABEL</p>	
<p>TM JOHNNIE WALKER</p> <p>TM BLACK LABEL</p>	

При наданні відповіді на питання щодо схожості зареєстрованих торговельних марок настільки, що їх можна сплутати, експерт повинен провести порівняльне дослідження зазначених зареєстрованих торговельних марок. Проте, у цьому конкретному випадку виникає питання: при проведенні порівняльного дослідження зареєстрованих торговельних марок, у якій саме формі досліджуваних об'єктів експерт повинен проводити порівняння – у тій в якій знаки зареєстровані (порівняльна таблиця 3), чи у тій, в якій знаки використовуються на товарі (порівняльна таблиця 4).

Таблиця 3

<p>Торговельні марки, права на які належать ТОВ «Сімферопольський вино-коньячний завод» (м. Дніпропетровськ)</p>	<p>Торговельні марки, права на які належать Діаджео Брендз Бі.Ві. Амстердам, Нідерланди</p>
--	---

<p>Jack Talker Blue Level Джек Толкер Блю Левел</p> <p>Jack Talker Red Level Джек Толкер Ред Левел</p> <p>Jack Talker Black Level Джек Толкер Блек Левел</p>	<p>JOHNNIE WALKER</p> <p>BLUE LABEL</p> <p>RED LABEL</p> <p>BLACK LABEL</p>
---	---

Таблиця 4

Використання торговельних марок, права на які належать ТОВ «Сімферопольський вино-коньячний завод», на товарі

Використання торговельних марок, права на які належать Діаджео Брендз Бі.Ві., на товарі

Відповідно до Методичних рекомендацій з окремих питань проведення експертизи заявки на знак для товарів і послуг, схвалених рішенням Колегії Державної служби інтелектуальної власності України [3]: *«Позначення вважається схожим настільки, що його можна сплутати з іншим позначенням, якщо воно асоціюється з ним в цілому, незважаючи на окрему різницю елементів.*

Встановлення схожості позначень має ґрунтуватися на комплексному, всебічному аналізі порівнюваних позначень, а саме: сприйнятті домінуючих і другорядних графічних елементів, співставленні звукового складу, асоціативного ряду, ступеню семантичної близькості.

Під час встановлення схожості позначення, що порівнюються, повинні розглядатися в цілому, без поділення на окремі елементи.

При цьому, головним є перше зорове сприйняття досліджуваних позначень. Саме перше зорове сприйняття будь-якого об'єкта має вплив на свідомість людини, аналогічним чином у свідомості споживача запам'ятовується і позначення».

Загалом експерт повинен проводити порівняльний аналіз зареєстрованих торговельних марок у тому вигляді, у якому вони внесені до реєстру. Проте, чи буде достатньо у даному випадку проведення такого аналізу для того, щоб надати правильні відповіді на поставлені питання.

Вбачається, що для цілей даного дослідження, для встановлення схожості або несхожості настільки, що їх можна сплутати порівнюваних торговельних марок, необхідно звернути увагу і враховувати при порівнянні саме конкретні приклади використання зазначених зареєстрованих позначень на товарі. Тобто, для надання відповідей на поставлені питання доцільно проводити порівняльний аналіз торговельних марок саме у тому вигляді, в якому з ними на ринку стикається споживач, який не бачить їх у реєстрі, як вони зареєстровані, а бачить саме нанесеними на конкретний товар. Крім того, як вбачається із матеріалів справи, саме у вигляді фактичного використання торговельних марок на ринку, Позивач просить суд визнати ці марки добре відомими (Johnnie Walker Blue Label, Johnnie Walker Red Label, Johnnie Walker Black Label).

Отже, у таких випадках, як той, що ми розглянули вище, при дослідженні питання щодо схожості торговельних марок настільки, що їх можна сплутати, доцільно враховувати фактичне використання зареєстрованих торговельних марок.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15 грудня 1993 р. № 3689-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 7, ст. 36 (зі змінами).
2. База даних «Зареєстровані в Україні знаки для товарів і послуг». - URL: <http://base.uipv.org/searchBUL/search.php?dbname=certtm>
3. Методичні рекомендації з окремих питань проведення експертизи заявки на знак для товарів і послуг, схвалені рішенням Колегії Державної служби інтелектуальної власності України від 18.03.2014, затверджені наказом ДП "УІПВ" від 07.04.2014 № 91. - URL: http://uipv.org/i_upload/file/metod-rek-znak-2014.pdf
4. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року (переглянута у Брюсселі 14 грудня 1900 р., у Вашингтоні 2 червня 1911 р., у Гаазі 6 листопада 1925 р., у Лондоні 2 червня 1934 р., у Лісабоні 31 жовтня 1958 р., у Стокгольмі 14 липня 1967 р., змінена 2 жовтня 1979 р.): набуття чинності для України 25 груд. 1991 р. /Зібрання чинних міжнародних договорів України. – 1990. – № 1.

* * *

Дем'яненко Е. О., студент КПІ ім. Ігоря Сікорського.
Науковий керівник:
Солончук І. В. старший викладач
КПІ ім. Ігоря Сікорського.

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

У сучасному інформаційному суспільстві, де результати розумової діяльності людини мають не меншу, а то і більшу цінність, ніж інші об'єкти матеріального світу, особливої актуальності набувають питання захисту прав власника та/або автора таких результатів, матеріальних чи нематеріальних. На даний момент як законодавство, так і судова практика у цій сфері перебувають на етапі формування. Тому наукові дослідження у сфері цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності є особливо важливими для розгляду.

В українській науковій літературі питання захисту прав інтелектуальної власності у цивільному судочинстві розглядалося такими науковцями, як Л. Боровик, О. Гумега, О. Штефан, Б. Кирдан, Ю. Неклесою, А. Кодинцем та іншими.

А. Кодинець слушно зазначає, що судові справи з приводу прав інтелектуальної власності зазвичай є однією із найбільш складних категорій таких справ, що пояснюється тим, що судді окрім знання суто процесуальних та правничих питань часто необхідні ще й суто технічні знання щодо предмета, який розглядається – певного об'єкта інтелектуальної власності [1]. Проте незважаючи на об'єктивне існування необхідності формування певних особливостей розгляду зазначених справ, на даний момент процедура їх розгляду суттєво не відрізняється від інших категорій цивільно-правових спорів. Отже, при розгляді особливостей зазначеного виду спорів необхідно розглядати не тільки та не стільки процедуру їх вирішення, яка не являє собою чогось суттєво відмінного від інших категорій справ, а особливі види рішень, які можуть прийматися судами у даній сфері.

Цивільний кодекс України у статті 16 зазначає десять основних способів захисту цивільних прав та інтересів, які, безсумнівно, відносяться і до права інтелектуальної власності. Проте з цього приводу необхідно зауважити, що, по-перше, у даній статті зазначено, що цей перелік не є вичерпним, що призводить до існування спеціальних способів захисту у даній сфері, і, по-друге, деякі із зазначених способів захисту є більш придатними саме для об'єктів права інтелектуальної власності, ніж інші. Розглянемо це питання докладніше.

Для прикладу можна розглянути право на виконання. Так, відповідно до статей 450, 451 Цивільного кодексу України первинним суб'єктом цього права є виконавець і його право інтелектуальної власності виникає з моменту першого виконання. Відповідно до статті 452 цього Кодексу, серед майнових прав такого суб'єкта є у тому числі виключне право дозволяти використання об'єкта суміжних прав, право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта суміжних прав, у тому числі забороняти таке використання [2].

Таким чином, з вищенаведеного випливає, що найбільш придатним способом захисту цього інтелектуального права є припинення дій, що порушують право – неправомірного виконання. Непридатним же у даному випадку виступає, наприклад, такий спосіб, як визнання незаконними рішень, дій чи бездіяльності державного органу – зазвичай такі рішення, дії чи бездіяльності виконання не стосуються ніяк.

Як інший приклад можна використати і патентні права. Так, як слушно зазначає А. Кодинець, патентні права і права на засоби індивідуалізації відповідно до чинного законодавства засвідчуються за допомогою державної реєстрації, з чого випливає, що найбільш актуальним способом їх оскарження буде вимога про визнання недійсним такого правочину. Щодо ж непридатних способів захисту таких прав, то серед них можна зазначити використання такого способу, як примусове виконання обов'язку в натурі, оскільки їх об'єктом є нематеріальні блага [1].

Звернемося також до певних особливих способів захисту прав інтелектуальної власності, зазначених у галузевому законодавстві. Варто зазначити, що прикладів таких способів є достатньо багато і мало не кожен вид відносин інтелектуальної власності має свій особливий спосіб захисту, адже кожен з таких видів відносин заслуговує на врахування певної специфіки, притаманної таким відносинам.

Самі відносини інтелектуальної власності загалом також мають свою специфіку щодо способів захисту порушеного чи оспорюваного права. Так, перш за все варто відзначити, що для захисту прав інтелектуальної власності судом можуть бути вжиті заходи, передбачені ст. 432 ЦК України, до яких відносяться вилучення з цивільного обороту товарів, що виготовлені з порушенням права інтелектуальної власності, знарядь та матеріалів, які використовувалися для їх виготовлення, застосування разового грошового стягнення тощо [2].

Цікавим є питання щодо застосування такого грошового стягнення. Так, щодо цього питання необхідно звернутися до вказаної статті 432 Цивільного кодексу України, відповідно до якої особливим способом судового захисту, що застосовується у межах системи прав інтелектуальної власності, є застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності. Щоправда, варто відзначити, що такий спосіб не поширюється на абсолютно всі види відносин у цій сфері, оскільки у вказаній статті зазначається, що «розмір стягнення визначається відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення». З вищенаведеного випливає, що застосування такого разового грошового стягнення, вказаного у цій статті, може відбуватися лише за умови, якщо спеціальне законодавство про охорону певного об'єкта інтелектуальної власності допускає таку можливість.

Способи захисту окремих видів об'єктів інтелектуальної власності можуть також бути зазначеними у спеціальних законах. Так, наприклад, Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [3] до таких спеціальних способів відносить усунення з товару, його упаковки незаконно використаного знака або позначення, схожого з ним настільки, що їх можна сплутати, знищення виготовлених зображень знака або такого позначення.

Звернімося також до авторського права. Так, наприклад, у абз. 2 ч. 1 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [4] особа, чиї права порушено, може звертатися до суду з вимогою щодо визнання та поновлення своїх прав, у тому числі про заборону дій, що порушують авторське право і (або) суміжні права чи створюють загрозу їх порушення. Особа також наділяється правом звертатися до суду з позовом про поновлення порушених прав та (або) припинення дій, що порушують авторське право та (або) суміжні права чи створюють загрозу їх порушення; подавати позови про відшкодування моральної (немайнової) шкоди; подавати позови про відшкодування збитків (матеріальної шкоди), включаючи упущену вигоду, або стягнення доходу, отриманого порушником внаслідок

порушення ним авторського права і (або) суміжних прав, або виплату компенсацій тощо.

Якщо ж звернутися до доктрини, то варто відзначити, що О. Штефан цілком справедливо особливо відзначає такий спосіб захисту порушеного авторського права, як публікація у засобах масової інформації повідомлення про те, що таке право було порушене (п. 1 ст. 43 вказаного Закону). Проте варто відзначити, що порядок такої публікації у законодавстві не вказаний і потребує окремого врегулювання [5].

Висновок. Отже, із розглянутого вище випливає, що захист права інтелектуальної власності має свої особливості, які полягають зокрема у способах їх захисту. Кожен за таких об'єктів права інтелектуальної власності може мати спосіб захисту, зазначений у спеціальному законодавстві; окрім того, не усі способи, зазначені у статті 16 Цивільного кодексу України, є придатними для застосування з будь-яким з таких об'єктів.

Список використаних джерел:

1. А. Кодинець. Захист прав інтелектуальної власності в умовах впровадження судової реформи. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/3/3.pdf> (дата звернення: 13.04.2019).
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 14.04.2019).
3. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3689. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12> (дата звернення: 15.04.2019).
4. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення: 15.04.2019).
5. Штефан Олена Олександрівна. Позовне провадження у справах з авторських і суміжних правовідносин у цивільному судочинстві України: дис... канд. юрид. Наук : 12.00.03. Національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ. 2000. - 241 арк. - арк. 224-241

* * *

Білоусова Н. О., доцент
Юридичного інституту ДВНЗ
«КНЕУ імені Вадима Гетьмана»,
к.ю.н., доцент.

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОВЖИВАННЯМ ПРАВОМ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Останнім часом піддається критиці вітчизняна патентна система у зв'язку із поширенням явища «патентного тролінгу» - різновидом зловживання правами на отримання патентів, що видаються під відповідальність патентовласника. Разом із тим, практика знає випадки, коли відбувається недобросовісна реєстрація і авторських прав. Доцільно розглянути ризики, які несуть подібні дії для учасників

цивільних відносин та інструменти, які дозволили б запобігати подібним зловживанням.

Як відомо, авторське право виникає з моменту створення твору і не потребує певних формальних процедур, тому реєстрація авторського права не є правостановлюючим фактом, але все ж має юридичне значення. Відповідно до частини 5 статті 11 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [1] передбачається, що суб'єкт авторського права у будь-який час протягом строку охорони авторського права може зареєструвати своє авторське право у відповідних державних реєстрах з певною метою: для засвідчення авторства (авторського права) на оприлюднений чи не оприлюднений твір, факту і дати опублікування твору чи договорів, які стосуються права автора на твір. Орган, що здійснює державну реєстрацію авторського права та договорів, що стосуються прав автора, опубліковує відомості про реєстрацію в офіційному бюлетені. Вказана публікація є повідомленням усім і кожному про наявність авторських прав у певного суб'єкта. Таким чином, державна реєстрація авторського права засвідчує певні юридичні факти: авторство, наявність авторського права, факт і дату опублікування твору.

Судова практика підтверджує, що факт державної реєстрації авторського права надає певні преференції суб'єкту. При вирішенні питання про те, якій стороні належить доводити обставини, що мають значення для справи про захист авторського права чи суміжних прав, судам слід виходити з того, що позивач повинен довести, зокрема, належність йому авторського права та/або суміжних прав чи права на їх захист, а також факт використання об'єктів даних прав відповідачем. У випадках, коли права автора засвідчено свідоцтвом, виданим в установленому порядку уповноваженим органом, власник майнових прав інтелектуальної власності, які було передано на зазначений у свідоцтві твір, звільняється від доведення належності йому відповідних прав; у таких випадках обов'язок доведення належності цих прав іншій особі, ніж та, що зазначена у свідоцтві, покладається на відповідача [2, п. 29]. Таким чином, суд фактично закріпив презумпцію належного суб'єкта авторських прав особи, яка зазначена як автор у свідоцтві про державну реєстрацію авторського права.

Ще однією важливою перевагою державної реєстрації авторського права є та обставина, що для видачі свідоцтва про право на спадщину на майно, право власності на яке підлягає державній реєстрації, спадкоємець зобов'язаний надати нотаріусу чи особі, які має право здійснити таку нотаріальну дію, документ, який посвідчує право власності спадкодавця на таке майно. Таким документом як раз виступає свідоцтво про державну реєстрацію авторського права на твір. У разі відсутності такої реєстрації спадкоємцю буде необхідно звертатися до суду про визнання за ним права власності [3, п.4.15].

У зв'язку із сказаним, розглянемо наступну практичну ситуацію: одна особа зареєструвала авторське право, неправдиво зазначивши себе як автора позначень цілого ряду будівельних компаній. Одна з цих компаній випадково виявила одну таку реєстрацію, об'єктом якої виступало позначення, що використовується цією

компанією у зв'язку із пропонуванням до продажу жилої нерухомості, назва твору звучала як «Зображення логотипу ЖК «.....». Які ризики закладаються такою реєстрацією для будівельної компанії? У разі, якщо така недобросовісна реєстрація не буде виявлена, будівельна компанія зареєструє позначення як свою торговельну марку, що зазвичай і здійснюється, і буде інвестувати кошти у рекламну компанію і, безпосередньо, у торговельну марку. Однак, одного дня вона може отримати позов про визнання свідоцтва на знак для товарів і послуг недійсним на підставі п. «в» статті 19 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [4] у зв'язку із тим, що заявка на знак була подана «з порушенням прав третіх осіб». Який можливий розвиток цієї ситуації: судовий процес, пов'язані з цим витрати, розповсюдження інформації про наявність судових процесів щодо цієї будівельної компанії, що негативно вплине на її репутацію, зменшить обсяг продажів та призведе до зменшення вартості її гудвілу.

Що фактично зробив такий недобросовісний реєстрант авторського права – видав себе за автора, зафіксувавши це через реєстрацію, однак, таку дію не можна кваліфікувати як порушення згідно із чинним законодавством у сфері авторського права. Удаваний автор не вчинив плагіат, оскільки плагіат – це оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору. Державна реєстрація не є опублікуванням (оприлюдненням) твору, але супроводжується опублікуванням відомостей про факт реєстрації. Таким чином, такі дії можна розглядати як зловживання правом, однак не як порушення права, тобто удаваному автору не загрожують санкції.

У розглянутій нами практичній ситуації будівельна компанія виявила недобросовісну реєстрацію і вчасно звернувшись до удаваного «автора» шляхом переговорів переконала його скасувати свою реєстрацію добровільно. Той звернувся із клопотанням до органа, що здійснив реєстрацію (Мінекономрозвитку), на підставі пунктів 24 і 25 Порядку державної реєстрації авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір [5] де сказано, що серед змін, які вносяться до Державного реєстру свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір вносяться, зокрема, зміни про визнання реєстрації недійсною, - така зміна до реєстру, як скасування реєстрації, відсутня. Усі зміни до реєстру можуть бути внесені на підставі рішення суду або клопотання автора чи довіреної особи автора. Мінекономрозвитку відмовило, вказавши, що внести зміни до реєстру щодо недійсності свідоцтва воно може лише за рішенням суду. Отже, склалася ситуація, що сам реєстрант не може ініціювати скасування своєї реєстрації, потрібно звертатися до суду, однак, до кого і з якими позовними вимогами? Нормативно-правовими актами не передбачено підстав для визнання державної реєстрації авторського права недійсною. Необхідно ініціювати судовий процес за позовом справжнього автора до удаваного автора і до Мінекономрозвитку. Зрозуміло, що це дуже ускладнює ситуацію, враховуючи той факт, що удаваний автор визнає свою провину і готовий добровільно ліквідувати наслідки своїх дій. Можна сказати, що варіантом врегулювання було би передання авторського права за договором від

удаваного автора до будівельної компанії, але тим самим буде визнано факт удаваного «авторства». Таким чином, навіть при добровільному варіанті вирішення цього конфлікту, не можна обійтися без судової тяганини.

Корисним у цьому контексті уявляється досвід США, законодавство якої після приєднання до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів не вимагає обов'язкової реєстрації у Бібліотеці Конгресу США для виникнення соругіт, де реєстрація також здійснюється без експертизи твору, однак де зареєстровані права мають певну преференцію на стадії їхнього захисту. Так, порядок скасування реєстрації авторського права детально викладено у Розділі щодо соругіт Збірки федеральних актів [6], а також деталізовані у Практичному керівництві Офісу з авторського права США у розділі Практичного керівництва «Пост-реєстраційні процедури» [7], який опубліковано на офіційному сайті Офісу з авторського права Бібліотеки Конгресу США. У Практичному керівництві розрізняють підстави та порядок добровільного скасування реєстрації та судове скасування реєстрації у випадку наявності спору про право. У добровільному порядку реєстрація скасовується за ініціативою Офісу у певних, визначених Практичним керівництвом випадках, або за ініціативою самого заявника, за умови, що він подасть коректно підписану заяву, чітко ідентифікувавши себе та твір.

У зв'язку із цим, вважаємо за необхідне нормативно встановити підстави для скасування реєстрації авторського права на твір за ініціативою самого власника свідоцтва, підстави для скасування реєстрації в адміністративному порядку органом, що здійснив реєстрацію, та підстави для визнання реєстрації недійсною за рішенням суду. Навіть якщо реєстрація авторського права не має правовстановлюючого значення, але все ж вона несе певні юридичні наслідки, це означає, що має бути врегульований не лише порядок її вчинення, але і порядок її анулювання. Цього вимагає і конституційний принцип, закріплений у статті 19 Конституції України[8], відповідно до якого органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Завдяки такому унормуванню добросовісним учасникам цивільних відносин будуть надані інструменти для захисту від недобросовісних дій щодо державної реєстрації авторських прав.

Список використаних джерел:

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>. (25.04.2019)
2. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17.10.2012 № 12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12>. (25.04.2019)
3. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: наказ Міністерства юстиції України № 296/5 від 22.02.2012, Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 22 лютого 2012 р. за № 282/20595. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>. (25.04.2019)

4. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15.12.1993р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12>. (25.04.2019)
5. Порядок державної реєстрації авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір: постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 р. N 1756. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1756-2001-%D0%BF>. (25.04.2019)
6. Code of Federal Regulations Title 37: Patents, Trademarks, and Copyrights Part 201—GENERAL PROVISIONS. URL: <https://www.copyright.gov/title37/201/37cfr201-7.html>. (25.04.2019)
7. Compendium Of U.S. Copyright Office Practices. URL: <https://copyright.gov/comp3/chap1800/ch1800-post-registration.pdf>. (25.04.2019)
8. Конституція України від 28.06.1996р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. (25.04.2019)

* * *

Бабич А. Е., студентка КПП ім. Ігоря Сікорського.
Науковий керівник:
Цибулов П. М., професор КПП ім. Ігоря Сікорського, д.ю.н., професор.

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В КІНОМОТОГРАФІЇ

З моменту здобуття Україною незалежності почали відбуватися значні зміни в законодавстві, зокрема в правовому регулюванні відносин у сфері кінематографії. Так, у Законі України «Про державну підтримку кінематографії в Україні» від 23.03.2017 р. № 1977-VIII, та в Законі України «Про авторське право та суміжні права» від 23.12.1993 р. № 3792-XII,- визначені такі правопорушення, як камкординг та піратство, що заважають розвитку кінематографії в Україні через неможливість виправдати витрачені кошти на створення фільмів. Це негативно впливає на стан культурного розвитку громадян України в цілому. Тому, дослідження змісту цих правопорушень та способів боротьби з ними - є актуальним завданням.

Камкординг – це відеозапис аудіовізуального твору під час його публічної демонстрації в кінотеатрах, інших кіно видовищних закладах особами, які перебувають у тому самому приміщенні, де відбувається така публічна демонстрація, для будь-яких цілей без дозволу суб'єкта авторського права або суміжних прав [1]. Сам по собі він являє собою незаконний відеозапис аудіовізуального твору з метою його подальшого використання без дозволу правовласників і виплати їм винагороди. Як наслідок - зменшується кількість глядачів у кінотеатрах та завдаються збитки володільцям прав на даний твір.

Частиною 1 статті 176 Кримінального кодексу України передбачається відповідальність за вчинення вищезазначеного правопорушення, а саме: «Незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва,

комп'ютерних програм і баз даних, а так само незаконне відтворення, розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо- та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, камкординг, кардшейрінг або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, а також фінансування таких дій, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі,- караються штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк» [2].

Щодо досвіду зарубіжних країн, то, наприклад, у США камкординг – це тяжке кримінальне правопорушення, що тягне за собою штраф у 250 тисяч доларів США чи встановлюється відповідальність у вигляді позбавлення волі до трьох років, а при повторному порушенні - до шести років.

Спеціальні закони про камкординг існують в таких європейських країнах як Німеччина, Італія та Чехія. Так у Німеччині максимальний тюремний термін може скласти до трьох років позбавлення волі, в Італії досягнути трьох місяців, а в Чехії - до п'яти років.

Інші країни Європи встановили для камкордингу норму в законодавстві щодо захисту авторського права. Наприклад, Великобританія, Фінляндія і Швейцарія зазначають у своєму законодавстві, що кримінальна відповідальність буде наставати лише тоді, коли буде доведено намір тиражування і розповсюдження копії.

Для такого правопорушення як піратство, наводиться його визначення у статті 50 Закону України Про авторське право та суміжні права: опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм, незаконне оприлюднення програм організацій мовлення, камкординг, кардшейрінг, а також Інтернет-піратство, тобто вчинення будь-яких дій, які відповідно до цієї статті визнаються порушенням авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет[3].

Тут, ми можемо побачити, що законодавець визначає термін «піратство» через категорію «контрафактна продукція». Проаналізувавши значення цього терміну, можна зробити такий висновок: піратство є незаконною дією, а предметом цієї дії є сама контрафактна продукція. Адже, контрафакція є товаром, що полягає у його незаконному виготовленні, відтворенні і (або) розповсюдженні, а піратство вже є безпосереднє опублікування, відтворення, розповсюдження контрафактних примірників.

Також, необхідно зазначити, що камкординг та кардшейрінг, у визначені поняття піратства є недоцільними тому, що вони є окремими видами правопорушень.

З приводу відповідальності, що встановлена за вчинення піратських дій, то в більшості країн світу почали з того, що прийняли рішення про її значне збільшення, а також використали обмеження прав осіб. Такі санкції мали своїм наслідком

зменшення рівня піратства у таких країнах, як США, Франція, Німеччина, Китай тощо.

Виходячи з результатів дослідження, приходимо до таких висновків:

1. Такі правопорушення, як камкординг та піратство, - наносять значну шкоду розвитку кінематографії в Україні.

2. Одна з причин виникнення таких правопорушень - низький рівень правової свідомості громадян у даному питанні.

3. В Україні існує дефіцит кваліфікованих кадрів, а також відсутній практичний досвід для боротьби з такими правопорушеннями, як камкординг та піратство.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про державну підтримку кінематографії в Україні»: Закон України від 23.03.2017 року № 1977-VIII // Верховна Рада України. - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1977-19/print> ;
2. Кримінальний кодекс України. - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print>.
3. Законі України «Про авторське право та суміжні права». Закон України від 23.12.1993 року № 3792-XII // Верховна Рада України. - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/print>.

* * *

Шульц Т. Є., студентка КПП ім. Ігоря Сікорського.
Науковий керівник:
Солончук І. В., ст. викладач, КПП ім. Ігоря Сікорського.

СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Мережа Інтернет, маючи колосальну кількість користувачів та величезний обсяг інформації, надала людству не лише безліч можливостей, а й ряд складнощів глобального характеру. На сьогоднішній день можна сміливо сказати, що Інтернет є найпоширенішим джерелом інформації, доступ до якої відбувається за лічені секунди в декілька кліків. Саме це і обумовлює збільшення кількості правопорушень в інформаційному просторі, значну частину яких складають правопорушення в сфері авторського права.

Україна є учасницею понад п'ятнадцяти міжнародних конвенцій у сфері інтелектуальної власності, але стан охорони авторського права не є на належному рівні. Міжнародний Альянс Інтелектуальної Власності опублікував щорічний звіт, в якому Україна і в цьому році продовжує знаходитись в списку держав пріоритетного спостереження, які найчастіше порушують права інтелектуальної власності [10].

Стаття 54 Конституції України гарантує громадянам свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом [1].

Проте Україна, як правова держава, повинна не тільки закріплювати суб'єктивні права людини, а ще й забезпечувати їх реальний захист. Закон України «Про захист авторських та суміжних прав» не охоплює ряд проблем, які, зазвичай, виникають в мережі Інтернет. Практика свідчить, що це, перш за все, стрімке поширення інформації просторами Інтернету, а також анонімність інтернет-користувачів, а відповідно і неможливість доведення вини. Також, на жаль, технічне забезпечення, яке перешкоджає подібним правопорушенням, можна обійти. Саме це ускладнює захист авторських прав в судовому порядку та призводять до ухилення від відповідальності.

Порядок захисту авторського права в мережі Інтернет, визначений статтею 52⁻¹ Закону України «Про захист авторських та суміжних прав», застосовується лише до відносин, пов'язаних з використанням аудіовізуальних творів, музичних творів, комп'ютерних програм, відеограм, фонограм, передач (програм) організацій мовлення [3].

Виходячи з цього, припинення порушень можливе лише щодо вичерпного переліку об'єктів авторського права, а інші об'єкти, визначені статтею 8 Закону, залишилися поза увагою законодавця, що є незрозумілим і, насамперед, несправедливим явищем.

Також в цій статті визначено, що заявник повинен звертатися із заявою про припинення порушення виключно за представництвом (посередництвом) адвоката. Слід нагадати, що дана стаття передбачає досудове врегулювання спору, і загалом обов'язкове залучення адвоката не може вимагатися. Приміром, особа, права якої порушені, в змозі звернутися із заявою самостійно, тобто без надання їй правової допомоги.

Слід мати на увазі, що порушення виключних майнових авторських прав завжди супроводжується з порушенням немайнових прав автора. Наприклад, права авторства (право називатися автором твору), право на ім'я (право використовувати або дозволяти використовувати твір під справжнім іменем автора, псевдонімом або анонімно), право на оприлюднення твору (право оприлюднити або дозволити оприлюднювати твір у будь-якій формі), право на захист репутації автора (право на захист твору, включаючи назву твору, від будь-якого спотворення або іншого посягання, здатного завдати шкоди честі та гідності автора) [7].

Зрозуміло, що законодавство не завжди встигає за бурхливим розвитком технологій, тому виникає ряд невирішених задач. Важливим кроком є створення

окремого органу, який буде спеціалізуватись на розгляді справ, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності.

Наприклад, задля посилення захисту авторських прав, в Китаї був відкритий спеціальний інтернет-суд. Франція почала боротьбу з правопорушеннями в мережі Інтернет, шляхом прийняття закону, який запровадив створення Вищої ради з розповсюдження творів і захисту прав в мережі Інтернет, на яку покладені адміністративні функції щодо розгляду суперечок стосовно використання творів у мережі Інтернет та контролю за дотриманням законодавства.

Законом України "Про судоустрій і статус суддів" від 2016 року було передбачено створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності упродовж наступних 12 місяців [4].

Указом Президента України від 2017 року «Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності», Вищий суд з питань інтелектуальної власності був утворений, проте, до теперішнього часу суд і досі не розпочав свою роботу [5].

На нашу думку, існує три способи захисту інтелектуальної власності: задля запобігання порушенню права (технологічні перешкоди), позасудовий (вирішення спору шляхом переговорів) та юрисдикційний (відшкодування збитків, включаючи упущену вигоду, виплата компенсації).

Технічні засоби захисту ще називають системою обмеженого доступу, що включає в себе різноманітні кодування, позначення, руйнування документа, які дозволяють запобігти нелегальному копіюванню, використанню та поширенню об'єктів авторського права.

Виходячи з глобального характеру мережі, цікавими для розгляду є наступні технічні розробки, спрямовані на захист авторських прав в мережі Інтернет [8]:

1. Використання цифрового підпису, який дозволяє ідентифікувати справжнього автора твору.

2. Використання «водяних знаків», яких при звичайному візуальному розгляді не видно, проте при застосуванні певного програмного засобу можна довести, що файли містять докази авторства особи - закодовані позначення (значок копірайта, ім'я автора, рік видання).

3. Використання криптографічного перетворення, яке зашифровує твори так, що доступ до них може бути отриманий лише із застосуванням належного ключа до шифру.

4. Надання на зберігання до веб-депозитарія. Заявнику видається свідоцтво про те, що об'єкт прийнято на зберігання, а дата депонування буде доказом того, що в зазначений час заявник володів копією твору (визначення пріоритету авторства).

Крім того, глава 10 Цивільного процесуального кодексу передбачає можливість застосування заходів забезпечення позову, які дозволяються як і до пред'явлення позову, так і на будь-якій стадії розгляду справи. Це є дієвим засобом щодо зупинення вчиняти дії, які посягають на авторські права правоволодільця [2].

Виконавши аналіз міжнародного досвіду, можемо відмітити, що в березні 2019 року Рада ЄС затвердила Директиву про захист авторських прав в Інтернеті, яка передбачає відповідальність інтернет-платформ за поширення їх користувачами матеріалів з порушенням авторських прав [9].

На нашу думку, це є нелегким завданням, оскільки перевіряти весь контент на відповідність законодавству щодо авторського права фізично неможливо. Проте дозволяється безкоштовно використовувати матеріали, захищені авторським правом, для збереження і поширення культурної спадщини.

У Німеччині діють такі засоби досудового відновлення прав: суб'єкт авторського права звертається до суду з проханням надання провайдером назви та адреси особи-порушника. Суд оцінює, чи є виправданим втручання в захист персональних даних порушника, виходячи з важкості порушення авторського права. Отримавши ці дані через відповідне судове рішення, суб'єкт права може звернутись до порушника з листом про попередження і отримати відшкодування в досудовому порядку, а в разі незгоди користувача – звернутись до суду [6].

На нашу думку, досвід саме цієї країни буде дієвим для захисту авторських прав в мережі Інтернет в нашій державі.

Аналізуючи досвід зарубіжних країн, подібним для деяких держав є практика розкриття провайдером інформації про користувачів-порушників органу державної влади чи суб'єкту авторського права. На наш погляд, надання особистої інформації може суперечити законодавству та порушувати право особи на захист її персональних даних, тому це повинно здійснюватися виключно за рішенням суду.

На підставі викладеного вище, можемо зазначити, що боротьба з порушеннями у всесвітній мережі повинна здійснюватися спільними зусиллями різних країн, і тільки в цьому випадку буде здійснюватися належний захист порушених прав та притягнення до відповідальності винних осіб.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141.
2. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. Дата оновлення: 04.11.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 22.04.2019).
3. Закон України "Про авторське право і суміжні права" від 23.02.1994 р. № 3792-XII. Дата оновлення: 04.11.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення: 22.04.2019).
4. Закон України "Про судоустрій і статус суддів" від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. Дата оновлення: 05.08.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 22.04.2019).

5. Указ Президента України "Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності" від 29.09.2017 р. № 299/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/299/2017>
6. Капіца Ю. М., Рассомахіна О. А., Шахбазян К. С. / Спеціальні механізми захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет // Інтелектуальна власність. – 2012. – № 4. – ст.12-19.
7. Кирилюк А.В. / Правопорушення авторських прав у мережі Інтернет: поняття та види. Часопис цивілістики. – 2017. – Вип. 22. – С. 117-121.
8. Пастухов О.М. / Авторське право у сфері функціонування всесвітньої інформаційної мережі Інтернет: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» // Нац. ун-т імені М.П. Драгоманова. – К. 2002, 8с.
9. European Parliament approves new copyright rules for the internet / European Parliament News. URL: <http://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20190321IPR32110/european-parliament-approves-new-copyright-rules-for-the-internet>
10. International Intellectual Property Alliance: 2018 Special 301 Report. URL: [https://ustr.gov/sites/default/files/files/Press/Reports/2018 Special 301.pdf](https://ustr.gov/sites/default/files/files/Press/Reports/2018%20Special%20301.pdf)

* * *

Головатий А. А., студент КПІ ім. Ігоря Сікорського.
Науковий керівник:
Фурашев В. М., к.т.н., доцент, с.н.с.

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ЗАХИСТ У РАЗІ ПОМИЛКИ

Ми живемо у час, коли науково-технічний розвиток найяскравіше проявляється у формі електронізації – широкого використання всіх можливих благ сучасної електроніки, у тому числі – перенесенні всієї можливої інформації на електронні носії. Це – вигідно, це – ефективно та, зрештою, закономірно. Однак, окрім очевидних переваг подібного переходу, людство зіткнулося і з новими випробуваннями.

Ще кілька століть тому ледь не головною потребою для винахідника або науковця був вчасно отриманий патент. Цей документ, як і зараз, відіграв надзвичайно важливу роль – закріплював за творцем право на реалізацію власної ідеї та плоди, з неї отримані. Що робить патент настільки важливим, так це його правовий захист – головна гарантія того, що жодна особа не зможе зловживати досягненнями інших. Також поряд з правом патентним існує й авторське, яке виконує ті самі функції, лиш з тією відмінністю, що перше потребує державної реєстрації, а друге настає відразу з моменту створення об'єкту творчої діяльності.

На жаль, в умовах сучасного світу – коли інформація може «облетіти» планету за кілька хвилин – забезпечити повний захист таких об'єктів стає все складніше. Будь-який передчасний витік інформації може призвести до фатальних наслідків – від втрати частини прибутків до втрати роботи в цілому. Відомі

випадки, коли подібні «зливи» повністю ламали вихід по-справжньому великих проектів.

Питання звучить так: чи можливо зараз ефективно запобігти розповсюдженню охоронюваної інформації у разі її витоку? В даному випадку слово «ефективно» - значить вчасно, до моменту, коли наслідки стануть не виправними. Тому відповідь на питання, поставлене вище, вірогідно прозвучить так: ні, поки це неможливо. Не існує програм, які могли б миттєво розпізнавати порушення права інтелектуальної власності та припиняти незаконне поширення викрадених чи помилково втрачених даних. Та навіть якби вони існували, ефективність їх роботи була б серйозним питанням. Наприклад, зараз доволі часто можна зустріти відео- чи аудіоматеріали, в яких повністю або частково використані об'єкти авторського права інших осіб. В такому випадку особи, які ці матеріали поширюють зазвичай зразу ж зазначають, що роблять це лише з метою насолодитися мистецтвом, а не задля власного збагачення. Виходячи з практики, можна зробити висновок, що здебільшого правомочні особи не тільки не суперечать такого роду рекламі, а й заохочують її поширення. Тобто, в деяких випадках нібито постраждалі особи самі зацікавлені у тому, щоб об'єкт їх творчості поширювався, законно чи ні.

Тож, можна зробити висновок, що захистити право інтелектуальної власності повною мірою у наш час майже неможливо. Більше того, правомочні особи навіть не завжди бажають чи потребують активного захисту їх прав.

* * *

Касперський І. П., доцент
спеціальної кафедри Національної
академії СБ України, к.ю.н., доцент,
с.н.с.

ПРОБЛЕМА РОЗМЕЖУВАННЯ РІВНІВ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ В УКРАЇНІ

Захист комерційної таємниці суб'єктів господарювання є запорукою розвитку економічної конкуренції як основного двигуна вільних ринкових відносин. Турбота про сталий економічний розвиток спонукає держави встановлювати правові норми, які б гарантували право власності на комерційну таємницю і формували належні механізми їх досудового і судового захисту.

Можливо виділити три рівні правового регулювання захисту комерційної таємниці. Перший рівень – це міжнародні нормативно-правові акти, до яких зокрема варто віднести Паризьку конвенцію про охорону промислової власності [1], Угоду про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) [2] та Директиву ЄС 2016/943 щодо захисту конфіденційних ноу-хау і ділової інформації (комерційної таємниці) від незаконного набуття, використання та розкриття [3], яка має обов'язковий характер не тільки для держав-членів ЄС, а і для усього

Європейського економічного простору, тобто для усіх членів Європейської економічної асоціації, крім Швейцарії.

На міжнародному рівні застережено право власників на комерційну таємницю, розкрито базові риси змісту цього права, способи його порушення та зобов'язання держав-учасників його захищати. Цікавими є застереження на рівні ЄС прав громадян в частині меж відповідальності за витік комерційної таємниці та легітимізація «зворотного інжинірингу продукту, отриманого законним шляхом» [3].

На національному рівні, крім повторного закріплення наявності та змісту права на комерційну таємницю [4,5], запроваджується відповідальність за його порушення [6,7,8], призначається державний регулятор у сфері захисту економічної конкуренції [9] та впроваджуються окремі процедури розслідування антиконкурентних дій [10].

Попри усі ці зусилля, базу правового забезпечення обігу комерційної таємниці формує власник, запроваджуючи на локальному рівні режим захисту комерційної таємниці шляхом прийняття спеціальних нормативних актів, укладенням окремих договорів про конфіденційність та вносячи відповідні застереження у обов'язкову нормативну базу підприємства (статутні документи, трудові договори, посадові обов'язки, тощо).

Виходячи зі змісту права власника на комерційну таємницю на локальному рівні визначається об'єкт захисту (перелік комерційної таємниці), структура системи та заходи захисту, процедури надання працівникам і контрагентам доступу до комерційної таємниці та умови її обробки у різних середовищах (паперовому та електронному).

Усі три рівні правового регулювання захисту комерційної таємниці є необхідними, кожен має свою окрему сферу та несе належне навантаження. Проте виникає питання щодо надійності систем захисту, сформованих власниками на власний розсуд. Важливість названого аспекту полягає у тому, що однією з умов самої наявності права на комерційну таємницю відповідно до ст.505 Цивільного кодексу України є те, що ці дані були предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження їх секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію [4]. Це ж положення закріплено на міжнародному рівні, а саме статтею 39 Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS), яка є складовою частиною Угоди Світової організації торгівлі [2], обов'язковою умовою права на комерційну таємницю визнано те, що ця інформація зберігається у секреті внаслідок вжиття за відповідних обставин певних заходів (в оригіналі *reasonable steps* – дослівно – резонних кроків [11]) особою, яка законно здійснює контроль за цією інформацією.

Виходячи з того, що сама наявність адекватної системи захисту є обов'язковою умовою визнання права на комерційну таємницю, залишається відкритим питання, чи слід державі поширити свій регуляторний вплив на вимоги до цих систем запровадивши єдині хоча б рамкові стандарти захисту комерційної таємниці в

Україні, чи залишити формування систем захисту цього ресурсу на розсуд його власників?

З одного боку здається, що оскільки ризики розголошення даних стосуються інтересів власників, то вони самі вправі визначати рівень адекватності захисту їх власного ресурсу.

З іншого боку оцінка системи захисту комерційної таємниці дає змогу зрозуміти, що до класичної структури централізованої системи захисту «закритих» даних, яка передбачає наявність уповноваженого регулятора та єдиних правил захисту, нашій системі захисту комерційної таємниці якраз не вистачає єдиних правил. І таке доповнення, за умови врахування у ньому міжнародних стандартів і світового досвіду, на наше переконання матиме позитивний вплив на рівень інноваційного розвитку економіки та на готовність суб'єктів підприємництва до глобальної конкуренції. Загальнодержавна стандартизація методів, заходів та засобів охорони комерційної таємниці створить можливості трансферу технологій суб'єктів приватного права у сферу національної безпеки і оборони, де вони, змінивши власника, охоронятимуться вже у режимі державної таємниці. Потребу у підсиленні режиму захисту комерційної таємниці законодавець передбачив ще у 1992 році, уповноваживши СБ України сприяти у порядку, передбаченому законодавством, підприємствам, установам, організаціям та підприємцям у збереженні комерційної таємниці, розголошення якої може завдати шкоди життєво важливим інтересам України [12].

Вбачається наявність декількох шляхів стандартизації систем захисту комерційної таємниці в Україні.

1. Впровадження міжнародних безпекових стандартів ISO/IEC [13,14], як це вже успішно реалізується в банківській сфері стосовно захисту банківської таємниці.
2. Створення нових або впровадження в приватну сферу діючих національних стандартів технічного захисту інформації [15].
3. Впровадження єдиних стандартів захисту комерційної таємниці на рівні приватно-правового регулювання за участі компетентних державних органів у їх формуванні, з подальшим затвердженням національними бізнес-асоціаціями.

Список використаних джерел:

1. Паризька конвенція про охорону промислової власності // Зібрання чинних міжнародних договорів України. — 1990. — №1. — ст. 320.
2. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) // Офіційний вісник України від 12.11.2010 — 2010р., № 84, стор. 503, стаття 2989
3. Directive (EU) 2016/943 of the European Parliament and of the Council of 8 June 2016 on the protection of undisclosed know-how and business information (trade secrets) against their unlawful acquisition, use and disclosure. URL: <https://wipolex.wipo.int/en/text/423032> (Date of access: 05.03.2019)
4. Цивільний кодекс України // Офіційний Вісник України 2003, N 11, ст. 461.

5. Господарський кодекс України // Офіційний Вісник України 2003, N 11, ст. 462.
6. Кримінальний кодекс України. // Офіційний Вісник України 2001, N 21, ст. 920.
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Єдиний державний реєстр нормативно-правових актів N 8376/1999
8. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» // Відомості Верховної Ради України 1996, N36 від 03.09.96, ст. 164
9. Закон України «Про Антимонопольний комітет України» // Відомості Верховної Ради України 1993, N50 від 14.12.1993
10. Правила розгляду заяв і справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції України: затв. Розпорядженням Антимонопольного комітету України від 13.08.1998р. №169-р // Офіційний вісник України від 29.06.1998 — 1998 р., № 30, стор. 225, стаття 1028, код акта 5752/1998
11. Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS) URL: http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/25-safeg_e.htm (Date of access: 23.04.2019)
12. Закон України «Про Службу безпеки України» // Відомості Верховної Ради України 1992, N27 від 07.07.1992.
13. Інформаційні технології методи захисту. Звід правил для управління інформаційною безпекою (ISO/IEC 27002:2005, MOD): Київ, Національний банк України, 2010.
14. Інформаційні технології методи захисту. Система управління інформаційною безпекою (ISO/IEC 27001:2005, MOD): Київ, Національний банк України, 2010.
15. Положення про державну експертизу в сфері технічного захисту інформації, затв. Наказом Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України" № 93 від 16.05.2007р. // Офіційний Вісник України 2007, N 52 ст. 2153.

* * *

Чернятьєва Н. С., студентка

КПІ імені Ігоря Сікорського.

Науковий керівник:

Цирфа Г. О., доцент, КПІ ім. Ігоря Сікорського, к.і.н., доцент.

ПИТАННЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ В ПРОЦЕСІ УКЛАДАННЯ УГОДИ ЗЛИТТЯ І ПОГЛИНАННЯ

Поняття комерційної таємниці міститься в ст. 505 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) і визначається як секретна інформація, в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній, чи окремій формі й сукупності її складових є невідомою та важкодоступною для осіб, які зазвичай мають справу з інформацією різних видів, а отже має комерційну цінність та є предметом існуючих обставин для заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію.

Комерційною таємницею є відомості пов'язані з виробництвом, технічною, організаційною, комерційною, та іншою діяльністю суб'єкта господарювання, які надають можливість отримувати прибуток та зберігати положення на ринку, і розголошення яких в змозі завдати шкоди інтересам суб'єкта господарювання, крім тих, які відповідно до закону не можуть належати до комерційної таємниці.

Згідно зі ст. 420 ЦК комерційна таємниця є об'єктом інтелектуальної власності, а отже право власності на неї належать особі, яка визнала таку інформацію як комерційну таємницю. [1]

Сьогодні в умовах глобалізації відбувається загострення конкурентної боротьби і багато компаній стикаються зі значними проблемами під час спроби вийти на ринок та отримати стратегічно важливі дефіцитні ресурси.

Подолати труднощі розвитку свого бізнесу дає можливість угода злиття і поглинання (mergers and acquisitions (M&A)). Така угода є засобом перерозподілу власності, для здобуття більш ефективних результатів з метою підвищення прибутку та збереження конкурентоспроможності на ринку. То ж, такі угоди дають можливість компаніям подолати труднощі розвитку свого бізнесу. Злиття і поглинання є складною процедурою й укладання угоди M&A може нести в собі будь які ризики для компанії.

Реалізація розвитку на основі підписання угоди злиття та поглинання компаній слід починати з прийняття відповідного управлінського рішення. Цілі та мотиви рішення про проведення операції злиття та поглинання компанії або про купівлю окремого активу можуть бути різні: від природного прагнення до монополізації ринку до звичайного бажання знизити витрати, які пов'язані з діяльністю компанії. Але головною метою подібних угод є досягнення синергетичного ефекту, коли створюється нова, укрупнена та більш ефективна компанія, яка не просто об'єднує можливості її учасників, але і дає змогу зробити якісний ривок у розвитку. [4, с. 142]

Оскільки під час злиття і поглинання на комерційній основі відбувається об'єднання активів декількох компаній з метою створення нової компанії, то наступні кроки впровадження цих дій є комерційною таємницею, а саме:

- управління: щодо відомостей про методи управління виробництвом, щодо підготовки, прийняття та виконання рішень, які стосуються комерційної діяльності та ін.;
- плани: щодо подальшого розвитку підприємства, щодо розширення виробництва, інвестування, щодо планів запасів та готової продукції, об'ємів закупівель та продажів, аналітичні матеріали тощо;
- партнери: щодо списків посередників, партнерів, спонсорів, клієнтів, постачальників, споживачів, відомості про комерційні зв'язки, місця закупівлі товарів та інші аспекти партнерських взаємовідносин;
- перемовини: комерційну таємницю підприємства можуть складати відомості про підготовку та проведення перемовин, строки для розробки та укладання правочинів та ін.;

- контракти: умови конфіденційності, які встановлені в угодах та контрактах, включно з цінами, відомостями про докладне розшифрування ліцензій при їхній купівлі-продажу, особливі умови договорів тощо. [5, с. 29]

На сьогодні одним з проявів недобросовісної конкуренції згідно ч.2 ст.36 Господарського кодексу України (далі – ГК) та Главою 4 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» (далі – ЗУ) є саме неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці. Згідно ст.36 ГК неправомірним збиранням відомостей, що становлять комерційну таємницю є добування незаконним шляхом відомостей, які є комерційною таємницею та в змозі завдати шкоди суб'єкту господарювання. [2, 3]

В свою чергу розголошенням комерційної таємниці є ознайомлення третіх осіб з відомостями, які відповідно до закону є комерційною таємницею, без згоди власника або уповноваженої особи, особою якій такі відомості були довірені або які стали відомими їй у зв'язку з виконанням своїх службових обов'язків.

Неправомірне використання комерційної таємниці ч.5 ст.36 ГК та ЗУ визначають як впровадження або врахування іншою особою (не власником) і без згоди власника у своє виробництво та діяльність, відомостей, які були добуті неправомірним шляхом.

Наприклад у випадку укладання угоди злиття та поглинання, коли в процесі укладання, сторони не дійшли згоди, інший суб'єкт господарювання котрий за процес перемовин дізнався певну інформацію, які вважаються комерційною таємницею, не повинен їх розголошувати.

Вчинення дій визначених ГК та ЗУ як недобросовісна конкуренція, тягне за собою накладення штрафу Антимонопольним комітетом України, а також адміністративну, цивільну чи кримінальну відповідальність в залежності від сфери дії.

Економічна безпека підприємства – це стан ефективного використання всіх ресурсів, а також існуючих ринкових можливостей, які дають змогу запобігати внутрішнім і зовнішнім загрозам, та забезпечувати тривале виживання та сталий розвиток на ринку. Отже, можна зробити висновок, що комерційна таємниця – це інформація, про різноманітні сфери діяльності суб'єкта господарювання, приховування якої необхідне з комерційних міркувань та з цілю охорони економічних інтересів з боку конкуренції від можливих загроз економічній безпеці та репутації компанії.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. - Законодавство України. База даних / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. - Законодавство України. База даних / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15/stru>

3. Закон України Про захист від недобросовісної конкуренції від 7 червня 1996 року № 236/96-ВР - Законодавство України. База даних / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80>
4. Депамфилис Д. Слияния, поглощения и другие способы реструктуризации компании / Д. Депамфилис. — М. : Олимп-Бизнес, 2007. — 924 с.
5. Шипка О., Руденко О., Солодухін О. Комерційна таємниця: аспект захисту бізнесу // Все про бухгалтерський облік. – 1998. – № 64 (246). – С. 28-31.

* * *

Драчук С. М., пров.н.с.
Українського НДІ спеціальної
техніки та судових експертиз СБ
України к.ю.н.,
Власова Н. І., спеціаліст (експерт)
Українського НДІ спеціальної
техніки та судових експертиз СБ
України.

ЩОДО БЕЗПЕКОВИХ АСПЕКТІВ «ТРИАДИ» ІНФОРМАЦІЯ- СПЕЦІАЛЬНІ ЗНАННЯ-ОБ'ЄКТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Необхідність дослідження проблематики взаємозв'язку інформаційного права та права інтелектуальної власності є актуальним як з огляду безпеки створення та використання самих об'єктів права інтелектуальної власності так і з огляду на інтереси забезпечення національної безпеки України.

У зазначених сферах правового регулювання виокремлюється «триада»: інформація – спеціальні знання - об'єкт права інтелектуальної власності.

«Народження» будь-якого об'єкту права інтелектуальної власності пов'язане з реалізацією їх суб'єктами права на інформацію відповідно до якого кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів.

Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя [1].

Так відповідно до Закону України «Про інформацію» інформація не може бути використана для закликів до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, пропаганди війни, насильства, жорстокості, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини[2].

Сьогодні, в умовах проведення президентських та парламентських виборів в Україні, актуальною є проблематика створення та використання такого об'єкту авторського права як передвиборча програма кандидатів. Так, у передвиборній програмі кандидатів не допускається наявність положень, спрямованих на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, посягання на права і свободи людини тощо. При веденні передвиборної агітації, як під час виборів Президента України, так і під час виборів народних депутатів України забороняється поширення у будь-якій формі матеріалів (авт. в тому числі у формі об'єктів права інтелектуальної власності), що містять заклики до ліквідації незалежності України, пропаганду війни, насильства, посягання на права і свободи людини тощо [3, 4]. Актуальним це положення є і для правових підстав обмеження або заборони використання таких об'єктів авторського права як драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші твори, зокрема під час їх публічного виконання чи публічного показу, а також інших видів їх використання [5].

Важливим з огляду на створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності є норми Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки». Цим Законом заборонено виготовлення та/або поширення, а також публічне використання продукції (авт. в тому числі у формі об'єктів права інтелектуальної власності), що містить символіку комуністичного, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів. Заборона не поширюється на випадки використання вищезазначеної символіки у декількох випадках - у творах мистецтва, створених до 21.05.2015 року або у процесі наукової діяльності, в тому числі під час наукових досліджень та поширення їх результатів у не заборонений законодавством України спосіб, а також у посібниках, підручниках та інших матеріалах наукового, освітнього і навчального характеру, які використовуються у навчальному, навчально-виховному і освітньому процесах; у творах мистецтва, створених після 21.05.2015 року (за умови, що це не призводить до пропаганди злочинного характеру комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років, злочинного характеру націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарного режиму) [6].

У видавничій справі, яка серед іншого пов'язана з захистом прав та інтересів авторів, забороняється випускати у світ, виготовляти та/або розповсюджувати продукцію (авт. зокрема у формі об'єктів авторського права), що містить, зокрема: пропаганду війни, насильства, комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та їхньої символіки; пропаганду органів держави-агресора та їх окремих дій, що створюють позитивний образ працівників держави-агресора, працівників радянських органів державної безпеки, виправдовують чи визнають правомірною окупацію території України; у будь-

якому вигляді; інформацію, дані, відомості, поширення та/або розповсюдження яких заборонено законодавством, а також розповсюджувати видавничу продукцію з порушенням законодавства України з питань інтелектуальної власності тощо [7].

Відповідним чином були розроблені критерії оцінки видавничої продукції, що дозволена до розповсюдження на території України. Видавнича продукція вважається такою, що пропагує державу-агресора, зокрема її органи влади, представників органів влади, працівників культури та інших сфер держави-агресора, які публічно підтримують окупацію території України, якщо вона має одну з ознак: у сюжеті твору безпосередньо або опосередковано заперечується або ставиться під сумнів територіальна цілісність України, виправдовуються або визнаються правомірними окупація території України, акти агресії з боку інших держав, розв'язування війни; автором (співавтором) твору є особа, внесена до Переліку осіб, які створюють загрозу національній безпеці, оприлюдненого на веб-сайті центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах культури та мистецтв; пропагує імперські геополітичні доктрини, які передбачають об'єднання народів навколо держави-агресора, її державної мови, культури, панівної релігійної конфесії та слугують ідейним підґрунтям повернення України у сферу домінування держави-агресора [8].

При використанні об'єктів авторського права у друкованих засобах масової інформації слід пам'ятати про те, що забороняється використання друкованих засобів масової інформації для: закликів до захоплення влади, насильницької зміни конституційного ладу або територіальної цілісності України; пропаганди війни, насильства та жорстокості; пропаганди комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та їхньої символіки; пропаганди держави-агресора та її органів влади, представників органів влади держави-агресора та їхніх дій, що створюють позитивний образ держави-агресора, виправдовують чи визнають правомірною окупацію території України[9].

Проведений нами в рамках даного дослідження аналіз і синтез змісту окремих документів в сфері інформаційного права та права інтелектуальної власності вказує на широке застосування терміну «пропаганда», а отже на його важливість для формування культури безпеки у цих сферах. В подальшому ми пропонуємо розглядати його через призму «поширення інформації», при цьому, самі форми та способи такого поширення можуть бути різноманітними. Зокрема, у сфері авторського права це можуть бути такі способи: опублікування, публічне виконання, публічний показ, публічна демонстрація, публічне сповіщення, депонування у сховищі (депозитарії) з відкритим доступом та можливістю одержання в ньому примірника (копії) твору.

Як свідчать результати проведеного нами дослідження важливим є розгляд об'єктів права інтелектуальної власності крізь призму поняття «продукція», що разом із поняттям «спеціальні знання» будуть предметом наших подальших наукових розробок.

Список використаних джерел:

1. Конституція України № 254к/96-ВР, 28.06.1996. - URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
2. Закон України «Про інформацію» № 2657-XII, 02.10.1992. - URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
3. Закон України «Про вибори Президента України» № 474-XIV, 05.03.1999. - URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
4. Закон України «Про вибори народних депутатів України» № 4061-VI, 17.11.2011. - URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
5. Закон України «Про театри і театральну справу» № 2605-IV, 31.05.2005 URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
6. Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» № 317-VIII, 09.04.2015. - URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
7. Закон України «Про видавничу справу» № 318/97-ВР, 05.06.1997. - URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
8. Наказ Державного комітету телебачення і радіомовлення України № 47, 03.03.2017 «Про затвердження Критеріїв оцінки видавничої продукції, що дозволена до розповсюдження на території України». - URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
9. Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» № 2782-XII, 16.11.1992. - URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

* * *

Тарасенко І. А., старший викладач
НТУ «ХП», к.і.н.

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Глобальна мережа Інтернет в даний час відіграє важливу роль в житті будь-якої сучасної людини. Інтернет можна назвати одним з основних елементів системи поширення інформації в усьому світі. Соціальні мережі міцно увійшли в наше життя. Вже неможливо уявити собі сучасний Інтернет без соціальних мереж. Ми використовуємо соціальні мережі, щоб залишатися на зв'язку з однокласниками і однокурсниками, обмінюватися фотографіями і повідомленнями. Соціальні мережі - величезні бази, захищеного авторським правом, контенту. Вони є досить великими джерелами поширення контрафактного матеріалу в мережі Інтернет. Instagram - ідеальний фотобанк для тематичних видань і блогів; ролики з YouTube поширюються в соціальних мережах і масово використовуються телеканалами як в сюжетах з новинами, так і при створенні телепрограм і документальних фільмів.

І, звичайно ж, не обходиться без порушень, а порушення авторських прав є найпоширенішим правопорушенням, з яким стикається будь-яка соціальна мережа. Серед таких порушень варто відзначити: розміщення фото або відео з вашою участю без вашої згоди, шахрайство. Дані порушення зустрічаються досить часто, і, найчастіше, користувач, який стикається з порушенням своїх прав, не знає як себе поводити. І тут потрібно розуміти, що інтелектуальне право автора поширюється

на всі сфери творчої діяльності людини, як професійні, так і аматорські. Масовий розвиток всіляких майданчиків і соціальних мереж передбачає появу величезної кількості авторських творів. Всі публікації, створені авторами: фотографії, мелодії, знятий матеріал - захищені законодавством. Це означає, що автор має право розраховувати на запит дозволу на поширення результатів своїх творчих праць, так само як і на видалення вкраденого матеріалу. І в цьому не останню роль відіграє технічна підтримка сервісу, яка оперативно реагує на скарги користувачів. Авторські права в соціальних мережах захищаються законом нарівні з правами на будь-які твори інтелектуальної власності.

Стрімкий розвиток Інтернету призвело до появи ряду проблем, що стосуються захисту авторських прав:

- законодавча незахищеність практично всіх об'єктів права в мережі. Вкрасти можна що завгодно, і без особливих проблем і наслідків;
- недоцільність захисту авторських прав, у зв'язку з тим, що об'єкти в Інтернеті не піддаються обліку і специфікуванню;
- недосконалість законодавства і відсутність законів, які регулювали б правовідносини в мережі [1,74].

Сьогодні відомі різні технічні способи захисту авторського права в інформаційному просторі Інтернет. Аудіовізуальні твори найбільш просто захистити за допомогою такого засобу, як «водяний знак» - елемент в графічному цифровому файлі, який використовується для ідентифікації власника авторських прав. Водяний знак містить в собі коротку інформацію про власника конкретного твору, а потім з'являється при відтворенні даного об'єкта. Крім того, водяний знак допомагає захистити твір від будь-яких змін в ньому.

Складність розглядів у справах, пов'язаних з порушенням авторських прав через соціальні мережі полягає в декількох аспектах. По-перше, виникає питання про необхідність закриття соціальних мереж у вигляді санкції за порушення авторських прав. По-друге, складно визначити, кого варто в першу чергу карати за нелегальне розповсюдження аудіовізуальних та інших творів: творців сайтів або ж їх користувачів. Нарешті, головна проблема полягає в необхідності внесення в законодавство таких поправок, спираючись на які можна буде боротися з порушниками, при цьому не викликаючи інших проблем (таких як, громадські хвилювання, які можуть бути викликані закриттям найбільших соціальних мереж, наприклад). Всі перераховані вище проблеми слід вирішувати не тільки на місцевому, але навіть більш на глобальному, міжнародному рівні [2,40].

Ще однією складністю в захисті авторського права в глобальній мережі Інтернет є те, що поряд зі способами захисту розробляються нові способи і технології, які допомагають злочинцям чинити незаконне присвоєння авторських прав.

Захист прав на твори своєї інтелектуальної діяльності практично повністю лягає на авторів. Саме вони, керуючись законом і цивільним кодексом, повинні робити певні дії, щоб відстояти своє авторство. Сюди входить як особисте

звернення до плагіатора для мирного вирішення проблеми, так і можливість вдатися до допомоги технічної підтримки платформи. Необхідно розуміти, що правила публікації власного контенту в Інстаграмі або в іншій соціальній мережі, передбачають в тому числі передачу сервісу дозволу на використання публікацій без виплати авторського гонорару.

Порушення авторських прав в соціальних мережах несе за собою серйозні наслідки. Тому, перш ніж опублікувати якесь фото або відео, переконайтеся, що ви не порушуєте чийсь права. І найкращий спосіб захистити себе, це створити щось самому і розуміти, що твій продукт унікальний. Ну, а якщо все ж таки потрібно використати чужий об'єкт, не полінуйтеся запитати дозвіл у автора. Давайте вчитися користуватися соціальними мережами чесно, не порушуючи закон.

Список використаних джерел:

1. Гайсин Ф.Ф. Проблема защиты авторских прав / Ф.Ф. Гайсин // Вестник Марийского государственного университета. Сер. «Исторические науки. Юридические науки» Т.3. №3 (11). – Йошкар-Ола, 2017. – С. 73-78.
2. Галушкина С.Л. Международная защита авторского права в глобальной сети Интернет / С.Л. Галушкина // Мониторинг правоприменения. – М. : 2012. – С.38-41.
3. Близнац И.А., Леонтьев К.Б. Авторское право и смежные права: учебник, под ред. И.А. Близнаца. М. : Проспект, 2011, 416 с.
4. Зятыцкий С., Терлецкий В., Леонтьев, К. Авторское право в Интернете: три стадии одного процесса / С.Зятыцкий. // «Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права». – М. : 2001. – № 8. – С. 7-9.
5. Лебедева Н.А. Особенности правового регулирования интеллектуальной собственности в Интернете / Н.А. Лебедева // «Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права». – М. : 2007. – № 5. – С. 12-19.

* * *

Колода Я. М., студент КПП
ім. Ігоря Сікорського.
Науковий керівник:
Ромашко А. С., доцент КПП ім. Ігоря
Сікорського, к.т.н., доцент.

ОБ'ЄКТИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В КОРУПЦІЙНИХ СХЕМАХ

Про недобросовісні патенти та патентний тролінг відомо вже відносно давно. Такі патенти зазвичай використовуються для ведення патентних війн з добросовісними виробниками та/чи постачальниками продукції. Тобто в такій ситуації існують особи, які зазвичай конфліктують і в результаті судяться між собою чи домовляються. Навіть, якщо вони домовляються, то мова в таких домовленостях лише про гроші, а не про протиправне використання службових повноважень однієї з сторін. В даному дослідженні нас цікавлять механізми за

якими різні об'єкти права інтелектуальної власності (ОПІВ) можуть бути використані в корупційних схемах.

За Законом України «Про запобігання корупції» [1, стаття 1] «корупція - використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей».

У вищезазначеному законі наведений перелік інформації, що зазначається в декларації (стаття 46), де серед іншого, в пункті 6 зазначені «нематеріальні активи, що належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї, у тому числі об'єкти інтелектуальної власності, що можуть бути оцінені в грошовому еквіваленті...», а в пункті 7 "отримані (нараховані) доходи, у тому числі доходи у вигляді заробітної плати (грошового забезпечення), отримані як за основним місцем роботи, так і за сумісництвом, гонорари, дивіденди, проценти, роялті...»

Варто зазначити, що не всіх високопосадовців слід підозрювати, але недобросовісних осіб не зупиняє вибір власне об'єкту права інтелектуальної власності, бо вони можуть використати майже усі з них для власного протиправного збагачення. Довести власне «протиправність» вкрай складно, адже усі формальності виконані є ОПІВ і є угода про передачу прав чи ліцензування на основі яких виплачуються кошти.

Такі недобросовісні особи є «творцями» у багатьох (і не завжди споріднених) сферах діяльності людини. Наприклад у базі Українського інституту інтелектуальної власності «Спеціалізована БД "Винаходи (корисні моделі) [2] в Україні" можна знайти особу, яка отримала більше 60-ти патентів на винаходи та корисні моделі (разом з іншими винахідниками). Серед таких патентів є патенти на склади матеріалів (флюси, сплави), способи отримання матеріалів, способи отримання напівфабрикатів (листи, штаби), обладнання для пластичного деформування та інструменти, склади гумових сумішей, рушникосушарки, кріплення гірничих вирубок.

В даному випадку така різноманітність, хоча й не є порушенням з точки зору законодавства (і дай Боже кожному бути таким же геніальним), але викликає підозри, щодо створення таких об'єктів лише з метою отримання коштів від ліцензіатів (покупців) в обмін на певні послуги, пов'язані з службовим становищем.

Можливо виділити наступні ризики корупційних дій щодо різних об'єктів права інтелектуальної власності (наприклад винаходів, корисних моделей, промислових зразків, топографій інтегральних мікросхем, комерційних позначень, комерційних таємниць, раціоналізаторських пропозицій):

- особа, яка займає певне службове становище, сама чи в колективі інших творців набуває права інтелектуальної власності і згодом їх комерціалізує шляхом передачі прав чи ліцензування підприємству, яке згодом виплачує такій особі кошти, а взамін, окрім ОПІВ, отримує цінні для себе послуги;

- особа, яка входить до керівного складу підприємства, сама чи в колективі інших творців, набуває права інтелектуальної власності і згодом їх комерціалізує шляхом передачі прав чи ліцензування підприємству на якому працює та підпорядкованим підприємствам, в разі наявності таких. Підприємство виплачує такій особі (-ам) кошти, які часто не відповідають реальній вартості прав інтелектуальної власності, обкрадаючи себе;

- можливість цієї корупційної дії закладена в п.70 Тимчасового положення [3] «підприємство-власник патенту, підприємство, яке використовує раціоналізаторську пропозицію, і підприємство-ліцензіат сплачує особам ..., що сприяли створенню, одержанню правової охорони і використанню винаходів, промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій, винагороду, розмір якої не повинен перевищувати розміру винагороди, сплаченої авторам зазначених винаходів, промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій».

Щодо останнього, то варто скасувати п.70 Тимчасового положення. Але як позбутися першого та другого ризику виникнення корупційних дій? Поки це питання відкрите.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про запобігання корупції» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 49, ст.2056).URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18?find=1&text=%B3%ED%F2%E5%EB%E5%EA%F2#w12>
2. Спеціалізована БД "Винаходи (корисні моделі) в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://base.uipv.org/searchINV/>
3. Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні: Указ Президента України від 18 вересня 1992 р. N 479/92. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/479/92/page?text=%F0%E0%F6%B3%EE%ED%E0%EB%B3%E7%E0%F2%EE%F0>.

* * *

Маслов Б. О., студент Юридичного інституту ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»,
Науковий керівник:
Білоусова Н. О., доцент
Юридичного інституту ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»,
к.ю.н., доцент.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СТЯГНЕННЯ КОМПЕНСАЦІЇ ЗА ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ

Актуальність дослідження полягає у тому, що нещодавно внесені зміни до пункту «г» частини 2 статті 52 Закону України «Про авторське право та суміжні права», які запроваджують новелу в таку тонку матерію як відповідальність за порушення авторського права і суміжних прав, суттєво вплинуть на регулювання правовідносин. У зв'язку з цим виникає необхідність дослідження практики застосування нового механізму визначення компенсації та збирання доказів з метою її призначення судом.

Перше, на що варто звернути увагу - це таке сумнівне формулювання, як: «використання *оспорюваного авторського права...*»; також невідома причина закріплення законодавцем звернення до правовласника саме із заявою та поняття «комісійних платежів», чому саме це обрано як базу для обчислення суми компенсації за порушення авторського чи суміжних прав [10].

Раніше розмір компенсації визначався судом у межах заявлених вимог у залежності від таких факторів, як: яке саме порушення допущено; орієнтовний розмір шкоди, завданої кожним неправомірним використанням об'єкта авторського права і/або суміжних прав; тривалість та обсяг порушень; розмір доходу, отриманого внаслідок правопорушення; кількість осіб, право яких порушено; можливість відновлення попереднього стану та необхідні для цього зусилля. При цьому і раніше, і зараз суди повинні враховувати загальні засади цивільного законодавства [4]. Обґрунтування визначення розміру компенсації повинні були бути наведені в судовому рішенні.

Судова практика свідчить, що, окрім цього, для стягнення з відповідача компенсації позивач повинен довести належність йому авторського права, а також факт використання об'єктів даного права відповідачем. Відповідач, у свою чергу, має довести додержання ним вимог ЦК України і Закону України "Про авторське право і суміжні права" при використанні ним твору, інакше він буде визнаний порушником авторського права, і для нього настають наслідки, передбачені цими законодавчими актами. Крім того, відповідач повинен спростувати визначену цивільним законодавством презумпцію винного заподіяння шкоди (ст. 1166 ЦК України) [8]. Також суди з 1 січня 2017 року користувались формулою «кількість

об'єктів авторського права, права на які порушено, помножити на 10 прожиткових мінімумів, (а не заробітних плат, як було встановлено статтею)» [6].

Як правило, в договорі не визначається справедлива ціна права використання об'єкту на стадії судового розгляду. Тому для вирахування паушальної суми для визначення розміру компенсації суди на сьогодні виходять з того, що сумою винагороди або комісійними платежами, які були б сплачені, якби порушник звернувся із заявою про надання дозволу на використання оспорюваного авторського права, може умовно виступати сума договору про передачу виключних майнових авторських прав на твір, права на який порушено (коли такий договір наявний) [5].

Але як заздалегідь підготуватись до судової тяганини? Слушними уявляються наступні поради. Так, у випадках, де здійснюється масове використання об'єктів авторського права й суміжних прав варто розміщувати на своїх сайтах тарифи за використання об'єктів прав, наймати оцінщиків, розробляти договори приєднання, сплачувати афілійованим особам мнимі й завищені суми винагороди. Щодо підтвердження прав на твір варто зазначити, що найкращим доказом буде свідоцтво, видане в установленому порядку уповноваженим органом [3, п. 29]. У разі відсутності свідоцтва про державну реєстрацію авторського права на твір позивач повинен довести наявність майнових авторських прав. При цьому у разі неодноразового передання майнових прав на твір не обов'язково має бути встановлений весь ланцюг суб'єктів авторського права та обсяг прав, які передавались від однієї особи (суб'єкта) до іншої, від автора - до позивача у справі [7].

Щодо фіксації порушень варто зазначити, що якщо виявлені порушення в товарах, наприклад, в друкованій продукції, на етикетках (упаковці) продовольчої продукції та іншої продукції, то необхідно придбати цей товар, оформивши документи купівлі-продажу: фіскальний чек, накладну. Якщо виявлені порушення щодо музичного твору, то належними та допустимими доказами, є акт фіксації, відеозапис та фіскальний чек, які у сукупності свідчать про факт публічного виконання музичного твору за місцем, в якому здійснює господарську діяльність відповідач. Даний факт може бути зафіксовано на відео та здійснено контрольну закупку товару в магазині, в якому здійснює господарську діяльність відповідач. Якщо виявлені порушення в мережі Інтернет, то необхідно зробити відео процесу огляду веб-сторінки з неправомірно розміщеним твором. Також можна здійснити акт огляду веб-сайту із залученням свідків і це також буде належним та допустимим доказом [9]. Крім того, необхідно зберегти веб-сторінку з порушеннями авторського права на твір в Інтернет-архіві, що дозволить зберегти докази в разі видалення інформації про порушення авторського права з веб-сайту порушника.

А в тих випадках, коли відсутній авторський договір з визначеною ціною, суддя може визначити ціну авторського права на певний твір чи об'єкт суміжних прав або призначити судову експертизу, вартість якої нині сягає 40 тисяч гривень [10].

На підставі розглянутого ми прийшли до висновку, що, зважаючи на недоліки, нова редакція норми про стягнення компенсації має бути доопрацьована з точки зору юридичної техніки та більшої забезпеченості прав правовласників. Також можна констатувати, що тепер нова редакція вимагає від правовласників готуватися до судового захисту їхніх авторських та суміжних прав шляхом фіксування ціни за їх використання ще на стадії створення об'єктів цих прав або їх отримання іншим шляхом. Найкращим доказом, що гарантовано підтвердить авторське право на твір, буде свідоцтво про його державну реєстрацію. На підтвердження суми винагороди або комісійних платежів, які були б сплачені, якби порушник звернувся із заявою про надання дозволу на використання оспорюваного авторського права або суміжних прав, варто укладати договори з контрагентами і вказувати їм там або ж замовляти оцінку. Також у місцях, де правовласник розміщує об'єкти своїх прав, тобто на власних сайтах, у точках продажу, на виставках доводити до відома потенційних порушників тарифи за використання цих об'єктів. Також важливо правильно зафіксувати правопорушення, про що було сказано вище (акт фіксації, відеозапис, фіскальний чек, акт огляду, веб-архів) та перевірити, чи міг потенційний відповідач отримати права на даний об'єкт авторського права чи суміжних прав іншими шляхами, ніж від позивача. У крайньому випадку варто клопотати про призначення експертизи для визначення ціни за використання об'єктів прав.

Список використаних джерел:

1. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-XII. Дата оновлення: 04.11.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
2. Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав : Закон України від 15.05.2018 р. № 2415-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2415-19>.
3. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності : Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17.10.2012 р. № 12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12/para78>.
4. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 5. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78395030>.
5. Постанова Східного апеляційного господарського суду від 27 лютого 2019 року по справі № 922/2507/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78395030>.
6. Рішення господарського суду Дніпропетровської області від 8 листопада 2018 року по справі № 904/3362/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77818622>.
7. Рішення господарського суду міста Києва від 20 грудня 2018 року по справі № 910/6793/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79312294>.

8. Рішення господарського суду Харківської області від 18 грудня 2018 року по справі № 922/2372/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78928416>.
9. Рішення Новодністровського міського суду Чернівецької області від 23 жовтня 2018 р. по справі № 719/247/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77391305>.
10. Калениченко П. Компенсація за порушення авторського права: кінець чи початок? *Ліга.Блоги*. URL: <https://blog.liga.net/user/pkalenichenko/article/30756>.
11. Хлебніков С. Захист авторського права на правовому роздоріжжі. *Судово-юридична газета*. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/123066-zakhist-avtorskogo-prava-na-pravovomu-rozdorizhzh>

* * *

Розділ 4**Комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності**

Цибульов П. М., професор КПП ім.
Ігоря Сікорського, д.т.н., професор.

ПРОБЛЕМИ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ УНІВЕРСИТЕТАМИ УКРАЇНИ

В третьому тисячолітті чітко проявився новий, безальтернативний шлях розвитку економіки - економіки заснованої на знаннях, в якій додаткова вартість генерується завдяки комерціалізації знань. Найбільш досконалою моделлю такого розвитку вважається модель «потрійної спіралі» Г. Іцковіца і Л.Лейдесдорфа [1,2], яка реалізується у взаємодії трьох ключових суб'єктів – університетів, влади та бізнесу на кожному етапі створення інноваційної продукції. За цією моделлю знання, які є результатом науково-технічної діяльності, а з юридичної точки зору – переважно об'єктами права інтелектуальної власності, передаються від творців знань до бізнесу за підтримки влади. Нажаль, ця модель не придатна для України, тому що розрахована на країни з високим рівнем соціально-економічного розвитку.

Мета роботи - визначення можливих шляхів для підвищення ефективності процесу комерціалізації інтелектуальної власності в університетах України на основі аналізу світових практик з урахуванням особливостей законодавства України в сферах освіти та інноваційної діяльності.

Основним інструментом для передання знань від творців до бізнесу є національна інноваційна система (НІС). В Україні ще не створена дієва НІС. Але у науковому середовищі України відбуваються дискусії щодо моделі НІС [3,4]. Так, в роботі [4] запропонована модель НІС України, що складається з трьох підсистем і зв'язків між ними (рис.1). Хоча така модель, як і модель потрійної спіралі, містить в собі три основні складові: університети, бізнес і владу, вона працює в Україні не ефективно.

Спробуємо розібратися в цій проблемі більш детально, для чого розглянемо підсистему інноваційного процесу (рис.2), що містить в собі чотири елементи: дослідження, розробку, виробництво і реалізацію. Ця підсистема є самодостатньою, але в Україні вона працює вкрай незадовільно з багатьох причин, основною з яких є недостатнє фінансування (рис.3).

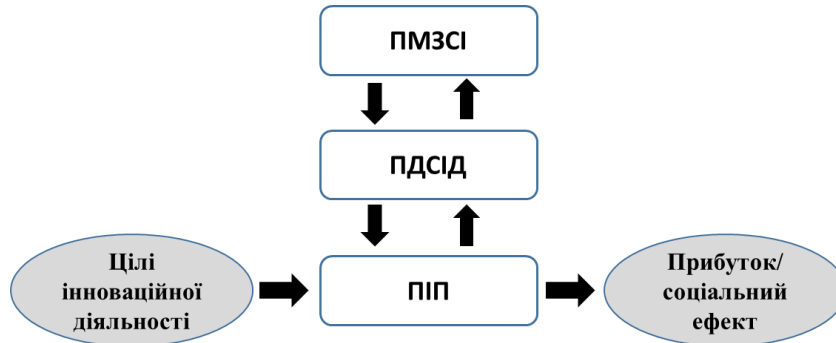

Рис.1. Трирівнева модель національної інноваційної системи України:

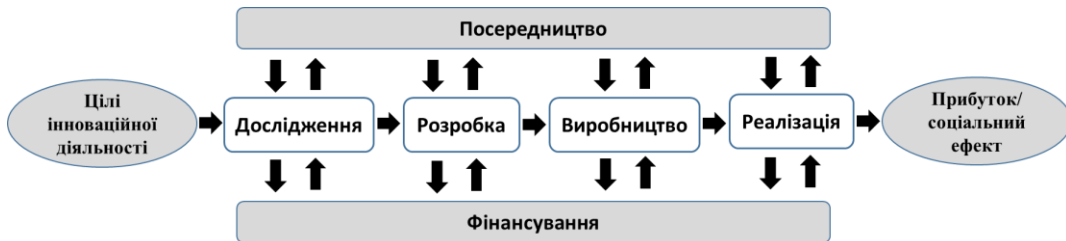

Рис.2. Модель підсистеми інноваційного процесу.

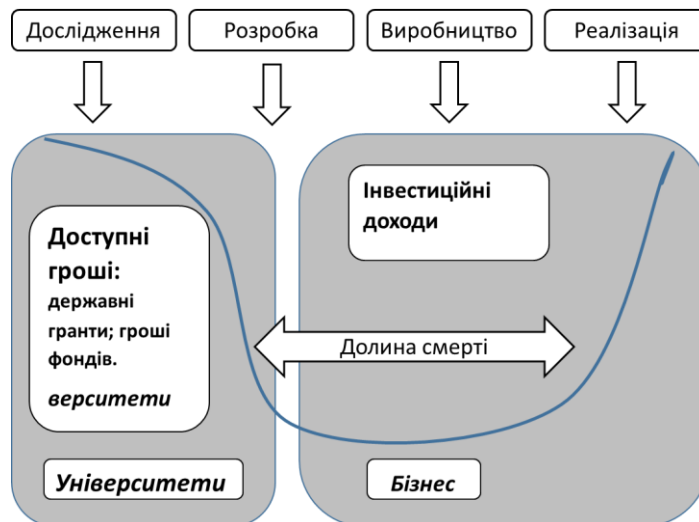

Рис.3. Розподіл фінансування між елементами підсистеми інноваційного процесу.

ПП – підсистема інноваційного процесу; ПДСІД – підсистема державного сприяння інноваційній діяльності; ПМЗСІ – підсистема міжнародних зв'язків у сфері інновацій.

Держава забезпечує фінансуванням тільки дослідження. Ці кошти майже повністю витрачаються науковцями на власні дослідження (ліва крива на рис.3) і в них майже не остається коштів на фінансування етапів розробки і виробництва інноваційної продукції. В свою чергу, бізнес заводить свої гроші, переважно, на етапі реалізації інноваційної продукції (права крива на рис.3), і він не хоче фінансувати етапи розробки і виробництва, тим більше досліджень, оскільки це пов'язано з великими ризиками.

Таким чином, за відсутності фінансування етапів розробки і виробництва виникає так звана «долина смерті», яка блокує передачу нових знань від науки до економіки. Це означає, що вже зараз Україна змушена споживати інноваційну продукцію інших країн. Внаслідок цього, в найближчі роки, якщо не будуть вжиті рішучі заходи, наукова сфера країни остаточно деградує через свою нефункціональність, а також будуть істотно знижені функціональні можливості інших елементів підсистеми інноваційного процесу з відповідними наслідками для економіки в цілому.

Таке припущення підтверджується статистичними даними. Так, У 2016 році до Державних реєстрів України внесено 2813 патентів на винаходи, більша половина з яких (54,6%) отримана іноземними заявниками. Станом на 1 січня 2017 року за весь час видано 118141 патент на винаходи, а зареєстровано усього 101 ліцензійний договір на використання об'єктів права інтелектуальної власності [5]. Все це свідчить про вкрай низький стан передання знань від науки до бізнесу і про завоювання ринку України іноземними заявниками.

У той же час, університетами і науковими установами в 2016 році подано 88,4% від загальної кількості заявок на винаходи і корисні моделі поданих національними заявниками – юридичними особами [5]. Тобто, об'єкти інтелектуальної власності генерують, в основному, університети та наукові установи, при чому - переважно університети. Таким чином, університети створюють основну кількість об'єктів інтелектуальної власності, але вони майже не використовуються в бізнесі. Одна з причин-відсутність ефективної системи управління інтелектуальною власністю в університетах.

Згідно зі ст. 8 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» та постанови Кабінету Міністрів України від 1.08.2007 № 995, передбачено створення структурних підрозділів з трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності у вищих навчальних закладах. Проте, не всі університети створили такі підрозділи, а ефективна діяльність створених підрозділів стримується проблемами, що можна розділити на чотири групи. Це проблеми політичного, правового, економічного та соціального характеру.

До проблем першої групи слід віднести відсутність в університетах єдиної політики у сфері інтелектуальної власності та занадто вузьке розуміння керівництвом ролі інтелектуальних активів і тих можливостей, які вони

відкривають навіть при наявності в університеті достатнього фінансового та людського капіталу.

До проблем правового характеру, що виникають у зв'язку з необхідністю управління інтелектуальною власністю в університеті, відносяться:

- недостатня опрацьованість або повна відсутність в багатьох університетах комплексу локальних нормативних актів, що регламентують діяльність у сфері створення об'єктів інтелектуальної власності і управління правами на них, зокрема їх комерціалізації;

- законодавчі обмеження на здійснення університетами інноваційної діяльності, на використання коштів, отриманих від такої діяльності, на державно-приватне партнерство тощо.

До проблем економічного характеру відносяться:

- відсутність системи державного замовлення на підготовку та перепідготовку кадрів у сфері інтелектуальної власності та трансферу технологій для університетів;

- відсутність у більшості університетів системи комплексної оцінки та відбору найбільш конкурентоспроможних об'єктів інтелектуальної власності для комерціалізації;

- нестача коштів для патентування найбільш успішних і перспективних розробок за кордоном;

- несвоєчасний або неповний облік розробок, створюваних в університеті, що мають дійсну або потенційну комерційну цінність, а також досвіду маркетингової діяльності для пошуку потенційних інвесторів або ліцензіатів;

- викривлена політика щодо оцінки ефективності діяльності в сфері інтелектуальної власності, коли результат оцінюється кількістю отриманих патентів чи свідоцтв на об'єкти інтелектуальної власності, а не досягнутий економічний чи соціальний ефект.

До четвертої групи проблем слід віднести:

- нестачу в університетах кваліфікованих фахівців в галузі управління ІВ, які могли б на професійному рівні здійснювати діяльність з оформлення прав на об'єкти інтелектуальної власності, розробляти план їх комерціалізації та укладати договори щодо розпорядження виключними правами;

- відсутність ефективною системи моральної і матеріальної мотивації творців, зокрема визначення їх частки в роялті від комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності;

- особливість менталітету багатьох науковців, які вважають, що їх завдання – створення нових знань, а комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності є справою держави. Наведений вище перелік проблем не є вичерпним.

Таким чином, низька активність вітчизняних університетів у сфері комерціалізації інтелектуальної власності обумовлена багатьма чинниками. Однак найбільш серйозною перешкодою на шляху формування ефективною системи виявлення та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності є відсутність

комплексного підходу до вирішення даних проблем, як на рівні держави, так і на рівні окремих університетів.

Для вирішення більшості з перерахованих проблем доцільно прислухатися до рекомендацій ЄС та ВОІВ. Так, у Рекомендаціях ЄС наголошується, що «ефективне управління інтелектуальною власністю потребує розробки у наукових установах та вищих навчальних закладах відповідної внутрішньої політики для забезпечення належного використання результатів досліджень». Зараз в багатьох університетах така діяльність визначається загальними вимогами їх статутів щодо використання об'єктів інтелектуальної власності та вимогами законодавства України, які регламентують лише окремі, не пов'язані між собою питання охорони прав інтелектуальної власності та передачі технологій. Суттєву увагу Рекомендації ЄС приділяють утворенню в університетах системи поширення інформації про результати досліджень комерційного спрямування, а також розробленню принципів, що повинні стати частиною політики з управління правами інтелектуальної власності на етапі їх використання.

Розробка системи індикаторів оцінювання результатів комерціалізації інтелектуальної власності вимагає наявності певних показників, що характеризують її функціонування. В першу чергу це повинні бути економічні показники, такі як кількість ліцензійних договорів, кількість створених стартапів, розмір отриманих роялті.

На наш погляд, для підвищення ефективності комерціалізації інтелектуальної власності буде корисним використання університетами України керівних принципів та положень щодо передачі знань та комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності, які би враховували, у тому числі, положення Рекомендацій ЄС, а також розроблене ВОІВ Типове положення про політику в сфері інтелектуальної власності для університетів і науково дослідних установ. Останнє Положення передбачає введення в дію прийнятних для університету процедур виявлення, встановлення режиму права інтелектуальної власності, охорони та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності.

Для виконання таких функцій пропонується створити в університетах спеціальні структурні підрозділи. Стратегія і тактика створення таких підрозділів розглядається в роботі [6]. Підрозділ (відділ) має бути інтегрований у діяльність університету та бути доступним для дослідників і підприємців. Такий підхід повинен мотивувати дослідників до патентування.

Актуальним є визначення в університетах:

– загальних розмірів виплати винагороди винахідникам та авторам службових ОІВ при їх використанні;

– принципів розподілу коштів, що отримує університет від використання ОІВ, між винахідниками, авторами ОІВ, підрозділом, в якому вони працюють, а також університетом.

Для того щоб запропонована ВОІВ Політика працювала в Україні, необхідно гармонізувати її з національним законодавством, а також з внутрішніми

нормативними актами університету, що регулюють правовідносини в сфері інтелектуальної власності між університетом, його персоналом та зовнішніми суб'єктами інноваційної діяльності.

ВИСНОВКИ

1. В Україні існує розрив між результатами наукових досліджень (інтелектуальною власністю) та їх використанням у виробництві інноваційної продукції та інноваційних послуг, що заважає розвитку економіки заснованої на знаннях, а наукова сфера країни ризикує деградувати через свою не функціональність.

2. В умовах, коли ще не утворилися сталі зв'язки між наукою, бізнесом і державою, необхідно зосередитися на комерціалізації університетами власних об'єктів інтелектуальної власності, в першу чергу, шляхом продажу ліцензій та створення стартапів, що стане каталізатором для розвитку економіки країни.

3. Для забезпечення ефективної комерціалізації інтелектуальної власності університетами, доцільно розробити та запровадити Положення про політику в сфері інтелектуальної власності кожним університетом на основі розробленого ВОІВ Типового положення про політику в сфері інтелектуальної власності для університетів і науково дослідних установ.

Список використаних джерел:

1. Etzkovitz H., Leydesdorf L. The Triple Helix University-Industry-Government Relations a Laboratory for Knowledge Based Economic Development//EASST Review. 1995. Vol. 14. No 1. P. 14-19.
2. Leydesdorf L. Knowledge Based Economy Modeled, Measured, Simulated. Boca Raton: Universal Publishers, 2006.
3. Андрощук Г.О., Давимука С.А., Федулова Л.І. Національні інноваційні системи: еволюція, детермінанти результативності. Київ, 2015. 512 с.
4. Цибульов П.М. Трирівнева модель національної інноваційної системи. Наука та інновації, 2018, 14 (3). С. 5-14.
5. Державна служба статистики України. Наукова та інноваційна діяльність. Статистичний збірник, К. 2017. - 134 с.
6. Цибульов П.М., Чеботарьов В.П. Офіс управління інтелектуальною власністю: створення, робота, ефективність. К: ДНУ УкрІНТЕІ, 2016. – 196 с.

* * *

Войтко С. В., завідувач кафедри міжнародної економіки КПІ ім. Ігоря Сікорського, д.е.н., професор,
Скоробогатова Н. Є., доцент КПІ ім. Ігоря Сікорського, к.е.н., доцент.

КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЯ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В КРАЇНАХ ПРИСКОРЕНОГО РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ 4.0

Концептуальні засади Індустрії 4.0 (Industry 4.0), як нової, четвертої промислової революції, почали формуватися у Німеччині ще у 2011 році. За своєю суттю, бізнес-модель Індустрії 4.0 визначає новий засіб підвищення рівня

конкурентоспроможності промислових підприємств, який використовує інтеграцію кібер-фізичних систем («Cyber-physical system» /CPS/) у виробничі процеси та у функціонування продукції. Загалом, інтеграція машин і людської праці разом з підключенням цих машин до інтернету надає змогу створювати мережі машин, збирати значні обсяги інформації про сам процес виробництва та особливості експлуатації кожного виробу. У перспективі це надасть виробникам інформацію про весь життєвий цикл продукту, що, у свою чергу, зменшить кількість недоліків, помилок і браку у майбутньому при подальшому виробництві подібної продукції.

Наразі, поряд з класичними світовими технологічними трендами у промисловості та сфері послуг набувають розвитку й новітні, такі як IoT («інтернет речей»), IIoT («індустріальний інтернет речей»), Big Data («великі дані»), Cloud computing («хмарні обчислення»), Wireless Communication («бездротові технології»), Smart City («розумне місто»), Remote & mobile access («віддалений та мобільний доступ»), 3D printing («тривимірний друк»). Зазначене породило Smart (або Digital Factory («розумна фабрика»)), загальну цифровізацію (Digitalization), а в підсумку: цифрову економіку (Digital Economy).

На сьогодні платформа Індустрії 4.0 переважно стосується технологій у виробництві, тобто певних промислових секторів. Здійснюється поступове об'єднання тисяч компаній навколо напрямів досліджень, інноваційної діяльності та навчання у сфері високих технологій. Початок ХХІ століття відзначився горизонтальною та вертикальною інтеграцією ІКТ, конвергенцією технологій та додатків, створення кібернетичних систем і штучного інтелекту. Зазначене зумовило зміну бізнес-моделі та способів ведення бізнесу після глобальної економічної кризи 2008 р. Індикатором цього є зміна ринкової вартості компаній. Натепер у ТОП-10 за капіталізацією входять ІКТкомпанії, потіснивши промислові гіганти нафтогазового комплексу, автомобільні компанії, виробників напоїв.

Відповідно виникає питання вибору оптимального варіанту оформлення права інтелектуальної власності на розроблювані технології та зразки продукції з врахуванням можливого комерційного ефекту. Слід відзначити, що практично усі продукти Індустрії 4.0 є унікальними як технологічно, так і технічно. Концептуальні засади, що наведені вище, визначені сучасністю, адже поступово продукція Індустрії 4.0 витісняє традиційну. Зазначене досить помітно у розвинутих країнах. Країни, що вже зорієнтовані на розвиток Індустрії 4.0, певним чином сприяють цим змінам. Чітких ознак приналежності тих чи інших країн до Індустрії 4.0 ще немає. Так, існують різні оцінки належності країн, корпорацій, підприємств до Індустрії 4.0. Використовуються як експертне оцінювання, так і оцінки за статистичними даними. У 2016 році лідерами Індустрії 4.0 визнані США, Німеччина, Японія, Франція, Китай, Південна Корея, Нідерланди [1].

Обсяг високотехнологічного експорту у загальному обсязі експорту за даними 2016 року показали такі результати. У ТОП-20 країн увійшли Сінгапур, Сан-Томе і Принсіпі, Палау, Філіппіни, Бермуди, Малайзія, Казахстан, Ірландія, Швейцарія, Франція, Південна Корея, Китай, Барбадос, Ісландія, Великобританія,

Мальта, США, Норвегія, Киргизія, Ізраїль [2]. Цей різновид експорту для визначених країн становив від 18,38 % до 67,43 %.

Так, викликає подив наявність окремих країн на вершині цього рейтингу. Зазначимо, що у 2016 році середній у світі високо-технологічний експорт становив 19,2 %. У той же час Сан-Томе і Принсіпі, Палау та Бермуди показали значення цього показника від 47,4 % до 65,5 %, що є досить високими значеннями. Ґрунтовний додатковий аналіз показав, що саме для цих країн існують певні схеми ввезення, реєстрації та вивезення високотехнологічних товарів через їх митну територію. До того для країн Азії цей показник дещо перевищує 25 %, для країн, що мають значні доходи – це менше 20 %, для країн Європи дещо вище 16 %. Україна у 2016 році мала цей показник на рівні 7,2 % [2].

Індустрії 4.0 базується, насамперед, на інформаційно-комунікаційних технологіях. Топ-20 за імпортом продукції цієї сфери є такі країни: Сінгапур; Філіппіни; Малайзія; Китай; В'єтнам; Мексика; Чехія; Словаччина; Південна Корея; Тайланд; США; Нідерланди; Японія; Угорщина; Парагвай; Ізраїль; Естонія; Маврикій; Латвія; Швеція. Топ-20 за експортом продукції цієї сфери є такі країни: Філіппіни; Сінгапур; Малайзія; В'єтнам; Китай; Мальта; Південна Корея; Словаччина; Тайланд; Мексика; Ізраїль; Чехія; Маврикій; Естонія; Антигуа і Барбуда; Угорщина; Латвія; Нідерланди; США; Японія. Одночасно у 2 рейтинги потрапили такі країни: Сінгапур; Філіппіни; Малайзія; Китай; В'єтнам; Мексика; Чехія; Словаччина; Південна Корея; Тайланд; США; Нідерланди; Японія; Ізраїль; Естонія; Латвія [3]. Порівнюючи перелік за часткою експорту та імпорту ІКТ, а також за часткою високо-технологічного експорту (тобто перевірили наявність кожної країни одразу у трьох рейтингах), маємо перелік з таких семи країн (за алфавітом): Ізраїль, Китай, Малайзія, Сінгапур, США, Південна Корея, Філіппіни.

Експерти до технологічно розвинених країн відносять (з 15 по 1 місце у рейтингу): Гонконг; Франція; Японія; Ісландія; Люксембург; Південна Корея; Ірландія; Німеччина; Фінляндія; Сінгапур; Данія; Великобританія; США; Нідерланди; Швеція; Швейцарія [1]. І лише три потрапили у всі вище приведені рейтинги – Китай, Південна Корея, США.

У процесі комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності виникає необхідність оплати ліцензійних платежів за використання прав на об'єкти інтелектуальної власності. Існують дві найбільш поширені форми платежів – паушальні платежі (внески) та роялті. Паушальний платіж – це одноразовий внесок (платіж) за придбання ліцензії, який найчастіше сплачують у початковий період дії ліцензійного договору. Роялті – це періодичні відрахування ліцензіата на користь ліцензіара, здійснювані протягом усього терміну дії ліцензії (встановлюють у формі визначених відрахувань або залежно від вартості виробленої за ліцензією продукції). Вибір форми платежу як для ліцензіата, так і для ліцензіара залежить від конкретних умов. Так, наприклад, паушальні платежі часто встановлюють тоді, коли ліцензіар не впевнений, що предмет ліцензії ефективно

використовуватиметься ліцензіатом, а роялті — за умови невпевненості ліцензіата (рис. 1).

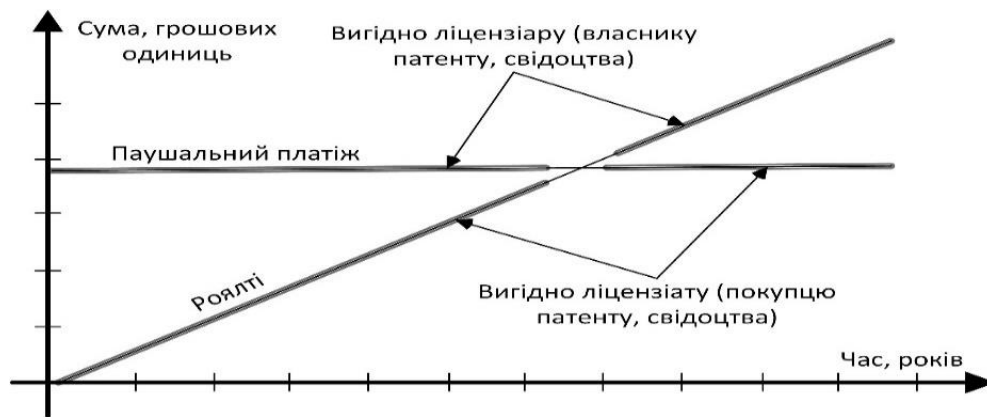

Рис. 1. Вигоди для ліцензіата та ліцензіара залежно від обраного виду оплати за використання прав на об'єкти інтелектуальної власності

Порівнюючи доцільність застосування тієї чи іншої форми платежу, слід зазначити, що за низького рівня обсягів реалізації продукції для власника прав на об'єкт інтелектуальної власності вигідним є отримання значної суми грошових коштів одразу (паушальний платіж), а для власника бізнесу вигідно сплачувати власнику патенту (свідоцтва) роялті. У кожного інтереси максимізувати доходи. Це пояснюється тим, що підприємець оплачує тільки відсотки від реалізації продукції, що становить незначну частку від доходу, та припиняє виплати після припинення виробництва продукції. Тобто, якщо не буде комерціалізації, то й не буде виплат. Водночас, при паушальному платежі одразу виплачується вся, досить значна сума, тому доходи ліцензіара не залежать від комерційного успіху його ідеї. За значних обсягів виробництва продукції власник прав на об'єкт інтелектуальної власності отримає значний обсяг грошових коштів за відносно короткий час і тому для нього вигідний роялті.

Окрім того, слід зазначити, що при виборі форми платежу необхідно врахувати також вплив інфляції та системи оподаткування доходів. Ці два чинники впливають на зниження купівельної спроможності та обсягу доступних для використання грошових сум на майбутніх періодах. Оскільки податок залежить від бази оподаткування, а для роялті ця сума виплачується поступово, то й обсяг податку незначний, розтягнутий у часі. Для паушального платежу дещо інша ситуація. Так, вся сума за використання ліцензії отримується одразу, відповідно і одноразове оподаткування цієї є значним, особливо у країнах, де застосовується прогресивна система оподаткування, адже сума доходу потрапляє в зону більшого відсотку оподаткування. Стосовно інфляції, то на залишок грошей вона впливатиме на їхню купівельну спроможність відповідно до відсотку інфляції. Таким чином, маємо поступове зниження купівельної спроможності грошових одиниць. Таким чином, впроваджуючи новітні технології, їх розробник та користувачі мають обрати

раціональний для себе спосіб оформлення та використання об'єктів права інтелектуальної власності з врахування комерційного ефекту кожної з сторін угоди.

Список використаних джерел:

1. Which nation, in your opinion, is currently leading in Industry 4.0? URL: <https://www.statista.com/statistics/667634/leading-countries-industry-40-worldwide/> (дата звернення: 22.04.2019р.).
2. The 16 most innovative countries in the world. URL: <http://www.businessinsider.com/most-innovative-countries-in-the-world-2017-6> (дата звернення: 22.04.2019р.).
3. The World Bank Data and Research (2016), World Bank Statistics Database. URL: <http://data.worldbank.org> (дата звернення: 22.04.2019р.).

* * *

***Несін В.В., Ковальов К.Є.,
Топчій Н.В., Лук'янюк С.В.,***
Український науково-дослідний
інститут спеціальної техніки та
судових експертиз Служби безпеки
України.

**ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ
РАЦІОНАЛІЗАТОРСЬКОЇ ТВОРЧОСТІ В МАЛОСЕРІЙНОМУ
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОМУ ВИРОБНИЦТВІ В УМОВАХ ОБМЕЖЕННЯ
ІННОВАЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ**

Експериментальне виробництво науково-дослідної установи функціонує для перевірки технологічності розроблених в процесі виконання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) конструкцій та матеріалів, ефективності маршрутів технологічної обробки, раціональності використання обладнання та режимів його використання, доцільності застосування стандартних чи розроблених спеціальних інструментів і технологічного оснащення.

Певна застарілість основних засобів виробництва в умовах обмеження інноваційних можливостей може створити перепони у вирішенні наведених задач експериментального виробництва. Затримки часу виконання робіт можуть бути пов'язані з необхідністю проведення раптового ремонту через виникнення непередбачуваних несправностей механообробного обладнання, систем електропостачання, водо забезпечення та водовідведення, каналізації, систем підготовки повітря, вентиляції, температурного режиму. Скорочення кількості допоміжного персоналу: бригад ремонту механічного обладнання, електричного, сантехнічного, вентиляційного господарства, персоналу заготівельних, транспортних, диспетчерських служб, інструментального господарства, зокрема заточувальників інструменту – відволікає основний виробничий персонал на виконання великої кількості сторонніх, потрібних, неспеціалізованих, допоміжних

операцій. Зменшується ефективність продуктивної висококваліфікованої праці основного персоналу.

Підготовка технологічного маршруту обробки передбачає наповнення технологій режимами обробки, вибору інструменту і оснащення для різних операцій – за результатами виготовлення макетів, дослідних зразків та малих партій деталей розроблених в межах НДДКР виробів. Підбір режимів обробки, застосування універсального чи розробка спеціального інструменту здійснюється безпосереднім виконавцем конкретної роботи. Може відбуватися зміна послідовності і змісту операцій, заміна, збільшення або зменшення кількості операцій, певна їх деталізація з метою досягнення позитивного ефекту виробництва виробів в цілому.

Конструкції окремих деталей і виробів перевіряються на технологічність в процесі виробництва. Важливою є перевірка експериментальним виробництвом працездатності вибраних конструкторами матеріалів деталей. Наслідком технологічної перевірки стають зміни в конструкторській документації конкретних деталей.

Всі перераховані етапи експериментального виробництва в умовах конкретного технологічного маршруту виготовлення нових виробів повинні насичуватися певними покращеннями, раціоналізаторством, змінами з метою підвищення технологічності деталей і виробів в цілому, покращення функціональних характеристик виробів – результатів НДДКР, і є процесом технічної творчості індивідуальної чи колективної.

Виконання робіт залученим персоналом в умовах значних зовнішніх обмежень спонукає до пошуку виходу зі складної проблемної ситуації з метою своєчасного виконання поставленого завдання та підвищення ефективності виробництва. Виконавці в межах своїх окремих операцій та/або співавтори колективно, в межах маршруту, здійснюють творчий пошук, продукують певні покращення, безпосередньо застосовують результати своєї технічної творчості в експериментальному виробництві.

Покращення стосуються [1, 52] створення або зміни:

- технології;
- застосовуваних інструментів;
- конструкції певних виробів або окремих деталей;
- матеріалу деталей чи виробів.

Такі елементарні «покращення» стають зручним і відносно дешевим варіантом внутрішньої інновації для установи за рахунок творчого потенціалу працюючого персоналу [1, 52-53]. Досягнення корисного ефекту від результатів технічної творчості [2, 139] пов'язане не лише і не стільки з особистим застосуванням покращення виконавцями, а з їх послідовним справедливим формалізованим впровадженням (Рис. 1.). Важливими моментами такого формалізованого впровадження є:

- визнання права авторства на «покращення» (раціоналізацію);

– документальне оформлення впровадження раціоналізаторської пропозиції (складання акту впровадження);

– внесення змін до конструкторської чи технологічної документації з детальним описанням, за необхідності, розроблених технічних пристосувань для виготовлення деталей та виробів.

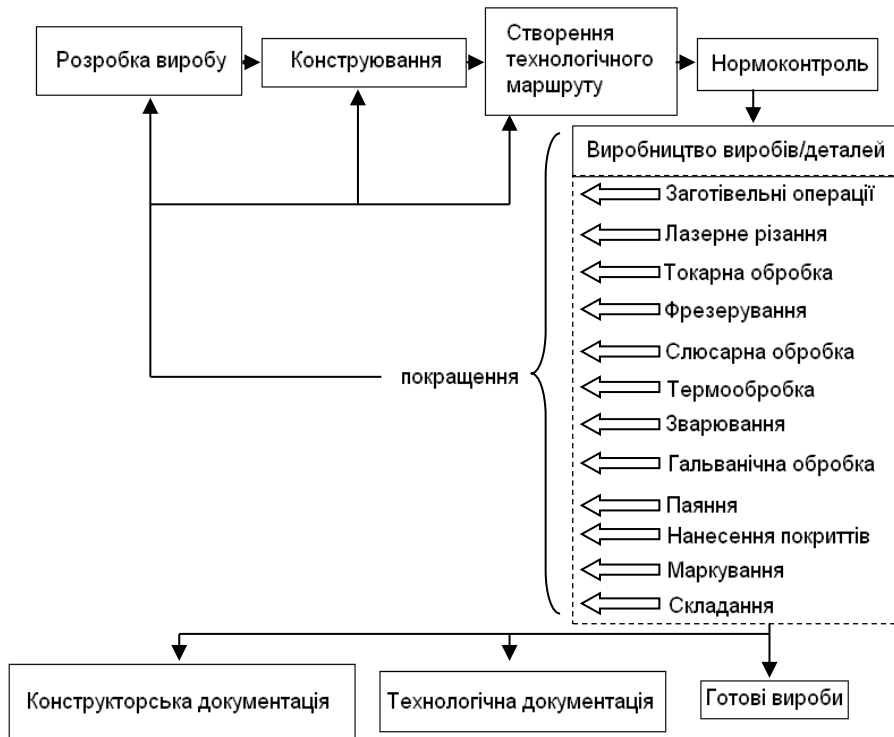

Рис. 1. Схема напрямків застосування технічної раціоналізаторської творчості

Підтвердження права власності на твір, промисловий зразок, товарний знак, корисну модель чи винахід здійснює уповноважений державний орган, а певною рекламою та впровадженням займається автор або правовласник. Визнання пропозиції раціоналізаторською в установі, де працюють автори елементарних розроблених технічних рішень – залучення відповідних державних органів не потребує, відбувається в межах повноважень такої установи, яка і видає авторам відповідні свідоцтва.

Ситуація, коли покращення виробу, технології, матеріалу, обладнання, інструменту в експериментальному виробництві одним із виконавців здійснене, але не заявлене і, відповідно, не впроваджене – сприяє появі недоброякісної науково-технічної продукції, навіть за умови виготовлення якісної експериментальної партії виробів. Такою продукцією є конструкторська чи технологічна документація. Без відповідних впроваджень повторного випуску якісних виробів не відбудеться.

Рекомендаціями з упередження цієї негативної ситуації можуть бути:

– певна матеріальна винагорода за подану та визнану раціоналізаторську пропозицію;

– видача охоронного документа у вигляді свідоцтва;

– визнання права інтелектуальної власності за автором.

Впровадження раціоналізаторських пропозицій відповідають ситуації із забезпечення функціонування класичної «петлі якості».

Список використаних джерел:

1. Несін В.В. Творча раціоналізаторська діяльність людини на виробництві в умовах старіння основних засобів, технології та обмеження інноваційної складової [Текст] с. 52-53. / В.В. Несін // Матеріали XX Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та аспірантів «Дні Науки» (20-21 квітня 2017 р. м. Київ) / Укладачі: А.А. Мельниченко, В.А. Прищепа, Є.О Клейно. – К.: ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2017. – 212 с.

2. Несін В.В. Формалізація механізму впровадження результатів технічної творчості [Текст] с. 139-141. / В.В. Несін // Людяність творчості як творчість людяності: Матеріали XIV Всеукраїнської науково-практичної конференції (25 травня 2017 р., м. Київ) / Укладачі: Новіков Б.В., Мельниченко А.А., Покулита І.К., Шевчук Ю.А. / – К.: КПІ ім. Ігоря Сікорського. – К.: ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2017. – 245 с.

* * *

Левченко Я. Ю., студентка
Юридичного інституту ДВНЗ
«КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
Науковий керівник:
Білоусова Н. О., доцент
Юридичного інституту ДВНЗ
«КНЕУ імені Вадима Гетьмана»,
к.ю.н., доцент.

НОВАЦІЇ У СФЕРІ КОЛЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ АВТОРСЬКИМИ І СУМІЖНИМИ ПРАВАМИ

На сьогоднішній день сфера використання авторських та (або) суміжних прав є надзвичайно широкою, а тому здійснювати контроль за використанням об'єктів авторських або суміжних прав й отримувати за таке використання відповідну винагороду для правовласників є складною задачею.

Аби врегулювати дану проблему й створюються організації колективного управління (далі – ОКУ), які звільняють правовласників від необхідності вчиняти вищезазначені дії та від їх імені вступають у правовідносини щодо надання дозволів на використання об'єкту авторського або суміжних прав широкому колу користувачів, збору винагороди, контролю дотримання умов ліцензійних договорів та порушення авторських або суміжних прав.

Згідно із Законом України (далі –ЗУ) «Про авторське право та суміжні права» суб'єкти авторського права і суміжних прав можуть управляти своїми правами особисто, через свого повіреного, через організацію колективного управління.

ОКУ у даному Законі визначається як організація, що управляє на колективній основі майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав і не має на меті одержання прибутку [1].

15 травня 2018 року було прийнято Закон України (далі – ЗУ) «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав», яким було внесено зміни до ЗУ «Про авторське право та суміжні права» та загалом у сферу регулювання даного питання.

Основною новацією даного Закону є розділ про державний нагляд за діяльністю ОКУ та посередництво у переговорах і при вирішенні конфліктів. Згідно з цим Законом державний контроль здійснюється шляхом отримання інформації, аналізу поданих документів та проведення позапланових заходів із здійснення державного нагляду. Тобто, даним Законом закріплений обов'язок ОКУ надавати контролюючому органу певну звітність [2].

Також, однією з новацій стало окреслення питання щодо перевірок діяльності ОКУ. Згідно із ЗУ «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав», щодо ОКУ проводяться лише позапланові заходи, а планові - не передбачені, чітко закріплено підстави проведення перевірок:

1) подання організацією колективного управління до Установи письмової заяви про здійснення заходів державного нагляду за бажанням цієї організації;

2) виявлення та підтвердження недостовірності даних, що містяться у документах, відомостях, поданих організацією колективного управління до Установи;

3) перевірка виконання організацією колективного управління вимог, зазначених Установою у попередженні;

4) отримання Установою обґрунтованого звернення фізичної або юридичної особи про порушення організацією колективного управління її законних прав.

5) неподання у встановлений строк організацією колективного управління до Установи документів, обов'язковість та строки подання яких визначені цим Законом;

6) недотримання вимог щодо забезпечення прозорості діяльності організації колективного управління відповідно до цього Закону [2].

Отже, таким чином законодавець чітко визначив підстави для проведення позапланової перевірки діяльності ОКУ, що має стати дієвим механізмом для контролю з боку держави та захищати правовласників від зловживань з боку ОКУ.

На нашу думку, необхідно також звернути увагу на таку новелу, як санкції, які можуть бути застосовані щодо ОКУ, основними з яких є попередження та скасування акредитації та/або реєстрації такої організації та виключення такої організації з реєстру організацій колективного управління[2].

Цим Законом було закріплено юридичну відповідальність ОКУ у разі порушення законодавства України. На нашу думку, закріплення санкцій стимулюватиме ОКУ не порушувати законодавство щодо авторських та суміжних прав, та стане дієвим інструментом у регулюванні діяльності даних організацій.

Отже, проаналізувавши положення ЗУ «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних

прав» можна зробити висновок, що даним Законом здійснено більш чітке врегулювання діяльності ОКУ, а особливо такий аспект як контроль за їх діяльністю та закріплено відповідні санкції за порушення ними законодавства.

Список використаних джерел

1. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 13, ст.64.
2. Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав: Закон України від 15.05.2018// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2018, № 32, ст.242.
3. Деякі питання розширення дії самоорганізаційних засад колективного управління майновими авторськими та (або) суміжними правами / М. Плотнікова // Підприємництво, господарство і право. - 2016. - № 11. - С. 39-43. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2016_11_9
4. Організація колективного управління майновими авторськими та (або) суміжними правами / І. Я. Верес // Часопис Київського університету права. - 2015.-№4.-С.217-221.- URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2015_4_50

* * *

Розділ 5	Право інтелектуальної власності та інформаційне право: взаємозв'язок
-----------------	---

Фурашев В. М., к.т.н., доцент, с.н.с.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО, ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЯК НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

Правове забезпечення організації та здійснення будь-якого процесу передбачає підготовку відповідних фахівців, які розуміють сутність, природу, послідовність дій та кінцевий результат цього процесу. Необхідно не тільки розуміти сам процес, як явище, а і правильно класифікувати суспільні відносини, які виникають у ході його здійснення.

Важливо зауважити, що у період бурхливого науково-технічного прогресу суттєво загострюється проблема підготовки кваліфікованих фахівців будь-якої галузі знань, включаючи спеціальність «Право».

Сучасний науково-технічний прогрес чітко показав, що максимального ефекту можна досягнути лише шляхом застосування сукупності споріднених тематикою науково-практичного дослідження галузей знань.

Саме з огляду на вище наведене, та виходячи з власного досвіду, пропонується до розгляду тема, яка відображена у назві даної роботи.

Одразу зауважимо, що все нижче наведене є власними думками автора, якій не претендує на їх апіорність і буде радий отримати будь-які зауваження та пропозиції.

Інформаційне право за своєю сутністю – основний регулятор базових суспільних відносин, які виникають під час поводження з інформацією на всіх стадіях її обороту (життєвого циклу), тобто створення, збереження, обробки, поширення та знищення.

Інформаційне право встановлює базові критерії класифікації інформації по видам, підвидам та групам, та базові принципи поводження з інформацією на всіх стадіях її життєвого циклу в залежності від класифікаційних ознак.

Інформаційне право є «конституцією» в інформаційній сфері. Жодні положення нормативно-правових актів інших галузей права, за виключенням конституційного права, у частині поводження з інформацією та встановленням відповідних правовідносин, не можуть протирічити положення інформаційного права.

Метою інформаційного права є максимальне забезпечення інформаційних потреб людини, громадянина без нанесення шкоди, враховуючи властивості інформації.

Предметами інформаційного права є інформація та процеси, які пов'язані із забезпеченням її обороту.

Об'єктами інформаційного права є інформація та суспільні відносини, які виникають під час поводження з інформацією на всіх стадіях її життєвого циклу, а також суспільні відносини, які виникають під час забезпечення обороту інформації, інфраструктурне середовище забезпечення обороту інформації.

Все своє життя людина свідоме або не свідоме займається інформаційною діяльністю – отримує, переробляє та накопичує інформацію, яка потім переростає у знання, яке, в свою чергу, генерує нову інформацію. Це – безперервний природний та об'єктивний процес. В цьому полягає сутність людини. Результатом такої інформаційної діяльності є власний інформаційний продукт, якій може бути не лише товаром у загальноприйнятому сенсі цього поняття, а й мати визначену соціальну цінність та необхідність.

Метою права інтелектуальної власності є визначення соціальної цінності результату індивідуальної або колективної інформаційної (розумової) діяльності, та встановлення ступеня персоналізації цієї діяльності, як об'єкта інтелектуальної власності, на відповідність набуття об'єктності права інтелектуальної власності з відповідними правовими наслідками.

Предметом права інтелектуальної власності є інформація щодо потенційних об'єктів права інтелектуальної власності та процеси, пов'язані із забезпеченням набуття права інтелектуальної власності та охороною і захистом об'єктів інтелектуальної власності правовими засобами.

Об'єктами права інтелектуальної власності є інформація щодо результатів визначеної інформаційної (розумової, інтелектуальної) діяльності, які є інтелектуальною власністю автора/авторів та потенційно можуть стати об'єктами права інтелектуальної власності, суспільні відносини, які виникають під час оцінки та набуття права інтелектуальної власності на даний об'єкт та під час забезпечення охорони і захисту об'єктів інтелектуальної власності.

Чому наголос робиться саме на інформації про об'єкт інтелектуальної власності?

Відповідь дуже проста – будь-якій об'єкт інтелектуальної власності, незалежно від подальшої його «долі» проходить один шлях: задум (ідея) – уявлення у мозку автора/авторів (усвідомлення) – первісна матеріалізація (нотатки, нариси, схеми, формули, креслення та ін.) – деталізація (уточнення, конкретизація) – підготовка та здійснення, за необхідності, макету у загальному вигляді з визначеним ступенем деталізації – подальше уточнення, за необхідності, уявлення задуму – розробка та здійснення повнофункціонального прототипу (дослідного зразка) об'єкта інтелектуальної власності.

Будь-яка матеріалізація об'єкта інтелектуальної власності як результат розумової (інтелектуальної, інформаційної) діяльності на будь-якому носії є реальним його інформаційним представленням зі всіма наслідками, які з цього витікають.

Сучасні методи та засоби забезпечення обороту інформації на всіх стадіях її «життєвого» циклу, як результат науково-технічного прогресу, у сукупності з визначеними властивостями, які притаманні лише інформації, «підняли» питання забезпечення інформаційної безпеки на самій верхній щабель в ієрархії питань забезпечення існування людства в цілому. І це – не перебільшення, а реальність, яка прийде до кожного, але з часом. Людство, на жаль, “переступило” ту червону межу, за якою повернення вже не має. До тих пір поки буде існувати людство, до тих пір буде існувати проблема забезпечення інформаційної безпеки.

Практично всім відомо, що «отрута породжує протиотруту, протиотрута породжує нову отруту» або філософській принцип «боротьби та єдності протилежностей». Вже зараз людство починає розуміти, що вирішення питань забезпечення інформаційної безпеки на одноособовому державному рівні, навіть за умовами міждержавних домовленостей, утворенням відповідних регіональних та міжрегіональних союзів неможливо. Вирішення або суттєве зменшення наслідків інформаційної небезпеки можливо лише на загальносвітовому рівні, в тому числі і зі застосування примусових мір проти порушників загальноприйнятих світових норм поведінки з інформацією та нормами поведінки в інформаційній сфері.

Предметом інформаційної безпеки є забезпечення такого стану інформації, якій не наносить шкоди людині, громадянину, суспільству та державі, а також досягнення та збереження такого стану інфраструктурної складової забезпечення обороту інформації, якій виключає будь-яке стороннє не санкціоноване втручання у цей процес.

Об'єктами інформаційної безпеки є інформація, процеси поведінки з інформацією на всіх етапах її життєвого циклу, а також засоби і механізми забезпечення та здійснення обороту інформації.

Об'єктами правового забезпечення інформаційної безпеки є суспільні відносини які виникають під час поведінки з інформацією на всіх етапах її життєвого циклу, а також під час розробки та застосування засобів і механізмів забезпечення та здійснення обороту інформації.

З огляду на вище наведене можна зробити наступні висновки:

1. Темпи та спрямованість сучасного науково-технічного прогресу безсумнівно суттєво збільшують роль і значення інформаційного права, права інтелектуальної власності та правового забезпечення інформаційної безпеки в системі забезпечення життєдіяльності суспільства.

2. Цілком природно, що дане підвищення ролі та місця вказаних напрямів права вимагає від суспільства підвищення обізнаності щодо суті та механізмів цих напрямів, а також досягнення належного рівня правового забезпечення цих сфер права у частині підготовки відповідних кадрів.

Це, в першу чергу, завдання закладів середньої та вищої освіти.

3. На предметно-об'єктному рівні інформаційне право, право інтелектуальної власності та забезпечення інформаційної безпеки, як було встановлене вище, мають досить суттєвий взаємозв'язок.

4. З точки зору розгляду інформаційного права, інформаційної безпеки, права інтелектуальної власності як навчальних дисциплін та враховуючи наступне:

- інформаційне право яке враховує не лише суспільні відносини, які виникають під час задоволення інформаційних потреб людини, громадянина, суспільства і держави, а, у першу чергу, суспільні відносини, які виникають у процесі забезпечення інформаційної безпеки;

- сутність процесів, що відбуваються з об'єктами інтелектуальної власності до набуття ними статусу об'єктів права інтелектуальної власності та суспільні відносини, які виникають у цей період часу, базуються на відповідних положеннях інформаційного права та положеннях, які вимагають процеси забезпечення інформаційної безпеки;

- враховуючи вік опанування людиною сучасними засобами комунікації;

- враховуючи застосування засобів інформаційно-комунікаційних технологій та комунікацій практично у всіх сферах забезпечення життєдіяльності суспільства, держави;

- нагальну необхідність практичної реалізації положення статті 17 Конституції України – «Захист суверенітету і територіальної цілісності України, **забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу**»,

Вважаємо за доцільне:

- починаючи із закладів середньої освіти учні повинні в обов'язковому порядку отримати початкові знання про властивості інформації, поводження з нею які можуть бути носіями реальних та потенційних загроз під час використання сучасних засобів комунікацій;

- студенти всіх вищих навчальних закладів, незалежно від спеціальності та спеціалізації, в обов'язковому порядку повинні отримати основні знання, в обсягах достатніх до усвідомленого розуміння явищ та процесів, які відбуваються у світовому та національному інформаційному просторі, а також у майбутньої професійної сфері шляхом опанування початково-базисними положеннями інформаційного права, права інтелектуальної власності та інформаційної безпеки.

Цілком природно, що навчальні програми з даних дисциплін повинні враховувати специфіку майбутніх спеціальностей та спеціалізацій.

З метою досягнення необхідної ефективності опанування вказаними знаннями та запобігання дублюванню викладених матеріалів та виходячи з власного досвіду, можна рекомендувати наступну послідовність «накопичування» знань: основи інформаційного права – основи інформаційної безпеки – основи інтелектуальної власності.

Головне – питання опанування знаннями з основ інформаційного права та інформаційної безпеки повинно бути обов'язковим, а не вибором студентів.

* * *

Довгань О. Д., Заслужений діяч науки і техніки України, перший заступник директора з наукової роботи НДШІП НАПрН України, д.ю.н., с.н.с.,

Литвинова Л. А., с.н.с. Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського, кандидат наук із соціальних комунікацій.

ЩОДО ДЕЯКИХ ЗМІН ДО ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ І ПРАКТИКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ ДО ЗНАТЬ

Ще в 2003 році принципи відкритого доступу було викладено в Берлінській декларації про відкритий доступ до знань у галузі природничих і гуманітарних наук. Ця декларація була підписана багатьма міжнародними організаціями з академічних досліджень. Підписанти декларації виступали за вільне безкоштовне отримання, копіювання, створення малих тиражів для точкового використання наукових робіт і публікацій за умови дотримання основного авторського права.

На жаль, за 15 років практично нічого не змінилося і сучасні вчені і студенти максимум мають доступ до обмежених публікацій, а безкоштовні наукові видання не завжди отримують на публікацію найбільш цікаві та важливі роботи. Проти приховування наукових робіт від широкої громадськості висловлювався цілий ряд вчених протягом останніх десятиліть.

Тому на початку вересня 2018 р. одинадцять європейських спонсорських організацій, які щорічно витрачають 7,6 млрд. Євро (8,8 млрд. Доларів США) на дослідницькі гранти, оголосили про те, що мають намір зобов'язати вчених, які отримують їх гранти, публікувати результати досліджень виключно у відкритому доступі. Для реалізації цього задуму було сформовано консорціум cOAlition S («coalition» - об'єднання, «OA» - open access - відкритий доступ, «S» - science - наука), до якого приєднались Європейська комісія і Європейська дослідницька рада (ERC). Ініціативу очолює Роберт-Ян Смітс (Robert-Jan Smits), спеціальний посланник Європейської комісії з відкритого доступу («S» в плані S означає «наука, швидкість, рішення, шок», говорить він). Крім французьких, британських і

голландських спонсорів до консорціуму cOAlition S ввійшли національні агентства з Австрії, Ірландії, Люксембурга, Норвегії, Польщі та Словенії, а також дослідницькі ради з Італії та Швеції.

Основна мета cOAlition S полягає в тому, щоб після 1 січня 2020 року результати наукових досліджень, які були профінансовані або фінансуються за рахунок державних грантів, наданими національними та європейськими дослідницькими радами і фондами, повинні публікуватися виключно у журналах відкритого доступу або на відповідних відкритих платформах. (всі наукові дослідження, які будуть фінансуватися з державних бюджетів країн ЄС або фондів Євросоюзу, повинні бути загальнодоступними вже з 1 січня 2020 року).

Ініціатива, яка отримала назву Plan S (<https://www.coalition-s.org/>), спрямована на консолідацію зусиль щодо якнайшвидшого переходу до таких публікаційних моделей, які надають відкритий доступ до результатів наукових досліджень максимально швидко і з найменшими витратами.

В ідейний фундамент Plan S покладено так звані «10 принципів»:

- автори зберігають авторські права на свої публікації без обмежень. Усі публікації повинні публікуватися під відкритою ліцензією, переважно Creative Commons Attribution License CC BY. У всіх випадках застосовувана ліцензія повинна відповідати вимогам Берлінської декларації;

- спонсори (дослідницькі фонди, які здійснюють фінансування) повинні забезпечувати встановлення надійних критеріїв та вимог до послуг, які повинні надавати високоякісні журнали відкритого доступу і платформи відкритого доступу;

- у разі, якщо такі високоякісні журнали або платформи з відкритим доступом ще не існують, спонсори (спонсори, грантодавці) скоординовано надаватимуть стимули для їх створення та підтримки в разі необхідності; за необхідності повинна також надаватися підтримка інфраструктур відкритого доступу;

- там, де це може бути застосовано, збори за публікацію у відкритому доступі покриватимуть спонсори або університети, а не окремі дослідники. Усі вчені повинні мати можливість публікувати свої роботи у відкритому доступі, навіть якщо їх установи мають обмежені кошти;

- стягування авторських зборів в журналах відкритого доступу мають бути стандартизовані і обмежені (по всій Європі);

- спонсори повинні закликати і заохочувати університети, дослідницькі організації та бібліотеки узгодити свої політику і стратегії відкритого доступу, особливо для забезпечення прозорості;

- вищевказані принципи повинні застосовуватися до всіх видів наукових публікацій, однак строки впровадження відкритого доступу до монографій і книг можуть відбутися пізніше 1 січня 2020 року;

- важливість відкритих архівів та репозитаріїв для розміщення результатів наукових досліджень визнається через їх функції довгострокового архівування та потенціалу для редакційно-видавничих інновацій;

- «Гібридна» модель публікації не відповідає вищевказаним принципам;
- спонсори будуть контролювати дотримання цих принципів та вводити санкції за їх недотримання.

Для реалізації зазначених вище принципів запропоновано Керівництво з виконання принципів Plan S, яке забезпечує шляхи його реалізації щодо наукових статей. Керівництво призначене для членів cOAlition S та більш широкого міжнародного дослідницького співтовариства. Згодом cOAlition S випустить керівництво щодо монографій і глав книг для відкритого доступу.

Як зазначено в Керівництві, всі наукові статті, написані за результатами досліджень, проведених за фінансової підтримки членів cOAlition S, мають бути опубліковано у відкритому доступі і без періоду ембарго. Ці статті повинні бути постійно доступні по відкритій ліцензії, що дозволяє повторне використання в будь-яких цілях, за умови зазначення початкового автора. Консорціум рекомендує використовувати ліцензії Creative Commons (CC) для всіх наукових публікацій та ліцензію CC BY Attribution 4.0 для наукових статей.

Наукові статті будуть відповідати Plan S, якщо їх опубліковано в журналах відкритого доступу або на платформах відкритого доступу. Додатково, за певних умов cOAlition S допускає розміщення наукових статей в репозиторіях відкритого доступу і, в перехідний період, публікацію у відкритому доступі в «гібридних журналах», за умови, що ці журнали вже почали трансформувати свою бізнес-модель. Це положення буде переглянуто в 2023 році.

У Керівництві підкреслено, що cOAlition S має намір працювати з Директорією журналів відкритого доступу (*Directory of Open Access Journals, DOAJ*) і Директорією репозиторіїв відкритого доступу (*Directory of Open Access Repositories, OpenDOAR*), щоб визначити механізми ідентифікації того, чи відповідають журнали, платформи і репозитарію вимогам Плану S.

Крім того, у документі висунуто обов'язкові критерії для журналів і платформ відкритого доступу. Журнал або платформа мають бути зареєстровані у Каталозі журналів відкритого доступу (*Directory of Open Access Journals - DOAJ*) (або перебувати в процесі реєстрації), дозволяти авторам публікуватись під ліцензією CC BY 4.0 (або CC BY-SA 4.0, або CC0), надавати можливість авторам або установам збереження авторських прав без будь-яких обмежень, надавати автоматичні виключення APC (*Article processing charge - Плата за публікацію статті*) для авторів з країн з низьким рівнем доходу та знижки для авторів з країн з середнім рівнем доходу. Серед іншого, для відповідності вимогам Plan S репозитарії повинні будуть використовувати автоматизовану систему прийому текстів, дозволяти публікацію файлів у форматі XML і гарантувати довгострокове збереження текстів.

У Керівництві також вказано, що на даний момент існують різні моделі оплати публікації у відкритому доступі. Консорціум cOAlition S закликає до повної прозорості і має намір відстежувати вартість публікації у відкритому доступі.

Прозорість вартості публікації є одним з критеріїв для відповідності Plan S журналів і платформ.

У свою чергу, члени cOAlition S гарантують фінансову підтримку публікації у відкритому доступі за умови відповідності вимогам Plan S. Для того щоб домогтися потенційної стандартизації вартості публікації у відкритому доступі, cOAlition S має намір замовити незалежне дослідження вартості публікації і розмірів редакторських зборів за публікацію.

Прихильники відкритого доступу в цілому підтримали ініціативу, але деякі вчені назвали її «занадто ризикованою» для науки, стверджуючи, що Plan S негативно позначиться на академічній свободі. Більше як 1700 (Україна – 4 особи) представників наукової спільноти навіть підписали відкритий лист з критикою Plan S (<https://sites.google.com/view/plansopenletter/open-letter>). Вчені стурбовані, що нові обмеження в рамках Plan S (*якщо в складі бюджету дослідження були урядові гранти або гроші ЄС, то результати мають публікуватися в безкоштовних для читачів журналах*) скоротять для багатьох галузей науки вибір майданчиків для публікації на 80-90%.

Ліга європейських дослідницьких університетів (*League of European Research Universities - LERU*) схвалила опубліковане Керівництво, зазначивши, що Plan S представляє собою значний крок вперед для створення змін до дослідницької культури і практики, хоча деякі положення все ще вимагають роз'яснень (<https://www.leru.org/news/plan-s-to-be-a-winner-plan-to-win>).

Асоціація європейських дослідницьких бібліотек (Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche – LIBER) закликає свої дослідницькі бібліотеки підтримувати Plan S, оскільки він відповідає Стратегії LIBER на 2018-2022 роки, мета якої зробити відкритий доступ основною формою публікації (<https://libereurope.eu/blog/2018/12/06/liber-statement-plan-s-guidelines/>).

Незважаючи на добрі наміри консорціуму, деякі аспекти викликають занепокоєння і проблеми для видавців та наукової спільноти в цілому. Ці аспекти вимагають серйозного обговорення і, в деяких випадках, переосмислення.

Коментуючи Plan S, видавництво Springer Nature склало список рекомендацій для cOAlition S, підкресливши, що є прихильником відкритого доступу вже 20 років і підтримує мету Plan S прискорити перехід на цю видавничу модель.

Серед іншого, Springer Nature також відзначило необхідність більше інформувати дослідників про переваги відкритого доступу, тому що автори наукових статей мало використовують цю модель за умовчанням, не дивлячись на те, що відкритий доступ підвищує цитованість статей, кількість завантажень і їх вплив на науку (<https://www.thebookseller.com/news/springer-nature-criticises-plan-s-opposition-hybrid-journals-945481>).

Публічне обговорення Керівництва по імплементації Plan S тривало до 8 лютого 2019 року. Члени cOAlition S обіцяють після обговорення та розгляду

численних коментарів та рекомендацій, зроблених щодо Plan S, внести поправки до Керівництва та затвердити його.

На даний час до консорціуму cOAlition S входять 15 національних організацій, що фінансують дослідження, та чотири благодійні фонди, які погодилися узгоджено здійснювати 10 принципів Plan S разом з Європейською комісією і ERC. Інші спонсори з усього світу, як державні, так і приватні, а також зацікавлені сторони (*зокрема, дослідники, університети, бібліотеки і видавці*) запрошуються приєднатися до консорціуму.

Можливо, нова ініціатива Єврокомісії переломить ситуацію щодо відкритого доступу до публікацій і всі бажаючі зможуть отримати доступ до наукових робіт європейців, які були оплачені з податків.

* * *

Бежвець А. М., аспірантка, КПІ ім.
Ігоря Сікорського.
Науковий керівник
Петряєв С. Ю., доцент КПІ ім. Ігоря
Сікорського, к.ю.н, доцент.

ПОНЯТТЯ «РОБОТ»: ГЕНЕЗА ТА СУЧАСНИЙ СТАН ДЕФІНІЦІЇ

*Позабыты хлопоты, остановлен бег
– вкальвают роботы, а не человек.*
Ю. Ентін
(з к/ф «Пригоди Електроніка»)

Сучасний науково-технічний прогрес, якій охоплює майже всі складові системи забезпечення життєдіяльності людства та, часом, не лише змінює суспільні відносини, а й, об'єктивно, сприяє формуванню принципово нових, ставить перед правовою наукою та законотворцями все нові завдання.

Розглянемо, наприклад, сферу створення та використання робототехніки. Наразі роботи починають робити або вже роблять складні медичні операції, забезпечують безпілотне перевезення вантажів на сотні кілометрів та багато чого іншого, не кажучи вже про використання робототехніки в побуті.

Цілком зрозуміло, що розробка та застосування людиною робототехніки у такому масштабі не може не відобразитися на характері суспільних відносин.

Для більше повного розуміння змін та формування нових суспільних відносин, які відбуваються у процесі широкомасштабного застосування роботів та необхідності їх правового регулювання, в першу чергу, вважаємо за необхідне повернутися до питання визначення дефініції «робот». Для цього пропонуємо звернутися до історії появи такого терміну.

Термін «робот» був вперше використаний у 1920 році. Але, як то не дивно, цей термін був застосований не науковцями для визначеності суспільних явищ, які сформувалися за участі нового об'єкта або потребують належного оформлення

через це, а чеським письменником К. Чапеком в п'єсі «R.U.R.». В перекладі з чеської мови слово «робот» означає «тяжку, підневільну працю».

В цій п'єсі роботами називали механічних людей або штучно створених живих істот, які були схожі на людей, вмiли думати та розмовляти.

В подальшому, у 1942 році відомий письменник-фантаст Айзек Азімов зробив спробу не лише укорінити вигаданий термін, але й започаткувати прообраз системи регулювання відносин за участю таких людиноподібних механічних істот. Саме йому належить формулювання основних законів робототехніки, які ще називають «етика роботів».

Академічний тлумачний словник дає наступне визначення терміну «робот» - автомат, схожий зовнішнім виглядом і рухами на людину [1].

Велика радянська енциклопедія визначає робота (чеськ. Robot, від robota - примусову працю, rob - раб), як машину з антропоморфною (людиноподібною) поведінкою, яка частково або повністю виконує функції людини (іноді тварини) при взаємодії з навколишнім світом [2].

Вікіпедія визначає, що рóбот (від чеськ. robota) — автоматичний пристрій, що призначений для виконання виробничих та інших операцій, які зазвичай виконувались безпосередньо людиною. Для опису автоматичних пристроїв, дія яких не має зовнішньої схожості з діями людини, переважно використовується термін «автомат» [3].

Оксфордський словник англійської мови дає наступні визначення терміну робот - машина, що нагадує людину і здатна автоматично відтворювати певні рухи і функції людини. Робот - машина, яка здатна автоматично виконувати складну послідовність дій [4].

Таким чином, перше використання слова «робот» відносилось до визначення людиноподібних машин, які повинні були служити людині. До появи промислових роботів вважалося, що роботи повинні виглядати подібно людям. Згодом роботами стали називати фактично всі автоматичні пристрої, призначені для здійснення виробничих та інших операцій, зазвичай виконуваних людиною.

Подальша необхідність вдосконалення визначення дефініції «робот» пов'язана з появою так званих «розумних» роботів, особливістю яких стала здатність аналізувати та корегувати свою поведінку у взаємодії з оточуючим середовищем, наявність певної фізичної оболонки, а також можливість самонавчання.

Про схожі якості роботів йдеться в праці Райана Кало «Роботи в американському праві» [5]. Він вважає, що робот – це машина, яка наділена трьома основними характеристиками:

- робот може відчувати своє середовище;
- робот має здатність обробляти інформацію, яку одержує;
- робот організований, щоб діяти безпосередньо в середовищі, яке його оточує.

Досліджуючи зазначене питання, О.А. Баранов в роботі «Інтернет речей і штучний інтелект: витоки проблеми правового регулювання (частина 2)» відзначав

про необхідність правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних з технологіями IP (Інтернету речей), що використовують штучний інтелект, зокрема, визначення науково обґрунтованої дефініції терміну «робот» і будь-яких інших термінів, що мають істотне технічне наповнення [6].

У зв'язку з цим, серед сучасних підходів (напрямів) визначення дефініції «робот» підставно виділити два основні напрями. Перший полягає у створенні «антропоморфних роботів», які своїм зовнішнім виглядом імітують людей або тварин. Другий напрям не пов'язує створення роботів подібним живим істотам; такими роботами є, наприклад, безпілотники, реактивні літаки, в яких ряд операцій може контролювати автопілот, роботи-розвідники - дистанційно керований малогабаритний всюдихід або робот-розвідник розміром з тенісний м'яч, обладнаний камерами й іншими розвідувальними засобами [7].

Враховуючи зазначене вище, автор пропонує визначити та запровадити на законодавчому рівні 2 категорії:

- 1) робот;
- 2) штучний інтелект.

Під «роботом» автором пропонується розуміти автоматичну (автономну) систему, здатну діяти, визначати свої дії у межах кола заздалегідь сформованих функціональних алгоритмів на підставі інформації, яку вона одержує від зовнішнього середовища, без втручання людини.

У згаданій вище праці О.А. Баранов для розкриття дефініції застосовує термін «простий робот» або *simple robot* [6].

Роботів необхідно віднести до об'єктів правового регулювання із наданням спеціального статусу та віднесенням до категорії джерел підвищеної небезпеки.

Під «штучним інтелектом» автором пропонується розуміти робота, який здатний реалізовувати когнітивні функції людини в процесі здійснення різного виду діяльності без участі людини. На даний час в науковій літературі використовуються й інші терміни для розкриття схожої дефініції: робот-андроїд, *android*, робот-агент, електронний індивід, електронна особа.

В цьому випадку необхідно розглянути питання про надання таким роботам статусу спеціального суб'єкта правовідносин із чітким визначенням обсягу їх правосуб'єктності.

З цією метою доцільно визначити критерії класифікації роботів та сфер їх застосування.

Враховуючи наведене вище, підставно стверджувати про необхідність запровадження у національне законодавство дефініції «робот». Адже, еволюція робототехніки, поява «розумних» роботів – штучного інтелекту, а також розвиток наукової думки про ці явища станом на сьогодні вимагають невідкладного законодавчого врегулювання відносин з таким елементом.

Список використаних джерел:

1. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970—1980). - URL: <http://sum.in.ua/s/robot>.
2. Робот. Значение слова "Робот" в Большой Советской Энциклопедии/ URL: <http://bse.sci-lib.com/article097223.html>
3. Рóбот. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82>.
4. Robot. Oxford Dictionaries. - URL: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/robot>.
5. Calo R. Robots in American Law / Legal Studies Research Paper No. 2016-04 / University of Washington School of Law. - URL: http://www.datascienceasn.org/sites/default/files/Robots_in_American_Law.pdf.
6. Баранов О.А. Інтернет речей і штучний інтелект: витоки проблеми правового регулювання (частина 2). - URL: <http://aphd.ua/publication-377/>.
7. Розин, В. М. Техника и технология: от каменных орудий до Интернета и роботов: монография / В. М. Розин. - Йошкар-Ола: Поволжский государственный технологический университет, 2016. - с.262-263.

* * *

Фарадж Д. Ю., студент КПП ім.
Ігоря Сікорського.

Науковий керівник:

Фурашев В. М., к.т.н., доцент, с.н.с.

МАЙБУТНЄ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

На сьогоднішній день штучний інтелект спокійно інтегрований у повсякденне життя людей і демонструє великі перспективи застосування в багатьох областях. Однак розуміння людьми і обговорення можливостей і викликів штучного інтелекту для людського суспільства є далеко не достатнім. Надшвидкий розвиток штучного інтелекту може призвести до глибоких змін у способі виробництва та використання знань, а також надати великі можливості для розвитку. Штучний інтелект - це не тільки найсучасніша технологія і високотехнологічна промисловість, але також може широко використовуватися для вирішення деяких довгострокових проблем у людському суспільстві, включаючи подолання важких захворювань, надання недорогих медичних послуг та забезпечення високої якості для бідних і вразливих. Освітні послуги в такому разі, скорочуючи споживання енергоресурсів, роблять соціальний розвиток більш справедливим і стійким.

Охоплюючи поняття штучний інтелект, ми також повинні зіткнутися з проблемами розвитку та застосування штучного інтелекту. Деякі з цих проблем є технічними, включаючи розвиток помилкових цілей, технічну непрозорість і неконтрольованість, надмірне досягнення цілей прибутку без урахування технічного балансу та зловживання терміналів.

Історично кожен технологічний прогрес викликав величезні зміни в структурі людського суспільства. Вибуховий розвиток штучного інтелекту неминуче вплине на існуючу форму людського суспільства. Тоді, якщо продукція

штучного інтелекту буде широко популяризована і введена в тисячі домогосподарств, які зміни відбудуться з нашим суспільством? Відповідь на це питання допомагає нам підготуватися до впливу штучного інтелекту.

Фізична праця людини вже давно замінюється машинами. Еволюція штучного інтелекту неминуче замінить розумову роботу значної кількості людей. Виникає питання, якщо така заміна піде в певній мірі, що станеться з людським суспільством?

Етап 1: ШІ замінює повторювані завдання.

Нинішня робота людини багато в чому повторюється, наприклад, продавці квитків, водії, банківські працівники тощо. Ці роботи, безсумнівно, є першими, які будуть усунені штучним інтелектом. Сьогоднішній штучний інтелект зробив великі успіхи у розпізнаванні образів, і вони досягли або перевищили людські стандарти у багатьох галузях. Тому замінити ці завдання на програми або роботи з штучного інтелекту - це питання часу.

Однак, навіть для повторюваної роботи, потрібно деякий час для штучного інтелекту, щоб повністю замінити людей, головним чином тому, що:

1. У деяких конкретних областях точність розпізнавання штучного інтелекту не порівнянна з точністю до людей;
2. Існує велика кількість повторюваних робочих середовищ, які важко моделювати і потребують певної інформації про випробування.

Наприклад, робота-няня є дуже вимогливим ринком, проте нинішній робот все ще не може турбуватися про людей. Навіть приготування їжі, підмітання підлоги та інші роботи важко передати машині. Основна причина полягає в тому, що середовище, з яким стикаються такі роботи, є відносно відкритим, і вони вимагають високого рівня навичок машинного руху. Це призвело до того, що в короткостроковій перспективі штучний інтелект і роботи мають довгий шлях для заміни людських істот.

Етап 2: Товариство з управління ШІ.

Як тільки штучний інтелект прорветься на першому етапі, структура людського суспільства зазнає дуже значних змін. Штучний інтелект і роботи будуть знаходитись на дедалі більше керівних посадах.

Наприклад, оскільки технологія автопілоту дозріває, штучний інтелект може бути відповідальним за управління, координацію і контроль всієї транспортної системи. Якщо люди хочуть втрутитися, вони зменшать ефективність всієї транспортної системи. Оскільки машини менш схильні до помилок, ніж люди, машини добре виконують такі ролі управління.

Оскільки машини стають все більш і більш здатними до розуміння природної мови, штучний інтелект поступово перетвориться на середню роль управління для людей. Ми знаємо, що багато ERP-систем великих компаній і систем MIS фактично завершили електронну роботу всього офісного процесу. Можна сказати, що машина була залучена до процесу управління. Однак, як тільки з'являється штучний інтелект, який розуміє природну мову, можна подальше вдосконалення таких інформаційних систем управління і поступово замінити керівну роль лідерів середнього рівня.

Наприклад, у компанії існує велика кількість наглядових та управлінських робіт, які є упередженими до відносно жорстких та крок за кроком. Отже, це дуже природний і оптимізований вибір, який відповідає за виконання програми машиною, а не людиною. Під управлінням машин люди можуть ефективно уникати корупції. Крім того, після того, як машина зрозуміє правові положення, все правоохоронне управління може управлятися машиною. Тому, від малих компаній до міст і країн, машини будуть контролювати все більше і більше речей.

Якщо цей день дійсно настане, то в суспільстві відбудуться дуже великі зміни. По-перше, на етапі управління людським суспільством всі сприйняття, рішення, управління та контроль - все локалізовані та децентралізовані. Після того, як машини будуть відповідати за ці позиції, вони в повній мірі використовують Інтернет для обміну інформацією, тому всі сигнали будуть передаватися по всьому Інтернету зі швидкістю світла, тому загальна координація декількох розподілених машин стане легкою в реалізації. Таким чином, людство знову увійде в централізований світ. Однак формування такої централізації буде зовсім іншим, ніж централізація централізованого і монополістичного формування первинного людського суспільства. У централізованому управлінні людським суспільством, оскільки всі керівники мають тільки локальну інформацію, їхні рішення не може уникнути послаблення інформації в процесі передачі. Таким чином, людське централізоване суспільство має вроджені недоліки, що призвело до постійної зміни суспільства і ніколи не закінчувалося.

Тільки під умовою штучного інтелекту для реалізації соціального управління стає можливим централізоване планування та коригування з глобальною інформацією. Однак центральний контроль вже не є людиною, ні єдиним, ні декількома машинами, а всім самим Інтернетом. Супер розвідка, сформована цим Інтернетом, зробить можливим глобальне обчислення та оптимізацію.

В особі такого менеджера машин людські істоти перетворяться на два табори (класи), один табір повинен пристосуватися до менеджера машин, а інший табір - уникнути менеджера машини. Незважаючи на те, що на другому місці люди мають притаманні континенти, через нездатність скористатися можливостями, які машина приносить нам. Однак люди в цьому таборі все ще матимуть неминучий вплив на людське ціле. Вони подібні до пухлин на організмі, які згортаються суспільством в цілому.

Етап 3: Супер індивідуальний штучний інтелект.

Оскільки все суспільство розвивається, щоб поступово зближатися і повільно формувати надвелике, узгоджене ціле, кожен з нас стане все більш персоналізованим. Завдяки загальній оптимізації машини зв'язок між людьми буде більш плавним і гладким, що зробить потік матеріалів, енергії та інформації більш ефективним. У результаті економіка спільного використання стала універсальною моделлю, в якій кожен може отримати доступ до матеріальних потреб у будь-який час і в будь-якому місці.

Як результат, люди почали домагатися більшого духовного задоволення, яке змушувало людей шукати дуже різноманітний і персоналізований досвід. Тому, якщо штучний інтелект хоче краще задовольняти потреби людини, він також

розвиватиметься у напрямку до все більш персоналізованої лінії оборони. У той час кожен матиме цифрового персонального помічника. Цей персональний асистент є супер-персоналізованою програмою штучного інтелекту. Вона починає адаптуватися і дізнатися, як її власник поводить, коли всі народжуються. Отже, скільки людей у світі, машинного світу буде мати стільки різних особистих помічників, щоб вчитися. Хоча ці помічники можуть народитися в одній програмі, вони також є дуже дивними інтелектуальними агентами, тому що вони мають абсолютно різні об'єкти і шляхи.

З іншого боку, ці інтелектуальні агенти несуть відповідальність за єдиний і загальний спосіб спілкування з Інтернетом, тому особистий інтелектуальний помічник подібний до інтерфейсу, який спілкується з персоналізованим людиною і єдиним машинним світом. Після безперервного навчання ця програма стає дедалі більше схожою на об'єкт, який він вивчає і імітує. Таким чином, кожен буде повільно тренувати свою власну проєкцію в цифровому світі. Ці прогнози замінюють індивідуалізованих людей і повне спілкування у світі. Таким чином, все людське суспільство буде спроектовано у віртуальний світ, і буде сформовано дзеркальне суспільство.

Як тільки формується дзеркальне суспільство, кожен може зрозуміти, чого вони хочуть. Бажання кожної людини легко реалізується машиною. Це ґрунтується на двох міркуваннях: оскільки спільна модель економіки є дуже зрілою і широко поширеною, циркуляція матерії та енергії легко задовольнить індивідуальні потреби кожної людини. З іншого боку, централізований механізм управління може забезпечити відповідність ультрависокої швидкості між попитом і пропозицією. Таким чином, людські бажання будуть задоволені машинним світом на немислимій швидкості, що дозволяє людям і машинам досягати супер гармонії.

Для машини, коли цей крок буде досягнутий, весь світ машин розвиватиметься з привернення уваги до готовності керувати. Тобто, побажання людей не тільки не становлять тягаря і не є загрозою для машини, але й сприятимуть розвитку їхніх систем.

Оскільки спілкування між людьми в цей час повністю здійснюється через розумний агент у всьому інтернет-просторі, традиційний спосіб мовного спілкування втратить свій сенс. В результаті мова рано чи пізно зникне.

Зникнення мови є еволюцією, тому що можна досягти більш ефективної синхронізації і координації між людьми, щоб люди на всій землі сформували узгоджене ціле. Тільки в цей час вся земля може сформувати істинне ціле, і глобальний мозок пробуджується.

Більш серйозним викликом може бути соціальний рівень, включаючи дилему людського пізнання, зміну соціальної взаємодії та співпраці, порушення даних та конфіденційності, зловживання асиметричною інформаційною владою, монополія даних і технологій, зміцнення упередженості та етнічної групи. Маргіналізація і збіднення протилежних і вразливих верств населення, а також штучне інтелектуальне озброєння і терористична діяльність.

* * *

Бондаренко І. І., студент
КПІ ім. Ігоря Сікорського.
Науковий керівник:
Фурашев В. М., к.т.н., доцент, с.н.с.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТУ: ОДИН ІЗ АСПЕКТІВ.

Дане дослідження присвячене тому, що не дивлячись на зручність та користь інтернету, він, все дедаліше, становиться одним з головних інструментів впливу.

Інтернет звісно багато чого змінив у житті людини, суспільства, держави, а також – у суспільних та міждержавних відносинах. Але, якщо подумати він, до невпізнаності, змінив капіталізм, а точніше, характерні для нього відносини. Це відбулося тому, що попри законам ринку, в інтернеті зненацька стало майже все безкоштовне: пошук, соціальні мережі, енциклопедії, меседжери тощо. З точки зору звичайного обивателя воно все і має бути безкоштовним - «ми ж платимо за доступ в інтернет, куди ще більше?». І хоча ми розуміємо що на підтримку всього цього йдуть величезні кошти і життя наче вчить тому що «безкоштовний сир буває лише в мишоловці», але знайти цю «мишоловку» в «фейсбуці» чи «телеграмі» щось не виходить. Здавалось би що поганого у обміні зручного інструменту зв'язку в обмін на рекламу і те не саму нав'ящеву? І не нехай навіть є розуміння що хтось там розпоряджається нашою особистою інформацією і лише щось може «злити» її наприклад спецслужбам все це розбивається об такий залізо-бетонний аргумент «ну кому ми там потрібні?».

Насправді з капіталізмом звісно все гаразд, це просто наша роль в ньому трішки змінилась. Ми звикли бути клієнтами які «завжди праві», споживачами за яких бореться вільний ринок, но справа в тому що в соціальних мережах наша участь тягне скорше за все на добровільне рабство. Тому що хто як не ми, рядові користувачі, створюємо саме цінне що є у цих соціальних мереж – їх наповнення, контент який саме - не важливо. Важливо що робимо ми це безкоштовно отримуючи в обмін цей міфічний соціальний капітал – лайки, коментарі, підписників. Все це звісно піддається монетезації, але це все крихти порівнянно з тим скільки на цих постах та фотографіях потім заробить соціальна мережа. Тому що створюючи будь-який контент ви тем самим продовжуєте привертати увагу інших користувачів. А увага це і є одним з головних товарів цифрової епохи.

Саме надаючи свої послуги безкоштовно, пошукові системи, соціальні мережі та відеопортиали заволоділи увагою приблизно половини населення Землі. А заволодівши нею, вони змогли гарантувати рекламодавцям що їх рекламу точно побачать. Більше того кожен користувач побачить саме ту рекламу яка йому більше за все підходить. А підібрати необхідний відеоролик допоможе той самий масив ваших власно добровільно наданих даних якими володіє соціальна мережа, точніше, «господарі» або «власники» цій мережі. Ваша біографія, історія

пересування та пошуку, ваші друзі, уподобання по брендам та ін. дозволяє у сучасних умовах, створювати ваш «профіль» - хто ви такий та що вам необхідно.

Звісно для збереження та збільшення кількості персональних даних необхідно підтримувати вашу увагу до соціальних мереж та активність. Саме тому соціальні мережі користуються певними хитрощами.

Звісно є примітивні - «прямо в лоб». Наприклад коли приходять сповіщення на кшталт «дивіться що написали ваші друзі», але революцію в цьому створив Фейсбук. Це відбулося коли він почав видавати вам пости в стрічці не в хронологічному порядку, а лише ті які розрахунками його спецілістами змусять вас не пропустити їх та залишити коментар. Другим геніальним винаходом стали лайки, а точніше їх непередбачуваність. Принцип схожий з ігровим автоматом. Оскільки сам азарт викликає не сама їх кількість, а передчуття лайків та коментарів і те що їх кількість кожен раз не можливо передбачити тільки посилює це ефект. Якщо пост збирає мало лайків треба спробувати знову. Чи не так?

Також на практиці помітили, що основна функція спілкування в соціальних мережа шляхом пустих спорів щодо політики та «війни» із області поп-культури не є таким ефективним способом утримування уваги. Час минає, але досі відчуття того, що в інтернеті хтось неправий залишається самим сильним стимулом терміново написати коментар зі своєю точкою зору. Тому замість чергового фото від вашого знайомого краще підсунути вам якусь гостру тему чи взагалі фейкову новину.

Ну гаразд, на інтуїтивному рівні всі ці хитрощі так чи інакше зчитуються і все це скоріше ознаки мережевої монополії, а ніж якась цифрова антиутопія. Все ж таки існують антимонопольні регулювання чи є взагалі китайський шлях з повною забороною ІТ-гігантів. Так все це є, але по-факту це нічого не міняє.

Справа в тому що небезпека великих ІТ-компаній в тому, що гігантські масиви даних які вони акумулюють, наділяють їх занадто великою владою. І не так важливо в чіїх конкретно руках ця влада опиниться. Зловживати нею може хто завгодно, хто зацікавлений в потужному інструменті пропаганди і соціальної маніпуляції.

Не секрет що більшість алгоритмів які відповідають за те що саме показувати кожному користувачу працюють на базі «машинного навчання» (первісної складової штучного інтелекту) тобто вони непрозорі. Програма сама навчається на базі масиву існуючих даних, аналізує їх, знаходить закономірності та застосовує до нової інформації. Це означає що чим саме керувався алгоритм нікому не відомо, навіть розробнику який його створив.

Це створює ситуацію при якій зловживання такими технологіями розпізнати це практично неможливо, а сценарій недобросовісного використання доволі легко. Адже маніпулюючи новинним потоком можна наприклад змусити людину симпатизувати якомусь бренду чи політикам і суспільним діячам. Чи навпаки зробити так щоб всі ополчилися на когось одного.

Алгоритми на базі машинного навчання вже зараз аналізуючи пости в соціальних мережах можуть ставити медичні діагнози їх авторам. Визначати їх політичну позицію і сексуальну орієнтацію. Не важко уявити яким чином така інформація може використовуватись як інструмент шантажу. Сум ситуації полягає в тому що через маркетинг ми продовжуємо вірити в цей технологічний міф. Про те що все на світі потребує якогось технологічного вирішення і продовжуємо обвішувати себе розумними годинниками та браслетами, встановлюємо додатки. З оптимізмом віримо в інтернет речей і потім дивимось презентації щоб зрозуміти нащо це все треба.

Все йде до того що сучасна людина в майбутньому муситиме обирати собі місце в новій цифровій економіці якщо звісно до того часу технології не лишать її цього вибору.

Список використаних джерел:

1. Mryanne Gaitho, “What is real impact of social media”,– стаття, URL: <https://www.simplilearn.com/real-impact-social-media-article>
2. Hayley Tsukayama, “Controversial digital ad placement leaves tech companies scrambling”; URL: https://www.washingtonpost.com/business/technology/controversial-digital-ad-placement-leaves-tech-companies-scrambling/2013/08/21/3609306e-04d4-11e3-9259-e2aaf5a5f84_story.html?utm_term=.1df64bfac2a7
3. Madden, Fox, Smith & Vitak, Mary, Susannah, Aaron, Jessica (2007). “Digital Footprints” URL: відкритий <http://www.pewinternet.org/2007/12/16/digital-footprints>

* * *

Самчинська О. А., студентка
КПІ ім. Ігоря Сікорського
Науковий керівник:
Фурашев В.М., к.т.н., доцент, с.н.с.

НАДОЇДЛИВІ ПОВІДОМЛЕННЯ ЧИ ЗАСІБ МАНІПУЛЮВАННЯ СВІДОМІСТЮ?

Практично кожен з нас хоча б раз у житті стикався з надойдливими повідомленнями на мобільний телефон чи електронну пошту про «неймовірні пропозиції» від магазинів та служб таксі. Хоча, на перший погляд може здатися, що такі повідомлення не несуть жодної загрози, однак, це не так. Насправді вони мають на меті спонукання виникнення бажання у споживача покупки тієї чи іншої речі, замовлення послуги, а, отже, є способом введення бізнесу та інструментом маніпуляції та впливу на свідомість громадян.

Спам - саме так називаються так звані повідомлення рекламного чи комерційного характеру, які надсилаються на електронні адреси або абонентські номери користувачів без їх попередньої на це згоди [1].

Досить цікавою є історія походження терміну «спам», як би це дивно не звучало, він походить від назви м'ясних консервів «SPiced hAM», яка у перекладі означає «гостра шинка». Такі концерви виготовлялися для вживання

американськими військовими під час Другої Світової війни. Їх виготовляли в досить великих кількостях і після закінчення війни залишилися величезні запаси, тому у виробника Hormel Foods виникла потреба якнайшвидше збути даний продукт. Щоб вирішити цю проблему була влаштована досить велика рекламна кампанія, слово SPAM було практично усюди: на вітринах магазинів, транспортних засобах, в друкованих виданнях та на фасадах будівель. Звичайно, вона мала неабиякий успіх і виробнику вдалося досягти поставлених цілей. Ця ситуація є яскравим прикладом того, як за допомогою масового поширення інформації про продукт можна маніпулювати людською свідомістю та викликати у них бажання купити це, при чому не викликаючи жодних сумнівів про те, що це було виключно їх вольовим рішенням.[2]

Сьогодні, в епоху досить швидкого розвитку інформаційних технологій, проблема стрімкого та практично неконтрольованого поширення спаму постала досить гостро. Хоча існує багато технічних засобів контролю та боротьби зі спамом, всі вони мають нетривалий ефект, а нові досягнення у сфері програмування дозволяють компаніям, які поширюють такі повідомлення винаходити все нові способи обходу фільтрів виявлення спаму.

Вже давно стало зрозуміло, що для того, щоб забезпечити ефективний захист від даного явища мало технічних засобів, потрібно забезпечити механізм правового регулювання протидії спаму, адже питання його поширення вже давно стало проблемою інформаційного права та безпеки.

Хоча в низці законодавчих актів таких як Закон України «Про рекламу», Закон України «Про телекомунікації», Кодекс адміністративного судочинства, кримінальний кодекс є положення, що встановлюють відповідальність за поширення спаму та процедуру його протидії, однак, як показує практика, вони не мають ефективності.

Законодавці розуміють важливість вирішення даного питання та вносять відповідні законопроекти про створення нових та удосконалення існуючих способів протидії спаму, зокрема, останній був зареєстрований у Верховній Раді законопроект № 8186 "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії спаму" у березні 2018 року.

Авторами цієї законодавчої ініціативи виступили народні депутати Борислав Береза, Леонід Ємець, Костянтин Усов. Метою законопроекту є впровадження механізму захисту абонента телекомунікаційних послуг від несанкціонованих електронних, текстових та мультимедійних повідомлень, з подальшим використанням їх контактних даних та можливістю використання цієї інформації в шахрайських цілях.

Відповідно до положень даного законопроекту відповідальними за поширення спаму є не автори повідомлень, а мобільні оператори та провайдери через яких такі повідомлення поширюються. Саме для них пропонується ввести відповідні санкції у вигляді накладення штрафу у досить значних розмірах.

На мою думку, така позиція є неправильною, адже, мобільні оператори та провайдери є лише простором поширення такої інформації і не мають жодного відношення до її змісту. Крім того, обов'язкова перевірка контенту повідомлення, як це пропонується в законопроекті є явним порушенням конституційного права на таємницю листування.

Для вирішення цього питання, варто звернутися до досвіду зарубіжних держав, де боротьба зі спамом є досить ефективною, наприклад, в США, Австралії та деяких європейських країнах зі спамом борються за допомогою так званих баз «Do not call», принцип дії яких полягає в тому, що будь-яка людина може внести свій номер телефону в дану базу і тим самим заблокувати доступ компаній для розсилки реклами на цей номер. Крім того, якщо недобросовісні компанії порушують цей принцип існує практика відшкодування матеріальної та моральної шкоди абоненту, права якого були порушені. [3]

Створення механізму захисту від спаму на технічному та правовому рівні є беззаперечно важливим питанням. Однак, в суспільстві інформаційних технологій, в час, коли інформація є найголовнішим ресурсом, цінністю та засобом впливу сучасна людина повинна мати високий рівень свідомості, постійно розвиватися та з обережністю ставитися до питання поширення та захисту особистих даних, не залишати номер телефону та електронну адресу сумнівним компаніям. Тільки дотримуючись усіх цих рекомендацій в сукупності із законодавчими механізмами захисту ми зможемо вберегти себе від спаму та впливу на нашу свідомість.

Список використаних джерел:

1. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії спаму. – URL:
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63724
2. Спам і закон; чим небезпечний спам і чому з ним важко боротися. – URL:
<https://news.finance.ua/ua/news/-/208017/spam-i-zakon-chym-nebezpechnyj-spam-i-chomu-iz-nym-vazhko-borotys>
3. Що таке спам та як з ним боротися? – URL:
<http://moyaosvita.com.ua/internet/shho-take-spam-i-yak-z-nim-borotisy/>

* * *

Самбалов Р. Е., студент КПІ ім.
Ігоря Сікорського.
Науковий керівник:
Фурашев В. М., к.т.н., доцент, с. н. с.

ОСОБЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВІДНОСИН В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Відповідно до загально-прийнятої об'єктивно-природної закономірності існування та розвитку суспільство на своєму історичному шляху прагне до самореалізації та самовдосконалення як цілісної соціальної системи. Саме

реалізація процесу розвитку суспільства відбувається на базі інформаційної системи, що створюється та формується під запити суспільства.

На різних етапах еволюції суспільства, особливо на яких воно стикається з різними викликами, на відвернення яких необхідно застосувати всі можливі у розпорядженні людства ресурси, настає період необхідного осмислення соціальних процесів як цілісної системи та соціальних структур – як її складових. За результатами цього осмислення в процес еволюції вносяться відповідні корективи. При цьому вдосконалюється розвиток соціальної структури, політичної, економічної, технічної, наукової і інших форм діяльності.

Стрімкий процес інформатизації суспільства робить інформацію ключовим об'єктом в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Саме про важливість інформації свідчить робота з нею, тобто процеси створення, одержання, зберігання, використання та поширення. Усі процеси що відбуваються у суспільстві ніяк не можуть існувати без використання інформації. Результатом цього є суцільна залежність людини від інформації і тому досконале вивчення інформаційного суспільства є необхідністю для розуміння сучасної еволюції людства.

Інформатизація більшості сфер життя суспільства посприяла появі та розвитку нових інформаційних правовідносин. На даний момент інформаційна галузь законодавства є найбільш динамічною щодо інших галузей законодавства, що обумовлено активним впровадженням інформаційно-телекомунікаційних технологій та засобів зв'язку в життя людей та становленням інформаційного суспільства в Україні.

Інформаційне суспільство має безсумнівні позитивні наслідки, зокрема пришвидшилася передача інформації значного обсягу, прискорила її обробка та впровадження.

Інтенсивність змін в інформаційній сфері сприяє необхідності особливої уваги наукової спільноти дослідженню відповідності чинного інформаційного законодавства стану інформаційних відносин в Україні.

Створення та прийняття нормативно-правових актів в інформаційній сфері здійснюється на тлі масштабної правової реформи у зв'язку з демократичним реформуванням в країні, проголошений євроінтеграційний курс держави та повномасштабну інформаційну війну з агресором.

Варто зазначити, що поряд з позитивними наслідками становлення інформаційного суспільства такими як: швидка обробка інформації, інтеграція в усі сфери життєдіяльності як людини, так і держави в цілому, свободу преси, вільний доступ до інформації, є і негативні наслідки такі як: протизаконний збір і використання інформації, несанкціонований доступ до інформаційних ресурсів, незаконне копіювання інформації в електронних системах, викрадення інформації з бібліотек, архівів, банків та баз даних, порушення технологій обробки інформації, розробка та запуск програм-вірусів, знищення та модифікація даних у інформаційних системах, перехоплення інформації в технічних каналах її витоку, маніпулювання суспільною та індивідуальною свідомістю та інші. Перелік таких

правопорушень не є вичерпним адже в інформаційному суспільстві все швидко змінюється та розширяється.

На сучасному етапі розбудови інформаційного права говорити про наявність в його предметній галузі груп інформаційних відносин, пов'язаних із похідними від інформації - інформаційними продуктами та послугами - можна лише з певними припущеннями. Подібне становище пояснюється як відсутністю юридичної моделі спеціального права на інформацію, яке б виконувало функції, аналогічні функціям права власності на майно, так і труднощами, пов'язаними з тим, що правовому регулюванню підлягають виключно ті суспільні відносини, які можна проконтролювати ззовні. Саму ж інформацію - якщо її розглядати у вигляді відомостей - контролювати можна лише в обмежених обсягах, оскільки відомості відновлюються актами їх передавання та мають ознаки, які юридична наука дотепер достатньою мірою ще не дослідила.

Ставлячи акцент, що інформаційні злочини носять здебільшого міжнародний характер і тому мінімізація їх наслідків потребує плідної міжнародної співпраці. Саме тому більша частина інформаційного законодавства будується на загальноєвропейських стандартах та міжнародно-правових актах в сфері створення, використання, поширення інформації, правових документах, що ухвалюються впливовими міжнародними правоохоронними організаціями.

З огляду на прагнення України інтегруватися до розвинених європейських країн та адаптації чинного вітчизняного законодавства до європейських стандартів, значна низка нормативно-правових актів ухвалюється за досить обмежений проміжок часу. Внаслідок цього стихійного оперативного законодавчого процесу більшість інформаційних нормативно-правових актів мають винятково декларативний характер.

У процесі імплементації норм міжнародного права та норм права Європейського Союзу, необхідно брати до уваги як особливості народу який проживає в межах відповідної території, так і інтереси держави.

Якщо брати до уваги необхідність адекватного нормативно-правового регулювання інформаційних відносин, можна стверджувати, що в Україні відсутнє ефективне законодавство в даній сфері.

Як зауважує В. С. Цимбалюк, «ситуаційний підхід до формування інформаційного законодавства України, з позицій когнітивного (пізнавального) аспекту, спричинив низку проблем щодо правового регулювання інформаційних відносин, зокрема такі:

1. Відсутність легальної, чіткої, ієрархічної єдності законів, що викликає суперечливе тлумачення для застосування норм в практиці.

2. Оскільки різні закони та підзаконні акти, що регулюють суспільні відносини, об'єктом яких є інформація, приймалися у різний час, без погодження понятійного апарату, вони містять низку термінів, які не достатньо коректні, не викликають відповідної інформаційної рефлексії або взагалі не мають чіткого визначення свого змісту. Термінологічні неточності, різне тлумачення однакових

за назвою та формою понять і категорій призводить до неоднозначного розуміння їх і застосування на практиці. Наприклад, щодо інформаційних відносин назвемо такі: «таємна інформація» і «таємниця», «документ» і «документована інформація», «майно», «власність», «володіння», «інтелектуальна власність», «автоматизована система», «суб'єкт суспільних відносин» та «учасники суспільних відносин», «система інформаційних відносин» тощо.

3. Велика кількість законів та підзаконних нормативних актів у сфері інформаційних відносин ускладнює пошук їх, аналіз та узгодження для практичного застосування.

4. Спостерігається розбіжність у розумінні структури і складу системи законодавства у сфері інформаційних відносин та підходи до формування їх. Нерідко в окремих законах до системи законодавства включають норми, виражені в підзаконних нормативних актах. Це створює в практиці правозастосування деякими учасниками суспільних відносин колізію норм, ігнорування норм закону на користь норм підзаконного акта.

5. Нові правові акти у сфері суспільних інформаційних відносин нерідко не узгоджені концептуально з прийнятими раніше, що призводить до правового хаосу».¹⁰

Актуальним постає питання вдосконалення українського інформаційного законодавства шляхом затвердження змін до існуючих законів, а також прийняття нових законів в інформаційній сфері.

Наступним етапом вдосконалення українського інформаційного законодавства має стати його систематизація та кодифікація – розробка та прийняття Інформаційного кодексу України (робоча назва), який чітко визначить суб'єктів, максимально врахує їх права та законні інтереси, забезпечить єдині підходи та принципи до регламентації відносин в інформаційному просторі, а також надасть визначення низці термінів в інформаційній сфері, зокрема «національний інформаційний простір», «державна інформаційна політика», «інформаційно-психологічна безпека» тощо.

З огляду на суспільну чутливість питань пов'язаних із вдосконалення українського інформаційного законодавства (особливо щодо діяльності ЗМІ), пропонується створити робочу групу з представників заінтересованих органів державної влади, Комітету ВР України з питань свободи слова та інформації, ЗМІ та їх професійних об'єднань, правозахисників та юристів задля підготовки пропозицій до вищезазначених проектів законів та Інформаційного кодексу України. Інституціонально така робоча група може бути утворена при Координаційній раді з питань розвитку громадянського суспільства.

---

¹⁰ Основи інформаційного права України : [Навч. посіб.] \ [В.С. Цимбалюк, В.Д. Гавловський, В.В. Грищенко та ін.; За ред. М.Я. Швеця, Р.А. Калужного та П.В. Мельника]. — К. : Знання, 2004. — 274 с. С. 110.